

SLOVENIKA

Časopis za kulturu, nauku i obrazovanje
Časopis za kulturo, znanost in izobraževanje

Beograd
2016.

SLOVENE

Časopis za kulturu, nauku i obrazovanje / Časopis za
kulturo, znanost in izobraževanje
II (2016)

ISSN: 2466-555X

ISSN: 2466-2852 (Online)

Izdavač / Založnik

Nacionalni svet slovenačke nacionalne manjine /
Nacionalni svet slovenske narodne manjšine

Za izdavača / Za založbo

Saša Verbič

Adresa izdavača / Naslov uredništva

Terazije 3/IX, 11000 Beograd

tel +381 (0)11 33 40 845

e-mail: nacionalnisvet@eunet.rs

www.slovinci.rs

Lektura i korektura / Lektoriranje in korektura

Laura Fekonja (slovenački), Sofija Miloradović
(srpski), Milica Ševkušić (engleski)

Dizajn korica i tehnička priprema / Oblikovanje
naslovnice in postavitev

Marija Vauda Pilipović, Jasmina Pucarević

Kompjuterska obrada / Računalniška obdelava

Sara Herman

Tiraž / Naklada

300

Štampa / Tisk

SGC Beograd

Štampanje publikacije finansirano je iz sredstava Ministarstva
kulture i informisanja Republike Srbije i Nacionalnog saveta
slovenačke nacionalne manjine / Tiskanje publikacije je financirano
iz sredstev Ministrstva kulture in informiranja Republike Srbije in
Nacionalnega sveta slovenske narodne manjšine

ENIKA

Glavni i odgovorni urednik / Glavna in odgovorna urednica

Biljana Milenković-Vuković

Međunarodna redakcija / Mednarodni uredniški odbor

Prof. dr Maja Đukanović (Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Srbija), mr Laura Fekonja (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Slovenija), dr Cvetka Hedžet Tóth (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Slovenija), Silvija Krejaković (Narodni muzej, Kraljevo, Srbija), dr Mojca Nidorfer Šiškovič (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Slovenija), prof. dr Anica Sabo (Univerzitet u Beogradu, Fakultet muzičke umetnosti, Srbija), dr Milena Spremo (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Slovenija), dr Lada Stevanović (Etnografski institut SANU i Fakultet za medije i komunikaciju, Beograd, Srbija), dr Janja Žitnik Serafin (ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, Ljubljana, Slovenija), Dragomir Zupanc (Beograd, Srbija).

Međunarodni izdavački savet / Mednarodni svetovalni odbor

Jurij Bajec (Beograd), Jadranka Đorđević Crnobrnja (Beograd), Dejan Georgiev (Ljubljana), Zdenka Petermanec (Maribor), Nataša Rogelja (Ljubljana).

Sekretari redakcije / Tehnični urednici

Barbara Navala, Tanja Tomazin

Tekstovi primljeni za objavljivanje na sastanku redakcije, 30. 11. 2016. godine / Besedila sprejeta za objavu na sestanku redakcije 30. 11. 2016 leta

Časopis se objavljuje jednom godišnje / Časopis izhaja enkrat na leto

Časopis se besplatno može preuzeti sa sajta: / Časopis se lahko brezplačno prevzame s spletne strani:
www.slovinci.rs

Sadržaj / Vsebina

Tema broja / Tema številke

**Strani ili domaći, prvi ili maternji – slovenački jezik u Srbiji /
Tuji ali domaći, prvi ali materni – slovenski jezik v Srbiji** (urednik
broja / urednica številke Maja Đukanović)

- 7 Maja Đukanović
Uvodna reč / Uvodnik / Editorial

Naučni i stručni članci / Znanstveni in strokovni članki

- 13 Laura Fekonja
Metode poučavanja tujih jezika / Metode učenja stranih jezika
- 21 Tatjana Bukvič
Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Republici Srbiji:
raziskava med učenci, starši in učiteljicami / Dopunska nastava
slovenačkog jezika i kulture u Republici Srbiji: istraživanje među
učenicima, roditeljima i nastavnicima
- 35 Mojca Nidorfer Šiškovič
Sporzumevanje po elektronski pošti in kategorija vljudnosti /
Komunikacija putem elektronske pošte i kategorija uljudnosti
- 47 Jelena Budimirović
Eksplicitnost in presežek besed kot sredstvi birokratskega stila v času
socializma v Srbiji in Sloveniji / Eksplicitnost i višak reči kao sredstva
birokratskog stila u vreme socijalizma u Srbiji i Sloveniji
- 59 Saša Moderc
Neka zapažanja o srpskom prevodu knjige „Čefurji raus!“ Gorana
Vojnovića / Neke ugotovitve o srbskem prevodu knjige »Čefurji raus!«
Gorana Vojnovića
- 75 Tamara Poletan
Problematika prevođenja turcizama na slovenački jezik na primeru
romana „Na Drini ćuprija“ / Problematika prevajanja turcizmov v
slovenščino na primeru romana »Most na Drini«

Preuzeti članak / Prevezeti članek

- 93 Tanja Tomazin
„MSP i MSP“ – isto ali drugačije: „Mlada proza“ u kontekstu srpske
i slovenačke postmoderne književnosti / »MSP in MSP« – isto, a
drugače: »Mlada proza« v kontekstu srbske in slovenske postmoderne
književnosti

Prevedeni članak / Prevedeni članek

- 117 Maja Đukanović
Domaći ili strani? Slovenački jezik u svetlu bolonjskog procesa na
Univerzitetu u Beogradu / Domaći ali tuji? Slovenski jezik v luči
bolonjskega procesa na Univerzi v Beogradu (sa engleskog prevela /
iz angleščine prevedla: Tamara Poletan)

Građa / Gradivo

- 127 Mladena Prelič, Biljana Milenković Vuković
Deset deseteraca Janeza Vrhovca / Deset desetercev Janeza Vrhovca

Prikazi / Prikazi

- 149 Milena Spremo
Učbeniki, priročniki in učna gradiva za učenje slovenskega jezika za odrasle / Udžbenici, priručnici i nastavna građa za učenje slovenačkog jezika za odrasle
- 155 Rut Zlobec
»Križ kraž« in »Čas za slovenščino« 1 in 2: predstavitev novega učbeniškega gradiva za otroke in mladostnike / „Križ kraž“ i „Čas za slovenščino“ 1 i 2: predstavljanje novih udžbenika za decu i omladinu
- 159 Irena Kužnik
Jezici u kontaktu: status srpskog jezika u Sloveniji i slovenačkog jezika u Srbiji – komentarisana bibliografija / Jeziki v stiku: status srbskega jezika v Sloveniji in slovenskega jezika v Srbiji – komentirana bibliografija
- 173 Sofija Miloradović, Karmen Kenda-Jež
Opšteslovenski lingvistički atlas (OLA) / Vseslovenski lingvistični atlas (VLA)
- 175 Jasna Vlajić-Popović
„Dijalekatska leksika srpskog i slovenačkog jezika – komparativni aspekt“ / »Narečna leksika srbskega in slovenskega jezika – primerjalni vidik«
- 176 Sofija Miloradović
O desetogodišnjici terminološkog rečnika odevne kulture u Kanalskoj dolini „Shranli smo jih v bančah“ / O desetletnici terminološkega slovarja oblačilne kulture v Kanalski dolini »Shranli smo jih v bančah«
- 179 Janja Žitnik Serafin
Raziskovanje slovenskega izseljenstva: novi pristopi in vsebine – ob 30-letnici Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU / Istraživanje slovenačkog iseljništva: novi pristupi i sadržaji – povodom 30-godišnjice Instituta za slovenačko iseljništvo i migracije ZRC SAZU
- 185 Beleške o autorima / Podatki o avtorjih
- 193 Izdavački savet i lista recenzenata: imena i afilijacije / Svetovalni odbor in seznam recenzentov: imena in afilijacije
- 197 Politika časopisa i uputstvo autorima / Politika časopisa in navodila avtorjem / Journal policy and author guidelines

Uvodna reč

Pred čitaocima je drugi broj naučnog časopisa *Slovenika*, u izdanju Nacionalnog saveta slovenačke nacionalne manjine u Srbiji. Članovi Nacionalnog saveta pokrenuli su časopis *Slovenika* sa željom da se prikupe radovi i da se podstaknu na istraživanja stručnjaci slovenačkog porekla, kao i stručnjaci koji se bave tematikom pitanja u vezi sa Slovenijom, slovenačkom naukom i umetnošću u Srbiji, te da se omogući objavljivanje slovenačko-srpskih naučnih tema, pre svega iz oblasti humanistike.

Drugi broj *Slovenike* nosi naslov *Strani ili domaći, prvi ili maternji – slovenački jezik u Srbiji* i posvećen je, pre svega, slovenačko-srpskoj jezičkoj problematici, pitanjima upotrebe slovenačkog jezika i nastavi slovenačkog jezika kao drugog ili stranog. Na saradnju smo pozvali stručnjake sa Filološkog fakulteta u Beogradu, sa Filozofskog fakulteta u Ljubljani, a sa posebnim zadovoljstvom i ponosom smo se, kao i u prvom broju, obratili mladim slovenistima koji su se školovali na beogradskom Univerzitetu.

U ovom broju *Slovenike* predstavljeni su rezultati istraživanja iz različitih oblasti: metodike nastave slovenačkog jezika kao stranog, uporedne slovenačko-srpske gramatike, i to sa stanovišta stilistike, leksikologije i teorije prevođenja, kao i upotrebe slovenačkog jezika u savremenim oblicima komunikacije. U rubrici *Preuzeti članak* detaljno je predstavljena savremena srpska i slovenačka književnost, a u rubrici *Prevedeni članak* ukratko je predstavljen slovenački jezik u Beogradu, pre svega u svetlu bolonjske reforme. Za čitaoce koje zanima nastava slovenačkog jezika u Srbiji veoma je informativan prikaz udžbenika Centra za slovenački kao drugi i strani jezik sa Filozofskog fakulteta u Ljubljani, kao i anotirana bibliografija o slovenačkom jeziku kao jeziku manjine.

Prilozi stručnjaka iz Etnografskog instituta SANU iz Beograda i iz Instituta za slovenačko iseljništvo i migracije iz Ljubljane najavljuju teme kojima ćemo se baviti u narednim brojevima – stvaralaštvo Slovenaca u Srbiji i pitanja u vezi sa migracijama. Ovaj broj sadrži i dva kraća priloga koja svedoče o saradnji srpskih i slovenačkih lingvista na međunarodnim i bilateralnim projektima.

prof. dr Maja Đukanović
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

Uvodnik

Pred bralci je druga številka znanstvenega časopisa *Slovenika* v založbi Nacionalnega sveta slovenske narodne manjšine v Srbiji. Člani Nacionalnega sveta smo časopis *Slovenika* ustanovili z željo, da bi zbrali prispevke in spodbudili k ustvarjanju strokovnjake slovenskega rodu ter strokovnjake, ki se ukvarjajo s tematiko vprašanj v zvezi s Slovenijo, slovensko znanostjo in umetnostjo v Srbiji, ter omogočili objavo obravnave slovensko-srbskih znanstvenih vprašanj, predvsem s področja humanistike.

Druga številka *Slovenike* je naslovljena *Tuji ali domači, prvi ali materni – slovenski jezik v Srbiji* in je posvečena predvsem slovensko-srbski jezikovni problematiki, vprašanju rabe slovenščine ter poučevanju slovenščine kot drugega ali tujega jezika. K sodelovanju smo povabili strokovnjake s Filološke fakultete v Beogradu, Filozofske fakultete v Ljubljani, s posebnim veseljem in ponosom pa smo, tako kot tudi v prvi številki, k pisanju povabili mlade sloveniste, ki so se izšolali na beograjski Univerzi.

V tej številki *Slovenike* so predstavljeni rezultati raziskav z različnih področij: metodike poučevanja slovenščine kot tujega jezika, primerjalnega slovensko-srbskega jezikoslovja, in sicer s stališča stilistike, leksikologije in teorije prevajanja ter obravnavo, rabe slovenščine v sodobnih oblikah komunikacije. V rubriki Prezeti članek je podrobno predstavljena sodobna srbska in slovenska književnost, v rubriki Prevedeni članek pa je kratko predstavljena slovenščina v Beogradu, predvsem v luči bolonjske reforme. Za bralce, ki jih zanima pouk slovenščine v Srbiji, sta zelo informativni predstavitev učbenikov Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik s Filozofske fakultete v Ljubljani ter komentirana bibliografija o slovenščini kot jeziku manjšine.

Prispevka strokovnjakinj iz Etnografskega inštituta SANU iz Beograda in Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije iz Ljubljane napovedujeta teme, ki bodo obravnavane v naslednjih številkah: ustvarjalnost Slovencev v Srbiji in vprašanja v zvezi z migracijami. Pričujoča številka vsebuje tudi dva krajša prispevka, ki poročata o sodelovanju srbskih in slovenskih lingvistov na mednarodnih in bilateralnih projektih.

prof. dr. Maja Đukanović
Univerza v Beogradu
Filološka fakulteta

Editorial

We present to our readership the second issue of the journal *Slovenika*, published by the National Council of the Slovenian Minority in Serbia. The members of the National Council have established the journal *Slovenika* with the desire to bring together relevant papers and encourage professionals of Slovenian origin and those who study topics related to Slovenia, Slovenian science and art in Serbia, as well as to ensure a platform for publishing studies on shared Slovenian and Serbian research topics, primarily in the areas of humanities.

The second issue of *Slovenika* bears the title *Foreign or Native Language, the First Language or the Mother Tongue – the Slovenian Language in Serbia* and is primarily dedicated to linguistic issues related to Slovenian and Serbian, the use of Slovenian in school curricula and the tuition of the Slovenian language as the second or foreign language. We invited experts from the Faculty of Philology in Belgrade, and the Faculty of Philosophy in Ljubljana to contribute papers. Following the practice established in the first issues, we also proudly invited young experts in Slovenian studies educated at the University of Belgrade.

In this issue of *Slovenika*, we present research results in various areas: the methods of teaching Slovenian as the foreign language; comparative Slovenian–Serbian grammar books analyzed from the point of view of stylistics, lexicology and translation studies; and the use of Slovenian in modern forms of communication. In the section *Translated Articles*, we offer a detailed overview of modern Serbian and Slovenian literature, whereas in the section *Reprinted Articles*, the studies of the Slovenian language in Belgrade, particularly after the Bologna Reform are briefly presented. Readers interested in the tuition of the Slovenian language will find a very informative overview of textbooks published by the Centre for Slovene as the Second or Foreign Language at the Faculty of Philosophy in Ljubljana, and an annotated bibliography on the Slovenian language as the minority language.

Papers contributed by scholars from the Ethnographic Institute of SASA in Belgrade and the Slovenian Migration Institute in Ljubljana introduce topics that will be covered in the issues to come: the creative outputs of Slovenians in Serbia and migration-related issues. This issue also features two brief articles on the collaboration between Serbian and Slovenian linguists in international and bilateral projects.

Prof. Maja Đukanović, Ph. D.
University of Belgrade
Faculty of Philology

Naučni i stručni
članci

Znanstveni in
strokovni članki

tema broja / tema številke

Strani ili domaći,
prvi ili maternji –
slovenački jezik u
Srbiji

Tuji ali domaći,
prvi ali maternji –
slovenski jezik v
Srbiji

Metode poučevanja tujih jezikov

Povzetek

V prispevku so predstavljene metode, ki so bile tako v preteklosti, deloma pa še danes, aktualne pri poučevanju tujih jezikov. Potem ko se je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja uveljavil t. i. komunikacijski pristop pri poučevanju tujih jezikov, se je za trenutek zdelo, da ponuja odgovore na vsa vprašanja in težave pri poučevanju. Vendar izkušnje kažejo, da ne obstaja ena univerzalna metoda, ki bi bila ustrezna za vse učne situacije. Za učitelje tujih jezikov je poznavanje različnih metod oziroma pristopov bistvenega pomena, da bi lahko zagotovili kakovosten pouk, tj. pouk, s pomočjo katerega bodo udeleženci jezikovnega pouka čim prej zgradili svojo jezikovno sporazumevalno zmožnost v tujem jeziku.

Ključne besede: metode poučevanja tujega jezika, slovnico-prevajalna metoda, direktna metoda, komunikacijski pristop

1 Učenja in poučevanje tujih jezikov

Učenje jezika je dejavnost s šesttisočletno zgodovino, pri čemer je bila na začetku omejena na maloštevilne, privilegirane nosilce jezikovne menjave med najstarejšimi ljudstvi (pisarje, svečenike, učenjake, vojake, trgovce in diplomate). Na začetku je bilo učenje jezika podobno metodi popolnega zlitja s tujim okoljem ali prizadevanje za doseg dvojezične kompetence od najzgodnejšega otroštva ob pomoči naravnih govorcev (Titone 1985, 20, v Vučo 2012, 23). Ob koncu 18. in 19. stoletja se je s prvimi deduktivističnimi slovnici pri poučevanju jezika uveljavila tudi teoretična, konceptualna usmeritev (Vučo 2012, 24). Sledi pregled metod poučevanja tujih jezikov, ki so v preteklosti (in danes)

pomembno vplivale na oblikovanje in razvoj pouka tujih jezikov. Kar zadeva terminologijo, se pojavljata dva termina: metoda in pristop.

2 Slovnico-prevajalna metoda

V angleški literaturi se za slovnico-prevajalno metodo uporablja sintagma akademski stil (ang. *academic style*).

Način učenja jezika, ki ga je mogoče opredeliti kot slovnico-prevajalno metodo, je še danes v rabi na nekaterih področjih glotodidaktike¹. Na dolgo življenje slovnico-prevajalne metode so po Porcellijevem mnenju vplivali številni kulturnozgodovinski razlogi: sporazumevanje je bilo v glavnem omejeno na redko pisno izmenjavo informacij (Vučo 2012, 24). Slovnico-prevajalna metoda je sicer izpeljana iz tradicionalnega pristopa k učenju grščine in latinščine: glavno vlogo pri učenju jezika so imeli natančna analiza pisnega jezika, prevajalne vaje in pisno imitiranje besedila. Učenje je bilo osredotočeno na obvladovanje slovnčnih pravil in pomnjenje dolgih seznamov knjižnega besednjaka izbranih tekstov (ki so bili seveda prestižne narave) (Crystal 2005, 438). Namen začetnih lekcij je usposobiti učenca za branje klasičnih avtorjev v tujem jeziku: z arhaizmi in redko rabljenimi izrazi vred ter brez poudarjanja slogovne posebnosti. Za začetnika je tak način učenja besedja še posebej težaven, saj besede niso izbrane na podlagi pogostosti, temveč zato, da bi ponazorile slovnčna pravila: navajajo se (in tako si jih je bilo treba zapomniti) izvzete iz celote, zunaj konteksta (Vučo 2012, 25). Učbeniki, ki so temeljili na slovnico-prevajalni metodi, npr. učbenik Johanna Christiana Ficka iz leta 1793 *Praktische englische Sprachlehre für Deutsche beyderley Geschlechts. Nach der in Meidingers französischen Grammatik befolgten Methode* (slov. Učbenik z vajami iz angleščine za Nemce obeh spolov. Po Meidingerjevi metodi za francosko slovnico), ki je izšel v Gradcu. V tem učbeniku so na začetku vsake lekcije najprej podrobno predstavljena pravila, nanašajoča se na posamezno slovnčno strukturo, sledile so skupine povedi, ki jih je bilo treba prevesti v ciljni jezik, na koncu pa je dodan seznam besed (Vučo 2012, 185). Učenje jezika po tej metodi je bilo namenjeno razvoju učenčevih umskih sposobnosti, če so učenci usvojili še kakšno praktično veščino, je bilo to po naključju (Vučo 2012, 188). Če bi opazovali razred, v katerem se odvija pouk po slovnico-prevajalni metodi, bi to izgledalo tako: na tabli bi bil na napisan kratek tekst (npr. Spomladi je vreme lepo, rože cvetijo in vsi se počutijo bolje, ker je konec zime.), v zvezi s katerim učitelj postavlja vprašanja tipa *Kaj je pomlad?* Učenci odgovorijo s *samostalnik*. Kako se reče pomlad arabsko? Učenci odgovorijo *Rabi*. Kako torej rečemo arabsko *spomladi*? (Cook 1996, 176). Gre za metodo poučevanja jezika, ki ima gotovo številne pomanjkljivosti,

¹ Glotodidaktika je sinonim za didaktiko tujih jezikov.

toda kljub temu se (v omejenem obsegu) pojavlja pri pouku jezikov še danes. Uporabna je predvsem za poučevanje neživih jezikov, kakršna sta latinščina in stara grščina, pa tudi za poučevanje sodobnih jezikov v določenih kontekstih. Vivian Cook ugotavlja, da študenti pogosto (ravno zaradi pomanjkanja slovnice v sodobnih učbeniških gradivih) samostojno posegajo po slovničnih priročnikih (Cook 1996, 177). Avtor meni tudi, da je ta metoda primerna za družbe ali posameznike, ki menijo, da je akademsko znanje tujega jezika nekaj privlačnega in ki imajo tradicionalno videnje pouka in učiteljeve vloge pri poučevanju, primerna pa je tudi za okolja, v katerih učeči se nikoli ne bodo obiskali države, katere jezika se učijo, ali ne bodo prišli v stik z naravnimi govorci tega jezika (Cook 1996, 177–178). Težava pri tovrstni opredelitvi je v tem, da je težko predvideti, ali bodo tisti, ki se jezika učijo, kdaj prišli v »realno« govorno situacijo (torej da se bodo pogovarjali z osebami, ki so naravni govorniki nekega jezika).

3 Direktna metoda

Direktna metoda (imenovana tudi naravna, moderna, racionalna itd.) se je začela uveljavljati ob koncu 19. stoletja kot odziv na slovnično-prevajalno metodo. K razvoju te metode so prispevali številni jezikoslovci in metodiki (npr. Berlitz, Jespersen, Palmer). Bistvo in namen funkcijskih metod sta učence popeljati do obvladovanja živega, še posebej govorjenega jezika. Temeljijo na induktivni teoriji: jezika se (na)učiš s posnemanjem in ne z analizo, z rabo in ne s slovnico (Vučo 2012, 25). V 19. stoletju se je zaradi spreminjajočih družbenoekonomskih odnosov spreminjal tudi namen učenja jezikov: s sodobnejšimi prevoznimi sredstvi (železnica in parniki) so potovanja postala pogostejša in dostopnejša, razdalje med ljudmi so bile vse manjše in pokazala se je težnja po spoznavanju novih svetov in živahnih menjav vseh vrst. Pridobivanje znanja tujih jezikov ni bilo več privilegij višjih slojev, ampak je postalo vsakdanja potreba številnih ljudi (Vučo 2012, 191). Pichiassi meni (1990, 65, v Vučo 2012, 140), da je bil začetnik direktne metode Jan Amos Komenský, ki je trdil, da se je treba vsak jezik učiti z rabo, s prakso, ne na podlagi pravil in slovnice, medtem ko je po Howattovem mnenju direktno metodo uporabljal že Joseph Webbe (1560–1633), ki si je prizadeval za »ponotranjenje znanja o jeziku z vajo komunikacijskih dejavnosti (branja, pisanja in govorjenja)« (Howatt 2004, 41). Julijana Vučo pravi, da je direktna metoda predvsem posebno razumevanje procesa učenja in poučevanja jezika in tudi poseben odnos do tega procesa. Izhaja iz tega, da učenje tujega jezika posnema obdobja oz. korake pri učenju materinščine, uporablja in priporoča pa največjo možno izpostavljenost učenca jeziku, ki se ga uči. Ta način učenja poteka po nekaj pravilih: tuji jezik lahko poučujejo samo učitelji, ki so izvorni govorniki tega jezika, med poukom se ne sme uporabljati

materinščine, uporablja se predvsem izvirno gradivo (Vučo 2012, 164). Direktna metoda je zelo razširjena še danes, saj jo najdemo v številnih jezikovnih šolah, najbolj znana je morda šola Berlitz. Maximilian David Berlitz je bil Američan nemškega rodu, ki se je iz Evrope preselil v Ameriko, kjer je pričel učiteljsko kariero kot zasebni učitelj grščine, latinščine in še šestih evropskih jezikov. Pri poučevanju je uporabljal stroge, tradicionalne metode, ki so temeljile na slovnici in prevajanju. Metoda, ki je kasneje dobila ime po Belitzu, je nastala povsem naključno. V času bolniške odsotnosti je Berlitz prosil svojega kolega Jolyja, naj ga nadomešča. Ker sta med seboj vedno govorila francosko, ni niti vedel, da Joly ne zna angleško. Joly je tako učil samo v francoščini. Ko se je čez šest tednov Berlitz vrnil, je ugotovil, da učenci živahno in tekoče govorijo francosko. Na podlagi te izkušnje je nato razvil metodo, imenovano *Berlitz method*, pri kateri se od prvega dneva učenja govori samo ciljni jezik (Vučo 2012, 245–246). Berlitzeva metoda je še danes zelo priljubljena po celem svetu.

David Crystal ugotavlja, da je za direktno metodo sicer značilno, da privablja veliko zanimanja in navdušenja, vendar gre za pristop, ki ga ni enostavno uporabiti v šoli, saj je v umetnem okolju učilnice težko poustvariti naravno učno situacijo in zagotoviti vsem dovolj prakse (Crystal 2005, 438). Direktna metoda je uporabljana in razširjena tudi v šolah, v katerih poteka ves izobraževalni proces v tujem, ciljnem jeziku. Gre za metodo jezikovne kopeli, ki je značilna npr. za angleške (osnovne in srednje) šole, podobne šole ima tudi Španija (npr. na Češkem v Brnu je španska srednja šola, na kateri poteka pouk v španščini, torej je ta učni jezik in učni predmet), takšne so nenazadnje tudi dvojezične šole v slovenskem Prekmurju, pri čemer je razlika v tem, da je za otroke, ki so vključeni v te programe, madžarščina že sicer drugi jezik oz. jezik okolja.

Na splošno lahko rečemo, da je direktna metoda primerna za posameznike ali skupine, ki se želijo v čim krajšem času naučiti predvsem osnov nekega jezika za doseganje sporazumevalnega praga.

4 Avdiolingvalna metoda

Avdiolingvalna metoda je doživela svoj vrhunec v 60. letih dvajsetega stoletja, njene temelje je razložil Robert Lado v delu *Language Teaching: A Scientific Approach* (1964). Ta metoda poudarja učenje govorjenega jezika skozi dialoge in drile (Cook 1996, 179). Ta metoda je bila izpeljana iz intenzivnega treninga v govorjenem jeziku, ki so ga bili deležniki pripadniki ameriškega vojaškega osebja med drugo svetovno vojno, kar je imelo za posledico visok nivo slušnih in govornih zmožnosti, doseženih v razmeroma kratkem času (Crystal 2005, 439). Pouk po avdiolingvalni metodi bi se začel npr. z dialogom o kupovanju hrane v trgovini. Jezik, uporabljen v dialogu, je kontroliran in predsta-

vlja samo nekaj novih besed (npr. mleko, mineralna voda, kola) ter vsebuje nekaj primerov nove strukture. Študenti poslušajo ves dialog, nato ga ponovijo stavek po stavku, nato sledi igra vlog v parih, ki se jo nato razširi s samostojno rabo (Cook 1996, 180). Pri tej metodi jezik ni zgolj razdeljen na štiri sporazumevalne dejavnosti poslušanja, govornjenja, branja in pisanja, temveč mora biti tudi poučevan v takšnem zaporedju (Cook 1996, 180). Avdiolingvalna metoda je še danes priljubljena med učitelji tujih jezikov, vendar je verjetno redko uporabljana ekskluzivno (kar velja tudi za ostale metode). Teorija, ki je služila kot osnova za nastanek avdiolingvalne metode, je behavioristično videnje učenje jezika, ki razume slednjega kot grajenje navad. Pri tej metodi je problematična predvsem enoličnost (zelo malo je elementov kreativnosti), po drugi strani pa je verjetno privlačna za učence, ki niso zelo samozavestni in o sebi menijo, da nimajo jezikovnega talenta, zato jim ta metoda omogoča več varnosti.

5 Komunikacijski pristop

Na začetku 70. let 20. stoletja je prišlo pri poučevanju jezikov do spremembe metod – uveljavile so se metode, ki so poudarjale komunikacijo. Šlo je torej za redefiniranje tega, kaj mora študent oz. učeči se znati v smislu dajanja prednosti sporazumevalni zmožnosti pred slovnično zmožnostjo: zmožnost uporabiti jezik ustrezno je postalo pomembnejše kot znanje slovničnih pravil (iz slovnično-prevajalne metode) ali ustvarjanje navad (iz avdiolingvalne metode) (Cook 1996, 185). Komunikacijsko poučevanje jezika je poimenovano kot pristop (raje kot metoda), saj gre za več principov, ki spodbujajo komunikacijski pogled na jezik in poučevanje jezika in so lahko uporabljeni kot široka paleta obravnav v razredu (Richards 2001, 172). Jezikoslovna izhodišča, ki so vplivala na nastanek komunikacijskega pristopa, so:

1. **Funkcijsko jezikoslovje** in njegov začetnik Roman Jakobson s spoznanjem, da ima besedilo različne funkcije/vloge, ne le predstavitvene, o kateri se je govorilo dotlej, in da povedi tvorimo tako, da besede hkrati izbiramo iz zakladnice sopomenskih besed ter jih povezujemo z drugimi besedami v stavke (Vogel 2003, 22).²
2. **Teorija govornih dejanj** (J. L. Austin, 1962), ki razume jezik kot sredstvo vplivanja na naslovnika. Austin je med drugim opozoril na obstoj povedi, performativov, s katerimi opravljamo

² Halliday ločuje osnovnih sedem funkcij jezika: uporaba jezika, da dobimo stvari; uporaba jezika za nadziranje vedenja drugih; za interakcijo z drugimi; za izražanje mnenj in občutkov; za učenje in raziskovanje; za sporočanje informacij (Richards 2001, 160).

dejanje (če jih izrečemo v ustreznih okoliščinah) (Kunst Gnamuš 1984, 8).

3. Pragmatično jezikoslovje (J. R. Searle, 1969), ki pojmuje jezik kot sredstvo sporazumevanja – tvorjenje in razumevanje sporočila sta odvisna od okoliščin sporazumevanja.

Ker gre, kot rečeno, pri komunikacijskem pristopu za več principov, ki so lahko obravnavani v razredu, obstajajo tudi različni tipi komunikacijskega pristopa. Glede na različna videnja, kako pri učencih razviti sporazumevalno zmožnost, sta se znotraj komunikacijskega pristopa oblikovali dve smeri, in sicer t. i. *mehka* in *trda* različica (Howatt 1984, 279, v: Skela). Mehko različico, ki je manj radikalna, lahko poimenujemo *poučevanje jezika kot in za komunikacijo* (ang. *teaching language as and for communication*). Pri tem pristopu je jezik »razbit« na koščke (npr. funkcije, jezikovne zmožnosti, teme itd.), pri čemer je cilj vsake učne enote naučiti eno ali več od teh posameznosti. Drugi, t. i. *trdi* pristop, ki je bolj radikalen in ga imenujemo *poučevanja jezika prek komunikacije* (ang. *teaching language through communication*), ima različne pojavne oblike. Sem sodi tudi npr. medpredmetni pristop, kar pomeni, da pri tujem jeziku obravnavamo vsebine drugih šolskih predmetov (npr. zemljepisa, zgodovine, fizike). Znotraj trde verzije pa se pojavljajo tudi bolj ambiciozne različice: poučevanja enega, več ali vseh šolskih predmetov v ciljnem jeziku. Takšno poučevanje temelji na vsebini in od učencev se pričakuje, da se bodo ciljni jezik naučili sočasno z učenjem npr. zgodovine in geografije, torej mimogrede, kot nekakšen stranski proizvod (Skela 2010, 152–53). Vivian Cook ločuje pri komunikacijskem pristopu dva tipa, in sicer družbeni komunikacijski stil (ang. *social communicative style*) ter informativni komunikacijski stil (ang. *information communicative style*). Pri družbenem komunikacijskem stilu je jezik definiran kot komunikacija med ljudmi – ima torej družbeni pomen, cilj učenja pa je mednarodna uporaba tujega jezika in ne toliko lokalna uporaba v večjezičnih okoljih (Cook 1996, 186).

Littlewood pravi, da je ena izmed glavnih karakteristik komunikacijskega pristopa ta, da posveča sistematično pozornost funkcijskim kot tudi strukturalnim aspektom jezika, in ju kombinira v bolj polno komunikacijski pogled (Littlewood 1991, 1).

Avtor omenja naslednje učinke komunikacijskih dejavnosti:

- so celostne,
- izboljšujejo motivacijo,
- spodbujajo naravno učenje,
- lahko ustvarijo kontekst, ki spodbuja učenje (Littlewood 1991, 17–18).

Pri nekaterih predstavljenih modelih poučevanja je problematično to, da predpostavljajo formulo 1 učitelj = 1 metoda, za katero se zdi, da

je nerealistična. Če priznavamo pedagoškemu procesu vsaj del umetniškosti, ki mu pripada (in s tem neponovljivosti, enkratnosti dogodka), potem taka formula ne zdrži. Toda, čemu mora potem učitelj poznati (vsaj) temeljne modele poučevanja? Učitelji se morajo zavedati množice metod, da bi lahko našli najbolj primerno/primerne glede na potrebe in okoliščine učečih se in tečaja (Crystal 2005, 437).

Krashen in Seliger sta že v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja ugotovila, da imajo metode poučevanja tujih jezikov dve skupni stvari: diskretno predstavitev bistva/teme in posredovanje povratne informacije. Komunikacijski pristop je nato imel drugačen pristop do obeh pojavov – predstavitev teme je bila v ozadju, posredovanje povratne informacije pa se je v takšnih razredih izvajalo ali pa tudi ne (Nicholas et al 2001, 720).

Literatura

- Cook, Vivian. 1996. *Second Language Learning and Language Teaching*. London : Arnold.
- Crystal, David. 2005. *How language works*. London : Penguin.
- Howatt, A. P. R., Widdowson, H. G. 2004. *A History of English Language Teaching*. Second Edition. Oxford : Oxford University Press.
- Kunst Gnamuš, Olga. 1984. *Govorno dejanje – družbeno dejanje*. Ljubljana : Pedagoški inštitut.
- Littlewood, William. 1991. *Communicative Language Teaching*. Cambridge : University Press.
- Richards, Jack C., Rodgers, Theodore S. 2001. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Second Edition. Cambridge : Cambridge University Press.
- Skela, Janez. 2010. »Tuji jeziki in materinščina: vljudni gostje v našem domu ali vsiljivci?«. V *Pot k jezikovni politiki v izobraževanju* : zbornik prispevkov, ur. Milena Ivšek. Ljubljana : Zavod RS za šolstvo.
- Vogel, Jerica. 2003. »Izhodišča sodobnega pouka slovenskega jezika v gimnaziji in novosti pri maturitetnem izpitu«. V *Slovenski jezik, literatura in kultura v izobraževanju : zbornik predavanj*, ur. Boža Kraker Vogel, 19–35. Ljubljana : Filozofska fakulteta : Center za slovenščino kot drugi / tuji jezik.
- Vučo, Julijana. 2012. *O učenju jezikov. Pogled v zgodovino glotodidaktike: od pravadnine do druge svetovne vojne*. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete univerze v Ljubljani.

Laura Fekonja
Univerzitet u Ljubljani
Filozofski fakultet
Slovenija

METODE UČENJA STRANIH JEZIKA

Uprkos tome što učenje stranih jezika ima tradiciju dugu oko šest hiljada godina, savremeno doba i za profesore stranih jezika i za studente još uvek ostaje otvoreno pitanje primerenosti i efikasnosti određene metode učenja jezika. Pregled najpoznatijih odnosno najraširenijih metoda ukazuje na relativnost hipoteze da postoji jedna, univerzalna metoda, koja bi nudila rešenje za sve kontekste učenja stranog jezika. Predavači stranih jezika bi u svakom slučaju morali da budu upoznati sa različitim metodama, kako bi mogli da se opredele za odgovarajuću metodu u različitim kontekstima učenja.

Ključne reči: metode nastave stranog jezika, gramatičko-prevodilačka metoda, direktna metoda, komunikacijski pristup

Laura Fekonja
University of Ljubljana
Faculty of Philosophy
Slovenia

FOREIGN LANGUAGE LEARNING METHODS

Although learning a foreign language is an activity with a six-thousand-year-long history, in modern times, the issue of the appropriateness and effectiveness of a specific foreign method remains an open question both for foreign language teachers and students. A short overview of the most well-known, or the most commonly used methods shows the relativity of the hypothesis according to which there is only one, universal language teaching method able to offer a solution applicable in all contexts of second language teaching and learning. Foreign language teachers should be familiar with various methods in order to be able to choose a method suitable for a particular language learning context.

Keywords: foreign language teaching methods, grammar-translation method, direct method, communicative approach

Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Republiki Srbiji: raziskava med učenci, starši in učiteljicami

Povzetek

Uvodna poglavja članka obsegajo predstavitev osnovnih pojmov s področja jezikov v stiku, pregled izseljevanja Slovencev v Srbijo ter podatke o njihovi organiziranosti in delovanju danes. Osrednji del vsebuje poglavje s predstavitvijo dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture v tujini, njegovega zgodovinskega razvoja ter današnje organiziranosti. Empirični del predstavlja raziskavo, ki je bila izvedena v Srbiji v šolskem letu 2015/16 med otroki, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Srbiji, njihovimi starši ter učitelji. Prikaz in interpretacija rezultatov prinašata pomembno dopolnitev vedenja o sociolingvistični podobi slovenske skupnosti in o otrocih, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenščine. Predstavljeni so raba in znanje slovenskega jezika pri otrocih in starših, njihova stališča do slovenščine in slovenstva nasploh ter njihov odnos do dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture. Prispevek odkrivanju pomena pouka dodajajo tudi učiteljice, ki poučujejo otroke v Srbiji.

Ključne besede: sociolingvistična raziskava, slovenski zdomci v Srbiji, jeziki v stiku, dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, odnos do slovenščine

1 Teoretična izhodišča

Za Slovence je slovenščina prvi jezik, je temeljno identifikacijsko sredstvo medsebojnega sporazumevanja (Vidovič Muha 1996, v Pirih Svetina 2000, 15). Prvi jezik (tudi materni jezik; *ang. first language, mother tongue*) je s stališča posameznika tisti jezik, ki se ga človek začne učiti kot prvega (v času), torej preden se začne učiti katerega koli drugega jezika. Pred učenjem prvega jezika je torej človek še brez je-

zika. Poleg tega je ta jezik prvi tudi po svoji pomembnosti (Klajn 1986, 3, v Pirih Svetina 2000, 19), med drugim zato, ker samo učenje prvega jezika v nekaterih segmentih poteka vse življenje (npr. učenje besed).

Znano je, da slovensko ne govorijo samo tisti, ki so slovenščino usvojili kot prvi jezik. Slovensko govori, »kdor je ali si želi postati samostojen in dejaven udeleženec civilizacijskega, to je kulturnega, gospodarskega, političnega in vsega drugega dejanja v realnem ali virtualnem prostoru (hkrati tudi času), naseljenem z govorniki slovenščine kot prvega jezika, ki deluje z besedili in govornimi dejanji v slovenščini« (Stabej 2005, 17).

Dvojezičnost je družbeni in individualni pojav. S področjem jezikov v stiku se je ukvarjal že Uriel Weinreich v delu *Languages in Contact* (Weinreich 1953), v katerem opredeli pojem jezikovni stik. Jeziki so v stiku takrat, kadar jih izmenično uporablja ista oseba v stiku z drugim govorcem. Preklapljanje kodov pri govorniku pogosto pripelje do sprememb pri njegovem pojmovanju lastnega jezika in do sprememb v celotnem jezikovnem vedenju, tudi do tega, da drugi jezik prevzame vlogo maternega jezika. Na obseg teh sprememb vpliva razmerje J1 in J2 pri posameznem govorniku, to pa je odvisno od zunajjezikovnih dejavnikov, ki jih Weinreich deli na zunanje (del socialnega okolja; pravni status jezikov, družbeno vrednotenje dvojezičnosti, družina in prijatelji, delovno mesto, šola, cerkev, množični mediji idr.) in notranje (neposredno odvisni od govornika samega; primarni: izrazna zmožnost, sposobnost preklapljanja kodov, zmožnost učenja jezikov; sekundarni: stopnja jezikovne in kulturne zavesti, čustvena navezanost idr.). Na prevlado enega izmed jezikov ima vpliv tudi govornikova lastna naravnost do dvojezičnosti oziroma do jezika, ki je drugemu podrejen. Posledica nizke jezikovne lojalnosti bo izgubljanje podrejenega jezika, človek z visoko jezikovno lojalnostjo pa si bo prizadeval za ohranitev dvojezičnosti (po Weinreich 1963).

Odnos do jezika neke osebe vpliva na njeno obnašanje v povezavi s tem jezikom. Otrok, ki ima pozitiven odnos do slovenščine, se bo tega jezika učil raje in hitreje, raje bo prihajal k dopolnilnemu pouku slovenščine. Prav tako velja, da bo ugodje, ki ga bo čutil ob učenju slovenščine, pozitivno vplivalo na njegovo motivacijo po boljšem znanju.

Motivacija lahko odraža motive uporabnosti, željo po znanju jezika, da bi z njim pridobili neko ekonomsko prednost. Ali pa se nanaša na osebne in medsebojne motive po sprejetosti v določeni skupini.

2 Slovenci in slovenščina v Srbiji

Nastajanje slovenske narodne manjšine v več kot 70 let nastajajoči državi v članku *O Slovencih na območju Jugoslavije izven Slovenije po popisih prebivalstva 1921–1991* spremlja Vera Kržišnik Bukić (Kržišnik Bukić 1992). Glavni vir števila Slovencev v Srbiji skozi zgodovino so

popisi, ki niso nujno vedno popolnoma zanesljivi, a nam vseeno pomagajo ustvariti demografsko sliko.

Tabela 1: Gibanje števila Slovencev v Srbiji po popisih 1948–2002

Območje / Leto	1948	1953	1961	1971	1981	1991*	2002**	2011**
Osrednja Srbija	20998	20717	19957	15957	12006	8261	5104	4033
Centralna Srbija	13492	14281	13814	10926	8207	5271	3099	2218
Vojvodina	7223	6025	5633	4639	3456	2730	2005	1815
Kosovo in Metohija	283	411	510	392	343	260	/	/

* 8001 jih je bilo popisanih v Srbiji; za Kosovo in Metohijo so število Slovencev ocenili glede na migracije.

** Popisa 2002 in 2011 nista bila izvedena na Kosovu in v Metohiji.

Vir: Kržišnik Bukič, V. (1992): *O Slovencih na območju Jugoslavije izven Slovenije po popisih prebivalstva 1921–1991*, str. 21

Po podatkih Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije je 14. 1. 2014 v Srbiji imelo prijavljeno stalno prebivališče **6.805** slovenskih državljanov. Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu ocenjuje, da v Srbiji živi **do 10.000** ljudi slovenskega porekla (podatke posredoval Marjan Cukrov iz Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu).

2.1 Slovenščina kot materni jezik

Čeprav so pred razpadom skupne države Slovenijo in slovenščino mladi dojemali kot nekaj tujega, se potomci slovenskih izseljencev počasi zavedajo pomena učenja slovenščine in poznavanja slovenske kulture, saj poznavanje jezika razumejo kot sredstvo za povečevanje osebne konkurenčnosti na trgu dela (Kužnik 2014, 73).

V prispevku *Motivacija za učenje slovenščine kot maternega in manjšinskega jezika pri pripadnikih manjšinske in nemanjšinske skupnosti v Srbiji* avtorica (Kužnik 2014, 76) ugotavlja, da motivacija za učenje slovenskega jezika in kulture narašča. Pri tem poudarja, da je nujno sodelovanje učiteljev slovenščine, vodstev društev ter pristojnih izobraževalnih institucij ter vladnih organov obeh držav. Nadaljevanje dobrega sodelovanja, štipendije za različne poletne šole slovenščine v Sloveniji, različni tečaji ali možnosti strokovne prakse, študentskih izmenjav in podobno, bodo najboljši način za učenje in ohranjanje ter razvoj slovenskega jezika in kulture v tujini.

2.2 Možnosti rabe: Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, študij na univerzi ter Društva Slovencev

Znano je, da imata vzgoja in izobraževanje velik vpliv na oblikovanje in ohranjanje narodnostne identitete. Znanje materinščine pomeni ukoreninjenje v kulturo lastnega naroda. Pri tej nalogi igra ključno vlogo prav dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, saj s poznavanjem ter usvajanjem slovenske kulture, zgodovine, geografije in vsega, kar povezujemo s slovenstvom, vpliva na razvoj in integriteto vsakega posameznika in družbe. V Srbiji so z organiziranjem dopolnilnega pouka slovenščine za pripadnike slovenske manjšine začeli v 90. letih prejšnjega stoletja.

Pouk slovenščine v Srbiji na Filološki fakulteti Univerze v Beogradu ima dolgo tradicijo, saj sega že v študijsko leto 1907/08, ko je bil v Beogradu organiziran prvi tečaj slovenske književnosti in jezika.

S študijskim letom 2006/07 je bil na Filološki fakulteti uveden štiri-letni študij slovenščine, vzporedno s študijem splošnega jezikoslovja ali drugega tujega jezika. Slovenistični predmeti so izbirni za vse študente. Na Univerzi v Novem Sadu pa se lahko študenti slovenščino učijo na enoletnem izbirnem tečaju (Đukanović 2014, 177–179).

Osnovni cilji združevanja Slovencev v društvih Slovencev v Srbiji so druženje in ohranitev narodnostnega značaja ter stiki z Republiko Slovenijo.

»Za ohranjanje slovenstva zunaj meja Slovenije je ključno ohranjanje in učenje jezika. Dokler bomo v društvih gojili skrb za slovensko besedo in kulturo, se nam ni treba bati za obstoj. Prizadevamo si, da bi članom ponudili vsebine, ki so zanimive za vse starostne skupine.« (predsednik Društva Slovencev Sava Beograd, Saša Verbič)

3 Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture

3.1 Financiranje in organiziranost

Finančna podpora dejavnostim Slovencev po svetu ter s tem tudi dopolnilnemu pouku slovenskega jezika in kulture je opredeljena v Resoluciji o odnosih s Slovenci po svetu.

Sredstva so zagotovljena v proračunu Republike Slovenije, v okviru Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu, Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter Ministrstva za kulturo.

Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Srbiji v celoti financira Slovenija. Plača učitelje in najemnino za prostore, v katerih se odvija pouk. Ponekod so prostori brezplačni (učilnice v osnovnih šolah).

Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture organizira Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (Marko Koprivc), ki je pristojno za dogovarjanje s šolskimi oblastmi v državah gostiteljicah ter za izbor

in razporeditev učiteljev. Za vsebinski del – učni načrt, program, učbenike, izobraževanje učiteljev – pa skrbi Zavod Republike Slovenije za šolstvo (Eva Jurman).

3.2 Cilji in način dela

Cilji dopolnilnega pouka slovenskega jezika in književnosti so opredeljeni v *Učnem načrtu za dopolnilni pouk slovenščine z otroki slovenske narodnosti v tujini*. Najpomembnejši cilji so: pridobivanje osnovnega besedišča za sporazumevanje, bogatenje in utrjevanje besedišča, razvijanje in poglobljanje sporazumevalnih zmožnosti ter pridobivanje osnov slovenskega knjižnega jezika. Poleg jezikovnega znanja naj bi pri dopolnilnem pouku učenci: spoznavali prvine kulturnega izročila v besedi, sliki, pesmi, plesu, glasbi ipd., pozitivno vrednotili kulturo in jezik Slovencev, ozaveščali in ohranjali potrebo po posameznikovi in narodni samobitnosti, ustvarjali in ohranjali trdnejše vezi z in med mladimi, ki so že druga ali tretja generacija v tujini živečih pripadnikov Slovencev idr. Enako pomemben cilj je tudi nastopanje otrok na različnih prireditvah v okviru pouka ali društev (povzeto po http://www.zrss.si/slovenscina/dopolnilni_cilj_pouka.htm, pridobljeno 18. 1. 2016).

3.3 Število otrok

V nasprotju z nekaterimi drugimi evropskimi državami se število otrok pri pouku slovenskega jezika in kulture v Srbiji rahlo povečuje. Otroci in mladostniki so sedaj že potomci tretje generacije priseljencev. Razvoj kulturnih in gospodarskih stikov med državama ugodno vpliva na obstoj in delovanje narodne manjšine Slovencev v Srbiji, katere glavna naloga je ohranjanje lastnega jezika in kulture med mladimi.

V šolskem letu 2015/16 je, po podatkih, ki so jih posredovale učiteljice (Milena Spremo, Rut Zlobec in Tatjana Bukvič), pri pouku sodelovalo 139 otrok.

4 Raziskava

Namen raziskave je ugotoviti in predstaviti rabo in znanje slovenščine pri učencih dopolnilnega pouka slovenščine v Srbiji, njihov odnos in odnos njihovih staršev do slovenščine, slovenstva in dopolnilnega pouka ter mnenje učiteljev glede njihovega dela z učenci pri pouku.

Prvo osrednje raziskovalno vprašanje je, koliko so otroci v Srbiji, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenščine, obkroženi s slovenskim jezikom in kulturo ter kakšno vrednost jima pripisujejo zdaj in v prihodnosti.

Drugo raziskovalno vprašanje se ukvarja s starši teh otrok, in sicer s tem, v kolikšni meri je slovenščina prisotna med njimi, na kakšen način slovenski jezik in kulturo povezujejo s svojimi otroki in kako ocenjujejo svoje zadovoljstvo z dopolnilnim poukom slovenščine.

Tretje raziskovalno vprašanje je, kako so z organizacijo in izvajanjem dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture zadovoljne učiteljice.

4.1 Raziskovalne metode

Osrednja raziskovalna metoda, ki jo v izpeljavi raziskave uporabljamo, je deskriptivna ali opisna metoda, s katero iščemo odgovore na postavljena raziskovalna vprašanja in opisujemo stanje na izbranem raziskovalnem področju. S kavzalno neeksperimentalno metodo ugotavljamo, ali obstajajo povezave med različnimi spremenljivkami, za katere smo v hipotezah domnevali, da so soodvisne (npr. obiskovanje Slovenije in odnos do slovenskega jezika ter kulture). Za analizo rezultatov uporabljamo metodo analize, pri izpeljavi ugotovitev in sklepov pa metodo sinteze.

4.2 Raziskovalni vzorec

Raziskovalni vzorec naše raziskave je vzorec iz konkretne, časovno, krajevno in stvarno opredeljene populacije, in sicer neslučajnostni oz. namenski, izbran z namenom prikaza jasno določene problematike v specifičnem okolju. V Srbiji smo v šolskem letu 2015/16 v mesecu oktobru in novembru izvedli raziskavo v treh ciljnih skupinah: med učenci dopolnilnega pouka slovenščine, njihovimi starši in učiteljicami. Zbrali smo 72 vprašalnikov, ki so jih izpolnili učenci, 50 vprašalnikov, na katere so odgovorili starši, in 3 vprašalnike, ki so jih izpolnile učiteljice.

4.3. Postopek zbiranja podatkov

Vsa vprašanja so se nanašala na temo slovenščine in slovenstva, vendar pa je prvi tip vprašanj ugotavljal stopnje ali ocene podanih trditev oz. možnosti, drugi tip pa je ponujal povsem neobremenjeno razmišljanje o zadanem področju. Anketne vprašalnike smo povzeli, oblikovali in priredili po vprašalnikih, ki jih je v svojem diplomskem delu *Slovenščina in njeno poučevanje pri slovenskih zdomcih – raziskava med učenci dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture v Baden-Württembergu* uporabila Maja Pavšič, in glede na posvetovanje z mentorico doc. dr. Simono Pulko.

5 Povzetek rezultatov raziskave

5.1 Učenci

Od 72 otrok, ki so izpolnili vprašalnik, jih je bilo 40 % ženskega in 60 % moškega spola. Osnovnošolcev je bilo 72 % in srednješolcev 28 %. Velika večina otrok je bila rojena v Srbiji, in sicer kar 93 % učencev. V Sloveniji se je rodila 1 (2 %) učenka, preostali anketiranci pa drugje. 86

% otrok se je najprej naučilo govoriti srbsko, 8 % otrok je hkrati spregovorilo srbsko in slovensko, 6 % se jih je najprej naučilo neki drugi jezik (madžarščina, bolgarščina, makedonščina), nihče pa se kot prvega jezika ni naučil samo slovenščine.

Pri samovrednotenju znanja slovenskega jezika otroci bolj ocenjujejo svoje razumevanje in branje jezika, kot pa govorjenje in pisanje. Malo manj kot polovica jih slovenski jezik zelo dobro razume in bere, srednje dobro ga govori več kot polovica otrok. Samoocena znanja srbščine je precej višja. Velika večina otrok srbsko razume, govori, bere in piše zelo dobro. Hipoteze, da slovenščino najbolje obvladajo učenci, ki jim slovenščina predstavlja prvi jezik, ne moremo niti potrditi niti ovreči. Pokazalo se je, da med anketiranimi učenci ni nikogar, ki bi se sprva naučili slovensko, le 8 % jih je navedlo, da so se naučili obeh jezikov hkrati. Pri vprašanih glede rabe slovenščine oziroma srbščine v komunikaciji otrok s starši ter brati in sestrami se je pokazalo, da samo v slovenščini komunicirajo le v dveh družinah. Zato hipoteze, da starši z otroki govorijo slovensko, otroci pa jim odgovarjajo v srbskem jeziku, prav tako ni mogoče potrditi niti ovreči. Iz rezultatov je tudi razvidno, da samo v slovenščini največ komunicirajo s slovenskimi sorodniki ali znanci, in sicer to počne kar 33 % učencev, bolj pogosto v slovenščini kot v srbščini pa z njimi govori 30 % otrok. Podobna so razmerja pri jeziku, v katerem starši, bratje in sestre ter sorodniki ali znanci odgovarjajo nazaj. Pohvalno je dejstvo, da relativno veliko število učencev pri pouku slovenščine med seboj govori pogosteje slovensko kot srbsko (52 %). Predvidevamo, da je to predvsem zasluga spodbude in vztrajnosti učiteljic.

Odgovori na vprašanje o stikih s Slovenijo kažejo, da jih 39 % obišče Slovenijo enkrat na leto, večkrat na leto v Slovenijo potuje 22 % otrok, prav tako jih vsako drugo ali tretje leto Slovenijo obišče 22 %, 17 % otrok pa v Sloveniji še ni bilo.

Postavljena hipoteza je bila, da pogostost obiskov v Slovenijo spodbudno vpliva na željo po povezovanju s Slovenijo, načrtovanju študija oziroma zaposlitve v njej ali morebitno dokončno vrnitev v Slovenijo. Hipotezo smo potrdili, in sicer tako, da smo med seboj primerjali odgovore oz. vrednosti, ki so jih otroci, ki v Slovenijo potujejo večkrat na leto, in otroci, ki tam še niso bili, podali na dve vprašanji oz. trditvi o načrtih za prihodnje življenje, delo ali študij v Sloveniji. Izkazalo se je, da kar 75 % odstotkov otrok, ki Slovenijo obiskujejo najpogosteje, načrtuje svojo prihodnost v Sloveniji, prav tako jih 75 % vidi možnost za prihodnje študiranje ali delo v Sloveniji kot najpomembnejši razlog za učenje slovenskega jezika. Od tistih otrok, ki Slovenije še nikdar niso obiskali, jih je glede prihodnosti v tej državi večina (58,33 %) še neodločenih, vseeno pa jih kar 33,33 % trdi, da si tega želijo, in prav toliko jih je mnenja, da je najpomembnejši razlog za učenje jezika možnost prihodnjih delovnih ali študijskih stikov s Slovenijo. Potrdilo se je torej,

da pogostost obiskovanja Slovenije spodbudno vpliva na otroško povezovanje prihodnosti s slovenskim okoljem, kot tudi na motivacijo za učenje jezika, vseeno pa je zanimivo, da kar precej tistih učencev, ki tam še nikoli niso bili, svojo prihodnost prav tako povezuje s Slovenijo.

Glede sodelovanja pri aktivnostih v okviru slovenskih društev ali dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture smo ugotovili, da večina otrok v njih aktivno sodeluje. Razen enega učenca tudi vsi radi nastopajo na prireditvah, sodelujejo na delavnicah ali tekmujejo na kvizu o poznavanju Slovenije.

29 % uporabnikov medmrežja je že obiskalo spletne strani v slovenščini. Opazimo lahko, da so med njimi otroci, ki so s slovenščino pogosteje v stiku oziroma imajo tam sorodnike ali prijatelje. Najpogosteje iščejo informacije o turističnih ponudbah. Preko slovenskih spletnih strani načrtujejo obisk Slovenije ali pa jih zanimajo opisi naravnih lepot in drugih zanimivosti Slovenije. Nekaj med njimi jih uporablja splet za informacije o jezikovnih šolah slovenščine in prijavo nanje. 2 srednješolca sta navedla, da sta na spletu iskala informacije o možnostih za vpis na slovensko univerzo ter za pridobitev štipendije, oba občasno obiščeta spletno stran Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Mlajši otroci na ta način dostopajo do slovenske glasbe in nekaterih otroških oddaj.

Kot najpomembnejši razlog za obisk dopolnilnega pouka so učenci navedli željo, da se dobro naučijo slovensko (71 % otrok), 13 % jih prihaja, ker jim je pri pouku lepo, 9 % otrok hodi k pouku, ker to želijo njihovi starši, 7 % jih prihaja, ker imajo tam prijatelje. 5 učencev je dopisalo, da je razlog obiskovanja pouka slovenščine tudi ta, da imajo prijazno učiteljico.

Mnogim anketiranim otrokom, kar 62 %, je najbolj pomemben motiv za učenje slovenščine ta, da bodo morda v Sloveniji nadaljevali šolanje ali se tam zaposlili. 43 % otrok je ta razlog postavilo na drugo mesto. Željo, da bi tako bolje spoznali kulturo, običaje, geografijo in druge karakteristike Slovenije, je na prvo mesto postavilo 21 % in drugo mesto 36 % otrok. Namero, da bi se lahko lažje pogovarjali s starši, sorodniki in znanci, je na prvo in drugo mesto skupaj postavilo 59 % otrok.

Analiza anketnih vprašalnikov je pokazala, da imajo vsi učenci zelo pozitiven odnos do slovenščine, do učenja in pouka slovenskega jezika. Prav tako jih skoraj polovica želi v prihodnosti aktivno sodelovati s slovensko skupnostjo, bodisi v Srbiji bodisi v Sloveniji.

Otroci radi poslušajo, ko kdo govori slovensko, in sicer jih tako trdi kar 93 %. Na vprašanje, ali radi govorijo slovensko, jih je 82 % ogovorilo z da, 18 % pa, da ne vedo. Zanimivo je, da nihče ni zbral možnosti, da neradi poslušajo ali govorijo slovensko. Prav tako bi radi, da se tudi njihovi otroci naučijo slovensko (kar 75 % učencev). K dopolnilnemu pouku slovenskega jezika in književnosti rado hodi 83 % anketiranih otrok. 17 % jih je na isto vprašanje odgovorilo, da včasih da, včasih ne.

Nihče ni izbral možnosti, da pouka ne obiskuje rad. Zelo pozitiven se kaže odnos učencev do slovenskih prireditev. Kar 68 % otrok se jih rado udeležuje tovrstnih dogodkov, 31 % otrok pa odgovarja, da včasih da, včasih ne.

V svojih komentarjih na koncu vprašalnika so učenci opisali svoj odnos do slovenščine in dopolnilnega pouka ter razloge za obisk pouka ter učenja slovenskega jezika. Vsi zapisi kažejo na naklonjen odnos. Ugotavljajo, da jim je pouk všeč, ker je zanimiv in zabaven. Radi se družijo s sošolci pri pouku in radi obišejo vrstnike v Sloveniji. Želeli bi si več ur pouka, da bi se še bolj naučili jezika in spoznali kulturo Slovencev. Želijo se naučiti slovenščine, da bi se lažje sporazumevali s sorodniki, da bi lahko brali slovenske knjige in kasneje študirali in delali v Sloveniji.

5.2 Starši

Od 50 staršev, ki so izpolnili vprašalnik (29 žensk in 21 moških, starih od 30 do 59 let), se jih je velika večina oziroma 68 % kot prvega jezika naučilo srbsčine, 12 % pa nekega drugega jezika. Med dvojezične se jih prišteva 12 %, slovenščine kot prvega jezika pa so se naučili 4 starši oziroma 8 % anketirancev.

Tudi med partnerji anketirancev prevladujejo tisti, ki so se kot prvega naučili srbskega jezika (74 %). Srbsčine in slovenščine hkrati se jih je naučilo 10 %, slovenščine pa 6 %. Glede na to, da za veliko večino staršev srbsčina predstavlja prvi jezik, je razumljiv podatek, da je v 72 % primerov srbsčina tudi jezik njihove medsebojne komunikacije, bolj pogosto v slovenščini kot v srbsčini komunicira le 6 % starševskih parov, samo v slovenščini pa nobeden.

Zelo podobna je situacija glede rabe jezika v komunikaciji staršev z otroki. Enako pogosto v srbsčini kot v slovenščini z otroki komunicira 8 % staršev, vedno v slovenščini pa le 1 (2 %) starš. Večina (49 %) jih z otroki govori pogosteje srbsko kot slovensko, kar torej pomeni, da srbsčina občutno prevladuje, vendar tudi slovenščina ni povsem zapostavljena. Vsi ostali (41 %) z otroki govorijo izključno srbsko. Ena od domnev pri osnovanju raziskave je bila, da starši z otroki govorijo slovensko, otroci pa jim odgovarjajo v srbskem jeziku. To domnevo lahko potrdimo, saj je kar 90 % učencev zapisalo, da se z mamo pogovarjajo izključno srbsko, prav tako pa jih 90 % govori izključno srbsko tudi z očetom. Le približno 10 % otrok se jih z vsakim od staršev pogovarja pogosteje srbsko kot slovensko. Raba slovenskega jezika je v komunikaciji med otroki in starši precej skromno zastopana, glede na odgovore enih in drugih pa slovenščino vseeno pogosteje uporabljajo starši kot pa otroci.

Med drugim nas je zanimalo, kakšna je zastopanost rabe slovenskega jezika pri otrocih iz mešanih zakonov. 8 % otrok je navedlo, da je slovenščina materni jezik njihove mame, in 10 %, da je slovenščina

materni jezik njihovega očeta. Med dvojezične se prišteva 12 % staršev, 8 % pa se jih je najprej naučilo slovenskega jezika. Zanimivo je, da se slovenščine kot prvega jezika ni naučil prav noben otrok, le 6 % pa se jih je naučilo srbsko in slovensko hkrati. Na podlagi tega lahko upravičeno sklepamo, da slovenščina v mešanih družinah, kjer predstavlja materni jezik enega od staršev, ni posebej zastopana oz. se slovensko govori bolj poredko, kot bi lahko pričakovali.

Glede pomena pouka slovenščine in pričakovanj glede le-tega je največ staršev zapisalo, da se jim zdi bistveno, da otroci pridobijo oziroma izpopolnijo znanje slovenskega jezika. Izpostavili so učenje pisanja in govorjenja ter bogatenje besednega zaklada. Menijo, da je to za njihove otroke potrebno, če se bodo odločili in nadaljevali šolanje ali iskali zaposlitev v Sloveniji. Z znanjem slovenščine bodo lažje komunicirali s slovenskimi sorodniki in prijatelji, ko bodo pri njih na obisku. Staršem se zdi zelo pomembno, da njihovi otroci pri pouku slovenščine ohranjajo jezik svojih prednikov in slovenstvo nasploh, da spoznajo slovenske običaje, kulturo, zgodovino, geografijo ter druge značilnosti Slovenije. Ob navedbi tega razloga je čutiti njihovo navezanost na domovino, spomine na otroštvo, preživeto v Sloveniji, ali željo po obudrvi nekaterih običajev, ki so jih sami pozabili. Nekaj staršev je zapisalo, da vidijo pomen pouka slovenščine v povezovanju s slovenskimi otroki v slovenskem okolju ter tkanju prijateljskih vezi med otroki s slovenskimi koreninami v Srbiji.

98 % staršev meni, da pouk povsem izpolnjuje njihova pričakovanja in da so zadovoljni, ena mama k temu dodaja, da pouk nudi mnogo več, kot je pričakovala.

V največji meri so se starši zahvaljevali za možnost obiskovanja pouka in s tem učenja jezika in ohranjanja vezi z domovino. Posebne zahvale so naslavljali na učiteljice, ki so po njihovem mnenju strokovne in prijazne. Nekaj staršev je izrazilo upanje, da bo dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture ostal še naprej. Ne želijo si sprememb, potrebo čutijo le po večjem številu ur pouka in pogostejših druženjih učencev z otroki iz Slovenije ali obiskov Slovenije.

5.3 Učiteljice

V raziskavi so sodelovale tri učiteljice dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture, ki poučujejo v Srbiji, in sicer Rut Zlobec, ki poučuje v petih krajih 59 otrok, Milena Spremo, ki poučuje v enem kraju 18 otrok, in Tatjana Bukvič, ki poučuje v štirih krajih 62 otrok. Dve učiteljici navajata, da je razlika med kraji opazna v opremljenosti prostorov za delo. Učilnice oziroma društveni prostori v večjih mestih so boljše opremljeni, imajo TV-aparate, table, dostop do spleta, drugod pa tega ni. Povsod opažajo veliko zanimanje za učenje slovenščine. Vidna je razlika v poznavanju slovenske kulture in običajev pri tistih učen-

cih, ki se jezika in kulture učijo tam, kjer je več kulturnih prireditvev ali drugih oblik sodelovanja s Slovenijo. Učiteljicam se zdi pomembno, da pri pouku krepijo narodno pripadnost. Na vidno mesto postavljajo poznavanje slovenskih običajev, zgodovine, geografije, naravnih lepot, pomembnih Slovencev in mnogih drugih značilnosti Slovenije. Učenje jezika pri otrocih je pomembno do te mere, da se bodo učenci lahko uspešno sporazumevali v slovenščini v različnih situacijah in v slovenskem okolju. Oblika poučevanja se jim zdi primerna. Ustreza jim možnost za samostojno in ustvarjalno delo. Želijo si več sodelovanja s starši. S strokovnimi gradivi so zadovoljivo opremljene, želele pa bi, da bi Zavod za šolstvo poskrbel tudi za plačilo didaktičnih pripomočkov in pisarniškega materiala. Ključno se jim zdi dobro povezovanje z družvi Slovencev v posameznih krajih poučevanja. Slabost dela v Srbiji napoteni učiteljici prepoznavata v dolgih in nevarnih vožnjah, občasno pa tudi v pomanjkanju in iskanju sredstev za posamezne dejavnosti, kot so na primer prevozi na prireditve po Srbiji in v Slovenijo.

6 Sklepna misel

Izsledki raziskave kažejo, da so učenci (otroci), ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Srbiji, ter njihovi starši zelo naklonjeni učenju slovenščine in vsega, kar je povezano s Slovenijo. Učenci radi prihajajo k pouku, ker bi se jezika radi dobro naučili in spoznali Slovenijo, saj jim je pri pouku zanimivo in lepo ter se v okviru pouka družijo s slovenskimi prijatelji. Svojo prihodnost povezujejo s šolanjem v Sloveniji, nekateri z udeleževanjem v matičnih društvih Slovencev v Srbiji, vsi pa želijo svoje poznavanje slovenskega jezika in kulture ohranjati ter prenašati na svoje potomce. Starši pouk podpirajo, saj se zavedajo, da bodo imeli njihovi otroci z znanjem slovenščine odprto in morda lažjo življenjsko pot in možnost za vpis na slovenske šole. Z znanjem slovenskega jezika bodo otroci konkurenčnejši na trgu dela. Nič manj pa jim ni pomembno, da so otroci preko jezika in kulture povezani v etnično skupnost njihovih prednikov.

Po navedbah učiteljic je oblika dela pri pouku primerna. Ustreza jim veljavni učni načrt, ki jim omogoča prilagajanje vsebin in načina njihovega podajanja po merilih lastne strokovne presoje, pri čemer se lahko odločajo ustrezno potrebam, starosti ter znanju učencev. Zadovoljne so z uradnimi inštitucijami v Sloveniji, ki nudijo pomoč pri oblikovanju vsebinskega dela in finančno podporo za izvajanje pouka.

Zaradi vsega zapisanega je dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Srbiji pomemben in potreben. Če ne drugega vsaj tistim, ki so se za učenje zavestno odločili, ponuja možnost, da se naučijo slovenščine kot samostojnega, tudi zapletenega, a lepega jezika. V primeru učencev je to navsezadnje tudi jezik njihovih prednikov. Kar pa niti ni

edino bistvo. Gre za jezika bližnjih kultur, kultur z bogato skupno zgodovino, zaradi katere je še toliko bolj pomembno, da spoštujemo naše medsebojne podobnosti in sorodnosti, prav tako pa tudi razlike – ena od teh je prav (slovenski) jezik.

Literatura

- Đukanović, Maja. 2014. »Slovenščina v Srbiji: preteklost, sedanost in prihodnost«. V *50. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture: Prihodnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, ur. Hotimir Tivadar, 177–184. Ljubljana : Filozofska fakulteta.
- Kržišnik Bukič, Vera. 1992. O Slovencih na območju Jugoslavije izven Slovenije po popisih prebivalstva 1921–1991. *Razprave in gradivo. Revija za narodnostna vprašanja* 26–27 : 21, 172–99.
- Kužnik, Irena. 2014. »Motivacija za učenje slovenščine kot maternega in manjšinskega jezika pri pripadnikih manjšinske in nemanjšinske skupnosti v Srbiji«. V *Mednarodno znanstveno srečanje doktorskih študentov slovenistike in slavistike : zbornik*, ur. Nina Ditmajer, 71–76. Maribor : Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.
- Pavšič, Maja. 2005. *Slovenščina in njeno poučevanje pri slovenskih zdomcih. Raziskava med učenci dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture v Baden-Württembergu*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta.
- Pirih Svetina, Nataša. 2000. *Razvoj jezikovne zmožnosti pri usvajanju slovenščine kot drugega jezika*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta.
- Stabej, Marko. 2005. »Kdo si, ki govoriš slovensko?«. V *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije*, ur. Vesna Mikulič in Karin Marc Bratina, 13–22. Koper : Annales.
- Weinreich, Uriel. 1963. *Languages in Contact: findings and problems* (2. izd.). London : The Hague.

Tatjana Bukvič
OŠ „Jožeta Moškriča”
Ljubljana, Slovenija

DOPUNSKA NASTAVA SLOVENAČKOG JEZIKA I KULTURE U
REPUBLICI SRBIJI: ISTRAŽIVANJE MEĐU UČENICIMA, RODITELJIMA I
NASTAVNICIMA

Uvodna poglavlja članka obuhvataju prezentaciju ključnih pojmova iz oblasti jezika u kontaktu i pregled iseljavanja Slovenaca u Srbiju, kao i podatke o njihovoj sadašnjoj organizaciji i funkcionisanju. Centralni deo članka sadrži poglavlje u kojem su predstavljeni dopunska nastava slovenačkog jezika i kulture u inostranstvu, njen istorijski razvoj i savremena struktura. Empirijski deo predstavlja istraživanje koje je bilo obavljeno u Srbiji u školskoj godini 2015/2016, među učenicima dopunske nastave slovenačkog jezika i kulture u Srbiji, njihovim roditeljima i nastavnicima. Prikazi i interpretacija rezultata donose važnu dopunu znanja o sociolingvističkoj slici slovenačke zajednice, kao i o deci koja posećuju dopunsku nastavu. Prikazani su primena i nivo poznavanja slovenačkog jezika kod dece i roditelja, njihov stav prema slovenačkom jeziku, svest o slovenačkom poreklu i njihov stav o dopunskoj nastavi slovenačkog jezika i kulture. Poseban doprinos ka razumevanju značaja nastave pružaju i odgovori nastavnika koji predaju deci u Srbiji.

Ključne reči: sociolingvističko istraživanje, slovenački iseljenici u Srbiji, jezici u kontaktu, dopunska nastava slovenačkog jezika i kulture, odnos prema slovenačkom jeziku

Tatjana Bukvič
Jožeta Moškriča Primary School
Ljubljana, Slovenia

SUPPLEMENTARY TUITION OF THE SLOVENIAN LANGUAGE IN
THE REPUBLIC OF SERBIA: A SURVEY AMONG SCHOOLCHILDREN,
PARENTS AND TEACHERS

The introductory paragraphs of the paper present the key concepts in the field of languages in contact and an overview of the emigration of Slovenians in Serbia, as well as information about their current organization and functioning. The central part of the paper contains a section which presents the supplementary tuition of the Slovenian language and culture abroad, its historical development and modern structure. The empirical part of the study is a survey conducted in Serbia in the 2015/2016 school year, among the students of the Slovenian language and culture in Serbia, their parents and teachers.

The presentation and interpretation of results significantly supplement the body of knowledge on the sociolinguistic image of the Slovenian community, as well as the children who attend supplementary classes. The paper also presents the application and the level of knowledge of the Slovenian language in children and their parents, as their attitude towards the Slovenian language, and their attitude towards supplementary classes in the Slovenian language and culture. A special contribution to the understanding of the significance of tuition is provided by the responses of teachers who teach children in Serbia.

Keywords: sociolinguistic research, Slovenian expatriates in Serbia, languages in contact, supplementary teaching in the Slovenian language and culture, attitudes towards the Slovenian language

Mojca Nidorfer Šiškovič

Univerza v Ljubljani

Filozofska fakulteta

Slovenija

mojca.nidorfer-siskovic@ff.uni-lj.si

UDK: 81'271.1:004.773.3

316.772:81'27(497.4)

Znanstveni članek

Sporazumevanje po elektronski pošti in kategorija vljudnosti

Povzetek

Komuniciranje preko elektronske pošte je najpogostejši način računalniško posredovanega sporazumevanja, ki je v veliki meri nadomestil telefonske pogovore ter dopisovanje ljudi pri delu, tj. poslovno komuniciranje. Hkrati se je s preходом na sporazumevanje preko e-prenosnika vzpostavila drugačna kultura sporazumevanja s specifičnimi standardi: na eni strani se je v pisnem sporazumevanju stopnja uradnosti znižala, diskurz se je približal govorjenemu, po drugi strani pa je ostala potreba po zagotavljanju ustreznih ravni vljudnosti, ki sporočevalcem omogoči, da v največji meri pri svojem delu uresničijo svoje sporazumevalne cilje. Šolska praksa tem spremembam ne sledi v zadostni meri, saj je v učnih gradivih področje še vedno slabo zastopano, manjkajo pa tudi raziskave. V prispevku bosta predstavljena kategorija vljudnosti in njen vpliv v komuniciranju po elektronski pošti.

Ključne besede: računalniško posredovano komuniciranje, e-pošta, vljudnost, poslovno komuniciranje

0 Uvod

Sporazumevanje preko elektronske pošte je postalo stalnica našega komuniciranja – leta 2016 mineva 40 let od prvega poslanega elektronskega sporočila¹ –, njegov delež pa se še vedno povečuje z novimi možnostmi, ki jih prinašajo hitra širitev interneta in sodobne techno-

¹ Ray Tomlinson je prvo e-sporočilo poslal z enega računalnika na drugega (Hardy 1996).

logije, razvoj orodij računalniško posredovane komunikacije ter nove predstavitvene možnosti. *Poročilo Statističnega urada Republike Slovenije* (SURS, 2016) navaja, da je v prvem četrtletju 2016 med osebami, starimi 16–74 let, internet uporabljalo 75 % oseb (redni uporabniki interneta) (v 2015: 73 %). 64 % jih je internet uporabljalo vsak dan ali skoraj vsak dan (v 2015: 61 %). Internet je od 16 let starosti naprej in do starostnega razreda 35–44 let uporabljala večina, tj. več kot 90 odstotkov ljudi, tj. skoraj vse osebe. Od starostnega razreda 45–54 let dalje uporaba interneta upada; rednih uporabnikov interneta med osebami te starosti je bilo 78 %. Med 55–64-letniki je bilo rednih uporabnikov interneta 52 %, med 65–74-letniki pa 29 %. S pogosto rabo interneta se povečuje tudi delež sporazumevanja, ki ga opravimo preko spleta. Čeprav je veliko storitev, ki jih na spletu ponujajo različne organizacije, podjetja in državna uprava po eni strani del neosebnega sporazumevanja preko računalniških programov in vnaprej pripravljenih obrazcev, npr. naročanje na revije, na servis, rezervacije letov, hotelov itn., je pomembna tista, ko želimo od organizacije ali posameznikov posebno obravnavo, dodatna pojasnila in informacije, in preidemo na osebna elektronska sporočila, za katera vemo, kateremu naslovniku oz. organizaciji jih pošiljamo. Takrat postane viden in prepoznaven naš osebni stil pisanja in komuniciranja, hkrati pa od njega postane odvisna tudi naša uspešnost sporazumevanja, tj. izpolnitev komunikacijske namere in doseganje komunikacijskega cilja. Mlajše generacije, ki šele vstopajo na trg dela in nimajo prakse pisanja uradnih, poslovnih pisem, pogosto ne dosežejo standardov sporazumevanja preko e-pošte in zato zaradi napačnih strategij in izbire jezikovnih sredstev pogosteje neuspešno komunicirajo. Zaenkrat je tudi v šolski praksi to področje malo zastopano glede na razširjenost računalniško posredovanega sporazumevanja.

Komunikacijske e-veščine, kamor sodijo pošiljanje in prejemanje e-pošte, sodelovanje v spletnih družabnih omrežjih, telefoniranje ali videotelefoniranje prek interneta, nalaganje lastnih fotografij, videoposnetkov, besedil na spletne strani (Zupan 2016, 19) so po raziskavi SURS v letu 2015 bolj ali manj obvladovali v največjem odstotku oz. skoraj vsi 16–24-letniki (99 %) in velika večina 25–34-letnikov (95 %). 16–24-letniki so bili najbolj aktivni tudi pri pošiljanju ali prejemanju e-pošte (96 %), pri sodelovanju v spletnih družabnih omrežjih (90 %), pri nalaganju lastnih vsebin (slik, besedil, avdio- ali videovsebin) na spletne strani (64 %) ter pri telefoniranju ali videotelefoniranju s spletno kamero prek interneta (51 %) (Zupan 2016, 22). Jezikovna raba in besedno sporazumevanje v raziskavi nista bila posebej obravnavana, saj je bil poudarek na rabi tehnologije. Hitra uveljavitev in širitev sporazumevanja preko e-pošte je prehitela sestavljalce učnih načrtov in učbenikov v osnovnih in srednjih šolah ter priročnikov za poslovno sporazumevanje, saj je jezikovna raba v e-sporazumevanju precej

neraziskana. Eden od pomembnih dejavnikov vpliva na jezikovno rabo – tvorjenje e-sporočil in doseganje sporazumevalnih ciljev sporočevalca pri naslovniku – je v okviru standarda sporazumevanja preko spleta – netikete – kategorija vljudnosti, ki bo tudi obravnavana v nadaljevanju.

1 Jezikovna raba v sporazumevanju preko e-pošte

Analize rabe jezikovnih sredstev ter stila v sporazumevanju preko elektronske pošte so se začele pojavljati v 90. letih 20. stoletja. Najprej so jih v anglosaksonskem svetu opravili učitelji angleščine in poslovnega jezika, in sicer iz potreb, kako poučevati in uporabnikom novih medijev predstaviti ter jih naučiti novih vrst komuniciranja, še zlasti komuniciranja preko e-pošte, od konca 90. let pa se je število raziskav zelo povečalo (Baron 1998, 2002; Crystal 2001; Gains 1999; Gimenez 2000; Hardy 1996; Kranjc 2004, 2003; Mallon in Oppenheim 2002; Nidorfer Šiškovič 2006, 2010; Rice 1997).

Sporazumevanje preko e-pošte med ljudmi, ki se je najprej vzpostavilo med raziskovalci na ameriških univerzah, je od vsega začetka ustvarjalo novo kulturo sporazumevanja, ki je zadostila družbenim zahtevam sodobnega časa: bolj površnemu pisanju z manj upoštevanja slovničnih pravil, hkrati pa osebnejšemu načinu komuniciranja med izobraženimi tvorcami sporočil. Tradicionalne omejitve po starosti, statusu in nepoznavanju so začele bledeti v neformalnem družbenem prostoru, ki ga je ustvarjala računalniško posredovana komunikacija: ta je bila neposrednejša, zelo je skrajšala čas komunikacije oziroma izmenjav sporočil med sporočevalcem in naslovnikom in tako je hitro zamenjala telefonske pogovore, od katerih je cenejša – ob predpostavki, da imamo na voljo tehnična sredstva, program za e-pošto in spletno povezavo, in primernejša za uporabo. Sporočilo napišemo, ko nam časovno ustreza, naslovnika pa počaka v e-poštnem predalu, da lahko nanj odgovori, ko utegne. Diskurz med tvorcami sporočil najpogosteje poteka z izmenjavami več sporočil, pri čemer nastaja veriga e-sporočil, e-pogovor.

1.1 Konvencije

Način uporabe e-pošte vsebuje veliko *konvencij*, ki uporabnikom olajšujejo e-sporazumevanje in hkrati zagotavljajo določen standard sporazumevanja, tj. da ne pozabijo na najpomembnejše podatke in vsebino: e-sporočilo je vedno sestavljeno v posebnem računalniškem programu za e-pošto, zato besedilo pišemo v že pripravljeni obrazec, v okviru katerega je potrebno izpolniti vsaj rubriki »Za«, kamor vpišemo naslovnikov e-naslov, in »Zadeva«, kamor napišemo še temo, o kateri bomo pisali. Nato lahko izberemo dodatne rubrike – v vednost: »Kp« (kopija) in/ali »Skp« (skrita kopija), dodamo priponke v različnih formatih besedil, vizitko ipd., označbo pomembnosti sporočila itn.

2 Netiketa

Jezikovni uporabniki si kompetenco bralnega in pisnega razumevanja v slovenščini pridobivajo v družini, v največji meri in sistematično pa v času šolanja v osnovnih in srednjih šolah. V terciarnem šolanju so jezikovni izobraževalni programi v Republiki Sloveniji namenjeni predvsem tujejezičnemu izobraževanju, slovenskemu jeziku pa samo na redkih izobraževalnih ustanovah in v določenih študijskih programih, npr. na področju novinarstva ter gledališča in filma. Za zagotavljanje ustrezne ravni funkcionalne pismenosti odraslih in hkrati ob upoštevanju vedno večjega deleža komuniciranja po e-pošti in preko interneta je torej pomembno, da učenci, dijaki in študentje razvijajo pismenost in sposobnost za komuniciranje preko sodobnih komunikacijsko-informacijskih tehnologij v času svojega intenzivnega izobraževanja. V svetu obstaja veliko priročnikov, ki se ukvarjajo s spletnim bontonom oz. z netiketo, kot se imenujejo pravila komuniciranja v računalniško posredovani komunikaciji vse od začetka v 90. letih 20. stoletja in so v pomoč uporabnikom. V prvi vrsti so sicer namenjeni komuniciranju v angleščini, ki se je uveljavila tudi kot globalni jezik na internetu, v zadnjih letih pa nastajajo tudi za druge jezike (Albion.com – Netiquette 1986, A Bloomsbury Reference Book 2004, Žirovnik 2004, Trask 2005).

Računalniško posredovana komunikacija in novi mediji v obstoječih učnih načrtih in sicer številnih učbenikih za slovenščino za osnovno in srednjo šolo ter gimnazije niso v večji meri upoštevanji, omejujejo se na obrazce in konvencije ter delne primerjave značilnosti elektronskih pisem v primerjavi z dopisom oziroma poslovnim pismom, v učbenikih na univerzitetni ravni je komuniciranje po e-pošti npr. zajeto v učbeniku *Poslovno komuniciranje* (Možina i dr. 2004, 493), enako tudi tu samo splošno opisano kot ena od vrst poslovnega komuniciranja. Sklenemo lahko, da praksa zelo prehitava sistematično obravnavo e- in računalniško posredovanega sporazumevanja, s katerimi se mlade generacije srečujejo vsakodnevno oziroma to sporazumevanje postaja njihov način življenja. Uporaba elektronsko posredovane komunikacije in novih medijev je pri osnovnošolcih že v drugem, posebej pa v tretjem triletju osnovne šole izredno pogosta (mobilna telefonija, socialna omrežja), uporabljati začnejo tudi elektronsko pošto, slednjo večinoma sicer za potrebe opravljanja svojih obveznosti v šoli. S stalno uporabo postajajo funkcionalno pismeni za posamezne vrste sporazumevanja, vendar gre večinoma za slengovsko jezikovno rabo, tj. vrste neformalnega osebnega sporazumevanja z ljudmi, ki jih dobro poznajo – vrstniki, prijatelji, sorodniki –, pri kateri oblika in upoštevanje standardov zapisa, pravopisa in slovnice niso pomembni. Povsem drugačne so zahteve in standardi v okviru formalnega sporazumevanja, pri delu, s katerim se srečajo dijaki in študenti predvsem v sporazumevanju z učitelji, ter ko vstopijo na trg dela, opravljajo delo v organizacijah.

Najpomembnejše sporočilo v verigi e-sporočil med udeležencema je *prvo sporočilo* – osebna izkaznica sporočevalca, s katerim se predstavi naslovniku z jezikovno rabo in s svojim stilom sporazumevanja. S tem dejanjem najpomembneje vpliva na potek nadaljnjega komuniciranja in naklonjenost naslovnika, s pomočjo katere bo lahko uresničil svoje sporazumevalne cilje, nadaljnja sporočila pa pomenijo vzdrževanje stika in graditev odnosa. Če je prvo sporočilo neprimerno napisano, potem bo komunikacija otežena, zaupanja v verodostojnost med udeležencema ne bo. V procesu izmenjave e-sporočil se med udeležencema običajno zelo hitro zmanjša družbena razdalja: v tretjem sporočilu, včasih pa že v drugem, se v sicer novem družbenem razmerju začneta med seboj naslavljati po imenih, v mednarodnem, vsaj anglosaksonskem načinu komuniciranja pravzaprav takoj, čemur sledi tudi podpis samo z imenom brez priimka in nazivov, vse drugo – priimek, naziv ter podatki o položaju in organizaciji pošiljatelja pa so zbrani v e-vizitki, ki sledi podpisu. Prvo sporočilo, ki ga sporočevalec pošlje naslovniku, je zato namenjeno vzpostavitvi stika med sporočevalcem in naslovnikom ter kratki predstavitvi teme sporočila. Če pošiljamo posebno oblikovano ali daljše besedilo, velja pravilo, da ga pošljemo v priponki, saj se na ta način ohranita njegova oblika, zapis in tudi podpis (večinoma gre za skeniran originalni dokument).

3 Vljudnost in posrednost v elektronskih sporočilih

Vljudnost je pomembna sestavina (stila) komuniciranja, zato je eden od ciljev socializacije otrok na poti do odraslih, da se naučijo, kako biti vljudni, jezikovno in tudi drugače. Vljudnostne vzorce pridobimo v družini, vrtcu, šoli, službi in vsakdanji komunikaciji. Rečemo lahko, da so kompetentni govorniki v določenem jeziku tudi vljudni.

Pojmovanje vljudnosti se je od začetkov v 70-ih let prejšnjega stoletja zelo spreminjalo – od začetne anglosaksonske teorije vljudnosti, razglašene kot univerzalno veljavne teorije vljudnosti do novejših, zlasti v zadnjem desetletju razvitih kulturno diferenciranih konceptov vljudnosti. P. Brown in S. Levinson (1978, 1987), G. N. Leech (1980, 1983a) idr., ki veljajo za utemeljitelje raziskav o jezikoslovni vljudnosti, so konceptualizirali vljudnost kot strateško izogibanje konfliktu. Izhajajo iz perspektive, da govorna dejanja vedno ogrožajo ugled naslovnika in/ali sporočevalca, vsi govorniki pa imajo socialno potrebo po ohranitvi naslovnikovega in sporočevalčevega ugleda. Zato sporočevalci uporabijo jezikovna sredstva, s katerimi bodisi zadostijo naslovnikovi želji, da je svoboden pri odločitvi, ali bo prepoznal in izpolnil npr. zahtevo, ki mu je bila izražena v sporočilu, ali pa so govorna dejanja sporočevalcev usmerjena na naslovnikovo željo, da bi bil sprejet, cenjen. Pri prvi skupini gre za t. i. negativno vljudnost, npr. za vprašanje po naslovnikovi zmožnosti *Oprostite, ker vas motim, bi mi lahko povedali, kje je sprejemna*

pisarna?, pri drugi skupini strategij pa gre za t. i. pozitivno vljudnost, na primer *Daj, vzemi piškot, te imaš najraje*. Omenjeni model vljudnosti tudi predvideva, da višja kot je stopnja ogrožanja ugleda, višja je stopnja uporabljenih *posrednosti* pri uporabi jezikovnih sredstev. Praviloma je v tudi slovenščini sporočilo vljudnejše, če ni zapisano neposredno, npr. *Posodi mi zvezek*, ampak posredneje *Ali mi lahko posodiš zvezek*, in namesto *Kupi mleko* raje *Ali lahko kupiš mleko?* (prim. Nidorfer Šiško-ovič 1997). Kljub temu pa obstajajo okoliščine, v katerih tudi vsi zgoraj zapisani neposredno izraženi primeri veljajo v slovenščini in med slovenskimi govorniki za vljudne, npr. med prijatelji, zakonci, pri naročanju v trgovini itn., npr. *Dajte mi štruco črnega*. Merila določajo slovenske sociokulturne norme, ki so v drugih jezikih lahko delno ali povsem drugačne in med udeleženci sporazumevanja štete tudi kot nevljudne. Fraser široko opredeljuje vljudnost (Fraser 1999, po Haugh 2003, 411), in sicer je »... v vsakem običajnem pogovoru vljudnost pričakovano dejansko stanje, kjer sestavine vljudnosti, in tisto, kar jo utemeljuje, narekujejo relevantne sociokulturne norme za določeno interakcijo. Udeleženci ne opazijo, kadar je nekdo vljuden, ampak opazijo, kadar govorec krši to normo. Glede na povedano, lahko rečemo, da vljudnost ni komunicirana, ampak gre za vrsto perlokucijskega učinka ... zato odsotnosti komunicirane vljudnosti ne smemo jemati kot pomanjkanje vljudnega odnosa govorcev«. Dojemanje vljudnosti je po teoriji vljudnosti Brownove in Levinsona tako popolnoma sprejemljivo v anglosaksonskem svetu, raziskave vljudnosti v drugih kulturah pa se v zadnjih dvajsetih letih od te konceptualizacije odmikajo (prim. Wierzbicka 2003; Matsumoto 1989; Ide 1989), saj dokazujejo kulturno in jezikovno različnost v dojemanju vljudnosti.

Kljub kulturnim in jezikovnim raznolikostim pri uporabi posrednosti, omenjene v poglavju o vljudnosti, je v jeziku kategorija posrednosti univerzalna, značilna za vse znane jezike (Thomas, 1995, 124). Prav tako to velja tudi za dejavnike, ki bolj ali manj v vseh kulturah vplivajo na izbiro jezikovnih sredstev v določenih okoliščinah in posledično uporabo večje ali manjše posrednosti v komuniciranju:

- relativna moč sporočevalca in naslovnika;
- družbena razdalja med sporočevalcem in naslovnikom;
- stopnja obremenitve izražena v izreku;
- relativne pravice in dolžnosti med sporočevalcem in naslovnikom.

Uporaba posrednosti ima za cilj, da udeleženci v komunikaciji dosežemo nekakšno družbeno ali komunikacijsko prednost oziroma z uporabo (več) posrednosti (dejavniki, povzeti po Thomas, 1995, 142-145, so razvrščeni od manj do bolj pomembnega):

- dosežemo, da je naš jezik bolj ali pa manj zanimiv: v pripovedi *svoji stari avto* rajši poimenujemo *dobra stara škatla*;

- okrepimo moč sporočila, kar v določenih primerih sovпада z zgornjo kategorijo: *pot navzgor ni bila težavna – pot navzgor je bila kot pesem*;
- uporabimo jo, ko imamo dva med seboj tekmujoča cilja komunikacije, npr. učitelj mora povedati učencu, da je slabo naredil nalogo, po drugi strani pa ga ne želi demotivirati pri nadaljnjem delu;
- zagotovimo vljudnost.

Za e-sporočila je značilno, da so zapisana bolj neposredno, vendar morajo udeleženci ves čas raven posrednosti prilagajati, tako da zagotovijo ustrezno raven vljudnosti.

Če sporazumevanje po e-pošti primerjamo s telefonskim pogovorom, je ključna razlika med njima, da je elektronsko sporočilo zapisano in je zato pri njem pomembna manjkajoča dimenzija *ton*, ki je element vljudnosti oz. nevljudnosti, izraža pa se med drugim tudi s posrednostjo: pri telefonskem pogovoru lahko udeleženca ton hitro zaznata, popravita, spremenita, preusmerita in prejmeta takojšen odziv nanj, pri komuniciranju po e-pošti pa lahko naslovnik o tonu sklepa samo na podlagi zapisanega besedila, ki ga prejme. Zato sporočevalci pogosto dodajajo ton, npr. z emotikoni, več ločili, tropičji. Emotikonom je v preteklosti nastala cela vrsta, vendar so se v uporabi v formalnejših vrstah besedil manj uveljavili, večinoma samo v nekaj različicah. Ton pomembno vpliva na uspešnost zastavljenega komunikacijskega cilja udeležencev, zato moramo udeleženci preveriti, v kakšnem tonu so zapisana naša sporočila, preden jih odpošljemo.

3.1 Strategije vljudnosti

Komunikacijski problem nastopi, ko pride do asimetrije med pričakovano stopnjo vljudnosti na strani naslovnika in vljudnostnimi strategijami, uporabljenimi s strani sporočevalca, pogosto zaradi rabe neformalnejših in tudi neposrednejših oblik, ki jih sicer uporabljamo v govoru. Primer 1 ponazarja primer elektronskega sporočila študenta profesorju. Namesto osebne stika ali spremnega sporočila pri oddaji diplomskega dela študenti sedaj pogosto pošljejo elektronsko pošto. Primer 1:

Pozdravljeni!

Včeraj sem vam po navadni pošti poslala mojo diplomsko nalogo. Zanimame me, kdaj se lahko oglasim oziroma do kdaj jo boste pregledovali.

Lep pozdrav!

Ime Priimek

Sporočevalec v Primeru 1 je odposlal svojo diplomsko nalogo (naslova naloge ni navedel) prejšnji dan mentorju po pošti, sedaj pa želi dobiti povratno informacijo, kdaj se lahko oglasi, oz. izvedeti, do kdaj jo bo mentor pregledoval. Komunikacijski cilj sporočevalca je jasen, eksplicitno je povedano, kaj ga zanima. Sporočilo je zelo kratko, kot je to sicer običajno za elektronska sporočila, po drugi strani pa je v njem pravopisna napaka, dopuščanje katerih je prav tako značilnost e-pošte. V sporočilu je sicer uporabljen uradnejši ton (vikanje, pozdrav *Pozdravljeni!*, podpis z imenom in priimkom), sporočevalec je tako upošteval družbeno razdaljo. Hkrati je v svoji strategiji upošteval tudi, da je mentorjeva naloga pregledati njegovo nalogo sama po sebi umevna. Ni pa upošteval teže obremenitve, ki jo je imelo njegovo sporočilo za naslovnika, tj. da v kratkem času pregleda več strani dolgo seminarsko nalogo. V tem primeru bi bilo primerneje in vljudneje, da bi izrazil prošnjo za pregled naloge npr. z vprašanjem po naslovnikovi zmožnosti.

Značilnost komuniciranja po e-pošti je tudi, da na sporočila hitro odgovorimo, ponavadi takoj, ko jih odpremo. Odgovor naslovnika – mentorja je zato bil, da naloge še ni prejel in ne more reči, kdaj bo popravljena. S stališča vljudnosti lahko rečemo, da je bila v danih okoliščinah to primerna strategija in za študenta poučen odgovor. Po treh tednih je mentor prejel novo sporočilo – primer 2:

Pozdravljeni!

Pošiljam vam sporočilo z vprašanjem, ali ste uspeli pregledati mojo diplomsko nalogo in kdaj se lahko oglasim pri vas. Naslov diplomske naloge je ...

Lep pozdrav!

Ime Priimek

Sporočevalec je v primeru 2 uporabil drugačno, vljudnejšo strategijo, usmerjeno na naslovnika, tj. vprašanje po njegovi zmožnosti glede izpolnitve zahteve, zahtevo pa je tudi napovedal s »pošiljam vam sporočilo z vprašanjem«, ki bi ga lahko po temeljitem popravljanju besedila šteli za nepotrebne, hkrati pa se zaradi njega v tonu besedila čuti več izražene vljudnosti.

4 Zaključek

Način sporazumevanja po e-pošti gre v smeri bolj sproščenega pisanja, večjega dopuščanja napak in bolj jedrnatega pisanja, vsebovani so tudi elementi govornega diskurza. Neformalnejši način komuniciranja, ki so ga v kulturo pisanja tudi uradnih sporočil prinesli sodobni mediji in med njimi elektronska pošta, prinaša učiteljem komuniciranja, avtorjem učbenikov in slovenistom nove izzive, kako uveljaviti pra-

vila pisanja in standarde netikete. Kljub kratkosti elektronskih sporočil je vljudnost pomembna sestavina, ki jo mora sporočilo naslovniku posredovati z ustrežno izbiro jezikovnih sredstev, v tonu sporočila in s stopnjo posrednosti v okviru pričakovanih sociokulturnih norm in z upoštevanjem družbene razdalje med udeleženci v komunikaciji.

Literatura

- Baron, Naomi S. 1998. Letters by phone or speech by other means: the linguistics of email. *Language & Communication* 18 : 133–170.
- Brown, Penelope, Stephen C. Levinson. 1987. *Politeness: some universals in language usage*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Gains, J., 1999. Electronic Mail—A New Style of Communication or Just a New Medium?: An Investigation into the Text Features of E-mail. *English for Specific Purposes* 18/1. 81–101.
- Gimenez, Julio C. 2000. Business e-mail communication: some emerging tendencies in register. *English for Specific Purposes* 19 : 237–251.
- Hardy, Ian R. 1996. *The Evolution of ARPANET email*. History Thesis Paper. Berkeley : University of California : 59. Dostopno na: (<http://www.ifla.org/documents/internet/hari1.txt>).
- Haugh, Michael. 2003. Anticipated versus inferred politeness. *Multilingua* 22 : 397–413.
- Ide, Sachiko. 1989. Formal forms and discernment: two neglected aspects of universals od linguistic politeness. *Multilingua* 8 (2/3) : 223–248.
- Kranjc, Simona. 2003. Jezik v elektronskih medijih. V *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*. 20 Mednarodni znanstveni simpozij Obdobja – metode in zvrsti, ur. Ada Vidovič Muha, 435–446. Ljubljana : Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.
- Kranjc, Simona. 2004. Jezikovna zvrstnost v sodobnih medijih. V *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem : členitev jezikovne resničnosti*. 22 Mednarodni znanstveni simpozij Obdobja – metode in zvrsti, ur. Erika Kržišnik, 395–405. Ljubljana : Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.
- Kunst Gnamuš, Olga, Mojca Nidorfer Šiškovič, Mojca Schlamberger Brezar. 1997. *Posrednost in argumentacija v govoru F(p) - T(t) : zgradba stavka med informacijo, argumentacijo in konverzacijo*. Ljubljana : Pedagoški inštitut : 134.
- Leech, Geoffrey. 1983. *Principles of pragmatics*. London in New York : Longman.
- Mallon, Rebecca, Charles Oppenheim. 2002. Style used in electronic mail. *Aslib Proceedings* 54 (1) : 8–22.
- Matsumoto, Yoshiko. 1989. Politeness and conversational universals – observations from Japanese. *Multilingua* 8 : 207–221.

- Možina Stane, Mitja Tavčar M, Nada Zupan. 2004. *Poslovno komuniciranje*. Maribor : Obzorja.
- Nidorfer Šiškovič, Mojca. 2010. *Pragmatičnojezikoslovna analiza elektronskih poslovnih pism v slovenščini*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta.
- Pilegaard, Morten. 1997. Politeness in written business discourse: A textlinguistic perspective on requests. *Journal of Pragmatics* 28 : 223–244.
- Shea, Virginia. *Netiquette*. Dostopno na: *Albion.com*: <http://www.albion.com/netiquette/> (prevzeto 30. 10. 2016).
- Rice, Rodney P. 1997. An analysis of stylistic variables in electronic mail. *Journal of Business and Technical Communication* 11 (1) : 5–21.
- Statistični urad Republike Slovenije (SURS). Dostopno na: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=6263&idp=10&headerbar=8> (prevzeto 6. 11. 2016).
- Trask, Larry R. 2005. *How to Write Effective Emails*. London : Penguin Books : 214.
- Wierzbicka, Anna. 2003. *Cross-Cultural Pragmatics*. Berlin : De Gruyter & co. : 502.
- Zupan, Gregor. 2016. *E-veščine in digitalna ekonomija*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. <http://www.stat.si/dokument/8922/e-VESCINE.pdf%20> (prevzeto 7. 11. 2016).
- Žirovnik, Mojca. 2004. *E-sporočanje v angleškem jeziku*. Ljubljana : GV Izobraževanje : 163.

Mojca Nidorfer Šiškovič
Univerzitet u Ljubljani
Filozofski fakultet
Slovenija

KOMUNIKACIJA PUTEM ELEKTRONSKE POŠTE I KATEGORIJA ULJUDNOSTI

Komunikacija putem elektronske pošte je najčešći način računarski posredovanog sporazumevanja, koji je u znatnoj meri zamenio telefonske razgovore i dopisivanje ljudi na poslu, tj. poslovno komuniciranje. Prelaskom na sporazumevanje preko e-prenosnika istovremeno je uspostavljena i drugačija kultura sporazumevanja sa specifičnim standardima: s jedne strane se u pisanoj komunikaciji snizio stepen službenosti, diskurs se približio govorenom, a s druge strane ostala je potreba za obezbeđivanjem odgovarajućeg nivoa uljudnosti, koji učesnicima omogućava da u svom poslu u najvećoj meri ostvare svoje komunikacijske ciljeve. Školska praksa ne prati u dovoljnoj meri ove promene, u nastavnom gradivu ova oblast je još uvek slabo zastupljena, a nedostaju i is-

traživanja na ovu temu. U članku je predstavljena kategorija uljudnosti i njen uticaj u komunikaciji putem elektronske pošte.

Ključne reči: računarski posredovana komunikacija, e-pošta, uljudnost, poslovno komuniciranje

Mojca Nidorfer Šiškovič
University of Ljubljana
Faculty of Philosophy
Slovenia

E-MAIL COMMUNICATION AND THE POLITENESS CATEGORY

E-mail communication is the most common computer-mediated communication (CMC), and it has largely replaced conversations by phone and written business correspondence, i.e. business communication. At the same time, the transition to communication through e-media led to the establishment of a different culture of communication with its specific standards: the degree of formality has been lowered, and the discourse has become closer to spoken discourse, but at the same time, the need to ensure a sufficient degree of politeness which enables speakers to fulfil their business communication goals has remained. School curricula do not follow the changes, as this field is rarely included in teaching materials and the topic is poorly covered by research. The paper presents the category of politeness and its influence on e-mail communication.

Keywords: computer-mediated communication, e-mail, politeness, business communication

Jelena Budimirović
Vlada Republike Srbije
Urad za evropske integracije
Beograd, Srbija
jelena.buda@gmail.com

UDK: 811.163.41'38:811.163.6'38
Znanstveni članek

EksPLICITNOST IN PRESEŽEK BESED KOT SREDSTVI BIROKRATSKEGA STILA V ČASU SOCIALIZMA V SRBIJI IN SLOVENIJI

Povzetek

Glavni namen birokratskega stila ni komunikativen, temveč ritualno-ideološki. Takšen stil služi kot sredstvo jezikovne manipulacije in birokratom zagotavlja monopol pri političnem odločanju. Birokratski stil je doživel v srbsščini razcvet v socializmu, v slovenščini pa se je razvijal pod vplivom srbsčine. V članku analiziramo eksPLICITNOST in presežek besed kot sredstvi birokratskega stila v letih 1974–1979 v Srbiji in Sloveniji. Kot primerno gradivo za takšno analizo smo izbrali srbski časopis *Borba* ter slovensko *Delo*. Analiza opisuje slovnična in leksična sredstva birokratizacije in razlaga njune učinke v sociolingvističnem kontekstu.

Ključne besede: birokratski stil, manipulacija, eksPLICITNOST, presežek besed, socializem

Uvod:

Pojem in poreklo birokratskega stila

Birokratski stil lahko definiramo kot posebno funkcijsko zvrst, pri kateri se različna slovnična in leksična sredstva, ki imajo v drugih zvrsteh svojo komunikativno in praktično upravičeno funkcijo, uporabljajo za prikrivanje ali spreminjanje informacij ter manipulacijo z javnostjo. Kot bistveno značilnost tega stila, ki v mnogočem določa njegovo naravo in lastnosti, lahko izločimo dejstvo, da njegov namen ni komunikativen, temveč ritualno-ideološki (Klajn 1991, 165). Jezikoslovci, ki se s to temo ukvarjajo, so opazili, da je jezik birokracije uporabljan samo kot

pokazatelj skupinske, ideološke pripadnosti govorca (Ivas 1984), oziroma njegove pripadnosti družbi posvečenih (Timotijević 1982, 91), da je mimikrija, saj z njegovo pomočjo govorec »prikrija osebno stališče, se izogiba opredelitvi« (Trnavčević 1982, 127), in »sredstvo za skrivanje resnice in zapeljevanje naivnih« (Simić 1996, 203). »Tako se ob uporabi jezika, ki je na videz razumljiv za vse, z uporabo določenih pomenskih premikov iz komunikacije izključuje del morebitnega avditorija, medtem ko se posvečeni med seboj zelo dobro razumejo« (Bugarski 1994, 34).

Takšen stil pogosto prikrija trivialno ali zmedeno razmišljanje, in kar je še hujše – je potencialno sredstvo manipulacije z ljudmi. »Verbalna inflacija je prepogosto dimna zavesa, ki prikrija odsotnost dejanske aktivnosti in resničnega angažiranja, spodbuja nedelo in karierizem ter služi kot močno obzidje v obrambi privilegijev« (Bugarski 1986, 81–82). Posledici takšnega stila sta »značilna odtujenost in pasivizacija naslovnikov« (Herman in dr. 1983, 25). Politik namenoma oblikuje sporočilo tako, da bi bilo težko razumljivo, s čimer »iz politične komunikacije izključuje širše sloje prebivalstva, kar mu zagotavlja monopol v političnem odločanju« (1988, 241). »Tako se izrazna stran jezika trga od pomenoslovne: človek bere in posluša, vidi in sliši pa ali nič ali pa le meglo, ali pa tisto, kar se je v njegovo zavest prikradlo po načelu nasprotnosti iz preostalega dela sporočevalne verige« (Toporišič 1981, 196–197). Po mnenju Franceta Forstneriča vzrok za takšno hermetičnost birokratskega stila leži v tem, da se družbenopolitični organ čuti trden v svojem položaju in moči, saj se mu ni treba »bojevati za volivca« in biti odgovoren do svojih naslovnikov (1985, 56). Zato je lahko »samozadosten« in »birokratsko skrivnosten«.

Tako dobimo jezik, ki je odtujen, umeten, jezik mutcev (Vitošević 1982, 23), nerazumljiv in uspavalen, jezik, v katerem »besede pomenijo, kar koli si želiš, oziroma ne pomenijo nič« (Timotijević 1982, 91); to je »umeten, brezizrazen, do skrajnosti umorjen jezik« (Klajn 1991, 172); sestavljen je iz okamenelih, brezbarvnih, izrabljenih pomenskih zvez in jezikovnih šablon (Vuković 1997).

Po mnenju Duške Klikovac (2001, 86–87) ima birokratski stil v srbskem jeziku korenine že v obrenovičevskih in avstroogrskih pisarnah. Svoj razcvet pa je doživel po drugi svetovni vojni kot jezik politične birokracije v okoliščinah enostrankarskega sistema. Je posledica globoke birokratizacije družbe, izpeljane pod okriljem samoupravljanja. Posebej sta ga spodbudila ustava iz leta 1974 in Zakon o združenem delu iz leta 1976, čemur je sledila »normativizacija vseh področij življenja, razrast administracije in poplava različnih zakonskih aktov, ki jih je bilo le do leta 1980 napisanih več kot milijon in pol« (Klikovac 2001, 85–110). Zakon o združenem delu ni bil le zakonska podlaga za birokratizacijo družbe, temveč tudi prototip birokratskega stila: njegovi prvi trije stavki so sestavljeni iz 145 besed, ki izražajo smisel, ki ga je mogoče izraziti v samo 14 besedah. Ivan Klajn (1991, 172) navaja, da je po tem zakonu

zemljoradnik postal individualni poljoprivredni proizvođač, zanatlija – radni čovek koji obavlja delatnost ličnim radom sredstvima rada u svojini građana, rukovodilac pa – radnik koji radi na poslovima odnosno radnim zadacima na kojima ima posebna ovlašćenja i odgovornosti. Tako je nastal zakon, ki ga povprečen človek ni mogel razumeti, čeprav bi njegov jezik »moral biti ravno izraz in volja nas samih, če naj bo samoupravljanje res naslonjeno na ljudi, na ljudstvo« (Moder 1984, 263).

Vpliv teh zakonskih besedil pa seveda »nujno prehaja v vse govore, na vse forume, na vsa posvetovanja, v vse časopise, liste in revije, v radio in na televizijo« (Moder 1984, 264). Kot razlog za takšen vpliv birokratskega stila na jezik medijev Janez Dular navaja dejstvo, da »novinarji včasih pišejo bolj po 'uradni dolžnosti' kot pa iz osebne zavzetosti; radi ostajajo preveč 'zvesti' in 'objektivni', tako da se ne potrudijo niti za jasnejšo, širšemu krogu povprečno izobraženih bralcev oziroma poslušalcev razumljivo in svežo besedno predstavitev vsebine raznih strokovnih sestankov ali sej družbeno-političnih teles« (Dular 1974, 43). Poleg tega novinarji pri sporočanju pogosto niso upoštevali izobrazbene ravni svojega občinstva oziroma dejstva, da pišejo za najširši krog ljudi; uradovanih in političnih besedil novinarji niso prilagajali svojim bralcem oziroma besedil niso »prevajali« iz jezika stroke v jezik, ki ga bralci lahko razumejo, temveč so jih v celoti ali odlomkih tiskali v časopisih (Dular 1985, 7). Eden od razlogov za bolj ali manj neposredno transmisijo političnega jezika v medije je tudi avtocenzura novinarjev, oziroma njihov strah pred »telefoni od zgoraj« (Flis 1985, 70).

Po mnenju uglednih slovenskih jezikoslovcev je na oblikovanje slovenskega birokratskega stila od nastanka skupne države vplivala srbsščina oz. srbohrvaščina. V SFRJ so bili po ustavi namreč jeziki narodov popolnoma enakopravni na celotnem ozemlju Jugoslavije, Toporišič pa je opozoril, da je bila »v praksi ta enakopravnost zmeraj omejena« (Toporišič 1991, 155). On navaja področja, na katerih slovenščina ni (popolnoma) enakopravna s srbohrvaščino (Jugoslovanska ljudska armada, Zvezna skupščina, jezik uradnih zveznih glasil, šolstvo) (Toporišič 1991, 155–161). Oblika neenakopravnosti, ki nas v tem članku najbolj zanima, pa je neenakopravnost pri pisanju zakonodajnih aktov, saj se je prav v njih razvijal birokratski stil. Slovenski politični jezik je »zelo dolgo nastajal ob prevajanju, sprva iz latinščine in nemščine, pozneje iz srbohrvaščine« (Herman in dr. 1983, 25). Ustava iz leta 1974 in Zakon o združenem delu nista bila napisana v slovenskem jeziku, ampak sta bila iz srbohrvaščine prevedena v slovenščino, kar je bilo »zoper načela ustave SFRJ, ki zagotavlja jezikom narodov in narodnosti pravice prvih jezikov« (Herman in dr. 1983, 30).¹

¹ Ostali državni dokumenti so obstajali v glavnem samo v srbohrvaščini (Toporišič 1991, 156), slovenska republiška zakonodaja pa je seveda nastajala v slovenščini.

Tudi jezik slovenskega novinarstva je bil pod vplivom srbskega, saj so novinarji pogosto prevajali novice iz srbsčine. »Tesni stiki med jugoslovanskimi republikami, precej enostranska odvisnost slovenskih množičnih občil od prevajanja iz Tanjuga, odprtost naših državnih meja in splošna povezanost današnjega sveta so na široko odprli vrata neslovenskim jezikovnim vplivom, predvsem srbohrvaškemu in anglo-ameriškem« (Dular, Fras 1983, 86). Toporišič opaža, da je v času socializma jezik, »ki najbolj pritiska na slovenskega, srbohrvaški. Zlasti naše novinarstvo tvori v veliki meri neprvotna besedila, saj veliko prevaja, prilagaja že formulirano. V glavnem se prevajajo tudi naši politični in gospodarski koncepti, saj večinoma nastajajo na srbohrvaškem območju v srbohrvaškem jeziku« (članek »*Samoupravna slovenščina*, v: Toporišič 1991, 191–209).

Cilj, material in metoda analize

Cilj te naloge je analiza eksplicitnosti in presežka besed kot sredstev birokratskega stila v času socializma v srbskem in slovenskem časopisju. Eksplicitnost in presežek besed sta dve izmed sedmih lastnosti, ki jih Duška Klikovac navaja v članku *O birokratizaciji srpskog jezika* (Klikovac 2001, 85–110).² Analiza bo izhajala iz predpostavke, oblikovane v prejšnjem poglavju – da se je birokratski stil na področju Jugoslavije v obdobju socializma oblikoval v srbsčini, ki je potem vplivala tudi na slovenščino.

Kot ustrezno gradivo za takšno analizo smo za srbski jezik izbrali dnevni časopis *Borba*, in sicer zato, ker je bil to organ Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije, ki je služil kot medijsko sredstvo Komunistične partije Jugoslavije (oziroma, po petdesetih letih, Zveze komunistov Jugoslavije), katere predsednik je bil obenem dosmrtno izvoljeni predsednik Jugoslavije Josip Broz - Tito. Za slovenščino smo analizirali časopis *Delo*, ki je nastal leta 1959 z združitvijo časopisov *Ljudska pravica* in *Slovenski poročevalec*.

Za analizo smo izbrali izdaje iz obdobja 1974–1979. Izbira je motivirana z že omenjeno trditvijo, da sta razvoj birokratskega stila posebej spodbudila ustava iz leta 1974 ter zakon o združenem delu iz leta 1976, zaradi česar menimo, da je to obdobje najbolj reprezentativno in zanimivo za potrebe te naloge. Dejstvi, da sta slovenščina in srbsčina sorodna jezika in da je na oblikovanje slovenskega birokratskega stila vplivala srbsčina oz. srbohrvaščina, nam omogočata klasifikacijo, ki je sicer nastala na podlagi raziskav srbskega jezika, uporabiti tudi pri analizi slovenskega *Dela*. Zaradi gospodarnosti bom pri navajanju

² Druge lastnosti, ki jih navaja D. Klikovac so: nominalnost, splošnost, nedoločnost, evfemizem, ter kvaziznanstvenost in uporaba besed tujega izvora (Klikovac 2001, 87).

primerov izpuščala nerelevantne dele stavkov, pomembne besede in besedne zveze bom označila s krepko pisavo, nekatere primere pa komentirala v oklepajih.

EksPLICITNOST

Odvečnost

Čeprav je namen eksPLICITNOSTI praviloma večja jasnost in nedvoumnost, v birokratskem stilu eksPLICITNOST najbolj pogosto pomeni odvečnost, saj imenuje tudi tisto, kar že razumemo iz konteksta ali pomena že uporabljene besede, ali pa ponavlja že prej podano informacijo. Najprej navajamo primere iz *Borbe*:

*Zapadni novinari u Lobitu **potvrdili su da je tačna** reportaža britanske televizije.*

Namesto tega pleonastičnega izraza bi lahko novinar zapisal: *potvrdili su reportažu* ali *rekli su da je tačna*. V naslednjem primeru pa je ista informacija podana na dva različna načina:

*Organi državne uprave dužni su da svojim radom radnim ljudima, OOUR i drugim samoupravnim zajednicama **obezbeđuju efikasno ostvarivanje njihovih prava i interesa i stvaraju uslove za što brže i potpunije ostvarivanje tih prava i interesa.***

V naslednjem primeru sta, eden za drugim, uporabljena dva splošna izraza s skoraj istim pomenom:

*To će, po oceni Veća, zahtevati od svih društvenih činilaca da **stvaraju uslove i preduzimaju odgovarajuće mere** za dalje jačanje našeg izvoza. Dogovorom o sprovođenju politike cena u 1976. godini predviđene su odgovarajuće mere i akcije za uspešno ostvarivanje politike cena.*

V tem primeru pa ni najbolj jasno, kaj drugega bi lahko bil namen takšnega dokumenta?

Zanimivi so tudi primeri iz slovenskega *Dela*. V prvem primeru je dvakrat povedana ista informacija:

*Družbenopolitične organizacije se morajo s svojo dejavnostjo odgovorno vključiti v uresničevanje nalog, ki so nujne **ob prehodu v novo ustavno stanje za uresničevanje vsebine nove ustave.***

V naslednjem primeru pa je ena informacija povedana kar trikrat:

*Ne bi pa se smel omejevati zgolj na družinska razmerja, temveč **bi moral bolj poglobljeno poudariti tudi interes družbe za razvijanje zdravih odnosov v družini. Družbeni interes za pomoč družini pri vzgoji in vzgoji otrok se bo moral močneje izražati,***

če izhajamo iz samoupravnih odnosov, **zato je potrebno v družinski zakonodaji jasneje opredeliti odnos družba – družina.**

V številnih pripombah je bilo čutiti enotno prizadevanje, da ne bi prezrli nekaterih **pozitivnih dosežkov** v tej sferi ustvarjanja. (Ali so dosežki lahko tudi negativni?)

Komite mestne konference ZKS Ljubljana je hkrati svojo kadrovsko komisijo zadalžil, da **v sodelovanju** z občinskimi skupščinami, SZDL in drugimi aktivno **sodeluje** pri reševanju kadrovske težave. (Sodeluje v sodelovanju?)

Ločevanje enega dejanja na dve

Zelo zanimiv in takorekoč zvit način za doseganje »eksplicitnosti« je tudi ločevanje enega dejanja na dve razumljivi dejanji, ponavadi na začetek in samo realizacijo nekega dejanja. Poglejmo primere iz Borbe:

*Veče je naglasilo potrebo večjega angažovanja organa za **pokretanje i vođenje postopka** i večje saradnje i koordiniranja rada pojedinih komisija i opštinskih organa za prihode sa opštinskim samoupravnim strukturama.*

*Na kraju jučerašnje sednice Savet je odlučio da oformi radnu grupu koja će **započeti i koordinirati** posao na izradi republičkog programa stabilizacije.*

Tudi v *Delu* najdemo primere, ki ponazarjajo ta pojav:

*Predlog novega zakona podaja osnovne sistemske okvire, ki **omogočajo in spodbujajo** uveljavljanje medsebojnih samoupravnih odnosov na področju cen.*

*Vsi ti v sistemu družbene samozaščite kot najširšega temelja varnosti družbe **ukrepajo in aktivno pomagajo** pri **odkrivanju in preprečevanju** dejavnosti, ki ogroža neodvisnost, ozemeljsko nedeljivost in obrambno sposobnost države.*

Birokratski stil torej eksplicira tudi tisto, kar se razume, zato večja eksplicitnost ne pomeni tudi večje razumljivosti – informacija je ponavadi celo manj jasna, ker je daljša. Na ta način, trdi D. Klikovac (Klikovac 2001, 101), dobi bralec vtis, da je daljši govor tudi bolj informativen, avtor pa je videti bolj pameten in izobražen. Poleg tega govorec s pomočjo tega sredstva poskuša pustiti vtis, da ničesar ne prepušča naključju in da vedno razlaga stvari, tudi ko obstaja najmanjša indikacija, da bi jih lahko nekdo premalo dobro ali napačno razumel – na ta način sebe predstavlja kot skrbnega in odgovornega. Ali, kot je to formuliral Vuković (1997, 24), »Te neskončne govorce so v bistvu pomenile čim več govoriti in ničesar ne povedati ter tako zbegati poslušalca z nejasnimi jezikovnimi šablonami«.

Presežek besed

Kot opaža Klajn (2007, 28), »če je splošni princip birokracije zakaj enostavno, če je lahko zapleteno, se ta na jezikovni ravni glasi zakaj z malo besedami, če lahko z veliko«. Ali drugače povedano: v birokratskem stilu »je preprosta misel ali ugotovitev izražena v stavku z enaindvajsetimi ali celo več vrsticami, zahtevnejša misel pa je tako zapletena, da jo komaj še razberemo iz besedila« (Herman in dr. 1983, 26).

Zamenjava besede z njeno večbesedno sopomenko

Presežek besed smo že omenili kot posledico eksPLICITNOSTI, ta pojav pa se v birokratskem stilu ustvarja tudi z zamenjavo ene besede z njeno večbesedno sopomenko. Poglejmo primere iz srbske *Borbe*:

Konstatovano je da su u 1975. godini na sektoru cena ostvarena pozitivna kretanja.

V nadaljevanju členka lahko izvemo, da so se cene v letu 1975 zniževale, torej bolj jasno povedano: *Tokom 1975. godine cene su se snižavale.* V naslednjem primeru lahko namesto izraza *koordinirati posao na izradi* uporabimo bolj enostaven izraz: *koordinirati izradu*:

koordinirati posao na izradi republičkog programa stabilizacije.

Sadašnja sagledavanja upućuju na to da će u idućoj godini uslovi za realizaciju spoljnotrgovinske razmene i dalje biti složeni.

V tem primeru bi novinar namesto *realizacija spoljnotrgovinske razmene* lahko napisal: *uvoz i izvoz.*

Veće je konstatovalo da su u 1973. godini postignuti značajni rezultati u suzbijanju neosnovanog bogaćenja.

Tu bi bilo namesto označenega izraza bolj jasno povedano: *da je značajno suzbijeno/smanjeno neosnovano bogaćenje.* V zadnjem primeru bi lahko uporabili krajši izraz: *osnova za dalju izradu plana*

materijal za pripremu društvenog plana Jugoslavije do 1980. može poslužiti kao osnova za dalji rad na izradi plana.

Sledijo primeri iz *Dela*. V prvem primeru vidimo, kako se informacija *banka bo stimulirala izvoz* izraža s presežkom besed:

Združena banka bo letos prispevala maksimalne napore za stimuliranje tistih delov gospodarstva, ki so usmerjeni k izvoznih dejavnosti. Izvršni svet pa bi v celoti in učinkovito lahko prevzel odgovornost za izvajanje politike, predpisov in splošnih aktov ter za usklajevanje dela upravnih organov.

V tem primeru bi označene dele lahko bolj poenostavili, če bi rekli: *lahko bi izvajal ... in usklajeval*

*Jasnejša opredelitev tega, kako bodo oblikovale delegacije **delovnih ljudi, ki delajo v kmetijstvu, obrti ipd. z delovnimi sredstvi v zasebni lasti**, poudarja razredno vsebino, zakaj ti bi formirali delegacije le v primeru, ko se vključuje v družbeno delo.*

V tem primeru je birokrat namesto *kmetijci in obrtniki* prevzel zelo kompleksen izraz iz Zakona o združenem delu.

*Tajnik RK SZDL Pero Djetelić je izjavil, da so se priprave začele že z javno razpravo o **osnutkih osnutkov** ustav ter ustanavljanjem TOZD in krajevnih skupnosti.*

In-skupine

Še en mehanizem za ustvarjanje presežka besed so t. i. *in*-skupine (*i*-grupe), kot jih imenuje Ratković (1988) in ocenjuje, da so ena izmed glavnih značilnosti političnega govora. Gre za skupine dveh ali redkeje treh besed (ali pomenskih zvez) povezanih z veznikom *i* (*in*), s pomočjo katerih se lahko stavek podaljša do katerekoli poljubne dolžine. Iz *Borbe* smo izbrali primere, ki sledijo:

*Veče je naglasilo potrebu večeg angažovanja organa za **pokretanje i vođenje postupka i veće saradnje i koordiniranja rada pojedinih komisija i opštinskih organa** za prihode sa opštinskim samoupravnim strukturama.*

*Pritom će se posebno voditi računa o **racionalnoj i ekonomskoj opravdanoj i poželjnoj** supstituciji uvoza.*

*izvršno veće BiH konstatovalo je da ovaj materijal o zajedničkim **interesima i ciljevima ekonomskog i društvenog razvoja Jugoslavije** može da posluži kao osnova za dalji rad na izradi **društvenog plana i njegovog usaglašavanja među republikama i pokrajinama i odgovarajućim grupacijama** udruženog rada.*

*rešavanje najaktuelnijih pitanja u domenu zdravstvene zaštite stanovništva, **obrazovanja i vaspitanja i društvene samozaštite i bezbednosti**.*

Primeri iz *Dela*:

*zagotavljajo **povezovanje in usklajevanje posebnih in parcialnih interesov** ter njihovo **sintezo in naslonitvi na znanost in dolgoročno temeljno družbeno orientacijo**, ki ne bo podvržena slučajnim vplivom trenutnih **razmer in sil***

*ustava SFRJ in ustava SRS ter zvezni in republiški zakon o **volitvah in delegiranju** delegatov v skupščine družbenopolitičnih skupnosti še niso sprejeti*

V naslednjem zanimivem primeru iz *Dela* pa avtor kombinira veznik »in« s predlogom »o«, kar tudi deluje hipnotično ter onemogoča razumevanje:

Republiški izvršni svet je na seji najprej obravnaval predlog zakona o spremembah zakona o financiranju splošnih družbenih potreb o družbenopolitičnih skupnostih in predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o uvedbi in stopnjah republiških davkov in taks.

Še posebej zanimivo je, da v okviru *in*-skupin najdemo tudi sopomenke:

*Sve to ukazuje na **opravdanost i celishodnost** nastavljanja takve politike.*

*Zaduženi su Odbor za društveno-ekonomske odnose i nadležni savezni organi uprave i savezne organizacije da nastave praćenje **sprovođenja** i uopšte **primene** ovog zakona.*

Videli smo primere iz *Borbe*, sledijo pa primeri iz *Dela*:

*Dokument, ki je bil sprejet, je konkretizacija splošnih **stališč in načel** kadrovske politike, prilagojenih kandidiranju za **člane delegacij in delegate** v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti.*

*To je hkrati pogoj za **uspešno in učinkovito** delovanje skupščinskega in političnega sistema v celoti.*

*Delovni ljudje so v razpravi hkrati prispevali številne pripombe, **predloge, sugestije** in opozorila za dopolnitev posameznih ustavnih rešitev, zato da bi ustava kot temeljna listina samoupravljanja še v večji meri postala orožje **delavskega razreda in vseh delovnih ljudi**.*

Korist uporabe tega jezikovnega mehanizma je trojna. Prvič, *in*-skupine predstavljajo ritmične celote in vzbujajo vtis popolnosti in zaokroženosti, ki ga prejemnik prenaša z ravni izraza na raven pomena. Njihov ritem »ima uspavalen, skoraj hipnotičen učinek, ki slabi pozornost bralca« (Klikovac 2001: 105) in mu tako otežuje razumevanje. Nenazadnje pa implicirajo tudi večjo pomembnost vsebine, saj povečujejo količino besedila. Ni slučajno, da imajo vse tri značilnosti tega mehanizma manipulativni učinek.

»Danes velja nenapisano pravilo: Nikoli ne povej z dvema besedama tistega, kar lahko poveš s petimi« (Klajn 2007, 12). Zakaj se birokratski stil poslužuje presežka besed? Daljše besedilo ponavadi pomeni tudi bolj informativno besedilo, zato se njegov avtor lahko pretvarja, da je povedal več, kot pravzaprav je. Toda presežek besed lahko tudi prikriva informacije. »Možno je, da je [politični, t. j. birokratski stil] pogosto tako klišejski in repetitiven, skladijski in frazeološko obremenjen, dolgočasen in nedomiseln prav zato, ker najbolje deluje, ko pozornost

njegovih 'odjemalcev' oslabi, kar pomeni, da gredo različne nejasnosti in dvoumnosti lahko neopaženo mimo« (Bugarski 1994, 37).

Sklep

Na podlagi analize jezika *Borbe in Dela* iz obdobja 1974–1979 lahko pridemo do ugotovitve, da je bil novinarski jezik v Srbiji in Sloveniji v tem času pod močnim vplivom birokratskega načina izražanja. Do tega je prišlo zaradi precej neugodnih gospodarskih in političnih razmer pred koncem socializma v SFRJ. S pomočjo eksplicitnosti birokratski stil eksplicira tudi tisto, kar se razume, in zato večja eksplicitnost ne pomeni tudi večje razumljivosti, ampak ponavadi odvečnost. Poleg tega govorec s pomočjo tega sredstva poskuša pustiti vtis, da ničesar ne prepušča naključju in da vedno razlaga stvari, ter na ta način sebe predstavlja kot skrbnega in odgovornega. Presežek besed omogoča podaljševanje stavka do katerekoli poljubljene dolžine – na ta način bralec dobi vtis, da je daljši govor tudi bolj informativen. Z uporabo tega sredstva birokratizacije jezika se avtor lahko pretvarja, da je povedal več, kot pravzaprav je, nenazadnje pa je videti bolj pameten in izobražen.

Literatura

- Bugarski, Ranko. 1986. *Jezik u društvu*. Beograd : Prosveta.
- Bugarski, Ranko. 1994. *Jezik od mira do rata*. Beograd : Beogradski krug.
- Danojlić, Milovan. 1982. »Pisac i jezik«. V *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture*, 253–259, Beograd Prosvetni pregled.
- Dular, Janez. 1974. »Zvrstnost slovenskega publicističnega jezika«. V *X. seminar slovenskega jezika, literature in kulture 1.–13. julija 1974. Predavanja*, ur. Tine Logar, 41–52. Ljubljana : Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnost.
- Dular, Janez. 1985. »Teoretična izhodišča«. V *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanj)*, ur. Peter Štefanič, 7–13. Ljubljana : Delavska enotnost.
- Dular, Janez, Slavko Fras. 1983. »Poročilo delovne skupine v množičnih občilih«. V *Slovenščina v javnosti. Posvetovanje o slovenskem jeziku*, ur. Breda Pogorelec, 79–86. Ljubljana : Republiška konferenca SZDL Slovenije, Slavistično društvo Slovenije.
- Đukanović, Maja, Borko Kovačević. 2010. »Srpski i slovenački jezik – razvoj kontrastivnih proučavanja«. V *Kontrastivna proučavanja srpskog jezika: pravci i rezultati 1*, ur. Ivan Klajn in Predrag Piper, 147–154. Beograd : Srpska akademija nauka i umetnosti, Odeljenje jezika i književnosti.

- Flis, Drago. 1985. »Jezik kot sprejnjena zavest«. V *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur. Peter Štefanič, 69–71. Ljubljana : Delavska enotnost.
- Forstnerič, France. 1985. »Novinarjeva zavezanost bralcem in virom informacij v samoupravni ureditvi z izraznega stališča«. V *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur. Peter Štefanič, 53–58. Ljubljana : Delavska enotnost.
- Herman, Bogdana, Savin Jogan, Breda Pogorelec. 1983. »Slovenski jezik v političnem življenju, v zakonodaji, upravi in sodstvu«. V *Slovenščina v javnosti. Posvetovanje o slovenskem jeziku*, ur. Breda Pogorelec, 25–30. Ljubljana : Republiška konferenca SZDL Slovenije, Slavistično društvo Slovenije.
- Klajn, Ivan. 1991. »Izbor reči i obrta; Značenje reči«. V *Jezički priručnik*, 145–199. Beograd : Radio-televizija Beograd.
- Klajn, Ivan. 2007. *Ispeci pa reci*. Novi Sad: Prometej.
- Klikovac, Duška. 1997. Jedna stilska vežba: govorite li birokratski? *Jezik danas* 3 : 17–21.
- Klikovac, Duška. 2001. O birokratizaciji srpskog jezika. *Naš jezik* 34 (1–2) : 85–110.
- Koprivc, Jak. 1985. »Birokratščina ni otrok samoupravljanja«. V *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur. Danilo Domanjko, 27–29. Ljubljana : Delavska enotnost.
- Mladenov, Marin. 1980. *Novinarska stilistika*. Beograd : Naučna knjiga.
- Moder, Janko. 1984. *Jezikovno razsodišče 1980–1982*. Trst : Založništvo tržaškega tiska.
- Ratković, Marina. 1988. *Lingvistička analiza političkog jezika (u dokumentima 13. kongresa SKJ)*. Magistrska disertacija. Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.
- Simić, Radoje. 1996. *Politički diskurs (inflacija reči u samoupravnom društvu SFRJ i jezička priflaksa)*. Beograd : MX »Aktuel«.
- Toporišič, Jože. 1976. *Slovenska slovnica*. Maribor : Obzorja.
- Toporišič, Jože. 1981. Dinamika razvoja slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in slovstvo* 26 (6) : 193–199.
- Toporišič, Jože. 1991. *Družbenost slovenskega jezika. Sociolingvistična razpravljanja*. Ljubljana : Državna založba Slovenije.
- Trnavčević, Zaharije. 1982. »Mimikrija u javnom govoru izabranih«. V *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture*, 125–127. Beograd : Prosvetni pregled.
- Vitošević, Dragiša. 1982. »Isposzaboravljasmo se!«. V *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture*, 19–24. Beograd : Prosvetni pregled.
- Vuković, Branko. 1997. *Naše jezičke boljke*. Podgorica : Pokret dd.

Jelena Budimirović
Vlada Republike Srbije
Kancelarija za evropske integracije
Beograd, Srbija

EKSPPLICITNOST I VIŠAK REČI KAO SREDSTVA BIROKRATSKOG STILA U
VREME SOCIJALIZMA U SRBIJI I SLOVENIJI

Glavna svrha birokratskog stila nije komunikativna, već ritualno-ideo-
loška. Takav jezik služi kao sredstvo jezičke manipulacije i birokratama
obezbeđuje monopol u političkom odlučivanju. Birokratski stil u srp-
skom jeziku doživljava procvat tokom socijalizma, a u slovenačkom je-
ziku se razvija pod uticajem srpskog. U ovom radu analiziramo eksplici-
tnost i višak reči kao sredstva birokratskog stila u periodu 1974–1979.
u Srbiji i Sloveniji. Kao adekvatno gradivo za takvu analizu izabrali smo
srpske novine *Borba* i slovenačko *Delo*. Analiza opisuje gramatička i le-
ksička sredstva birokratizacije i objašnjava njihove efekte u socioling-
vističkom kontekstu.

Ključne reči: birokratski stil, manipulacija, eksplicitnost, višak reči, so-
cijalizam

Jelena Budimirović
Government of the Republic of Serbia
European Integration Office
Belgrade, Serbia

THE EXPLICITNESS AND EXCESSIVE WORDING AS MEANS OF THE
BUREAUCRATIC STYLE IN THE AGE OF SOCIALISM IN SERBIA AND
SLOVENIA

The main purpose of the bureaucratic language is not the one of
communication, but of ritualistic ideology. This language serves
as a means of linguistic manipulation and it provides monopoly
to bureaucrats in political decision-making. The bureaucratic style
flourished in the Serbian language during the Yugoslav socialism, and
it in turn influenced the Slovenian bureaucratic style of the time. This
paper discusses the use of explicitness and euphemisms as the means
of the bureaucratic language between 1974 and 1979 in Serbia and
Slovenia. For this analysis, we have chosen two newspapers, *Borba* and
Delo, representative of Serbia and Slovenia, respectively. This analysis
depicts the grammatical and lexical tools of the bureaucratic language
and interprets their effects in the sociolinguistic context.

Keywords: bureaucratic style, manipulation, explicitness, surplus of
words, socialism

Saša Moderc

Univerzitet u Beogradu

Filološki fakultet

Srbija

smoderc@fil.bg.ac.rs

UDK: 821.163.6.03-31=163.41

Naučni članak

Neka zapažanja o srpskom prevodu knjige *Čefurji raus!* Gorana Vojnovića

Sažetak

Knjiga *Čefurji raus!*, autora Gorana Vojnovića, postavlja pred prevodioca na srpski jezik dva problema. Jedan je prisustvo dva registra slovenačkog jezika – govornog i književnog. Pošto u srpskom jeziku govorni i književni registar nemaju iste osobine kao u slovenačkom, tekst prevoda često briše razlike u registrima; u prenošenju emotivnih i psiholoških reakcija protagoniste gubi se ekspresivnost originala. U radu se beleže usvojena rešenja i predlažu se dodatna, koja mogu da posluže za isticanje govornog registra u prevodu. Drugi problem jeste upotreba srpskog jezika u originalnom tekstu, gde ona ukazuje na sociološku i kulturnu neintegrisanost glavnog lika u slovenačko društvo. Problem iznalaženja prevodnog ekvivalenta za srpski tekst u originalu i problem očuvanja onih funkcija koje ima srpski jezik u slovenačkom tekstu ostaju bez rešenja. Upotreba dijalekata srpskog jezika proizvela bi drugačiju sociološku i kulturološku sliku; delimična zamena srpskog jezika u originalu slovenačkim elementima u prevodu može biti jedno od mogućih rešenja, ali ovaj postupak zahteva veliki trud i osećaj za meru. Čitalac u Srbiji ne razume slovenački onoliko koliko čitalac u Sloveniji razume srpski. Imajući u vidu ova dva osnovna problema, zaključak rada jeste da roman *Čefurji raus!* ostaje nerešen prevodilački izazov i povod za dodatne traduktološke analize.

Ključne reči: traduktologija, govorni registar, književni registar, srpski, slovenački

Knjiga Gorana Vojnovića *Čefurji raus!* privukla je u Sloveniji veliku pažnju publike, ponajviše zbog delikatnog i na provokativan način predstavljenog problema sociokulturne integracije neslovenaca u slovenačko društvo. Termin *neslovinci* u ovom radu upućuje na slovenačke državljane koji su poreklom iz drugih republika bivše Jugoslavije, a nastanjeni su na teritoriji Republike Slovenije. Prevod ove knjige na srpski jezik objavljen je 2014. godine; tekst je prevela Ana Ristović, a izdavač je beogradski „Rende“. Sociološka i kulturološka dimenzija Vojnovićeve knjige i problemi koje tako ustrojeno delo postavlja pred čitaoca i kritičara bili su predmet posebnih osvrtata (up. Skubic 2006, Strsoglavec 2010, Đukanović 2014); naš pristup biće, stoga, usmeren prvenstveno na lingvističke osobine teksta originala i teksta prevoda. Želimo da ukažemo na neke od prevodilačkih postupaka, u uverenju da će iznesena zapažanja biti od koristi kako na širem planu, u promišljanju prevodilačkog rada uopšte, tako i na praktičnoj ravni, u prevođenju nekih drugih tekstova koji sadrže probleme poput onih koji se sreću u Vojnovićevom tekstu.

Jezički problem koji bismo kao prvi istakli u knjizi *Čefurji raus!* jeste upotreba govornog registra slovenačkog jezika i njegovo naporedno prisustvo s književnim registrom. Paralelnom upotrebom dva registra proizvode se dva plana u naraciji – jedan koji je emotivno i psihološki obojen (on je iskazan govornim registrom), i drugi – koji ima odlike određene objektivnosti i distanciranosti u odnosu na sadržaj pripovedanja (on je iskazan književnim registrom). Ovaj autorov postupak stavio je prevodioca na srpski jezik pred specifičan problem. Naime, govorni registar postoji i u srpskom jeziku, ali on se po svom pravopisu i morfologiji razlikuje u mnogo manjoj meri od književnog registra nego što je to slučaj u slovenačkom jeziku. U slovenačkom, štaviše, govorni se registar grafički beleži na pojednostavljen način (zapisuje se onako kako se izgovara) u odnosu na književni registar, za čije beleženje postoje posebna pravopisna pravila. Pored toga, morfologija književnog registra se u osetnoj meri razlikuje od morfologije govornog registra, što nije slučaj u srpskom jeziku. Upravo morfološka i pravopisna podvojenost između pomenuta dva registra slovenačkog jezika i predstavlja osnovni problem prilikom prevođenja teksta romana *Čefurji raus!* na srpski jezik. Naime, prevodilac treba da u svom tekstu sačuva formalne razlike između govornog i književnog registra, kako bi i njegov, srpski tekst na verodostojan način preneo psihološki i emotivni svet protagoniste ovog književnog dela. Ukoliko se pomenuta razlika između govornog i književnog registra u romanu *Čefurji raus!* zanemari ili se ne

prenese na adekvatan način na drugi jezik (u granicama mogućnosti koje taj jezik pruža), književno delo u prevodu može da izgubi ono što je u originalnom tekstu slovenačkom čitaocu jasno prepoznatljivo. S jedne strane, prepoznatljiv je postupak isticanja psiholoških i emotivnih stanja protagoniste kroz pažljivu i osmišljenu upotrebu govornog registra slovenačkog jezika; s druge strane, prepoznatljiv je postupak prikazivanja objektivno sagledanih i psihološki neutralnih situacija kroz upotrebu književnog registra. U slovenačkom tekstu su prelazi s jednog registra na drugi i s objektivnog pripovedanja na subjektivno čitaocu jasno vidljivi upravo zahvaljujući jezičkoj podvojenosti slovenačkog teksta. Slovenački čitalac u tekstu s govornim registrom jasno uočava odraze unutrašnjih, emotivnih doživljaja protagoniste na koje autor želi da skrene pažnju. Ovakvo vođenje i upućivanje čitaoca umnogome nedostaje u srpskom prevodu; u njemu, naime, nije moguće jasno sagledati granice između govornog i književnog registra. Razlozi zbog kojih je tekst prevoda na srpski okrnjen za značajno stilsko sredstvo kakvo je variranje registara u slovenačkom leže u činjenici da srpski jezik ni u pravopisu ni u morfologiji ne razlikuje ova dva registra u onoj meri i na onaj način kako to čini slovenački. U srpskom jeziku, pravopisna i morfološka odstupanja od norme književnog jezika uglavnom se smatraju gramatičkim greškama i odrazom nedovoljne pismenosti; pored toga, odstupanja nemaju ni status jezičko-stilskog sredstva čija bi funkcija bila da ukaže na piščevu nameru (a u slučaju Vojnovićevog romana, reprodukovanjem govornog jezika označava se i ističe dimenzija emotivnih i psiholoških reakcija protagoniste). Zbog nemogućnosti da se u srpskom jeziku obeleže prelasci s govornog registra na književni, ili – možda – zbog nepostojanja usvojenog modela u srpskoj književnosti koji bi prevodiocu poslužio kao osnova i putokaz u kreativnoj obradi vlastitog prevoda, prevod romana *Čefurji raus!* u priličnoj meri gubi od spontanosti u odnosu na slovenački tekst. Smatramo da je prevodilac u svom tekstu morao da pronađe način da koliko-toliko sačuva razliku u registrima. To je mogao da postigne unoseći u većoj meri u svoj tekst elemente odstupanja od pravopisne norme i od morfološkog standarda, naročito na onim mestima čiji izvorni, slovenački ekvivalenti sadrže upravo takve elemente. Na taj način bi se bolje sačuvala stilske karakteristike originala i izbeglo bi se da se za srpski tekst stvori utisak ujednačenosti „na gore“, prema pročišćenom i usvojenom uzoru književnog registra, namećući obeležja književne norme i na onim mestima u tekstu gde ta norma nije primenjena u originalu. Naporedno čitanje slo-

venačkog i srpskog teksta može da osvetli ozbiljan jezički problem s kojim se prevodilac susretao u celom romanu, i iz toga čitanja mogu se izdvojiti primeri koji ilustruju prevodiočeve postupke i probleme s kojima se susreo prevodeći ovaj tekst. Navešćemo prvo primer koji predstavlja uspešan transfer na srpski:

[1] „Poglej ti tega debila, kaj je kupu. A boš bral o kulturi? Sm ti reku, da kup Novice“. (11%)

[1a] „Vidi ti tog debila, ša je kupio. Oš da čitaš kulturu? Jesam ti reko da kupiš Novice“. (str. 29)¹

U navedenom se primeru moglo i dodatno insistirati na govornom registru uvođenjem još jednog elementa tog registra: umesto „Jesam ti reko...“ mogli su da stoje, na primer, pravopisno neprihvatljiva rešenja „El / Jel sam ti reko...“. Treba istaći da nije uvek moguće pronaći odgovarajući srpski ekvivalent za svaki element govornog registra u slovenačkom tekstu. Prevodilac na srpski jezik mogao bi se naći u opasnosti da predloži, težeći kvantitativnoj korespondenciji stilskih elemenata između svog teksta i teksta originala, jezička rešenja koja bi srpskom čitaocu mogla delovati strano, neobično ili neprirodno. Takvih elemenata, međutim, nema u slovenačkom tekstu, koji uprkos dvojnosti registara čitaocu zvuči familijarno i prihvatljivo. U sledećem primeru:

[2] „Boš vidu, da smo bli v Črnučah“. / „Ma mamica ti je bla v Črnučah. (...) Črnuče so tm k šestka pelje“. (11%)

[2a] „Videćeš da smo bili u Črnučama“. / „Ma keva ti je bila u Črnučama. (...) Črnuče su tamo gde vozi šestica“. (str. 29)

govorni registar se u srpskom mogao reprodukovati tako što bi umesto „videćeš“ stajalo, na primer, „Sa'ćeš da vi'š...“. Ovakvu varijantu navodimo više kao poziv na promišljanje u vezi sa tekstom prevoda i na njegovo slobodnije oblikovanje u procesu književnog prevođenja, s ciljem da prevod odgovara tekstu originala i na pragmatičkoj ravni. Takođe, ekvivalent za „vozi“ u slovenačkom tekstu mogao je u srpskom biti „pići“ (u značenju „ići, kretati se brzo“). Ovim bi se umesto stilski neutralnog iskaza („Črnuče su tamo gde vozi šestica“) dobio afektivno markiraniji iskaz, koji bi bio bliži govornom registru.

¹ Slovenački tekst smo imali na raspolaganju u elektronskoj verziji, te je lokacija primera označena okvirno, u procentima, onako kako je ona navedena na uređaju za čitanje e-knjiga; srpski tekst nam je bio dostupan u papirnom izdanju.

Na elementima govornog registra trebalo je da se insistira i u primerima poput sledećeg:

[3] „Ko boš hotu igrat košarko, pa prid nazaj“. (19%)

[3a] „Kad budeš hteo da igraš košarku, možeš da se vratiš“. (str. 46)

Ipak, u upravo navedenom slučaju nije jasno kojim bi se sredstvima u srpskom jeziku sačuvao govorni registar originala. Nismo u potpunosti uvereni u kojoj bi meri varijanta „Moš se vratiš kad očeš da igraš“ bila prihvatljiva i uobičajena za srpskog čitaoca, kao i da bi se sačuvala ona mera prihvatljivosti koju za slovenačkog čitaoca ima odgovarajući tekst originala. Utisak je da je naš neformalni predlog zapravo udaljeniji od norme i manje prihvatljiv nego što je to slučaj sa slovenačkim iskazom.

U narednom primeru, ali i u mnogim drugim, govorni registar mogao se dočarati tako što bi se umesto književnog, upitnog „je l’“, upotrebio uzročni veznik „jer“ u istoj, ali gramatički neprihvatljivoj ulozi. Reč je, inače, o uobičajenoj nepreciznosti u govornom registru srpskog jezika:

[7] „Samo a sem jaz temu Babniku kriv (...)“ (13%)

[7a] „Jesam li ja tom Babniku kriv (...)“ (str. 33)

[7b] „**Jer** sam ja tom Babniku kriv...“

Iako je prevodiočeva „jezička konzervativnost“ možda odraz preteranog opreza, utisak je da se u prevodu ipak beleži preveliki zazor od jezičkog eksperimentisanja i preveliki broj odstupanja od registra originala. Tekst prevoda kao da donekle „falsifikuje“ originalni tekst svojim preteranim približavanjem književnom registru i usvojenim književnim modelima srpskog jezika. A igra registara, ponovićemo još jednom, predstavlja važan stilski i funkcionalni element slovenačkog teksta.

Još jedan način da se sačuva razlika između govornog i književnog registra u srpskom jeziku i da se izbegne pružanje gramatički i stilski preterano pročišćenog teksta čitaocu ovoga prevoda može biti eksperimentisanje s mešanjem ćirilice i latinice. Pomenuti postupak je obeležje nedovoljne pismenosti i brzopletog zapisivanja, ali moglo bi da posluži kao neka vrsta kompenzacije za one delove govornog registra originala koji se ne mogu prevesti na adekvatan način. Naravno, efekat koji bi se postigao mešanjem dvaju pisama bio bi isključivo grafički, a ne fonetski, kao u slovenačkom originalu. Ako bi ova „prevodilačka sloboda“ i doprinela da se tekst prevoda dodatno približi tekstu originala, to približavanje važilo bi samo za

grafičku dimenziju teksta. S obzirom na rečeno, problem prevođenja na srpski jezik tekst s dva jezička registra ostaje otvoren, a i samo delo *Čefurji raus!* ostaje otvoreno za prevođenje i za kreativnije eksperimentisanje sa srpskim jezikom.

Druga važna jezička osobina slovenačkog teksta jeste njegova „dvojezičnost“, odnosno piščeva odluka da slovenački tekst prožme čas celim rečenicama na srpskom, čas pojedinačnim srpskim rečima, te psovka i raznim uzvicima. Na ovaj način autor naglašava nacionalnu (a samim tim i jezičku) raspolućenost protagoniste, koji se u trenucima emotivne ili psihološke tegobe izražava na srpskom jeziku. Time se ističe ne samo njegova neasimilovanost kada je reč o upotrebi jezika (protagonista nije u mogućnosti da svoje emocije ispolji na slovenačkom jednako snažno kao na srpskom), već i njegova otuđenost (ili, blaže rečeno, otklon) od sredine u kojoj živi i koja – kako je on doživljava – nije voljna da ga prihvati.

„Dvojezičnost“ teksta *Čefurji raus!* postavlja pred prevodioca dva teško rešiva problema. Prvi problem je taj što u prevod na srpski treba uneti tekst koji je izvorno napisan na srpskom jeziku, a da se pritom sačuva utisak „stranosti“ koji takva mesta izazivaju kod slovenačkog čitaoca. Drugi problem je kako sačuvati emotivni i psihološki naboj koji takva mesta dodatno sadrže (naime, poseban emotivni naboj imaju i mesta napisana govornim registrom slovenačkog jezika; taj naboj raste na mestima koja su napisana srpskim jezikom). Pošto su ta mesta napisana u originalnom tekstu na srpskom, ovaj jezik ima posebnu sociološku i kulturološku funkciju. Jedno rešenje može biti da se srpski tekst originala u prevodu jednostavno grafički istakne kurzivom. Na taj način bi čitalac odmah uočio koji je deo teksta u originalu bio na srpskom jeziku i znao bi koji delovi teksta nose poseban emotivni i psihološki naboj. Inače, u slučajevima kada se jezik na koji se prevodi sporadično upotrebljava i u originalu, takav tekst se u prevodu označava fusnotom ili zagradom. Ilustracije radi, u Velikićevom romanu *Ruski prozor* je rečenica: „Dahtao je i stalno ponavljao: *Bella, bella mia*“ prevedena na italijanski: „Ansimava e ripeteva in continuazione: *bella, bella mia*“, a u fusnoti prevodilac obaveštava čitaoca da je tekst napisan kurzivom i u originalu napisan na italijanskom². Vojnovićev glavni lik prelazi sa slovenačkog na srpski u trenucima kada je uznemiren, pod stresom, u strahu, ili pod uticajem kakvog drugog, snažnog osećanja. Ukoliko u tekstu prevo-

² Dragan Velikić, *Ruski prozor* (La finestra russa. Prevele na italijanski Dunja Badnjević i Manuela Orazi). Izdavač: Zandonai 2011.

da na srpski takva mesta nisu posebno obeležena, čitalac prevoda gubi značajan deo emotivnog i psihološkog naboja, koji je proizvod upotrebe srpskog jezika u slovenačkom tekstu. I ovo rešenje je isključivo grafičko: ono može biti dobro za čitaoca teksta, ali je nefunkcionalno za slušanje teksta, ili za njegovu pozorišnu adaptaciju. Čini se da prevođenje srpskog teksta iz originala uz upotrebu dijalekata ili lokalnih govora srpskog jezika ne bi dalo odgovarajući efekat na sociološkom i kulturološkom planu. Dijalekti i lokalni govori javljaju se povremeno u srpskim književnim delima, ali sam kontrast između dijalekta (drugim rečima – „provincije“) i književnog jezika („kulturnog i civilizacijskog centra“) u kontekstu srpskog jezika nema iste one konotacije koje postoje u Vojnovićevom romanu. Ovde se radnja odvija gotovo u celosti u „centru“ (Ljubljani), kome likovi pripadaju, ali oni su većinom deca imigranata, neslovenaca, i sebe doživljavaju kao marginalizovan, neintegrisan deo društva, sa svim stvarnim ili zamišljenim posledicama koje proističu iz stanja odbačenosti i neintegrisanosti. Srpski „centar“, Beograd, ne poznaje problem integracije pridošlica iz drugih krajeva i republika (iz Bosne, iz Crne Gore, ili s juga Srbije). Samim tim, prevođenje srpskog teksta iz slovenačkog originala uz pomoć nekog od govora imigranata u Srbiju i u Beograd proizvelo bi drugačije sociokulturne asocijacije i implikacije u odnosu na samo slovenačko delo. U takvom slučaju dobio bi se tekst koji se bavi promenom sredine (unutrašnjom migracijom), a ne emigracijom (odlaskom u stranu sredinu) i problemima koji su povezani s takvom promenom.

Jedno moguće rešenje za problem „dvojezičnosti“ Vojnovićevog teksta može biti da se u prevodu na srpski eksperimentiše sa slovenačkim jezikom na istim onim mestima gde u izvornom, slovenačkom tekstu stoji srpski. Tekst koji je u originalu pisan srpskim jezikom mogao se „poslovenčiti“ u prevodu, obezbeđujući utisak „stranosti“ tih delova teksta; u tom bi postupku trebalo voditi računa o tome da je slovenački znatno manje razumljiv u Srbiji nego što su srpski (i hrvatski) razumljivi u Sloveniji. Dakle, da je ovaj postupak primenjen, trebalo bi voditi računa o tome da podražavanje slovenačkog jezika bude umereno, te da tekst srpskog prevoda ostane dovoljno razumljiv, a da srpski čitalac stekne utisak „stranosti“ kod istih onih delova teksta za koje i slovenački čitalac ima takav utisak. Naravno, ovim postupkom bi se proizvelo potpuno izokretanje situacije i dobili bismo Slovenca u Srbiji koji govori nekakvim slovenačkim jezikom, što svakako ne odgovara originalnom tekstu. S druge strane, dobio bi se „podomaćen“ tekst koji bi bio vrlo razumljiv,

prihvatljiv i efekatan kada je reč o srpskoj publici. Ovo razmišljanje otvara zanimljiva pitanja o razumljivosti i prihvatljivosti prevoda, o čemu raspravlja Eko u svojoj studiji *Kazati gotovo istu stvar*. Pomenuto rešenje moglo bi da bude zanimljivo sa stanovišta traduktologije, ali bi verovatno izazvalo već pomenute neodumice kada je reč o verodostojnosti likova. Pored toga, na kulturnom i sociološkom planu, društveni status Slovenaca u Srbiji je u najmanju ruku neutralan i ne predstavlja interesantan materijal za pisanje dela u kome bi protagonist bio neintegrisani Slovenac u Beogradu. Ipak, mislimo da bi osnovna Vojnovićeva poruka o neintegrisanosti i ličnim i emotivnim problemima protagoniste romana mogla da se prenese i prati uz primenu pomenute zamene jezika. Naša je pretpostavka da bi takav prevod i takvo štivo izvesno zabavili čitaoca, ne samo na planu sadržaja, koji je inače verno prenesen u postojećem prevodu, već i na planu jezičkog izraza. Na taj način bi tekst prevoda mogao da zadrži makar deo dvojnog jezičkog registra i dvojnosti jezika u romanu *Čefurji raus!*. Ova ideja ostaje kao predlog za neki budući, revidirani prevod Vojnovićevog romana, ili kao predlog za traduktoške vežbe.

Srpski tekst u *Čefurji raus!* dat je ijekavicom jer su likovi koji govore srpski poreklom iz Bosne; ta mesta ostala su u tekstu prevoda opravdano neekavizirana. Na ovaj način se čuva, mada u veoma maloj meri, određen utisak „stranosti“: prevod je, naime, objavljen u ekavskoj varijanti, i kombinovanje ekavice i ijekavice jeste primetno, mada sama ijekavica nije upadljiva u onoj meri u kojoj je upadljivo prisustvo srpskog jezika u slovenačkom tekstu. U narednom primeru, osećaj „stranosti“ u tekstu prevoda čuva se ne samo ijekavicom već i glagolom „pospremiti“, jer se u Srbiji češće upotrebljava glagol „raspremiti (sto)“, kao i imenicom „stol“, koja u Srbiji glasi „sto“, bez završnog glasa „l“:

[4] „Zašto nisi pospremio stol poslije večere? Zašto nisi izvadio moku robu iz torbe poslije treninga?“ (13%)

[4a] „Zašto nisi pospremio stol poslije večere? Zašto nisi izvadio moku opremu iz torbe poslije treninga?“ (str. 32)

U navedenom primeru je možda mogla da se zadrži i imenica „roba“, jer bi se tako postigao efekatan primer mešanja, na leksičkom nivou, srpskog (maternjeg) jezika glavnih likova i slovenačkog jezika sredine u koju su se oni doselili. I u narednom i u drugim sličnim primerima, čitalac prevoda prepoznaje ijekavski izgovor likova i odlike njihovog govora, kao u sledećem primeru (oblik „pješke“ i krnjenje infinitiva – „zajebavat“, koje je prisutno u celom romanu):

[5] „Ma nemoj zajebavat, Marina, nećeš valjda pješke na Fužine.“ (26%)

[5a] „Ma nemoj zajebavat, Marina, nećeš valjda pješke na Fužine.“ (str. 59)

Smatramo da u prevodu treba sačuvati izvornu pravopisnu nepravilnost, ne primenjujući normu, ukoliko su u delove teksta koji su u originalu dati na srpskom jeziku namerno uneta pogrešna pravopisna rešenja. Ispravno ili pogrešno pravopisno rešenje ne proizvodi razliku u izgovoru, ali kao grafičko rešenje ima jasnu simboličku funkciju, jer na posredan način prikazuje nedovoljan nivo obrazovanja govornika:

[6] „Jel danas tekma?“ (11%)

[6a] „Je l' danas utakmica?“ (str. 32)

Kada je reč o pravopisu, u Vojnovićevom tekstu nam se učinilo naročito zanimljivim grafičko rešenje za superlativ prideva „jak“. Oblik *naj ači* upotrebljen je čak 29 puta, a u prevodu se mogao sačuvati barem deo njegovog negramatičkog, vrlo efektnog, pa skoro i komičnog načina beleženja, možda upotrebom rešenja poput **najači*, ili **naj jači* i sl.:

[8] „Naj ači smo, naj ači. Cigani smo, cigani.“ (45%)

[8a] „Najači smo, najjači. Cigani smo, cigani.“ (str. 102)

U prevodu treba da se sačuvaju i greške koje spadaju u uobičajene u srpskom jeziku i koje su reprodukovane u tekstu romana *Čefurji raus!*. U tom smislu, smatramo da nije bilo potrebe da se oblik „plakajući“ ispravi, jer se on dobro stapa s drugim, neknjiževnim i negramatičkim oblicima koji su namerno unošeni u tekst:

[9] „Ode mali kući plakajući!“ (14%)

[9a] „Mali ode plaćući (...)“ (str. 36)

U sledećem primeru sačuvana je kraća, govorna varijanta upitne rečenice bez klitike „li“, čime se jezik srpskog prevoda približava govornom registru. Dodatno, tekst se mogao „poslovenčiti“ i učiniti „stranim“ čuvanjem glasa „č“ u reči „domaću“. Radni glagolski pridev („napiso“ umesto „napisao“) u datom obliku odgovara govornom registru:

[10] „Jesi napiso domaću nalogu?“ (13%)

[10a] „Jesi napiso domaću nalogu?“ (str. 32)

Utisak „stranosti“ u upravo pomenutom primeru postignut je i upotrebom reči „nalog“, koja je ženskog roda („zadatak“), a čije

se značenje lako dešifruje zahvaljujući pridevu („domaću nalogu“) i kontekstu (otac se obraća sinu u vezi s njegovim školskim obavezama). U nedostatku ovih elemenata, razumevanje date reči moglo bi predstavljati problem srpskom čitaocu; utisak je da je ovo prevodilačko rešenje sasvim valjano. Još jedan način da se dočara govorni registar srpskog jezika jeste izostavljanje završnog glasa „h“ u oblicima potencijala glagola „biti“ (*ja bih* : **ja bi*)³:

[11] „To potrebo po fuzbal klubu, za katerega bi se sfajtal z vsakim, ki bi kaj sral čez njega.“ (1%)

[11a] „Ta potreba za fudbalskim klubom, zbog kojeg **bi** se potukao sa svakim ko bi mi srao po njemu.“ (str. 9)

[12] „Mal bi mu koskice prebrojil. Da vidim, če tut njemu tko pucajo k men.“ (42%)

[12a] „Malo **bih** da mu prebrojim košćice. Da vidim da li i njemu pucaju ko meni.“ (str. 94)

Ponekada prevodilac ne primenjuje izostavljanje glasa „h“ na dosledan način. Tako, policajac u razmaku od nekoliko redova kaže dva puta „A boš...“ (23%), a te oblike na str. 57 prevodilac jednom prevodi književnim oblikom „Hoćeš...“, a drugi put – govornim „Oćeš...“; pri tome, situacija, boravak u policijskoj stanici, nije se promenila, a nije se promenio ni stav policajca. Ovakva nedoslednost ne utiče presudno na kvalitet prevoda, ali koristimo ovaj primer da skrenemo pažnju na važnost koju u prevodilačkom poslu ima doslednost u izboru leksike. Izbor leksike je naročito važan u stručnim prevodima, ali leksička doslednost i prilikom prevođenja književnih tekstova predstavlja odraz pažnje koju je prevodilac uložio u sagledavanje izvornog teksta i u leksičke izbore koje je činio sam autor. U širim tekstualnim celinama postoji veća verovatnoća da se dogode nedoslednosti poput upravo navedene. Na primer, na str. 16 prevoda, glagol „zbombati se“ („Zakaj smo se zbombal po koncu finala“ 3%) preveden je kao „pošibati se“, a na str. 18 istog poglavlja je njegova varijanta bez prefiksa prevedena kao „makljati se“ („In smo se bombal najbolj v lajfu!“ 5%). Slične nedoslednosti javljaju se na stranicama 47 i 48 prevoda:

[13] „Da bog da ti šupak prokrvario!“ (19%)

[13a] „Da bog da ti šupak prokrvario!“ (str. 47)

³ To može biti i rastavljeno pisanje drugih oblika potencijala: **bi smo*, **bi ste*.

[14] „Mamicu mu pedersku da bog da ga King Kong karo u šupak!“ (19%)

[14a] „Mamicu mu pedersku, da bog da ga King Kong karao u bulju!“ (str. 48)

Smatramo da leksička monotonost ili leksička raznovrsnost originala moraju biti u najvećoj mogućoj meri sačuvane u prevodu; naime, autorovo insistiranje na određenoj leksemi jeste način da se skrene čitaočeva pažnja na nju i na njene konotativne vrednosti.

Na kraju, jedan osvrt i na anglicizme u romanu *Čefurji raus!* Dok standardni slovenački jezik nerado usvaja pozajmljenice iz drugih jezika, tekst romana obiluje rečima preuzetim iz engleskog jezika; te reči su fonetski transkribovane, mada se u standardnom i književnom slovenačkom strane reči i imena beleže u izvornom obliku. Upotrebom stranih reči autor je želeo da reprodukuje osobine govornog registra; pribegavanje stranim rečima može se shvatiti i kao neka vrsta otpora prema naglašenom jezičkom purizmu u Sloveniji. Kako jezički purizam u Srbiji gotovo da ne postoji, strane reči (uglavnom anglicizmi) veoma lako ulaze u medije i u standardni registar, a zbog svoje rasprostranjenosti u drugim registrima nisu zastupljene u velikom broju u govornom registru, jer one ne mogu da vrše funkciju „pobune“ protiv standardnog jezika i protiv društvenih normi i vrednosti koje su, indirektno, nametnute tim jezičkim modelom. I na ovom planu, dakle, postoji opipljiva razlika između slovenačkog teksta, prožetog anglicizmima, i srpskog, u kome su anglicizmi manje zastupljeni. Neki od anglicizama su prevedeni na srpski, jer oni nisu odomaćeni u srpskom. Zanimljiv je način na koji je prevedena reč *lajf* (različito, u zavisnosti od konteksta, budući da u srpskom jeziku ne postoji anglicizam vezan za imenicu *life*, i prevodilac je pribegao rešenjima koja ne odslikavaju uvek govorni registar originala); zanimljivo je, takođe, kako je prevedena reč *niger* – čas pogrdno, čas neutralno. Možemo da istaknemo sledeće reči (spisak ima isključivo ilustrativnu funkciju i nije kompletan):

bazrbitr (3) – koš u poslednjoj sekundi (str. 16 dva puta); čuveni koš (str. 16)

džanki (3) – džanki (str. 123, 126, 147)

džankursku (mamicu mu) (1) – (mamicu) narkomansku (str. 78)

(s)fajtat (3) – potući se (str. 9), šibati se (str. 58), pošibati se (str. 76)

fakič (4) – srednjak (str. 17, 135 dva puta)

fakin šit (1) – jebeno sranje (16)

hartatek (1) – srčka (str. 22)

kapsi (2) – panduri (str. 19, 76)

kul (9) – dobar (str. 16), kul (str. 18, 21, 29, 37, 47, 116, 118, 185)

lajf (42) – ova imenica prevedena je na različite načine, zavisno od konteksta: neviđeno (živčan) (str. 16), nikad bolje (str. 18), ikada u životu (str. 22), u životu (str. 26), ikad (str. 30), u životu (32), celog života (str. 40) itd.

niger (14) – ova imenica prevedena je kao: crnja (str. 18), crnac (str. 49), čamuga (str. 49), crnac (str. 49, dva puta), crnački (str. 49), crnac (str. 49, tri puta), čamuga (str. 49), crnja (str. 49, 113)

roling (1) – dribling (tehnički izraz iz košarke, užeg značenja, preveden izrazom šireg značenja)

prajm tajm (1) – prajm tajm (str. 190)

tu mač (1) – ludilo (str. 32).

Na kraju našeg osvrtta možemo zaključiti da roman *Čefurji raus!* zbog svojih jezičkih osobnosti ostavlja prevodiocu veliki prostor za kreativnost i eksperimentisanje. U radu s ovakvim tekstovima prevodilac treba da uzme sebi slobodu da u tekst prevoda unese što više onih elemenata koji tekstu originala daju posebnost, a ukoliko takav postupak nije moguć, prevodilac treba da interveniše dodatno, kompenzativno, na drugim mestima, tamo gde je taj postupak moguć i prihvatljiv. Kod ovakvog prevodilačkog postupka i slobodnijeg ophođenja prema srpskom jeziku moguća je negativna reakcija onih koji su zaduženi za lekturu srpskog teksta, a moguća je i negativna reakcija samog čitaoca. Prevodiočev autoritet i autoritativno obrazloženje usvojenih rešenja mogu otkloniti i minimalizovati eventualne negativne reakcije. Mislimo da je prevodilac mogao da iskoristi taj prostor i da nametne i argumentuje jezička rešenja koja možda nismo navikli da srećemo u srpskom jeziku. Upravo su ta rešenja – a u radu smo predložili neka od njih – mogla da sačuvaju odlike govornog registra originala kao jedan od dva bitna jezička elementa ovog književnog dela. Drugi važan element romana *Čefurji raus!* na koji smo skrenuli pažnju jeste upotreba srpskog jezika u originalu i teško rešiv problem adekvatnog isticanja tih delova teksta u prevodu na srpski. Za potonji problem nemamo konstruktivan predlog, tako da pitanje dva književna registra i upotrebe srpskog jezika u delu *Čefurji raus!* ostaje tema za dalja traduktološka razmišljanja i za otvoreno jezičko eksperimentisanje.

Literatura

- Eko, Umberto. 2011. *Kazati gotovo istu stvar*. Beograd : Paideia.
- Dukanović, Maja. 2014. Jezici u kontaktu: stvaranje novog idioma. *Srpski jezik*.
- Hlebec, Boris. 2009. *Opšta načela prevođenja*. Beograd : Beogradska knjiga.
- Malone, Joseph L. 1988. *The Science of Linguistics in the Art of Translation : Some Tools From Linguistics for the Analysis and Practice of Translation*. New York : State University of New York Pres.
- Nergaard, Siri (ed.) 1995. *Teorie contemporanee della traduzione*. Milano : Bompiani.
- Rajić, Ljubiša (prir.) 1981. *Teorija i poetika prevođenja*. Beograd : Prosveta.
- Sibinović, Miodrag. 1979. *Original i prevod – Uvod u istoriju i teoriju prevođenja*. Beograd : Privredna štampa.
- Skubic, Andrej. 2006. „Načini umešćanja sociolektov v diskurz slovenske literature“. U *42. seminar slovenskega jezika, literature in kulture : Mesto in meščani v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, ur. Irena Novak Popov, 35–45. Ljubljana : Center za slovenščino kot drugi / tuji jezik.
- Strsoglavac, Đurđa. 2010. „Še sreča, da je slovenščina (južno)slovanski jezik“. U *46. seminar slovenskega jezika, literature in kulture : Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, ur. Vera Smole. Ljubljana : Filozofska fakulteta.
- Strsoglavac, Đurđa. 2010. „Kako se govori v sodobni slovenski prozi“. V *Sodobna slovenska književnost (1980–2010) : simpozij Obdobja 29*, ur. Alojzija Zupan Sosič, 311–318. Ljubljana : Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi / tuji jezik.
- Venuti, Lawrence. 1995. *The Translator's invisibility. A History of Translation*. London and New York : Routledge.
- Vojnović, Goran. 2008. *Čefurji raus!* Ljubljana : Beletrina. Elektronsko izdanje.
- Vojnović, Goran. 2014. *Južnjaci marš*. Beograd : Rende.
- Weissbort, Daniel and Astradur Eysteinnsson (eds.) 2006. *Translation – Theory and Practice: a Historical Reader*. Oxford : Oxford University Press.

Saša Moderc
 Univerza v Beogradu
 Filološka fakulteta
 Srbija

NEKE UGOTOVITVE O SRBSKEM PREVODU KNJIGE »ČEFURJI RAUS!« GORANA VOJNOVIĆA

Knjiga *Čefurji raus!* Gorana Vojnovića prevajalca v srbski jezik postavlja pred dve težavi. Ena je prisotnost dveh registrov slovenskega jezika: pogovornega in knjižnega. Ker v srbsčini pogovorni in knjižni register nimata istih lastnosti kot v slovenščini, besedilo prevoda pogosto zabrisuje razlike med njima, s čimer se v prenašanju emotivnih in psiholoških odzivov protagonista izgublja ekspresivnost izvirnika. V članku so prikazane sprejete rešitve in predlagane dodatne možnosti za poudarjanje pogovornega registra v prevodu. Drugi problem je uporaba srbskega jezika v originalnem besedilu, ki opozarja na sociološko in kulturno dezintegriranost glavnega lika v slovensko družbo. Težava izbire ekvivalenta za srbski prevod, ki bi ustrezal srbskemu besedilu iz originala, in problem ohranjanja tistih funkcij, ki jih ima srbski jezik v slovenskem besedilu, ostajata brez rešitve. Uporaba dialektov srbskega jezika bi povzročila drugačno sociološko in kulturološko podobo. Eno od možnih rešitev bi lahko predstavljala delna zamenjava srbskega jezika iz originala s slovenskimi elementi v prevodu, vendar ta postopek zahteva velik napor in občutek za mero. Srbski bralec ne razume slovenščine v isti meri, kot slovenski bralec razume srbsčino. Ob upoštevanju navedenih dveh osnovnih težav v članku ugotavljamo, da roman *Čefurji raus!* ostaja nerešen prevajalski izziv in vzpodbuda za dodatne traduktološke analize.

Ključne besede: traduktologija, pogovorni register, književni register, srbski jezik, slovenski jezik

Saša Moderc
 University of Belgrade
 Faculty of Philology
 Serbia

SOME OBSERVATIONS ON THE SERBIAN TRANSLATION OF THE BOOK *ČEFURJI RAUS!* BY GORAN VOJNOVIĆ

The Book *Čefurji raus!* (*Southerners, Go Home!*) by Goran Vojnović places two problems before Slovenian to Serbian translators. One problem is the presence of two registers of the Slovenian language: the spoken language and the literary language. As the spoken and literary languages in Serbian do not have the same characteristics

as their counterparts in Slovenian, in the Serbian translation, the distinction between the registers is often erased; in conveying the emotional and psychological reactions of the protagonist the expressiveness of the original is lost. The paper tracks the adopted solutions and suggests additional formulae that can be used to highlight the spoken register in translation. Another problem is the use of the Serbian language in the original text, where it is meant to indicate the fact that the main protagonist is not socially and culturally integrated in the Slovenian society. The problem of finding the translation equivalent for the Serbian text in the original and the problem of keeping the functions that the Serbian language has in the Slovenian text remain without a solution. The use of various dialects of the Serbian language would create a different sociological and cultural picture, whereas the partial replacement of the Serbian language in the original with Slovenian elements in the translation is a possible solution, but this approach would require great effort and finesse. Readers in Serbia do not understand Slovenian to the same degree as readers in Slovenia understand Serbian. Bearing in mind the two main problems, the paper puts forward the conclusion that the novel *Čefurji raus!* remains an unresolved challenge for translators and a starting point for new traductological analyses.

Keywords: traductology, spoken register, literary register, Serbian language, Slovenian language

Tamara Poletan
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Srbija
poletanica@yahoo.com

UDK: 811.163.6'373.45:81'244.5
821.163.41.03-31=163.6
Naučni članak

Problematika prevođenja turcizama na slovenački jezik na primeru romana *Na Drini ćuprija*

Sažetak

Tema ovog rada je analiza prevoda turcizama u delu Iva Andrića na slovenački jezik. Na osnovu uvida u literaturu i problematiku prevođenja, te na osnovu vrste pozajmljenica, mogu se izdvojiti brojna teorijsko-metodološka i praktična pitanja koja zahtevaju temeljniju naučnu i stručnu raspravu. Za potrebe ovog rada su sa leksičkog i semantičkog stanovišta analizirane reči orijentalnog porekla sadržane u knjizi *Na Drini ćuprija*. Cilj je da se utvrdi u kojoj meri se i kakvim lingvističkim postupcima služi slovenački jezik prilikom prevođenja, kako se te reči ponašaju spram fonetskih i morfoloških pravila: da li su se asimilirale, kao što je to slučaj sa mnogim turcizmima u srpskom jeziku, ili se lako prepoznaju kao strane reči.

Ključne reči: prevođenje, teorija prevođenja, turcizmi, srpski jezik, slovenački jezik

Leksički fond svakog jezika na određen način obuhvata etnografiju zajednice koja se njime služi, svaki jezik izražava jednu svojevrsnu kulturu, a istinski dobro vladanje nekim jezikom podrazumeva i temeljito poznavanje kulture njegovih izvornih govornika. Ova konstatacija važi za jezik i stil pisanja Iva Andrića, koji odražava kulturni duh i epohu u kojoj je pisac stvarao. Dobitnik Nobelove nagrade za književnost u svom najpoznatijem romanu predstavlja

istoriju Višegrada i mosta preko reke Drine, počevši od 1516. godine, kada je izgrađen most do 1914. godine, kada je delimično srušen. Želeći u svojim delima da dočara klimu epohe, običaje, filozofiju života ljudi koji su u datom periodu naseljavali taj prostor, Andrić na nekim mestima daje prednost turcizmu umesto srpskohrvatskom ekvivalentu. Prevodilac koji prevodi Andrićeva dela na slovenački, kao uostalom i na svaki drugi jezik, može se naći u svojevrsnoj nep rilici zbog te specifičnosti, ukoliko nije dobro upoznat sa kulturnim i istorijskim kontekstom u kojem je pisac stvarao.

Delo *Na Drini ćuprija* sadrži veliki broj etnografskih elemenata, a to su elementi koji obuhvataju leksiku koja izražava nacionalni identitet: etnološka, istorijska i geografsko-klimatska iskustva autora određenog teksta u izvornom delu, koja treba da se posreduju govorniku nekog drugog jezika, i koja prema teoriji prevođenja spadaju u neprevodivu leksiku (Đukanović 2011, 107). S obzirom na to da svaka komparacija prevoda sa originalnim tekstom može biti samo delimična i posredna, te da se bavi samo određenim segmentima, jer ni izvorni a ni ciljni tekst nikada ne možemo u potpunosti analizirati, naša pažnja će biti usmerena na problematiku prevođenja tzv. bezekvivalentne leksike na slovenački jezik, sadržane u delu *Na Drini ćuprija*.

Romantičarski, a potom i psihološki orijentisana lingvistika smatrala je da je prevođenje uopšte, a književno prevođenje naročito, nemoguće kao oblik pune međujezičke komunikacije. Međutim, sa razvojem lingvističke misli XIX veka, postepeno se menjao i stav prema prevodivosti i otvorao se put za teorijsko rešavanje problema prevođenja. Tako je, na primer, logičko-gramatička škola usmerila pažnju na *univerzalna svojstva jezika* i došla do zaključka da i pored specifičnosti različitih prirodnih jezika, svi oni imaju zajedničku osnovu: dovođenje reči, pojmova u međusobnu vezu prema opšte važećim zakonima logičkog mišljenja (Sibinović 1990, 101). Ovakav pogled na jezik je davao teorijski osnov za prevođenje sa jednog jezika na drugi, bez obzira na njihovu tipološku nepodudarnost.¹

Na rezultate prevodiočevog rada, osim veoma značajnih subjektivnih činilaca, utiče i niz objektivnih, koji su datost stepena razvijivosti i ukusa sredine u kojoj prevod nastaje.

¹ Kada je V. Humbolt teorijski obrazložio podelu jezika na četiri različite grupe – izolativne, aglutinativne, fleksivne i polisintetičke, smatralo se da je prevođenje sa jezika iz tipološki drugih grupa nemoguće.

Kako navodi N. Kocijančič Pokorn, među istoričarima kulture vlada opšte ubeđenje o centralnoj ulozi prevođenja prilikom kristalizacije nacionalnih kultura [...] (Kocijančič Pokorn 2003, 172).

Komunikacijski pristup prevođenju polazi od shvatanja da je ono što se prevodi – vanjezički sadržaj iz realnog sveta u kome živimo, a prevođenje je moguće jer je taj svet u osnovi isti za sve ljude koji u njemu žive, o njemu međusobno komuniciraju na raznim, sebi svojstvenim jezicima (Ivir 1979, 63). U najširem mogućem smislu, prema mišljenju V. Ivira, svako prevođenje predstavlja prevođenje kultura. Međutim, uzmemo li u obzir činjenicu da se kulture mogu razlikovati jedna od druge, u zavisnosti od dominantnih društvenih konvencija koje vladaju u datoj kulturi, od geografske udaljenosti, prirodnih uslova koji su za jednu sredinu tipični, a za drugu potpuno nepoznati, dolazimo do barijere kada se radi o prevođenju. U tom slučaju prevodilac pribegava određenim prevodilačkim postupcima, koji zavise od vrste pojave koja se prevodi u komunikacijskoj funkciji. Mogući postupci prema Iviru jesu sledeći:

1. Jedan od mogućih postupaka, koji se čini i najprirodnijim, jeste *prevod-definicija* – kada se prevodilac nađe pred elementom izvorne kulture kakvog u ciljnoj kulturi nema, on primaocima prevoda nudi najprikladniju definiciju te pojave (Ivir 1979, 65).
2. Uvođenje strane reči kao *pozajmljenice* za strani pojam. Ponovljenom upotrebom u više raznih prevoda, reč ulazi kao pozajmljenica u fond ciljnog jezika i postaje kulturna svojina govornika toga jezika, tako da objašnjavanje toga pojma više nije potrebno (Ivir 1979, 65).
3. Postupak stvaranja – *postupak stvaranja prevedenica*, tj. doslovno prevođenje naziva za strane elemente kulture. Ovaj postupak je izuzetno privlačan za prevodioce u slučaju kada se određeni element kulture u izvornom jeziku izražava tako da je sâm naziv semantički proziran, da on nešto znači (Ivir 1979, 65).
4. *Zamenjivanje* približno odgovarajućim elementima kulture u koju se prevodi. Taj postupak je za primaoca svakako najkomfortniji, jer mu ne stvara nikakav napor interpretacije i usvajanja nepoznatog. Ipak, ovo je u pogledu prevođenja vrlo osetljiv postupak, jer poistovećuje pojmove koji nisu identični (Ivir 1979, 65).

5. *Stvaranje novih vlastitih naziva* u ciljnom jeziku za nove preuzete pojmove. Ovaj postupak je dosta čest za pojmove koji spolja uđu u neku kulturu i u njoj neko vreme žive pod raznim nazivima, sve dok se u jeziku spontano ne razvije i ne ustalji jedan naziv koji ne mora imati ništa zajedničko s nazivom u kulturi iz koje je preuzet (Ivir 1979, 66).

Značajno mesto u fondu realija pripada rečima orijentalnog porekla, odnosno turcizmima, koji su posledica istorijske, kulturne, političke osmanske dominacije na našim prostorima. O prvoj pojavi turcizama u slovenskim i uopšte balkanskim jezicima može se govoriti od dolaska Turaka Osmanlija na Balkan. Dodirom Turaka sa balkanskim narodima počinje i njihov uticaj na ove narode, koji je u dugom periodu turske vladavine ostavio vidne tragove i u njihovim jezicima (Škaljić 1985, 12).

Turcizmi su nepresušna i veoma primamljiva tema za proučavanje, ne samo za turkologe i srbiste, već i za mnoge druge samouke istraživače. Kada je reč o samom terminu *turcizmi*, među stručnjacima – turkolozima i arabistima postoje razmimoilaženja u pogledu toga kako bi trebalo da se ove reči nazivaju.

Evropski i slovenski lingvisti u filološkim orijentalističkim istraživanjima jezikâ Balkana koriste izraz *turcizmi*. Međutim, poznati lingvista, akademik Asim Peco zalaže se za drugo terminološko rešenje i obrazlaže svoje mišljenje u vezi sa ovom temom sledećim rečima: „Riječi orijentalnog porijekla, koje su različitim putevima, i u različitim vremenima, ulazile u naš leksički fond, kod nas se zovu zajedničkim imenom turcizmi, mada je potpuno jasno da sve one ne pripadaju turskom leksičkom fondu, niti su nam sve došle isključivo turskim posredovanjem. Bilo je predloga da se te riječi nazovu orijentalizmima. Svakako, taj bi naziv više odgovarao njihovom stvarnom porijeklu, ali je onaj prvi već ustaljen i nema potrebe da se mijenja“ (Peco 1987, 8). Poznati orijentalista Fehim Bajraktarević takođe kritikuje termin *turcizam* i predlaže termin *orijentalne reči* (Bajraktarević, Škaljić 1966, 334–44). Njegov primer sledi i prof. dr Darko Tanasković (Tanasković 1983). Teufik Muftić se zalaže za upotrebu termina *arabizmi*, a Đorđe Popović za odrednicu *turske i istočanske reči* (Popović 1884). Kriterijumi za određivanje pojma *turcizmi* više su kulturno-istorijski i civilizacijski. Pod turcizmima se podrazumevaju i pozajmljenice iz predosmanskog perioda, koje su preuzete iz tursko-tatarskih jezika. Takve reči koje su avarskog, protobugarskog, pečeneško-kumanskog porekla obično se nazivaju *turkizmi* ili *turkijske reči*.

Škaljić navodi da je veliki broj istočnjačkih reči preuzet iz turskog jezika u naše narodne govore, a da su neke od njih postale svojina našeg književnog jezika. Naše narodne pesme, pripovetke obiluju rečima orijentalnog porekla, te ih ne bismo mogli pravilno shvatiti bez njihovog pravilnog objašnjenja. „Bez valjanog, naučno obrađenog tumača turcizama teško će se snaći i naš čovek u proučavanju narodnih pjesama, pripovjedaka i poslovice, a nema sumnje da su u tom pogledu u još gorem položaju oni strani naučnici koji se upuštaju u ispitivanje naše narodne pjesme i ostale govorne tradicije“ (Škaljić 1985, 11). Kao što je već rečeno, reči koje su najpre ušle u narodni govor vremenom su postale deo književnog jezika, te su deo ukupne leksike mnogih književnih, umetničkih dela, među koje spada i roman *Na Drini ćuprija*. Kako dalje navodi Škaljić – „te riječi su vezane za našu prošlost, a ponekad riječ može da posluži kao spomenik, kao istorijski dokumenat i izvor“ (Škaljić 1985, 11).

Zajednička tursko-slovenačka istorija, sa više od 40 različitih tekstova, čini predmet mnogih istraživanja i predstavlja značajan žanrovski tip slovenačkog pripovedanja. O Turcima su pisali Josip Jurčič u delu *Jurij Kozjak, slovenski janičar* (1864), zatim Jakob Sket, Franc Valentin Slemenik, Miroslav Malovrh, Lea Fatur, Ivan Lah, Ivan Sivec i mnogi drugi, a u novije vreme se tom tematikom bave Rajko Muršič, Peter Simonič, Miran Hladnik. Međutim, turskom jeziku ili turcizmima nije bila posvećena veća pažnja. Nekoliko pojedinačno, među kojima su Miha Pintarič i Božidar Jezernik predstavljaju izuzetak.

Miha Pintarič u svome članku daje pregled turcizama koje je slovenački govornik usvojio u različitim vremenskim intervalima u istoriji. Autor posmatra turcizme u okviru tri različite grupe. U prvu grupu, prema njegovom mišljenju, spadaju reči koje označavaju isključivo turske predmete, i on smatra da su sa lingvističke tačke gledišta one najmanje zanimljive. Zatim, u drugu grupu ubraja one reči koje je slovenački jezik prihvatio, a koje su sačuvala stranu i često „egzotičnu“ konotaciju, dok u treću ubraja izraze koji su ušli u svakodnevni govor i koji su u širokoj upotrebi (Pintarič 2012, 79). Autor navodi da su turcizmi u slovenačkom jeziku najčešće vezani za sferu religijskog, ili za označavanje jela i pića. Slovenački jezik, kao i svaki drugi, koristi turske reči kako bi označio tursku stvarnost, te su u upotrebi reči poput sledećih: *derviš, divan, minaret, musliman, harem, beg, aga, kan, bairam, čibuk, horda, paša, mufti, janičar, otomana*. Što se druge grupe reči tiče, ona se odnosi najviše na označavanje jela i pića, a te su reči ušle u slovenački jezik tokom

jugoslovenskog perioda (1918–41 ili 1945–91). Neke od njih bi bile *čevapčići, baklava, burek, ajvar*.

S. Klemenčič navodi da su među turskim rečima sledeće: *baker, buzdovan, džuveč, janičar, juriš, kajmak, karavla, korobač, pajdaš, paša, rakija, sarma, top*; zatim, one koje su poreklom arapske: *baklava, budalo, čefur, čevapčić, džamija, džezva, halva, harem, katran, musaka, raja, ratluk, žep*: potom persijske: *burek, čaršija, čorav, čorba, han, musliman, šotor*; te grčke: *čutara, kalup, koliba*. Zatim, hrvatskim posredovanjem došle su reči poput ovih: *kava, koruza, bedak* (Klemenčič 2010, 24).

U ilustrativnim primerima koji slede ukazaćemo na određene prevodilačke postupke kojima se poslužio slovenački prevodilac prilikom nastajanja prevoda dela *Na Drini ćuprija*. Takođe, želimo da utvrdimo u kojoj se meri u prevodu pojavljuju pozajmljenice i tuđice, da li je prevod i u kojoj meri odomaćen. Vodićemo se prevodilačkim postupcima koje je predložio hrvatski lingvista V. Ivir, a koje smo prethodno izneli.

1.1. Pozajmljivanje

Pozajmljivanje predstavlja najjednostavniji postupak, pri čemu se reč ili izraz zapravo ne prevodi, već kao strani termin ulazi u ciljni jezik. Prevodilac može primeniti ovaj postupak ukoliko želi da stvori neki poseban stilski efekat, smesti tekst u njegov kulturni kontekst, očuva neku konotaciju iz izvornog jezika, ili – uopšteno – duh originala.

1.1.1. Oznake duhovne kulture

U tabeli su prikazane reči koje pripadaju duhovnoj sferi.

Turcizmi u <i>Na Drini ćuprija</i>	Turcizmi u slovenačkom prevodu
(1) <i>mula</i>	(1a) <i>mula</i>
(2) <i>hodža</i>	(2a) <i>hodža</i>
(3) <i>derviš</i>	(3a) <i>derviš</i>
(4) <i>hadži</i>	(4a) <i>hadži</i>
(5) <i>hafis</i>	(5) <i>hafis</i>
(6) <i>efendija</i>	(6a) <i>efendija</i>
(7) <i>beg</i>	(7a) <i>beg</i>
(8) <i>aga</i>	(8a) <i>aga</i>

U slučajevima kada je reč o izrazima koji sadrže religijsku komponentu, slovenački prevodilac je sačuvao replike likova, koji su u originalnom tekstu bili na turskom jeziku, što označava njihovo strano poreklo.

(8) <i>Valahi!</i>	(8a) <i>Valahi!</i>
(9) <i>Bilahi!</i>	(9a) <i>Bilahi!</i>

Upotreba turcizama je omogućila očuvanje izvornog duha jezika, ali je istovremeno unela kulturnu nijansu koja je slovenačkom čitaocu pomogla da u svojoj mašti oživi upravo onu sliku koju je zamislio autor – sliku istorijskog Višegrada. Slovenački prevodilac se prilikom prevođenja ova dva izraza poslužio transkripcijom, želeći da spreči kulturološki gubitak.

Kada je reč o vlastitim imenima, ona su prilagođena pravopisu slovenačkog jezika. U slučajevima kada su titule bile deo imena, one su pisane odvojeno.

(10) <i>Husein-efendija</i>	(10a) <i>Husein efendija</i>
(11) <i>Mula-Ibrahim</i>	(11a) <i>Mula Ibrahim</i>
(12) <i>Daut-hodža</i>	(12a) <i>Daut hodža</i>
(13) <i>Arifbeg</i>	(13a) <i>Arif beg</i>

1.1.2. Oznake materijalne kulture

U tabeli su prikazane reči koje spadaju u domen materijalne kulture, te obuhvataju leksiku za označavanje jela i pića, građevina, nameštaja, sve karakteristično za određeni areal.

(14) <i>ferman</i>	(14a) <i>ferman</i>
(15) <i>pašaluk</i>	(15a) <i>pašaluk</i>
(16) <i>han</i>	(16a) <i>han</i>
(17) <i>halva</i>	(17a) <i>halva</i>
(18) <i>sofra</i>	(18a) <i>sofra</i>

Zanimljiv je prevod reči *han*. Naime, prevodilac je na mestima kada *han* služi za označavanje same građevine prevodi kao *prenočišće* (prenočište), dok se na drugim mestima, kada je u sklopu sintagme, služi tehnikom pozajmljivanja, te ostavlja reč *han*.

„On je vodio brigu o čuvenom Kamenitom hanu, pored mosta“.
(str 114)²

„Skrbel je za znameniti han zraven mosta“. (str. 153)³

Međutim, u sledećem primeru prevodilac daje prednost reči *prenošišče*:

„[...] bile su samo varoške njive, prosečene drumom, pored kojeg je bio drveni starinski han i nekoliko vodenica i koliba“. (str. 16)

„[...] so bile samo trške njive, ki jih je rezala cesta, ob kateri je stalo staro starinsko leseno prenočišče, in nekaj mlinov in kolib“. (str. 19)

Može se uočiti da transkripciji i transliteraciji podležu pre svega reči sa religijskim značenjem, one koje označavaju određene verske prakse, titule, zanimanja.

1.2. Metod opisnog prevođenja, parafraza

Parafraza predstavlja jedno od značajnih sredstava za rešavanje prevodilačkih problema. Njenom upotrebom se rešavaju problemi koji nastaju u prevođenju zbog civilizacijskih, kulturnih, jezičkih razlika. Ovaj pojam se odnosi na opisno predstavljanje nečega u cilju bolje razumljivosti. Međutim, tekst i konotacije koje kulturne razlike mogu imati potrebno je najpre dekodirati, a zatim kodirati u sastav znakova i značenja koji je razumljiv za predstavnike druge kulture.

Turcizmi u <i>Na Drini ćuprija</i>	Turcizmi u slovenačkom prevodu
(1) <i>sabahzorski salepi</i>	(1a) <i>zaslajena pijača ob zgodnjih jutrih</i>
(2) <i>deca iz mekteba</i>	(2a) <i>ljudskošolski otroci</i>
(3) <i>ajlukčija</i>	(3a) <i>mesečni zaslužek</i>
(4) <i>kafedžija</i>	(4a) <i>človek, ki kuha kavo</i>
(5) <i>dućan</i>	(5a) <i>majhna trgovina</i>

1.3. Zamena

Zamena je postupak kojim se obuhvata proces zamene približno odgovarajućih elemenata kulture na čiji se jezik prevodi. Sam

² Andrić, I.: *Na Drini ćuprija*. – Beograd 1978.

³ Andrić, I.: *Most na Drini*. – Ljubljana 1980.

metod ne stvara napor u pogledu interpretacije, međutim, i dalje se smatra osetljivim, jer prevodilac poistovećuje sadržaje koji nisu uvek identični.

1.3.1. Elementi duhovne kulture

Turcizmi u delu <i>Na Drini ćuprija</i>	Turcizmi u slovenačkom prevodu
(1) <i>telal</i>	(1a) <i>glasnik</i>
(2) <i>rahmetli</i>	(2a) <i>rajnki</i>
(3) <i>zeman</i>	(3a) <i>čas</i>
(4) <i>sevdalijski</i>	(4a) <i>zaljubljeni</i>
(5) <i>Aferim!</i>	(5a) <i>živijo!</i>

1.3.2. Elementi materijalne kulture

Uočljivo je da reči kojima se označavaju elementi materijalne kulture podležu postupku zamene u mnogo većoj meri od elemenata duhovne kulture.

(6) <i>džemadan</i>	(6a) <i>kamižola</i>
(7) <i>tozluk</i>	(7a) <i>dokolenke</i>
(8) <i>kasaba</i>	(8a) <i>trg</i>
(9) <i>kasabalije</i>	(9a) <i>tržani</i>
(10) <i>čaršija</i>	(10a) <i>trg, trgovina</i>
(11) <i>findžan</i>	(11a) <i>skodelica</i>
(12) <i>džezva</i>	(12a) <i>skodelica</i>
(13) <i>konak</i>	(13a) <i>prenočišće</i>
(14) <i>kapija</i>	(14a) <i>vrata</i>
(15) <i>ćuprija</i>	(15a) <i>most</i>
(16) <i>magaza</i>	(16a) <i>skladišće</i>
(17) <i>meze</i>	(17a) <i>prigrizek</i>

Zanimljiv je prevod reči *čaršija*, *kasaba* i *kapija*.

a. „Tu se svatovi obično spremaju i svrstavaju pre ulaska u čaršiju“. (NDĆ, str. 12)

„Svatje se tu navadno urejajo in razvrščajo, preden se napotijo na trg“. (MND, str. 14)

„Na desnoj obali reke, počinjući od samog mosta, nalazi se glavčina *kasabe*, sa *čaršijom*, delom u ravnici, a delom na obroncima bregova“. (NDĆ, str. 6)

„Na desnem bregu reke, z začetki pri samem mostu leži glavni del *trga s trgovinami*, delno na ravnem, delno na obronkih gričev“. (MND, str. 6)

U slovenačkom tekstu prevodilac nije našao odgovarajući ekvivalent za reč *čaršija*, te je iskoristio neutralni oblik *trgovina*. Međutim, upotrebom te reči ne prenosi se značenje originala, jer se reč *čaršija* odnosi na „mali prostor u kome sitni proizvođači prodaju svoje namirnice“, što znači da nedostaje informacija o značaju tog mesta i njegovom lokalnom značaju. Takođe, ova reč se pojavljuje već na drugoj strani, prilikom opisa Višegrada, što ilustruje piščevu želju da dočara čitaocu duh mesta. Ove turcizme pisac koristi kao deiptične elemente, te je *čaršija* – *čaršija* Višegrada, a ne *čaršija* nekog drugog grada.

b. „Od tog mosta, kao od osnovice, širi se lepezasto cela valovita dolina, sa višegradskom kasabom i njenom okolinom [...]“ (NDĆ, str. 5)

„Od tega mosta se kot od središčne točke pahljačasto širi sa valovita dolina s trgom Višegradom in njegovo okolico [...]“ (MND, str. 5)

Prema rečniku turcizama Abdulaha Škaljića, reč *kasaba* označava varoš, manji provincijski grad (Škaljić 1985, 398). U samom romanu, *kasaba* ima mnogo šire značenje, te ne predstavlja samo manji provincijski, grad već središte celokupnog dešavanja – ona metonimijski obuhvata celu Bosnu. U slovenačkom prevodu, prevodilac je kao prevodni ekvivalent upotrebio reč *trg*, tj. poslužio se postupkom zamene. Kao što je već rečeno, postupak zamene nosi sa sobom određeni rizik od gubljenja kulturnog sadržaja, što je vidljivo na ovom primeru.

c. Sledeći primer predstavlja mešavinu sva tri pomenuta postupka:

„Na toj terasi smešten je kafedžija sa svojim džezvama, findžanima, uvek raspaljenom mangalom i dečakom koji prenosi kafe preko puta gostima na sofi. To je kapija.“ (NDĆ, str. 7)

„Na tej terasi je človek, ki kuha kavo, s svojimi posodami in skodelicami, z vedno razgreto pečico in dečkom, ki odnaša kavo gostom na sofi tam nasproti. To so vrata.“ (MND, str. 7)

Primitičemo upotrebu parafraze, zamene i pozajmljivanja. Zanimljiv je prevod reči *kapija*. Ekvivalent za reč *kapija* jesu *vrata*, međutim, u romanu *kapija* ima mnogo šire značenje, te ona – pored *ćuprije* – predstavlja centralno mesto svih dešavanja; ona je emotivno obojena: „Na *kapiji* i oko *kapije* su prva ljubavna maštanja, dobacivanja i sašaptavanja. Tu su i prvi poslovi i pazari, svađe, dogovori, sastanci i sačekivanja“ (Andrić 1978, 12). Neutralnim prevodom gubi se značaj koji ona ima, te se poistovećuju sadržaji koji u ovom slučaju nisu identični. Svakako, kao što je pomenuto, ovaj postupak nosi sa sobom određeni rizik, te predstavlja veliki izazov prevodiocu.

d. „A u toku noći, za vreme pijanke, sa svima njenim burnim, sevdalijskim, plačevnim [...]“.

„Nekoč ponoći, ko bodo ljudje pili, pa bo ona kljub vsem burnim, zaljubljenim, jokavim [...]“.

Sevdalinka je ljubavna pesma bosansko-hercegovačkih muslimana, te nema svoj ekvivalent u slovenačkom jeziku. Prevodilac je u ovom primeru iskoristio reč koja ima sličnu asocijaciju – na ljubav – zaljubljeni.

1.4. Adaptacija

Adaptacija je često primenjivan postupak, naročito u slučajevima kada se određeni pojam ili predmet iz strane sredine pojavi u domaćoj sredini pre nego što je za njega stvorena odgovarajuća reč.

Turcizmi u delu <i>Na Drini ćuprija</i>	Turcizmi u slovenačkom prevodu
(1) <i>sofa</i>	(1a) <i>sofa</i>
(2) <i>turban</i>	(2a) <i>turban</i>

Prevođenje glagola

„Vi sjedite ovdje i teferičite, a ne znate šta se iza Staniševca valja“ . (NDĆ, str. 98)

„Tule posedate in se zabavate, pa ne veste, kaj se vali izza Staniševca“. (MND, str. 130)

„Jer te račune, kako ja vidim, ti ne anlajišeš.“ (NDČ, str. 118)

„Kakor vidim, ne razumeš, za kaj gre.“ (MND, str. 159)

Teferičiti prema rečniku Abdulaha Škaljića znači „zabavljati se“, te je uočljiv postupak zamene, pri čemu nije došlo do kulturološkog gubitka. Isti je slučaj i sa rečju *anlajisati*, koja znači „razumeti, shvatiti“.

Prevođenje poslovice, izreka

Prevodilačka rešenja vezana za prevođenje idioma, poslovice i izreka uvek su veoma zanimljiva a istovremeno su i najzahtevnija. U sledećim ilustrativnim primerima videćemo kojim se postupcima slovenački prevodilac koristio.

„Drugi dan, druga i nafaka“. (NDČ, str. 14)

„Novi dan, nova nafaka“. (MND, str. 16)

U prvom primeru je prisutan postupak pozajmljivanja, u želji da se sačuva duh originala izreke.

„Takvi su svi, tvrđice i tutumaci, a puni para kao šipak“. (NDČ, str. 14)

„Vsi so taki: skopuhi so in čemerneži, pa polni denarcev kot drob-nica hrušk“. (MND, str. 17)

U drugom primeru je iskorišćena ekvivalentna struktura, odnosno – poredbenu frazemu zamenila je metafora, te su na taj način sačuvani istovremeno i smisao i oblik.

Prilikom prevođenja književnih dela koja sadrže kulturno specifične elemente, odnosno bezekvivalentnu leksiku, koja je u ovom slučaju u formi turcizama, od prevodioca se zahteva izuzetno dobro poznavanje izvorne i ciljne kulture. U prevodu teksta koji je primer druge kulture važna je korelacija dinamičke ekvivalencije i egzotizacije, iako su Sapir i Vorf tvrdili da prenos iskustava iz jedne kulturne sredine u drugu nije moguć zbog jezičkih ograničenja, egzotičnosti i sl. Prethodnom analizom smo pokazali da prevodilački postupci nisu uticali na samu razumljivost romana, ali jesu u određenim slučajevima doveli do gubljenja reči koje sadrže kulturološke informacije. Uočljiva je primena postupka pozajmljivanja, čime je prevodilac uspeo da sačuva duh originala, te da ukaže na određenu egzotičnost, dok je postupkom zamene pokušao da odomaći određene sadržaje, kako bi bili razumljiviji ciljnom čitaocu. Reči koje spadaju u domen

duhovnog, koje označavaju određene verske predstavnike, praznike ostale su u prevodu nepromenjene, samo prilagođene pravopisu slovenačkog jezika. Takav način prevođenja doprinosi bogaćenju leksičkog fonda slovenačkog jezika. Na izbor prevodilačkih tehnika svakako je uticalo i predznanje koje je slovenački čitalac imao u vezi sa bosanskom kulturnom sredinom. Najzad, može se reći da u prevodu preovlađuje postupak zamene, što u nekim slučajevima ne predstavlja najidealnije rešenje. Predlažemo da se prilikom prevođenja ove vrste leksike primeni i transkripcija turcizama, kao i objašnjenje fraza, čime bi se u znatnoj meri sačuvao kulturološki kontekst, očuvala neku konotacija iz izvornog jezika, ili – uopšteno – duh originala.

Literatura

- Andrić, Ivo. 1978. *Na Drini ćuprija*. Beograd : Slovo ljubve.
- Andrić, Ivo. 1980. *Most na Drini*. Ljubljana : Mladinska knjiga in državna založba Slovenije.
- Barjaktarević, Fehim, Abdulah Škaljić. 1966. Turcizmi u narodnom govoru i narodnoj književnosti BiH. *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* 26 / 3–4 : 334–344.
- Đukanović, Maja. 2011. „Slovenske etnografske prvine v slovaropisju“. U *Meddisciplinarnost v slovenistiki* (Obdobja 30), ur. Simona Kranjc, 108. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Filipović, Milenko. 1970. Orientalna komponenta u narodnoj kulturi Južnih Slovena. *Prilozi za orijentalnu filologiju* 16–17 / 1966–67 : 107.
- Ivir, Vladimir. 1979. *Teorija i tehnika prevođenja*. Sremski Karlovci : Centar Karlovačka gimnazija.
- Klemenčič, Simona. 2010. „Besede iz drugih slovanskih jezikov v slovenščini“. U 46. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: Zbornik predavanj*, ur. Vera Smole, 22–26. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Kocijančič Pokorn, Nike. 2003. *Misliti prevod: izbrana besedila iz teorije prevajanja od Cicerona do Derridaja*. Ljubljana : Študentska založba.
- Peco, Asim. 1987. *Turcizmi u Vukovim rječnicima*. Beograd : Vuk Karadžić.
- Pintarič, Miha. 2012. Turcizmi v slovenščini. *Vestnik za tuje jezike*. 4, 1/2 : 79–81.
- Popović, Đorđe. 1884. *Turske i druge istočanske reči u našem jeziku*. Beograd : Srpska kraljevska državna štamparija.
- Sibinović, Miodrag. 1990. *Novi original: uvod u prevođenje*. Beograd : Naučna knjiga.

- Škaljić, Abdulah. 1985. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo : Svjetlost.
- Tanasković, Darko. 1983. Sociolinguistički aspekti ideologizacije pozajmljenica. *Jezik u savremenoj komunikaciji*. Beograd : Centar za marksizam Univerziteta.

Tamara Poletan
Univerza v Beogradu
Filološka fakulteta
Srbija

PROBLEMATIKA PREVAJANJA TURCIZMOV V SLOVENŠČINO NA
PRIMERU ROMANA *MOST NA DRINI*

Tema tega prispevka je analiza prevoda turcizmov v slovenščino v delu Iva Andrića. Na podlagi vpogleda v literaturo in problematiko prevajanja te vrste sposojenk, se lahko izpostavijo številna teorijsko-metodološka in praktična vprašanja, ki zahtevajo bolj natančno znanstveno in strokovno razpravo. Za namene tega prispevka so z leksikalnega in semantičnega stališča analizirane besede, ki so orientalskega izvora, vsebovane v knjigi *Most na Drini*. Cilj te naloge je ugotoviti, katere prevajalske strategije uporablja slovenski jezik pri prevajanju in v kolikšni meri, kako se te besede obnašajo do fonetskih in morfoloških pravil: ali so se asimilirale, kot je to primer s številnimi turcizmi v srbsčini, ali pa se lahko določijo kot tuje besede.

Ključne besede: prevajanje, teorija prevajanja, turcizmi, Srbščina, Slovenščina

Tamara Poletan
University of Belgrade
Faculty of Philology
Serbia

PROBLEMS RELATED TO TRANSLATING TURKISH LOANWORDS
INTO THE SLOVENIAN LANGUAGE ON THE EXAMPLE OF THE
NOVEL *THE BRIDGE ON THE DRINA*

This paper seeks to analyze the translation of Turkish loanwords in the literary work of Ivo Andrić into the Slovenian language. Relying on the literature data and general issues related to the translation

of this type of loanwords, it is possible to identify a number of theoretical, methodological and practical issues, which demand comprehensive analysis both from academic and technical points of view. For the purpose of this study, the words of Oriental origin contained in the book *The Bridge on the Drina* have been analyzed from the lexical and semantic points of view. The aim is to determine which linguistic methods are used when they are translated into the Slovenian language and to what extent, as well as to establish how these words behave in terms of phonetic and morphological rules: whether they have been assimilated, as it is the case with many Turkish loanwords in the Serbian language, or they are easily recognized as foreign words.

Keywords: translation, theory of translation, Turkish loanwords, Serbian language, Slovenian language

Preuzeti članak

Prevzeti članek

Tanja Tomazin

Nacionalni savet slovenačke nacionalne manjine

Beograd, Srbija

trajna@gmail.com

„MSP i MSP“ – isto ali drugačije: „Mlada proza“ u kontekstu srpske i slovenačke postmoderne književnosti¹

1

Sa iscrpljivanjem formalno-stilskih karakteristika modernizma i razgrađivanjem modernističke duhovno-istorijske osnove krajem sedamdesetih godina u srpskoj i slovenačkoj književnosti formira se situacija bez dominantnog poetskog modela i takođe bez očiglednijih sukoba za prevlast jednog od njih, to jest za „simbolički prestiž“, kako ga razlaže Pjer Burdije (Pierre Bourdieu). U to vreme nastavlja se razvoj prethodnih književnih pravaca, koji se na različite načine međusobno povezuju i istovremeno otvaraju svoje forme za nove, naročito angloameričke uticaje postmodernizma i južnoameričke uticaje magičnog realizma, te na taj način stvaraju novu književnu situaciju – književnost postmoderne. U Srbiji se ona ocrta u delima Danila Kiša, Borislava Pekića, nešto kasnije Davida Albaharija i Milorada Pavića, a u Sloveniji u delima Dimitrija Rupela, Draga Jančara i Branka Gradišnika. Glasnicima postmodernizma kasnije se pridružuju generacije srpske i slovenačke „mlade proze“, koja je imala veoma važnu ulogu ne samo u književnoj praksi (prihvatanje i razvijanje novih poetskih tendencija) nego i u savremenoj knji-

¹ Članak je uz saglasnost uredništva časopisa preuzet iz: *Letopis Matice srpske*. Knj. 495, sv. 5 (2015) : 671–689.

ževnoj nauci i kritici. Tek u kontekstu „mlade proze“ pokrenute su ozbiljne rasprave o postmodernom književnom fenomenu, što ne znači, da je sama ta proza pomogla da se razjasne novi koncepti i definicije. Upravo suprotno, sa svojom teoretski teško uhvatljivom unutrašnjom strukturom ponudila je nauci pravi izazov. Iako je u kontekstu „mlade proze“ književni razvoj u Srbiji i u Sloveniji na prvi pogled veoma sličan, između dve prakse javljaju se i razlike, bitne koliko za razumevanje književnoistorijskog zbivanja u određenom periodu, toliko i za prikaz različitih naučnih pristupa. Na kraju, iako za nas već na početku (a neće ni na kraju biti mnogo drugačije), uvek ostaje otvoreno pitanje: da li je temelj paralelnog pogleda (nalaženje sličnosti i različitosti) ili pogleda na književnost uopšte zaista u istorijskom dešavanju, ili u priči (u našem slučaju nauci) koja o tom dešavanju pripoveda?²

2

Rasprave o temama postmoderne i postmodernizma u srpskoj i slovenačkoj nauci otpočele su u osamdesetim godinama dvadesetog veka. U početku su to bile uglavnom pojedinačne studije i prevodi stranih teoretičara, koji su objavljivani u aktuelnoj periodici (u Srbiji, na primer, *Književne novine* i *Polja*, u Sloveniji naročito *Problemi – Literatura* i *Primerjalna književnost*), da bi se već krajem osamdesetih i početkom devedesetih u obe kulturne oblasti pojavile monografske studije postmodernog fenomena u književnosti (sa posebnim fokusom na postmodernizmu) i obrnuto – studije književnosti u postmodernom dobu.

U Srbiji prvu takvu obimnu studiju predstavlja *Antologija srpske proze postmodernog doba* (1992) Aleksandra Jerkova. U antologiji su prikupljeni tekstovi ili fragmenti koji prikazuju postepeno menjanje pripovedačkih paradigmi, a taj prikaz potkrepljuje uvodna književnoistorijska i književnoteoretska studija o postmoderni u srpskoj književnosti, koja se oslanja na godinu dana starije delo istog autora pod naslovom *Od modernizma do postmoderne* (1991). Mihajlo Pantić u svojim oglecima o postmodernizmu kreće se u blizini književ-

² Slovenačke rasprave i tekstovi, spomenuti ili citirani u ovom tekstu, uglavnom još nisu prevedeni na srpski jezik (ako je neko delo ipak prevedeno, na to ukazuje fusnota). Sve citate iz književne teorije i istorije, kao i naslove književnih dela je radi boljeg razumevanja (uz motivaciju da se u prevodu što više očuva njihova tačnost i autentičnost) prevela autorka ovih redova.

noistorijskog i duhovnoistorijskog posmatranja istorijskog smisla postmoderne, te stava književnosti u njoj. U *Torturi teksta* (2000), kao i u ostalim zbirka eseja, na primer *Kapetanu sobne plovidbe* (2003) i *Slankamenu* (2009), približava se oblasti književne sociologije i odražava društveno-kulturnu scenu u kojoj se javlja srpski postmodernizam. Sava Damjanov 2012. godine objavljuje veoma važnu knjigu koja pod naslovom *Šta to beše srpska postmoderna?*, sakupivši u njoj eseje i predavanja iz perioda od kraja sedamdesetih godina dvadesetog veka do druge decenije trećeg milenijuma, te na taj način svedoči o različitim fazama buđenja umetničke i teorijske svesti o tada najnovijoj književnoj praksi.

Prvu monografsku studiju o postmoderni u Sloveniji predstavlja *Postmoderna sfinga* (1989) Aleša Debeljaka, koja nauici donosi kvalitetnu i osobinsko celovitu sociološko-kulturološku komparativnu analizu statusa umetnosti u modernom i postmodernom dobu. Tačnijem definisanju i dubljem razumevanju književnog postmodernizma u slovenačkoj književnoj nauici doprineo je Janko Kos studijom *Postmodernizam* (*Postmodernizam*, 1995), knjigom *Na poti v postmoderno* (*Na putu u postmoderno*, 1995) i poslednjom glavom u delu *Primerjalna zgodovina slovenske literature* (*Komparativna istorija slovenačke književnosti*, 2001). Kos se bavi identifikacijom srodnosti i različitosti između novog književnog pravca i prethodnog (kao i istovremenog) modernizma. Za osnovu istraživanja uzima različite koncepte percepcija istine i stvarnosti, kako se oni razlikuju u modernoj i postmodernoj paradigmi, te misaono-duhovne srodnosti (kao i odstupanja) koje duhovno stanje krajem dvadesetog veka pokazuje sa fin de siècle-om na prelazu devetnaestog u dvadeseti vek. Tomo Virk se teoriji postmodernizma približava već u svojoj ranoj studiji *Postmoderna in „mlada slovenska proza“* (*Postmoderna i „mlada slovenačka proza“*, 1991), a tri godina kasnije objavljuje knjigu *Bela dama v labirintu* (*Bela dama u lavirintu*, 1994), koja se fokusira na idejni svet Horhea Luisa Borhesa i njegov uticaj na slovenačku književnost, te tako preciznije opisuje fenomen postmodernizma. Od velike važnosti je i Virkova obimna monografija *Strah pred naivnostjo* (*Strah od naivnosti*, 2000), koja se u potpunosti posvećuje postmodernizmu, u međunarodnom kao i u specifično slovenačkom nacionalnom kontekstu, a pri tome potiče iz osnovnog koncepta o izmenjenom statusu realnosti u samoj književnoj praksi postmodernizma.

Tako srpska kao i slovenačka nauka upozoravaju na pažljivost u vezi sa upotrebom termina sa prefiksom post- i korenom modern-

jer u protivnom se slični termini mogu lako međusobno pomešati i tako stvoriti neprecizne, ako ne i pogrešne predstave. Heterogenost periodizacijskih i teorijskih definicija postmoderne i postmodernizma imanentna je karakteristika postmodernih nauka, a svaki teoretičar koji se tim temama bavi treba da objasni svoje shvatanje i da u njegovoj upotrebi ostane dosledan. Za autorku ovih redova postmoderna označava pretežno sociološki pojam koji se odnosi na širu društvenu i kulturnu situaciju u kojoj savremeni čovek živi. Postmoderno doba u književnosti odnosi se na razdoblje, odnosno književni period, u kome se razvija mnogo različitih književnih pravaca i struja i obuhvata približno drugu polovinu dvadesetog veka (te najverovatnije još traje); postmodernizam u okviru postmodernog književnog perioda predstavlja najnoviji pravac, sa svojom specifičnom poetikom (kombinacija posebne postmodernističke formalno-stilske tradicije metafikcije i intertekstualnog aspekta sa duhovnoistorijskom osnovom postmodernističkog nihilizma).

Odsustvo dominantne poetike u postmodernoj književnosti stvara nepreglednu gomilu različitih poetoloških izraza, zato se o postmoderni sa razlogom priča kao o „razdoblju autopoetika“. Taj termin se u osnovi odnosi na pojedinačne autore ili njihove tekstove, koji ne prate neke specifične, nadređene norme:

Baš zato se za slovenačku književnost postmoderne čini prihvatljivom definicija da je reč upravo o razdoblju „autopoetika“, pod uslovom da takav naziv shvatimo kao kôd za one autore ili tekstove koje sa stanovišta književne istorije nije moguće svrstati ni u jedan od književnih pravaca sa očiglednim karakteristikama, a razlog je u tome što oni sasvim slobodno, nepredvidivo i u tom smislu lično-autorski primenjuju sastojke svih mogućih književnih modela, sklopova i pravaca, bez potpunog ili trajnog vezivanja za bilo koji od njih.³

Ono što je u autopoetikama jedinstveno jeste upravo način priznavanja poetičke heterogenosti. Srodan je i izraz „ars combinatoria“, koji Damjanov koristi za opis specifične postmodernističke književnosti i metafikcije, ali takođe deluje sasvim tačno kada „kombinatoričku prirodu“ prepoznamo i u širem kontekstu postmoderne (i ne samo postmodernističke) književnosti. Princip kombinatorike zapravo ukazuje na nasleđe tradicije poststrukturalizma,

³ Janko Kos, *Primerjalna zgodovina slovenske literature*, Mladinska knjiga, Ljubljana 2001, 379.

naročito Deridine „dekonstrukcije logocentrizma“, koja predstavlja jednu od osnovnih filozofsko-naučnih osnova postmoderne.

3

U književnom postmodernom dobu razvijaju se i prepliću različiti književni pravci i struje. Sedamdesetih godina dvadesetog veka u srpskoj prozi dominira proza novog stila (Dragoslav Mihailović, Vidosav Stevanović), koja ostaje u okviru realističkog, ili pre neorealističkog tipa pisanja, a u tom kontekstu pisci su razvili nov pripovedački model pripovedača u prvom licu, koji kroz pričanje subjektivne priče, koja sadrži nemalo implicitne kritike, zapravo priča o društvenim marginama. U okvirima realizma razvija se i poseban žanr novoistorijskog romana (Dobrica Ćosić, Antonije Isaković, Vuk Drašković), koji se posvećuje tematizaciji novije društvene (nacionalne) istorije, i njegov tematski rukavac (ili podžanr), novograđanski ili građansko-obnoviteljski roman (Borislav Pekić, Slobodan Selenić), koji nastoji da putem upotrebe visokog jezika i modernističkih formalnih postupaka, kojima prikazuje istorijsku sudbinu beogradske buržoazije kao ideološki žrtvovane društvene klase u nezavršenom procesu modernizacije, postigne viši nivo sofisticiranosti.

Pretežno modernističku poetiku sa elementima nagoveštavajućeg postmodernizma u svojim delima su razvili Danilo Kiš, Borislav Pekić i Mirko Kovač. Iako su poetičke promene koje ti autori donose, očigledne, nije ih moguće smatrati za prave postmoderniste, najviše zbog toga jer u velikoj meri ostaju u okvirima modernizma, iako njegovih ekstremnih oblika.⁴ U romanima ovih autora ontološki nivo, koji Brajan Mekhejl (Brian McHale), za razliku od epistemološkog principa modernističkog pripovedanja, izlaže kao suštinu postmodernizma, nije disperzivan do te mere da bi mogao svrgnuti autoritet istorijske istine koja se tematizuje. Svima je zajedničko traganje za novim mogućnostima pripovedača, koji je svoju modernističku formu doveo do granice posle koje se uspostavlja zahtev

⁴ Sava Damjanov D. Kiša, B. Pekića, F. Davida, M. Bulatovića i B. Ćosića svrstava u srpski modernizam, u kome se već ocrtavaju potezi koje kasnije generacije dalje razvijaju u postmodernističku poetiku, ali kod ovih autora oni označavaju utvrđivanje srpskog modernizma kao najizraženijeg koncepta u šezdesetim i sedamdesetim godinama dvadesetog veka. Sava Damjanov, *Šta to beše srpska postmoderna?*, Službeni glasnik, Beograd 2012, 174.

za novim konceptima (u razvijenom postmodernizmu tradicionalni pripovedač priču napušta da bi se posle njega javljali tekstovi sami a on bi se sa njima, kao i sa čitaocem igrao slepog miša). Granice modernističke poetike u svojim romanima i pričama na poseban način ispituje David Albahari, koji je između ostalog mnogo uticao na književno stvaranje mlađe generacije „mlade srpske proze“, u kojoj se konsoliduje postmodernizam u srpskoj književnosti (vreme formiranja i stvaranja „msp“ Ala Tatarenko⁵ naziva „faza visokog postmodernizma“).

Slovenačka proza posle 1970. godine, kojom Kos obeležava početak slovenačke književne postmoderne, takođe na sinkretičan način povezuje različite pravce i struje, od kojih su najprepoznatljiviji neorealizam, modernizam i nešto kasnije postmodernizam, najčešće u bliskoj vezi sa prvima.⁶ Neorealistička tradicija posebno je zastupljena sa delima Vitomila Zupana, Lojza Kovačiča, Marjana Rožanca i Vladimira Kavčiča, u kojima su prisutne mnoge modernističke tehnike pripovedanja sa elementima egzistencijalizma. U to vreme unutar realističke paradigme stvaraju se prozna dela psihološkog realizma (Andrej Hing i Alojz Rebula), razvija se i poseban žanr polumemoarske proze, koja koristi modernističke, ultramodernističke, ali već i pojedine postmodernističke postupke, te nastoji da izvrši demitologizaciju poluprošle nacionalne istorije. U taj se žanr svrstavaju romani kao što su *Umiranje na obroke* (*Smrt na veresiju*, 1984) Igora Torkara, *Očeta Vincenca smrt* (*Smrt oca Vincenca*, 1979) Petra Božiča, *Gavžen hrib* (*Gavžen brdo*, 1982) i *Fuga v križu* (*Fuga u krstu*, 1986) Joža Snoja, *Petintrideset stopinj* (*Trideset pet stepeni*, 1974) Draga Jančara, kao i neka od književnih dela Marjana Rožanca, Vitomila Zupana i Dimitrija Rupela.

Na posebnom mestu u slovenačkoj postmodernoj književnosti treba pomenuti struju žanrovske književnosti, koja se, prateći primer američke popularne kulture i književne komercijale, razmahнула u poslednjim decenijama, što utvrđuje proces književne globalizacije, koja jeste jedan od sastavnih delova postmoderne kulture. Istovremeno, žanrovska književnost proizvodi se i u Srbiji (Zoran Živković, *Četvrti krug*, 1993; Mirjana Đurđević, *Treći sektor ili Sama žena u tranziciji*, 2001) ali književna kritika i teorija primećuju da se njeno mesto i dalje nalazi na samim granicama nacionalnog knji-

⁵ Ala Tatarenko, *Poetika forme u prozi srpskog postmodernizma*, Službeni glasnik, Beograd 2013.

⁶ J. Kos, isto, 391.

ževnog sistema i kanona.⁷ U slovenačkoj književnosti novija žanrovska književnost se u tom pogledu svrstava bliže centru:

Za njegov sastav [slovenačkog pripovedanja] u godinama 1970–2000. značajna je i ekspanzija žanrovske književnosti, koja obuhvata ne samo zabavno ili u pogrđnom smislu reči trivijalno pripovedanje nego i kultivisano, umetnički efikasno, čak estetski kvalitetno negovanje književnih žanrova koji po pravilu pripadaju masovnoj ili popularnoj književnosti.⁸

Žanrovska književnost u Sloveniji pokušava da bude opštepriзнata grana kvalitetne književnosti, što pokazuju romani *Cimre* (Cimerke, 1995) Maje Novak, *Votlina* (Šupljina, 1977) Mihe Remca, *Predmestje* (Predgrađe, 2002) Vinka Mederndorfera i drugi.

Postmodernom tipu književnosti posebno su se približavali Jože Snoj i Rudi Šeligo. U romanima *Gavžen hrib* i *Fuga u križu* Snoj političku i moralnu problematiku prepliće sa traženjem metafizičkog (religioznog) temelja, što po Kosu ukazuje na blizinu postmodernog intelektualnog „new age“-a. Slično se može razabrati u Šeligovim proznim zbirkama *Molčanja* (Ćutanja, 1986), koja se formalno-stilski oslanja na Borhesa i *Poganstvo* (Paganstvo, 1973), koja se sugerisanjem parareligioznih osećaja stavlja u blizinu magičnog realizma, dok u svojim romanima *Kratek stik* (Kratok spoj, 1975), *Demoni slavja* (Demoni slavija, 1997), *Izgubljeni sveženj* (Izgubljeni svežanj, 2002) Šeligo ostaje pre svega u domenu modernizma. U delima generacije pisaca rođenih tokom pedesetih godina već se pojavljuju istaknute karakteristike postmoderne, ali već i postmodernističke proze osamdesetih godina, naročito kod autora koji se u svom stvaranju kreću u ekstremnim modernističkim oblicima i kombinacijama. Takvi su Dimitrij Rupel, Branko Gradišnik i Drago Jančar.⁹

Pomenuti i neki drugi autori postmoderne književnosti u svojim autopoetičkim delima su koristili mnoge postmodernističke tehnike i postupke, a ponekad su se postmodernizmu približavali celovitije, ne samo u formalnom nego i u duhovnoistorijskom smislu (u Srbiji, na primer, Pekićev ciklus priča *Novi Jerusalim*, u Sloveniji pojedni-

⁷ Tihomir Brajović, *Kratka istorija preobilja*. Kritički bedeker kroz savremenu srpsku poeziju i prozu, Agora, Zrenjanin 2009, 104–105.

⁸ J. Kos, isto, 401.

⁹ Uporedi: J. Kos, isto, 395–398. i Tomo Virk, *Strah pred naivnostjo*, Literarno-umetniško društvo Ljubljana, Ljubljana 2000, 201–202, 234–227.

ne kratke priče Gradišnika i Jančara). Uprkos tome, ni u jednoj od oblasti književnog stvaranja nije ostvarena istinska paradigmatička promena, jer su ostale podređene metafizici novovekovnog čoveka te zbog toga nisu prešle u postmodernistički nihilizam, na čijem se osnovu dešava preplitanje ontoloških nivoa i usredsređivanje književnosti na sebe samu. Značajnija postmodernistička dela slovenačke književnosti nastaju, slično kao i u Srbiji, tek u stvaralaštvu mlađe generacije.

4

Početak osamdesetih godina u srpskoj književnosti formira se nova generacija pisaca koja se književnoperiodizacijski naziva „mlada srpska proza“, a približno u isto vreme srodna orijentacija, nazvana „mlada slovenačka proza“, formira se i u Sloveniji. Krajem sedamdesetih godina unutar oba nacionalna književna kanona uspostavlja se situacija „vakuuma“¹⁰, u kojoj nijedan pravac nije bio u dominantnoj poziciji – modernizam i u slovenačkoj književnosti naglašena struja egzistencijalizma bili su već u stadijumu iscrpljenosti, kao i srpska proza novog stila, a postmodernizam još nije bio u pravoj ekspanziji, te svakako još nije bio zavređeo ozbiljniji teorijski uvid (rasprave o postmodernizmu u Evropu su se preselile tek 1978. godine, sa recepcijom Liotardove studije *Postmoderno stanje*)¹¹. Time su se otvorila nova polja debate gotovo u svim oblastima nauke i umetnosti. Pored teorijskih tekstova (Liotar, Bart, Eko i dr.), u procvatu se našla i recepcija francuskog novog romana (Alen Rob Grije, Mišel Bitor, Klod Simon i dr.), američke metafikcije (Džon Bart, Donald Bartelmi, Robert Kuver, Tomas Pinčon i dr.), južnoameričkog magičnog realizma (Aleho Karpentjer, Hulio Kortasar, Karlos Fuentes, Gabrijel Garsija Markes i dr.), takođe romana paranoje (kao što su romani Umberta Eka), te na poseban način književnih formacija Horhea Luisa Borhesa.

„Mladoprozaisti“ oličavaju poseban koncept književnosti, koji nije bio ni iznutra ni spolja homogen. Ako im je nešto bilo zajednič-

¹⁰ O takvom stanju pišu u svojim knjigama Janko Kos, *Na poti v postmoderno*, Literarno-umetniško društvo Ljubljana, Ljubljana 1995. i Sava Damjanov, *Šta to beše „mlada srpska proza“?: zapisi o „mladoj srpskoj prozi“ osamdesetih*, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad 1990.

¹¹ Vidi: Tomo Virk, *Postmoderna in „mlada slovenačka proza“*, Obzorja, Maribor 1991, 54.

ko, onda je to bila tendencija da se pronađu nove stilske formacije na pozadini savremenih misaonih i predstavnih svetova (Zeitgeist). Od slovenačkih pisaca takvi su bili Franjo Francič, Igor Zabel, Lidija Gačnik, Lela B. Njatin, Vlado Žabot, Jani Virk, Feri Lainšček, Andrej Morovič, Mart Lenardič, Boštjan Seliškar, Milan Kleč, Aleksa Šušulić, Igor Bratož i Andrej Blatnik, te nešto stariji Marjan Rožanc, Rudi Šeligo, Dimitrij Rupel, Drago Jančar i Branko Gradišnik, a od srpskih Nemanja Mitrović, Vladimir Pištalo, Milenko Pajić, Predrag Marković, Franja Petrinović, Dušan Benka, Slobodan Radošević, Đorđe Pisarev, Sava Damjanov, Mihajlo Pantić, Radoslav Petković i Svetislav Basara. „Mlada proza“ je, verovatno iz različitih razloga – od kojih jedan može biti u ugledanju na američku prozu metafikcije i postmodernizma, a drugi u sklonosti ka fragmentaciji forme – više nego roman razvijala kraće forme pripovedanja (pripovetke, kratke priče), u kojima je bio popularan koncept minimalizma.¹² Ovi su autori težili ka raznovrsnosti i tako produbili koncept autopoetika. Dakle, njihova „paradoksalna zajednička karakteristika“ jeste upravo „njihova radikalna raznolikost, koja se ogleda u autopoetikama“.¹³

Pojam autopoetike previše je labav da bi mogao da poveže čitavu orijentaciju¹⁴ pisaca, što je srpsku i slovenačku književnu nauku navodilo da se zajedničkim linijama stvaralaštva „mladopрозаista“ približi iz različitih perspektiva. Mihajlo Pantić ove pisce posmatra iz perspektive albaharijevskog minimalističkog koncepta, kakav su u prethodnoj generaciji razvili David Albahari, Miodrag Vuković i Velimir Ćurgus Kazimir.¹⁵ Dobrivoje Stanojević posmatra ih kao novu stilsku formaciju – „formiste“¹⁶, a ovaj izraz u svojoj skorašnjoj

¹² Vidi: S. Damjanov, *Šta to beše „mlada srpska proza“?*, 23.

¹³ T. Virk, isto, 42. Slično i S. Damjanov primećuje da ovu orijentaciju pisaca pre svega povezuje pokušaj da se postigne radikalna i dubinska promena uobičajnih proznih paradigmi (isto, 123), a ti se pokušaji od autora do autora razlikuju. Tako se pod zajedničkim imenom u stvari razvija mnogo različitih orijentacija (isto, 118).

¹⁴ Može i formaciju, generaciju i sl. – u književnoj kritici pojavljuju se različiti termini.

¹⁵ M. Pantić, *Iskušenja sažetosti: Kratka panorama kratkih proznih oblika u mladoj srpskoj književnosti*, Matica srpska, Novi Sad 1984.

¹⁶ Dobrivoje Stanojević, *Forma ili ne o ljubavi*, Književna omladina Srbije, Beograd 1985.

knjizi utvrđuje i Ala Tatarenko.¹⁷ Na drugoj strani, „mladu slovenačku prozu“ Marko Juvan (*Postmodernizam in „mlada slovenska proza“ – Postmodernizam i „mlada slovenačka proza“*, 1988/89) razvrstava, na osnovu različitih poetika (kombinacija duhovnoistorijskog i stilskoformalnog aspekta), u četiri osnovna tipološka modela: metafikcionalisti ili bibliotekari, subjektivni realisti ili individualisti, arhaizatori i potpuni fantastici.¹⁸

Posebno komplementarne su studije *Šta to beše „mlada srpska proza“?* (1990) Save Damjanova i *Postmoderna in „mlada slovenska proza“* Tomislava Virka (1991). Iako imaju različite forme – Damjanovljeva je oblikovana kao zbirka eseja, a Virkova kao koherentan naučni tekst, studije su međusobno srodne iz perspektive istraživačkog pristupa (pojedinačne tekstualne analize, osvetljavanje zajedničkih linija uzimajući u obzir metafizički i formalni aspekt) i zbog toga su dobar primer za paralelnu sliku o srazmerno istovremenoj¹⁹ književnokritičkoj refleksiji srpske i slovenačke proze osamdesetih. Ova dva istraživača, Damjanov i Virk, „mladom prozom“ se bave kao celinom i tako pokušavaju da uspostave model njene poetike (zbog heterogenosti „mlade proze“ model se mora razumeti u širokom i labavom smislu, više kao nacrt).

Srpski mladoprozaisti usredsredili su se na kraće prozne forme, ali uprkos tome već u osamdesetima ova orijentacija je dala pojedinačne kvalitetne romane – *Mimezis, mimezis romana* (1983) Franje Petrinovića i Đorđa Pisareva, *Kinesko pismo* (1985) Svetislava Basare, *Tkivo, opsene: povest* (1988) Franje Petrinovića, *Knjige naroda lutaka* (1988) Đorđa Pisareva i dr., a roman kao žanr koji je u spomenutoj deceniji ostao u senci kraćih oblika pripovedanja u devedesetima postao je gotovo dominantni žanr srpske proze. Damjanov zaje-

¹⁷ A. Tatarenko, isto.

¹⁸ Marko Juvan, „Postmodernizam in 'mlada slovenska proza'“, *Jezik in slovstvo* 34/3, Ljubljana 1988/89, 49–56.

¹⁹ Gotovo istovremenost (sa godinom razlike) nastanka obe studije može se razumeti kao dobrodošla slučajnost, a može se u njoj prepoznati sinhronost srpske i slovenačke književnonaučne dinamike – dok Virk „mladu prozu“ već povezuje sa postmodernizmom, Damjanov se pita „šta to beše...“, što znači da je obojica posmatraju kao nešto već završeno, ali od velike važnosti za aktuelnu situaciju u književnosti.

dnički temelj „mlade proze“ prepoznaje u „inverziji logocentrizma²⁰ tradicionalne proze“, znači u preobraćaju tradicionalnih prozних zakonitosti. Unutar tog dešavanja mogu se izdvojiti tri osnovna načina postizanja inverzije. Prvi je u dominaciji konstrukcijskog (dekonstrukcijskog i rekonstrukcijskog) principa. Traženje nove forme²¹ više se ne usredsređuje na eksperiment kao takav, niti na projektno narušavanje i time nadvladavanje postojećih modela, nego na nalaženje novih načina kako razgraditi novo i staro te od toga napraviti nešto sveže i inovativno. Drugo načelo inverzije nalazi se u afirmaciji metaproznog aspekta, koji se pokazuje kao visoko razvijena literarna svest, a manifestuje se na dva nivoa – eksplicitnom (autopoeitički komentari) i implicitnom (kroz formiranje misaonih predstava, upotrebu slika i simbola i sl.). Treći način Damjanov definiše kao težnju ka prevazilaženju ustaljenih racionalno-logičkih književnih obrazaca i relacija. Između ostalog, to se pokazuje u napuštanju linearnih uzročno-posledičnih zakonitosti pripovedanja, u raskrivanju difuzije proznog diskursa, uvođenju principa fragmentacije, u značenjskoj disperziji, pojačanom interesu za fantastično, alternativno i neobično te u korišćenju grafičkih, muzičkih i drugih elemenata. Pored ova središnja tri načela Damjanov spominje i jezički artizam i među-/iznad-/vanžanrovski status „mlade proze“. Time se tekst udaljava od poznatih recepcijskih i interpretativnih mogućnosti, te čitaoci i kritičari moraju da promene ustaljene „šifre“ ako žele da tekstom uspostave dijalog.

Virk „kohezivnu silu“ u delima „mlade slovenačke proze“ traži u oblasti duhovne istorije, te tako uspostavlja tri „minimalna zaje-

²⁰ Deridin logocentrizam odnosi se na dominantni model zapadne (platonističke) metafizike, koja se utemeljuje u vrhovnom principu – logosu, koji prožima svu stvarnost. Posebno mesto u tome zauzima jezik, jer samo korišćenjem jezika čovek svet može opisati i tako upoznati. Derida putem dekonstrukcije dokazuje suprotno – da objektivni svet ne postoji i da jezik nije nešto stabilno (kao alat), nego je živ, u kontekstu uvek pokretljiv i neuhvatljiv organizam (Vidi: Tomo Virk, *Moderne metode literarne vede in njihove filozofsko teoretske osnove: metodologija 1*, Znanstvena založba Filozofske fakultete, Odelek za primerjalno književnost in literarno teorijo, Ljubljana 1999, 2003. i 2008, poglavlje o dekonstrukciji).

²¹ Samo ako „formu“ shvatimo na način ruskih formalista, a ne kao opoziciju „sadržaju“, upozorava Damjanov (S. Damjanov, *Šta to beše „mlada srpska proza“?*, 19).

dnička nosioca“. Prvi se nalazi u omekšavanju subjekta, što se dešava kao odricanje od akcije ili volje za moć, koja definiše novovekovni istorijski subjekt. Odricanje u stvari odaje nemoć, bespotrebnost ili čak bezbrižnost da se izvrši simboličko oceubistvo („očetomor“), koje u književnoistorijskom razvoju znači raskid sa pethodnom tradicijom, to jest njeno ubistvo.²² „Mlada proza“ ostale tradicije ne odbija, nego ih uključuje u vlastite preobražaje. Time Virk osvetljava nešto što će u sledećim slovenačkim književnim retrospektivama postati opšteprihvaćeno kao jedna od središnjih karakteristika postmodernizma („izdublivanje tradicija“, na slovenačkom jeziku „votljenje tradicij“). Izostanak simboličkog oceubistva prouzrokuje pojavu subjekta bez transcendencije, koji postaje imanencija – „šizofreno Ja“, što ukazuje na krizu identiteta postmodernog subjekta (u romanu *Domovina, bleđa mati* (1986) Franje Frančiča pripovedač menja svoje načine pripovedanja, od prvog, preko drugog, do trećeg lica, da bi se odatle opet vratio, od trećeg, preko drugog, do prvog lica). Raspršenom subjektu ne odgovara jedinstvena slika postojanja, zato se drugi zajednički nosilac usredsređuje na predstavnij pojam subjektovog sveta. Nadovezujući se na Ekovu teoriju o tri tipa lavirinta (grčki, maniristički i rizom), ona zauzima strukturu rizoma ili mreže, u kojoj je čovek centar sveta ili čvor, koji označava trenutno mesto šizofrenog ja, koje je duboko sudbinski umreženo sa ostalim čvorovima, a oni su, opet, svaki za sebe – centar sveta. Treća zajednička karakteristika „msp“ je *Verwindung* (prebolevanje) metafizike.²³ Metafizika subjekta je ispražnjena, ali ne može preći u „totalno ništa“, kao što odsustvo opterećenja metafizikom ne znači i njeno odbijanje. Isto to se dešava raznim autoritetima, između ostalih autoritetu književne tradicije i istorije – u „mladoj prozi“ ne radi se o progresivističkom prevazilaženju ili odbijanju metafizike, nego o njenom prebolevanju, njenom tragu ili uspomeni. Metafizika tako ne nestaje, nego ostaje prisutna u raspršenom subjektu i njegovom rizomskom svetu, u njegovom odnosu prema sebi – *Nestrpnost*

²² Nije bez značaja da antologija „mlade slovenačke proze“ nosi naslov po narodnoj baladi *Rošlin in Verjanko* (*Rošlin i Verjanko*), u kojoj se oceubistvo pojavljuje kao istorijska nužnost Verjanka – istorijskog subjekta. Virk u antologiji sabranih priča primećuje mnoga odstupanja od teme izabrane u naslovu, što takođe ukazuje na irelevantnost simboličkog oceubistva ove generacije (T. Virk, *Postmoderna*, 42).

²³ Virk uzima Hajdegerov pojam (*Verwindung der Metaphysik*).

(*Nestrpljivost*) Lele B. Njatin (1987), kao i prema istoriji ili tradiciji – *Plamenice in solze* (*Baklje i suze*) Andreja Blatnika (1987).

Damjanov naglašava vidik formalne strukture teksta i traženje novih oblika, a Virk pre svega duhovnoistorijski vidik subjekata i metafizike. Obojica upozoravaju na činjenicu da sve ove komponente nisu bile potpune inovacije. Suštinski prolomi desili su se već tokom prošle dve decenije sa književnošću modernizma (koju su u ekstremne faze doveli u Srbiji pre svega David Albahari, a u Sloveniji najizrazitije Branko Gradišnik).²⁴ Kao što naglašava Damjanov, eksperiment sam po sebi više nije bio nešto novo i nije odudarao od aktuelne književne situacije. Radi se o načinu njegovog izvođenja i pokušaju da se on podigne na kvalitativno nov nivo. Isto se može reći za omekšani subjekat o kojem piše Virk. Nov nije subjekat *per se*, nego njegova autorefleksija, prenos njegovog disperzivnog sveta u nove književne formacije, preko kojih on još dalje može da se izražava, takav kakav je – kao omekšani subjektivitet.²⁵ Suština nije u pojedinačnosti različitih karakteristika već suprotno – u njihovom povezivanju odnosno zgušnjavanju. Iza oba trostruka modela „mlade proze“ pokazuje se ista duhovnoistorijska i književnoistorijska osnova. Mlade generacije pisaca svoju kreativnu energiju su razvijale na horizontu svesti o kraju moderne, procesu globalizacije i kibernetizacije, devalvacije tradicionalnih načina identifikacije, opšte (materijalno-duhovne) pluralizacije, o odsustvu kohezivne metafizičke ideje, Liotarovog objašnjenja postindustrijske kulturne hijerarhizacije i poništenja statusa velikih priča (*grand récits*), Bartove vizije iscrpljenosti književnosti, Borhesove biblioteke – labyrintha – sveta, Ekove izgubljenoj nevinosti te srodnih uvida u svet i književnost (beskonačno množenje naučnih, kulturnih, političkih, tehnoloških i ostalih diskursa). U „mladoj prozi“ odsjaj „novog

²⁴ Albahari je 1982. godine priredio antologiju savremene kratke priče (*Savremena svetska priča*, I–II), kojom je u Srbiju preneo književna dela američkih i engleskih postmodernista. U vidokrugu tada savremenog književnog razvoja Albahari je zauzimao dvostruko posredničku ulogu: kao prevodilac (promoter) i kao pisac. Gradišnik takođe zauzima dvostruko posredničku ulogu. Pored pisanja postmodernističkih priča, od velike važnosti je i njegov prenos američke književnosti i škole kreativnog pisanja, njegovi komentari i prevodi u periodici (naročito u *Problemima*).

²⁵ „Subjektat, naravno, u potpunosti ne nestane ... samo izgubi svoje 'tvrde' attribute subjekta metafizičke volje za moć“ (T. Virk, isto, 64).

doba“ može se prepoznati kako na motivsko-tematskom tako i na formalno-stilnom nivou (neopterećeni odnos prema nacionalnom, ideološkom, istorijskom i tradicionalnom, odnosno novi, međudiskurzivni pristup takvim temama; heterogenost pripovedačkih postupaka; autonomna književna svest; disperzija subjekata; traženje novih mogućnosti forme itd.). Inverzija logocentrizma i uspostavljanje novih kodova čitanja, koje spominje Damjanov, u velikoj mери se poklapaju sa Virkovom vizijom „mlade proze“: suština „msp“ funkcioniše kao nosilac koji označava isključivo samoga sebe, što se pokazuje u tome da književna dela postaju poput znakova koji inače sugerišu neko značenje, ali im se ne može pripisati tačno određeno značenje; svaki od takvih pokušaja propadne u prazno.²⁶

5

Nova književna orijentacija („msp“) nije označavala apsolutni novum, jer je to pre nje već postigla tradicija modernizma. Modernističke elemente je „mlada proza“ prihvatila kao nešto već postignuto i pri tome ih je radikalizovala, dodelila im nov smisao i prenela ih na kvalitativno nov nivo. Transformacija se dešavala uglavnom u vezi sa širenjem uticaja i uzora, koje su „mladoprozaisti“ primali putem književne globalizacije, naročito amerikanizacije. Kako je „mlada proza“ uklapala modernističke principe sa postmodernističkim, našla se u posebnoj poziciji, koja pretpostavlja njenu „međustrujnu prirodu“. Zato nauka o književnosti ima pravo kada priznaje više ili manje neposrednu vezu između „mlade proze“ i modernizma, a istovremeno i „mlade proze“ i postmodernizma. Zanimljivo je da se takvo shvatanje pokazalo kao manje problematično u srpskoj nego u slovenačkoj književnoj nauci.

U Srbiji je odnos između „mlade srpske proze“ i postmodernizma obrađivan jednostavno – kada je postmodernizam ušao u terminološki optičaj, pojmovi su postali uzajamno zamenljivi. S obzirom na to da se u oba slučaja radi o istom poetičkom polju, kao i o istim piscima-predstavnicima, prilagođavanje postmodernizma dešavalo se generacijski:

Početakom devedesetih, termin „mlada srpska proza“ otišao je u prošlost, a predstavnike ovog koncepta (koji su ostali u književnosti) počeli su tretirati kao postmoderniste. Karakteristike njihove poetike faktički nisu pretrpele radikalne promene, one se samo dopunjuju novim crtama; zato se stva-

²⁶ T. Virk, isto, 99.

ra situacija kada „mlada srpska proza“ i postmodernizam u srpskoj književnosti postaju praktično uzajamno zamenljivi pojmovi.²⁷

O „generacijskom prekodiranju“ u postmodernizam u kontekstu ličnog iskustva piše i Mihajlo Pantić:

Krajem 70-ih i početkom 80-ih godina, kada je debitovala većina pisaca moje generacije /.../ zvali su nas „mlada srpska proza“, potom, neku godinu kasnije, „nova srpska proza“. Tokom 90-ih dobili smo pomalo cinično intonirano ime „postmodernisti“.²⁸

Posle početne zabune oko toga kako „mladu slovenačku prozu“ smestiti u književnu istoriju, teoretičari su se brzo usaglasili da iz ove generacije zaista potiče književnost o kojoj je smisleno govoriti u kontekstu postmodernizma, ali takođe – i to je veoma bitno – da svi njeni autori, a pogotovo sva njihova književna dela, nisu postmodernistički. Kao što taj paradoks pojašnjava M. Juvan:

Dakle, s obzirom na njene „imanentne“ karakteristike, „mlada proza“ u celini nije postmodernistička – bez sumnje takvi su samo metafikcionalisti – ali ipak dopušta da je kroz referencijalno polje postmoderne i postmodernizma shvatamo kao više ili manje izrazit pojavni oblik „duha vremena“ i jednog i drugog [postmoderne i postmodernizma] u osamdesetim godinama.²⁹

Za prave metafikcionaliste Juvan smatra Andreja Blatnika i Igora Bratoža, a neke od pisaca (npr. Igora Zabela ili Lelu B. Njatin) u tu grupu svrstava samo uslovno. Metafikcionalisti ili „bibliotekari“ po njegovom mišljenju predstavljaju središnji model „mla-

²⁷ A. Tatarenko, isto, 101.

²⁸ M. Pantić, *Slankamen: šesti puzzle*, Arhipelag, Beograd 2009, 103. Ova Pantićeva izjava ukazuje ne samo na uzajamnu zamenljivost pojmova nego i na specifičnu problematiku srpskog postmodernizma unutar nacionalnog književnog i ideološkog sistema, koji otkriva komplikovan odnos između književnosti i društva (naroda). On se posebno manifestovao u polemici u *Književnim novinama* 1996. godine, u kojoj su različite poglede na književnost suočavali tzv. tradicionalisti i tzv. postmodernisti.

²⁹ M. Juvan, isto, 56.

doprozaista“, koji je najtešnje povezan sa idejnim i estetskim poljem (već spomenute vizije Borhesa, Eka, Barta itd.) postmoderne i postmodernizma:

Za mlade slovenačke metafikcionaliste suštinski su važne logotehnike, koje sve vreme upozoravaju čitaoca da je svaka „realnost“, „istina“, „smisao“ nešto neontičko, nešto što postoji jedino kao konstrukcija, rupičasti talog interpretacije koja je posredovana sa ograničenom perspektivom određenog govora.³⁰

Slično, T. Virk „mladu slovenačku prozu“ postavlja između moderne i postmoderne – u osnovi, u toj orijentaciji se radi o postmodernističkoj književnosti u kojoj – a to je bitno – postmodernizam ne označava temeljne paradigme nego mesto proloma.³¹ Istoričari i teoretičari književnih nauka, kao i književni kritičari, trudili su se da analizom pojedinačnih književnih dela daju relevantan prikaz o tome da li i zašto ih možemo posmatrati kao postmodernistička. Izbor, koji je u početku bio veoma širok (obuhvatao je gotovo sve autore „mladoprozaiste“), brzo i sigurno se sužavao. Ponekad se udaljavanje od postmodernizma moglo razabrati već u neodgovarajućem tipu formalno-stilskih postupaka (*Rahela* J. Virka, 1989), a još češće osetilo se u slojevima egzistencijalizma, postrealizma, postsymbolizma, modernizma i ostalih tradicija koje su zadržale svoja metafizička načela, te tako nisu mogle postati „votle“ („šuplje“) ili postmodernističke (npr. *Moje ženske* M. Lenardića, 1989. i *Stari pil* V. Žabota, 1989), jer svaka se metafizika utemeljuje u nekoj određenoj i u odnosu na ostale nadređenoj realnosti, koja je u razvijenom postmodernizmu uvek relativna.³² Postepeno se formirao više ili manje jednoobrazan izbor potencijalnih „mladoprozaista“ – postmodernista, koji obuhvata pojedinačna dela (ne čitav opus!) Igora Bratoža (zbirka priča *Pozlata pozabe – Pozlata zaborava*, 1988), Andreja Blatnika (roman *Plamenice in solze – Baklje i suze*, 1987; zbirka priča *Biografije brezimenih – Biografije bezimenih*, 1989) i Branka Gradišnika (zbirka priča *Mistifikcije*, 1987), koji inače pripada starijoj

³⁰ Isto, 53.

³¹ Vidi: T. Virk, isto, 99–100.

³² Uporedi: J. Kos, *Na poti*, 144–145, i T. Virk, *Strah*, 205–206.

generaciji, ali su ga postmodernisti primili kao svog vršnjaka.³³ Ovoj trojici najverovatnije bismo mogli dodati još neke autore, na primer Aleksa Šušulića (zbirka *Kdo mora bajke in druge zgodbe – Ko ubija bajke i druge priče*, 1989).

6

Položaj „mlade proze“ u srpskoj i slovenačkoj književnoj nauci, dakle, pokazuje neke suštinske razlike. Dok „mlada slovenačka proza“ zauzima mesto između modernističke i postmodernističke paradigme, gde postmodernizam označava retka mesta proloma, u Srbiji je ta prozna orijentacija u celini preuzela status postmodernizma. Jedan od razloga za to lako je izdvojiti, a to su različiti teorijski pristupi. U Srbiji je „mlada proza“ bila posmatrana pre svega sa stanovišta forme kao njene najprepoznatljivije karakteristike. Traženje novih oblika i izraza implicira širu duhovno-idejnu pozadinu (na to ukazuje i Damjanov sa „inverzijom logocentrizma“). Drugačije su „mladoj prozi“ pristupili slovenački teoretičari, koji su posmatrali njene duhovnoistorijske specifičnosti sa stanovišta prethodnih (i istovremenih – i tada su nastajala npr. realistička dela) književnih tradicija, a forma je pri tome bila posmatrana kao jedan od izraza tih specifičnosti:

Naročito činjenica formalne divergencije – uz pretpostavku da „mladu slovenačku prozu“ povezuje nešto više od slučajnog generacijskog načela – upozorava na to da njenu kohezivnu silu treba tražiti na nekom više globalnom, duhovnoistorijskom nivou.³⁴

Koncept forme u njenoj tekstualnosti konkretniji je i lakše se dokazuje od duhovnoistorijskog³⁵, naročito ako se setimo, da „nova“

³³ Pošto Gradišnik prilično visoko razvijenu postmodernističku poetiku kombinuje sa tematikom, simbolima i elementima domaćeg, tipično slovenačkog sveta, J. Kos njegova zrela književna dela smatra za „prve prisne slovenačke primere postmodernističke proze“ (isto, 142).

³⁴ T. Virk, isto, 8.

³⁵ J. Kos primećuje (kada pokušava da na teorijskom nivou uspostaviti odnos između modernizma, realizma i simbolizma) da empirija formalno-stilskih istraživanja uvek mora biti dopunjena aspektom duhovnoistorijskih procesa, a taj aspekt uvek nastaje apstraktno, filozofski i spekulativno (isto, 51).

književnost namerno izmiče mogućnosti tradicionalnog razumevanja i interpretacije. Kriterijum formalne strukture zato je jasniji (očigledniji) i tako lakše služi za povezivanje heterogene „mlade proze“.

Od velike važnosti je i činjenica periodizacije, koja beleži da je „mlada srpska proza“ nastupila kao generacijska reakcija na prethodnu dominaciju „proze novog stila“. U slovenačkoj književnosti, međutim, neki jači antipod u to vreme nije postojao. Postmodernizam u „mladoj prozi“ tako je u Srbiji značio širi i celovitiji umetnički pokret, jer su ga pisci između ostalog osetili kao svesno suprotstavljanje dominaciji prethodnog pripovedačkog modela. Tematski gledano, kao za srpsku tako i za slovenačku „mladu prozu“ karakteristično je da se ona usmerava pre svega ka svojoj književnoj prirodi ili literarnosti:

Za razliku od savremene proze, koju tokom osamdesetih godina piše generacija modernista odnosno „kritičke inteligencije“, za koju je simptomatično protivljenje obrađivanju „velikih (traumatičnih) priča“ slovenačkog naroda, mlada generacija u svojoj prozi protivi se bilo kakvoj zajedničkoj „političkoj platformi“ književnog uticaja.³⁶

Ali slovenačka „msp“ nije morala da se protivi konkretnom umetničkom konceptu. Čak su i neki od autora prethodne generacije (D. Jančar, B. Gradišnik, M. Rožanc, D. Rupel), koji su do tada već utvrdili svoj oblikovni koncept, ne samo u poetičkom nego i u društveno-književnom smislu, prešli u „mladu slovenačku prozu“, a što se tiče kasnijih romana Draga Jančara, kao što su *Graditelj*, *Drevo bez imena* (*Drvo bez imena*) ili *To noć sem jo videl* (*Te noći sam je video*)³⁷, obrađivanje „velikih priča“ naroda ponovo se obnavlja. U tom pogledu u srpskoj književnosti valja spomenuti D. Albaharija i posebno M. Pavića, koji je tek u „mladoj prozi“ našao svoje pravo književno srodstvo (slično kao Jančar, i Pavić gaji poseban odnos prema „velikim pričama“ naroda, što se može pratiti u čitavom njegovom opusu, kako u realističko-modernističkim tako i u visoko postmodernističkim delima).

Kod formiranja obe nacionalne književne orijentacije vrlo je bitan još jedan „faktor povezivanja“, koji je u slovenačkoj „mladoj prozi“ bio odsutan: nedostajala je konceptualna srž – to jest okvir

³⁶ M. Juvan, isto, 55.

³⁷ Roman je nedavno na srpski jezik prevela Ana Ristović (Arhipelag, Beograd 2014).

prevođenih i prihvaćenih „uzora“, sklopa (novih) idejnih i tehnopoetskih percepcija sveta – oko koje bi se na način potvrđivanja ili suprotstavljanja autori mogli udruživati. Na horizontu se još nije pokazivao nov i izgrađen (književno-) ideološki sistem, odnosno nisu se još javljali njegovi glasnici – simptomatična je npr. želja/nostalgija u jednoj od njihovih prvih generacijskih oznaka: „generacija bez harizmatičnih mentora“. Ali to geslo može se razumeti i kao neka vrsta posebnosti, čak i prednosti mlade književnosti, iako je tu književnost savremena refleksija zapostavljala, devalvirala, ili u zabuni povezivala samo po načelu mladosti.³⁸

Slično i T. Virk primećuje da je za „msp“ u opticaju oznaka „generacija bez harizmatičnog mentora“, što se odnosi „na činjenicu da toj generaciji simboličko oceubistvo više nije potrebno“.³⁹ Kada su pokrenute rasprave o postmodernizmu i teorijske autorefleksije nove prozne orijentacije, a naročito kada je osnovana književna edicija „Alef“ i kad je izašla antologija *Rošlin in Verjanko* (1987), konceptualna srž „mlade slovenačke proze“ napokon se organizuje oko zajedničkih književnih načela.

U srpskoj književnosti tog vremena simboličko oceubistvo bilo je potrebnije (iako su „proza novog stila“ ili „novi realizam“ krajem sedamdesetih bili već u fazi opadanja). Koliko god bila formocentrična i usredsređena na koncept minimalizma, „mlada srpska proza“ je harizmatičnog mentora naišla u Davidu Albahariju. Paralelu slovenačkom „Alef“ činile su edicije „Pegaz“ Književne omladine Srbije i „Prva knjiga“ Matice srpske. Pored toga, u srpskoj književnosti se već 1984. godine pojavio izrazito postmodernistički roman, koji i danas predstavlja paradigmatički primer novog pripovedanja. Misli se, naravno, na *Hazarski rečnik* Milorada Pavića (1985. godine na slovenački ga je preveo Janko Moder). Ova knjiga označava afirmaciju nacionalnog postmodernizma i time konceptualnu srž srpske književnosti osamdesetih godina. Najave postmodernizma nalaze se u delima Albaharija i Pavića, a veoma važnu ulogu harizmatičnog mentora odigrao je i Danilo Kiš, ne samo kao pisac nego (verovatno i više) kao književni teoretičar i ličnost unutar jednog književnog sistema. Dakle, konceptualna srž u „mladoj srpskoj prozi“ bila je prilično jaka, s jedne strane zato što joj je prethodio drugačiji koncept, a s druge strane jer je bila praćena mentorstvom novog koncepta u razvoju. To naravno ne znači da je srpska „mladopozna“

³⁸ M. Juvan, isto, 50.

³⁹ T. Virk, isto, 44.

orijentacija bila poetički koherentnija od slovenačke, ali nije teško primetiti da je snaga oba faktora povezivanja (oceubistva i mentorstva) imala određeni uticaj na generacijsku percepciju postmodernizma u srpskoj književnosti, isto kao što je odsustvo ovih istih faktora u slovenačkoj „mladoj prozi“ usmeravalo ka pojedinačnom obrađivanju i stvaranju raspršene književnoperiodizacijske slike postmodernizma.

Literatura

- Brajović, Tihomir. 2009. *Kratka istorija preobilja. Kritički bedeker kroz savremenu srpsku poeziju i prozu*. Zrenjanin : Agora.
- Damjanov, Sava. 1990. *Šta to beše „mlada srpska proza“? Zapisi o „mladoj srpskoj prozi“ osamdesetih*. Novi Sad : Književna zajednica Novog Sada.
- Damjanov, Sava. 2002. *Srbska postmoderna proza na koncu 20. stoletja*. Ljubljana : Slavistično društvo Slovenije.
- Damjanov, Sava. 2012. *Šta to beše srpska postmoderna?* Beograd : Službeni glasnik.
- Debeljak, Aleš. 1989. *Postmoderna sfinga*. Salzburg : Wieser.
- Jerkov, Aleksandar. 1992. *Antologija srpske proze postmodernog doba*. Beograd : Srpska književna zadruga.
- Juvan, Marko. 1988–1989. Postmodernizem in „mlada slovenska proza“. *Jezik in slovstvo* 34 (3) : 49–56.
- Kos, Janko. 1995. *Na poti v postmoderno*. Ljubljana : Literarno-umetniško društvo Literatura.
- Kos, Janko. 1995. *Postmodernizem. Literarni leksikon. Zvezek 43*. Ljubljana : DZS.
- Kos, Janko. 2001. *Primerjalna zgodovina slovenske literature*. Ljubljana : Mladinska knjiga.
- Pantić, Mihajlo. 1984. *Iskušnja sažetosti. Kratka panorama kratkih proznih oblika u mlađoj srpskoj književnosti*. Novi Sad : Matica srpska.
- Pantić, Mihajlo. 2000. *Tortura teksta. Puzzle II. Dnevnic, eseji, poetički memoari*. Podgorica : Oktoih.
- Pantić, Mihajlo. 2003. *Kapetan sobne plovidbe. Puzzle IV*. Novi Sad : Dnevnik.
- Pantić, Mihajlo. 2009. *Slankamen*. Beograd : Arhipelag.
- Stanojević, Dobrovoje. 1985. *Forma ili ne o ljubavi*. Beograd : Književna omladina Srbije.
- Tatarenko, Ala. 2013. *Poetika forme u prozi srpskog postmodernizma*. Beograd : Službeni glasnik.

- Virk, Tomo. 1991. *Postmoderna in „mlada slovenska proza“*. Maribor : Obzorja.
- Virk, Tomo. 1994. *Bela dama v labirintu*. Ljubljana : Literarno-umetniško društvo Literatura.
- Virk, Tomo. 2000. *Strah pred naivnostjo*. Ljubljana : Literarno umetniško društvo Literatura.
- Virk, Tomo. 2008. *Moderne metode literarne vede in njihove filozofsko teoretske osnove. Metodologija 1*. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Prevedeni članak

Prevedeni članek

Maja Đukanović
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Srbija
majadj@eunet.rs

Domaći ili strani? Slovenački jezik u svetlu Bolonjskog procesa na Univerzitetu u Beogradu¹

Sažetak

Slovenački jezik je usled sprovođenja Bolonjske reforme na Univerzitetu u Beogradu najzad dobio status izbornog stranog jezika. Od školske 2006/2007. godine, slovenački jezik se proučava i studira u skladu sa nivoima Zajedničkog evropskog referentnog okvira, sve do jezičkog nivoa C1. Nastavni plan i program, kao i nastavne metode, osmišljeni su u saradnji sa Centrom za slovenački jezik kao drugi / strani jezik, u okviru Katedre za slovenistiku na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Ljubljani.

Ključne reči: Slovenački jezik na Univerzitetu u Beogradu, Bolonjski proces na Univerzitetu u Beogradu

¹ Članak je štampan pod naslovom: Domestic or foreign? (the Slovenian language in light of the Bologna Reform Process at the University of Belgrade). U: A. Bedkowska-Kopczyk, Lj. Šarić, L. Pavera (Eds), *Challenges for Foreign Philologies. Part 1: The Bologna Process and New Curricula*, 109-113. Bielsko-Biala: Akademia Techniczno Humanistyczna w Bielsku-Białej, 2011. Preveden je i objavljen u ovom broju *Slovenike* uz saglasnost autora.

1. Uvod

Nastanak i razvoj Univerziteta u Beogradu mogu se pratiti od samog početka 19. veka, kada je 1808. godine zvanično osnovana Velika škola. Trideset godina kasnije osnovan je Licej u Kragujevcu, koji je zatim prebačen u Beograd. Veliku školu, osnovanu 1863. godine, sačinjavala su tri fakulteta – Filozofski fakultet, Pravni fakultet i Tehnički fakultet. Tokom narednih godina broj fakulteta se povećao, a posledično je usledio i veći broj nastavnika i studenata. Univerzitet u Beogradu je u periodu neposredno pred Drugi svetski rat, u Kraljevini Jugoslaviji, brojao preko 500 nastavnika i oko 10 000 studenata. Broj studenata je u posleratnom periodu neprekidno rastao. Godine 1960. njihov broj se popeo na 50 000, a školske 2004/2005. godine Univerzitet u Beogradu pohađalo je 72 000 studenata.

Nakon decenije međunarodne izolacije, Univerzitet u Beogradu se vratio na internacionalnu akademsku scenu, postao član evropskih i međunarodnih univerzitetskih asocijacija i otpočeo sa različitim formama akademske saradnje. Kada se Republika Srbija pridružila Bolonjskom procesu, Univerzitet se suočio sa novim izazovima. U okviru procesa pridruživanja Evropskoj uniji, Srbija se susrela sa potrebom da prilagodi i osavremeni svoj sistem visokog obrazovanja, kako bi ispunila bolonjske standarde.

2. Istorija slovenačkog jezika u Srbiji i srpskohrvatskog jezika u Sloveniji

Da bi se razumeli uticaj i značaj trenutnih promena koji se tiču slovenačkog jezika na Univerzitetu u Beogradu, neophodno je dati kraći prikaz istorije učenja slovenačkog jezika u Srbiji.

Tokom 19. veka, srpskohrvatski je kao maternji jezik većine stanovnika u regionu imao veliki uticaj na slovenački jezik, čak mnogo pre uspostavljanja zajedničke države. Već na samom početku 19. veka, govornici srpskog i govornici slovenačkog jezika pokazivali su interesovanje za međusobno učenje ovih dvaju jezika. Iz tog razloga je 1905. godine profesor Pavle Popović uveo prvi kurs slovenačke književnosti u Velikoj školi u Beogradu, a 1907. godine počeo je da drži predavanja iz slovenačkog jezika za buduće prevodioce (Đukanović 2007, 2007a). Iz ove grupe studenata stasao je veliki broj prevodilaca sa slovenačkog jezika na srpski jezik, koji su na taj način još jače povezivali ove dve nacije i kulture. U srpskim školama se slovenački jezik pojavljivao u tekstovima i udžbenicima (Đukanović

1994, 275), a srpskohrvatski se učio u nekim slovenačkim razredima kao obavezan predmet.

Srpskohrvatski i slovenački jezik su koegzistirali u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, koja je osnovana 1918. godine, kao i u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (u daljem tekstu samo Jugoslavija). U periodu između dva rata, slovenačka književnost se štampala u srpskim udžbenicima u originalnoj formi, uz dodatak malih glosara, a ovakva praksa je nastavljena i u Jugoslaviji. Postepeno je srpskohrvatski, kao maternji jezik većine stanovnika, nezvanično postao *lingua franca* države, a većina stanovnika Slovenije postala je takoreći bilingvalna (Stabej 2003, 60–72). U Jugoslaviji je slovenačkom jeziku Ustavom bila garantovana jednakost sa srpskohrvatskim i makedonskim jezikom. Član 246 Ustava Jugoslavije glasio je: „Ravnopravni su jezici naroda i narodnosti i njihova pisma na teritoriji Jugoslavije. U Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji su u službenoj upotrebi jezici naroda a jezici narodnosti – u skladu sa ovim ustavom i saveznim zakonom.“ Međutim, član 243 je specificirao da se u komandovanju i vojnoj obuci može upotrebljavati jedan od jezika naroda Jugoslavije. Iako nije jasno određeno koji je to jezik, podrazumevalo se da je to srpskohrvatski.

Tokom osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka u Sloveniji je dosta pisano o preovlađujućem statusu srpskohrvatskog jezika u jugoslovenskoj vojsci i drugim sferama života, poput zasedanja u Saveznom parlamentu, poslovnoj komunikaciji itd. Održavane su mnoge javne diskusije u vezi sa nedostatkom prava Slovenaca da upotrebljavaju svoj maternji jezik u mnogim vidovima komunikacije (Požgaj-Hadžić, Balažić-Bulc 2005, 30–39).

Neophodno je ukazati na to da je srpskohrvatski jezik takođe preovladavao u svim vrstama medija. Dugi niz godina su televizijski programi bili na srpskohrvatskom jeziku, kao i većina časopisa, stripova i štampanih medija uopšte. Smatralo se opšteprihvaćenim stavom da je jezik komunikacije na jugoslovenskim naučnim skupovima i kongresima – srpskohrvatski, a očekivalo se da on treba da ostane maternji jezik srpskih i hrvatskih radnika koji su dolazili u Sloveniju u potrazi za zaposlenjem.

Srpskohrvatski jezik je bio obavezan predmet u osnovnim školama u Sloveniji. Ovakav trend je dostigao svoj vrhunac 1950. godine, kada se srpskohrvatski učio dva puta nedeljno u svim razredima osnovnih škola. Od 1970. do 1994. godine ova je pojava neznatno smanjena, te je srpskohrvatski bio obavezan predmet od petog razreda osnovne škole, sa dva časa nedeljno. Ovaj relativno mali broj

časova nije bio dovoljan da se jezik nauči, ali je pružao solidnu osnovu da se jezik nauči uz sveprisutne medije. Ovakve obrazovne kvalifikacije doprinosile su tome da srpskohrvatski bude primarni jezik u Jugoslaviji.

S druge strane, nije postojala prilika da se slovenački i makedonski jezik predstave u osnovnim ili srednjim školama onih republika u kojima je srpskohrvatski bio maternji jezik većine stanovništva. Stavovi slovenačkih govornika prema onima koji su učili srpskohrvatski menjao se – od izuzetno pozitivnog do izuzetno negativnog tokom raspada Jugoslavije devedesetih godina. Sve veća produkcija različitih vrsta medija na slovenačkom jeziku, počevši od muzike i filmova, stripova, a zatim i naučnih radova, uskoro je ukazala na činjenicu da znanje srpskohrvatskog više nije bilo neophodno za praćenje televizijskih programa, čitanje časopisa i praćenje muzičke scene. Ipak, skoro dvadeset godina nakon sticanja nezavisnosti, slovenački jezik iznova postaje sve prijemčiviji. Stanovišta su se promenila i odlučeno je da bi srpski, hrvatski i bosanski (prethodno poznati pod zajedničkim imenom srpskohrvatski) trebalo da se smatraju stranim jezicima i uče u školama poput engleskog, nemačkog, italijanskog i sl.

Na univerzitetskom nivou je, međutim, status srpskohrvatskog jezika bio relativno konstantan. Od osnivanja Univerziteta u Ljubljani 1919. godine, srpskohrvatski jezik i književnost izučavaju se bez prekida. Tokom prvih godina postojanja Univerziteta, srpskohrvatski je bio dostupan samo u kombinaciji sa slovenačkim jezikom, a od godine 1951. postale su dostupne i druge kombinacije, uglavnom sa studijama ruskog jezika, književnosti i kulture. Srpskohrvatska, srpska i hrvatska književnost bile su ponuđene za izučavanje u određenim periodima na Pedagoškom fakultetu u Mariboru i Ljubljani. Međutim, ova praksa se promenila uporedo sa promenom statusa ovih institucija 1991. godine.

Nakon 1991. godine, Slovenija je otpočela sa ponovnim pisanjem i definisanjem nastavnog plana u osnovnim i srednjim školama, kao i na univerzitetima. Srpskohrvatskom jeziku je ukinut status obaveznog predmeta u slovenačkim osnovnim školama (s obzirom na činjenicu da slovenački jezik nikada nije bio obavezan predmet u srpskim školama), čime je nestala i potreba da se obrazuju nastavnici koji bi ovaj predmet predavali. Zanimljivo je napomenuti da je tokom 1990. godine nastava u srpskohrvatskim razredima sprovedena u skladu sa bosanskim nastavnim planom i udžbenicima zbog neresenih odnosa između srpskog i hrvatskog jezika.

U Srbiji je slovenački jezik kao predmet izučavanja prvi put uveden 1947. godine, na Filološkom (tada Filozofskom) fakultetu Univerziteta u Beogradu. Međutim, čitavih deset godina nije se moglo rešiti pitanje profesora za ovaj predmet. Od 1958. do 1967. godine slovenački jezik u Beogradu predavao je Rudolf Kolarič, a 1965. godine je profesor Janko Jurančič objavio prvi udžbenik slovenačkog jezika za studente sa srpskohrvatskog govornog područja.

Prvi obimniji slovenačko-srpski rečnik napisali su S. Škerlj, V. Latković i R. Aleksić šezdesetih godina, kao plod saradnje između beogradskih i slovenačkih izdavača. Saradnja dveju republika je u to vreme bila izrazito jaka i veoma produktivna, kako u naučnim tako i kulturnim oblastima.

Tokom sedamdesetih godina 20. veka profesor slovenačkog jezika na Univerzitetu u Beogradu bio je Miha Mate, a od 1976. je za lektora imenovana Katjuša Zakrajšek. Janko Jurančič, koji je u nekoliko navrata bio gostujući predavač slovenačkog jezika, napisao je i dva značajna rečnika, koja su izdata 1986. i 1989. godine, a 2005. godine je njegov rečnik postao dostupan u formi audio CD-a. Godine 1989. je Katjuša Zakrajšek objavila udžbenik slovenačkog jezika namenjen govornicima čiji je prvi jezik srpskohrvatski.

Od 1947. do 1990. godine, slovenački jezik je bio obavezan predmet na dve takozvane „nacionalne” katedre Filološkog fakulteta u Beogradu – na Katedri za srpski jezik i južnoslovenske jezike, kao i na Katedri za srpski jezik i južnoslovensku književnost. Tokom devedesetih godina i turbulentnog početka novog milenijuma, status slovenačkog jezika je slabio, ali ne iz zvaničnih političkih razloga. Od sredine devedesetih godina proteklog veka slovenački jezik nije više predstavljao obavezan predmet, te je postao izborni za one studente koji su studirali srpski jezik.

3. Slovenački jezik u Bolonjskom procesu

Nakon društvenih promena 2000. godine, grupa studenata je izrazila želju da uči slovenački jezik duže od prethodno dostupne jedne školske godine. Usled povećane potrebe za prevodiocima i profesorima, želeli su da dostignu B2 ili čak C1 jezički nivo. U saradnji sa Centrom za slovenački kao drugi / strani jezik, Univerziteta u Ljubljani, grupa mladih prevodilaca je uspešno obrazovana i osposobljena zahvaljujući odabiru slovenačkog jezika kao fakultativnog.

Godine 2006. je Univerzitet u Beogradu otpočeo proces reforme kako bi ispunio bolonjske standarde, te je slovenačkom jeziku najzad dodeljen status stranog jezika, čime je prestao da se tretira kao po-

moćni predmet na studijama srpskog jezika. Od školske 2006/2007. godine, slovenački se uči i studira prema najvišim naučnim metodama, sve do C1 jezičkog nivoa, a program je organizovan u saradnji sa Centrom za slovenački kao drugi / strani jezik, koji je deo Katedre za slavistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Ljubljani.

Ovog juna² će pri Katedri za opštu lingvistiku, Univerziteta u Beogradu diplomirati prva generacija studenata na smeru Opšta lingvistika i slovenački jezik. Tokom četiri godine studija, studenti su izučavali teorijske predmete, fonetiku, morfologiju, sintaksu i dijalektologiju u kombinaciji sa lektorskim vežbama i seminarima. Kurs slovenačke književnosti je predavala gostujuća profesorka Alojzija Zupan-Sosić sa Univerziteta u Ljubljani. Drugi izborni kurs, Uvod u slovenačku kulturu privlači sve veći broj studenata a nastavni plan za slovenistiku se još uvek razvija. Znak napretka je i činjenica da je slovenački jezik dostupan i kao izborni predmet, te studenti mogu da kombinuju jedan ili čak dva jezika sa studijama slovenistike.

Za razvoj slovenačkog jezika izuzetno je zaslužan Centar za slovenački kao drugi / strani jezik u Ljubljani. Centar svake školske godine finansira stipendije za letnje seminare u Ljubljani, koji lingvistički i kulturno bogate i osposobljavaju studente iz Srbije. Centar takođe pomaže slanjem udžbenika i literature Univerzitetu u Beogradu, kao i pri organizovanju ekskurzija u Sloveniju. Univerzitet u Ljubljani obezbeđuje finansiranje lektora za slovenački jezik, kao i gostujućeg profesora za predmet Slovenačka književnost. Ovakva vrsta pomoći je neprocenjiva za dalji razvoj studija slovenačkog jezika u Srbiji.

Sa engleskog prevela Tamara Poletan

² Članak je napisan 2011. godine. Od osnivanja četvorogodišnjih uporednih studija slovenačkog jezika, interesovanje studenata za slovenističke predmete konstantno raste. Nakon reakreditacije 2014. godine uvedeni su i novi predmeti na master i doktorskim studijama: Srpsko-slovenačke međukulturne studije i Uporedna srpsko-slovenačka gramatika.

Literatura

- Đukanović, Maja. 1994. Slovenščina v srbskih berilih med dvema vojnama. *Obdobja 12, Slavistična revija*. 2–3 : 275–279.
- Đukanović, Maja. 2007. Ko, gde, kada, kako i zašto treba da uči slovenački. *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti*. Beograd : Filološki fakultet.
- Đukanović, Maja. 2007a. *Srpski jezik kao strani u Sloveniji. Srpski kao strani u teoriji i praksi*. Beograd : Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik.
- Požgaj-Hadži, Vesna, Tatjana Balažic-Bulc. 2005. Kam je izginila srbohrvaščina? Status jezika nekoč in danes. *Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana : 30–39.
- Stabej, Marko. 2003. Slovenščina: kaj še ostane velikim? *Letopis* 50 (1) : 60–72.

Građa

Gradivo

Mladena Prelić

Etnografski institut SANU,
Beograd, Srbija
mladena.preljic@ei.sanu.ac.rs

UDK: 821.163.41.09-12 Врховец Ј.
791.635-051 Vrhovec J.

Biljana Milenković-Vuković

Etnografski institut SANU,
Beograd, Srbija
biljana.vukovic@ei.sanu.ac.rs

Deset deseteraca Janeza Vrhovca

Janez Vrhovec, rođeni Beograđanin slovenačkog porekla¹, u javnosti je poznat kao jedan od najvećih jugoslovenskih i srpskih posleratnih filmskih i televizijskih glumaca, koji je tokom više od četiri decenije odigrao preko dve stotine uloga u domaćim, stranim i koprodukcionim filmovima, kao i u TV serijama. Bio je prvi glumac sa statusom slobodnog filmskog umetnika u Jugoslaviji. Za svoje uloge nagrađivan je Srebrnom arenom na festivalu u Puli (1965), zatim sa nekoliko nagrada na Festivalu „Filmski susreti“ u Nišu, od kojih je najznačajnija nagrada „Slavica“ za životno delo, 1988. godine. Bio je prvi dobitnik Prstena filmskih glumaca, za odigranih sto filmskih uloga. Nosilac je Ordena rada sa zlatnim vencem (1966) i Ordenom bratstva i jedinstva sa srebrnim vencem (1972). Kao aktivni omladinac, a kasnije i društveni radnik, učestvovao je u osnivanju OKUD „Ivo Lola Ribar“ (1944), u kome je bio član hora i dramske sekcije, a potom i umetnički sekretar. Takođe, bio je jedan od osnivača Udruženja filmskih glumaca Jugoslavije, osnivač, član i kasnije predsednik Udruženja filmskih glumaca Srbije, kao i već pomenutog Festivala glumačkih ostvarenja domaćeg igranog filma „Filmski susreti“

¹ Janez Vrhovec je rođen 19. januara 1921. godine u Beogradu. Sin Janeza i Vilhelmine, detinjstvo provodi na relaciji Ljubljana–Beograd, a od srednjoškolskih dana do smrti – 7. oktobra 1997. godine, stalno živi u Beogradu.

u Nišu, filmske manifestacije koja traje od 1966. godine do danas (Milenković-Vuković 2015, 22).

Verovatno je manje poznato da je Janez Vrhovec, takođe, pedesetih godina prošlog veka bio autor na desetine tekstova pisanih u obliku deseterca², a za emisiju „Veselo veče“ Radio Beograda – kulturnu emisiju koja je više od pedeset godina, svake nedelje uveče, zabavljala jugoslovensku slušalačku publiku.

U tekstu „Veče pored radija“, Ranko Munitić, na osnovu sećanja Miodraga Petrovića Čkalje i prvog urednika emisije Miroslava Mire Mitrovića, piše o počecima rada ove jugoslovenske, najdugovečnije humorističke radio-emisije. Počev od 6. marta 1949. godine, radio-emisija „Veselo veče“ bila je godinama najslušanija u Jugoslaviji. Emitovana je nedeljom u osam sati uveče, i u to vreme ulice su bile prazne. U početku je bilo malo radio-aparata – na jedan radio-prijemnik dolazilo je 63 stanovnika, pa su se ljudi okupljali po kućama i grupno slušali omiljenu emisiju na „Kosmaj“ radio-aparatima.³ Radio-program je emitovan i preko velikih zvučnika, instaliranih na banderama trgova i parkova, gde se, takođe, okupljao silan svet.

„Veselo veče“ je bilo koncipirano i realizovano kao satiričko reagovanje na aktuelne društvene, političke, kulturne, privredne i razne druge domaće i međunarodne pojave i probleme, naravno, uz podrazumevajuću strogu cenzuru.

² Deseterac je stih od deset slogova, najčešći stih naše narodne poezije, koji predstavlja stilsku i sintaksičku celinu. U epskim narodnim pesmama je trohejskog tipa, s cezurom posle četvrtog sloga, tzv. asimetrični, epski deseterac (Pešić i dr. 1984, 59). Prema J. Deretiću, deseteračke epske pesme, po vremenu kada su zabeležene, kao i zbog toga što u narodu žive sve do danas, spadaju u relativno noviju pojavu naše usmene književnosti. Ipak, iako zapisivanje epskih pesama otpočinje krajem 17. veka, može se tvrditi „da je reč o pojavi koja iza sebe ima dugotrajnu, nevidljivu istoriju“ (Deretić 2000, 217–218).

³ Iz teksta posvete čitaocu knjige povodom 50. godišnjice Radio Beograda: „Dragi slušaoc, / Ovu knjigu posvećujemo Tebi u znak pažnje za Tvoje mukotrpne godine veselja pored radio-prijemnika, od modela 'Kosmaj 49' do Hi-Fi stereo uređaja model 79. / Pročitaj i proskitaj kroz vreme – od onda kad si imao bon, pa raspoložen čekaš u redu za cipele, do danas kad nervozan čekaš u redu za automobile. / Srdačno Tvoje / Veselo veče“ (Popović 1979).

U stvaranju emisije učestvovali su vrsni glumci: Miodrag Petrović Čkalja, Mija Aleksić, Dragutin Guta Dobričanin, Mića Tatić, Petar Slovenski, Branka Veselinović, Mira Stupica, Dragan Laković, Ljubiša Bačić, Ljubomir Didić, Ljubiša Jovanović, Žarko Mitrović, Jovan Gec, Milan Ajvaz i drugi. Tekstove su pisali: Radivoje Lola Đukić, Bora Savić, Novak Novak, Bane Đuričić, zatim Stanislav Vinaver, kao i neki glumci. Reditelji su isprva bili Jovan Gec i Milan Rakić, zatim Radivoje Lola Đukić, pa Slobodan Kića Stanković (*Večernje novosti online*, 20. mart 2005).

Među tekstopiscima za emisiju „Veselo večer“ bio je i Janez Vrhovec. Deset deseteraca, otkucanih na paus papiru i pisačoj mašini sa ćiriličnom ili latiničnom tastaturom, sa autorovim beleškama na marginama i u samom tekstu, za objavljivanje nam je ustupila Branka Vrhovec, Janezova supruga, kojoj se i ovom prilikom zahvaljujemo. Osim nekoliko pesama koje su objavljene u knjizi *Janez Vrhovec: talenat i stil*, Ranka Munitića⁴ – „Karta više“, „Izložba modernog slikarstva“, „Autobus“, „Torsida“ i pesma „Lov na higijenu“, koja se ne nalazi među dobijenim tekstovima – u ovom radu, se pet deseteraca objavljuje prvi put. Sve pesme su prekucane *de visu*, na pismu i sa znacima interpunkcije onako kako ih je autor upotrebio. Takođe, negde su unete i beleške o podeli uloga, pa tako, na primer, u pesmi „Umetnička tezgja“ stoji da tekst čitaju, odnosno pevaju: Mira (Miroslav Mitrović), Branka (Veselinović), Mija (Aleksić), Žarko (Mitrović), sa sledećom napomenom: „posle pročitano deseterca – muzika: Cirkuski marš iz 'Prodane neveste'“. Pesma u kojoj se govori o gužvi u tramvaju nije naslovljena.

Deseterce nije bilo moguće pouzdano datirati, osim na osnovu beleške samog autora (u pesmi „Trgovanje u Bistričkom Hanu“, koja se odnosi na članak u zagrebačkom *Vjesniku* od 17. septembra 1950.

⁴ Pravo na objavljivanje monografije stiču dobitnici nagrade „Slavica“ – „jugoslovenskog oskara za glumu“, koja se od 1981. godine dodeljivala istaknutim glumcima za životno delo i izuzetan doprinos jugoslovenskom filmu. Od 1994. godine nagradu, pod imenom „Pavle Vuisić“, dodeljuje Udruženje filmskih glumaca Srbije, kao sledbenik Udruženja slobodnih filmskih glumaca Jugoslavije. Pesme objavljene u knjizi napisane su latiničnim pismom – pismu monografije, sa odgovarajućim lektorskim ispravkama, a reči pesme „Karta više“ razlikuju se u prvih 12 stihova od originalne verzije. (Munitić 1989, 5, 19). Pesma „Večera na Dušanovcu“ objavljena je u jubilarnoj knjizi *Veselo večer Radio-Beograda:1949–1979*. (Popović 1979, 37).

godine). Za neke pesme možemo samo da pretpostavimo na koje se onovremene aktuelne događaje odnose; na primer, pesma „Torsida“ mogla bi se odnositi na fudbalsku utakmicu Hajduk – Zvezda, odigranu u Splitu oktobra 1950. godine, kojom je odlučen šampion prvenstva za tu godinu i na kojoj je izbila velika tuča, a neposredno pred utakmicu osnovana je Torcida – klub navijača Hajduka, koji postoji i danas. Takođe, deseterac „Izložba modernog slikarstva“ može se odnositi na čuvenu izložbu Petra Lubarde iz 1951. godine⁵, a „Boj u skupštini“ – na sukob u italijanskom parlamentu u vreme Tršćanske krize. I sadržaj može poslužiti za određivanje nekih tadašnjih dešavanja; na primer, u desetercu u kome je opevana gužva u beogradskom tramvaju asocira se na Korejski rat: „Mili bože čuda velikoga, / Ili grmi ili se zemlja trese, / Il' udara more o bregove, / Il' se vrši prenos iz Koreje? / Niti grmi, nit se zemlja trese, / Nit' udara more o bregove, / Nit' se vrši prenos iz Koreje, / Već to tramvaj skače nizbrdicom / (...)“. Na ovom primeru se takođe vidi postupak spajanja forme junačke epike sa sadržajima iz aktuelnog i savremenog života, odnosno – korišćenja deseterca, u ovom slučaju slovenske antiteze, za opisavanje savremenih događaja.

Efekat humora postiže se spajanjem forme junačke epike sa događajima koji nisu povezani sa epskim junaštvom. Epska forma podražava se u stilskim figurama i leksici, ali se istovremeno i parodira kroz preterivanje i opisivanje komičnih događaja (npr. u istoj pesmi čitamo: „Kada čovek u tramvaja uđe, / Na ulazu konduker-devojka, / Na glavi joj kapa umazana, / Ispod kape kosa nečešljana, / Bluza masna, ruke neoprane, / Te izdaje karte na te nane, / (...)“. Leksika delimično podražava duh starinske epike: *glava junačka, oči čarne, grlo bijelo* itd., ali kombinacije sa izrazima koji su potpuno neodgovarajući za klasični junački deseterac (npr: „Auspuh se po kaldrmi vuče“, „Još ponegdje untermager viri“, „Ko da tekstil na tačkice dele“, „Tereni će poželjet igrača, / Al igrača nigdje biti neće“, „Tu prolazi mladi službeniče“ itd.) izazivaju kod slušalaca smeh. Ta vr-

⁵ Prema rečima autorove supruge, ponekad i sam autor nije bio zadovoljan porukama u svojim tekstovima. Konkretno, u pesmi „Izložba modernog slikarstva“ izrazio je ironičan stav prema modernoj umetnosti, sa kojim se on sam nije slagao. To nas opet upućuje na sećanja drugih učesnika u stvaranju „Vesele večeri“, koji su pominjali strogu cenzuru, te možemo pretpostaviti da su ne samo teme nego i stavovi koji su se iznosili bili strogo kontrolisani. Navodno je Vrhovec zbog jedne takve situacije odlučio da prestane sarađivati u „Veseloj večeri“.

sta kombinovanja istaknuta je i kombinovanjem ekavice i ijekavice. Na pojedinim mestima autor koristi ironiju, pa tako na primer: „To 'Torsida' pravi serenade / Pred hotelom gdje otsjede 'Zvezda', / Cjele noći pjesma potrajala, / Da se 'Zvezda' ne bi požalila / Što je lijepo nisu dočekali. / (...)“.

Pored asocijacija na političke i kulturne događaje, nekoliko pesama ili opisa u njima odnosi se i na svakodnevni život, uglavnom Beograđana: kupanje na savskom kupalištu, gradski prevoz, ulična prodaja karata, kupovina na tačkice, način oblačenja, život umetnika – čime su živopisno odslikani mentalitet i navike ljudi toga vremena. Uz to, ove deseteračke, pri tome i humorističke pesme dodaju još jednu nijansu osvetljavanju i upoznavanju – očigledno – vrlo svestrane ličnosti Janeza Vrhovca, jedne od najznačajnijih glumačkih pojava, prvenstveno, domaćeg filma.

U nastavku teksta prilažemo deseterce, uz prigodne stihove Miroslava Mire Mitrovića, kojima je Janezu Vrhovcu posvetio knjigu *Veselo več: povodom 50-godišnjice Radio-Beograda*:

Bože mili čuda velikoga!
Kad Janez u gusle zagudi
Tad se smeju i deca i ljudi
(Mira Mitrović, 1992)

Literatura

- Deretić, Jovan. 2000. *Srpska narodna epika*. Beograd : „Filip Višnjić“.
- Milenković-Vuković, Biljana. 2015. „Janez Vrhovec“. U *Znameniti Slovenci u Beogradu 2*. Beograd : Društvo Slovenaca u Beogradu – Društvo Sava.
- Munitić, Ranko. 1989. *Janez Vrhovec : talenat i stil*. Niš : „Filmski susreti“ Festival glumačkih ostvarenja jugoslovenskog igranog filma.
- Munitić, Ranko. 2005. *Veče pored radija*. Dostupno na: Večernje novosti online http://www.novosti.rs/dodatni_sadržaj/clanci.119.html:277103-Ve269e-pored-radija, 20. mart (pristupljeno 22. 11. 2016).
- Pešić, Radmila, Nada Milošević-Đorđević. 1984. *Narodna književnost*. Beograd : Vuk Karadžić.
- Popović, Ljuba (ur). 1979. *Veselo več Radio-Beograda : 1949–1979*. Beograd : Radio Beograd ; Gornji Milanovac : Dečje novine.

Трговање у Бистричком Хуму

Мили боже, на свему ти фала,
 Чудно ти се којегде тргује,
 Негде чудно, негде још чудније,
 Али као у Бистричком Хуму,
 Републике насријед Хрватске,
 Нигде таке трговине нема.
 Продавница Меснога одбора
 Пословођу има весељака
 Па с народом чудне шале збија,
 Да му време у весељу прође.
 Сада скоро продавница доби
 Неколико танких кишобрана,
 Да их међу народом распрода.
 Пословођа се на муци нађе
 Како да подели кишобране
 И по бабу и по стричевима,
 И по звању и по задужењу,
 За народ га много брига није,
 Но за члане Меснога одбора
 И за друга надзорника лова,
 Јер се њима ваља умилити.
 А с народом лако удесио
 Потерао дебелог телала,
 Да објави из грла бијела:
 „Чуј народе, и стари и млади,
 Сутра рано, чим сунце изиђе,
 Скупите се листом на ледину
 Пред одборском нашом продавницом,
 Да купите танка кишобрана,
 Нека вам се против кише нађе“.
 Сутрадан је народ поранио,
 Притиснуо поље пред дућаном,
 Али радња стоји закључана,
 Пословођа на првOME спрату,
 Попео се на бијелу кулу,
 Па с пенџера вако проговара:
 „Много вас се браћо искупило,

Вас је много, кишобрана мало,
 Ал сам браћо јаду доскочио,
 Узео сам бјеле цедуљице,
 На њих ситне бројке исписао,
 Бацићу их с висока пенџера,
 Ко уфати цедуљицу с бројком,
 Може купит танког кишобрана“.
 То дорече па цедуље баци.
 Људи моји, шта се тад направи.
 Још цедуље по ваздуху лете,
 А настаде треска и ломљава,
 Ко ће први уфатит цедуљу.
 Навалио народ са свих страна,
 Направи се џумбус и галама,
 Гужва, битка, лом и отимање,
 Вика, писка, цика и кашљање,
 Поред тога мало фискултуре
 Шутирање, рагби бокс, рвање,
 Подиже се облак од прашине
 Мрак настаде усред бијела дана.
 Да је неком у тај облак ући,
 Имао би свашта погледати:
 Један јунак цедуљу уфати,
 Још је није добро ни држао,
 А оте је десет других руку,
 Исцепа је на десет делова.
 Један таман папир да уфати,
 А други му ногу подметнуо,
 С прашином му носа саставио.
 Опет неки папир уфатио,
 А други га малко ударио,
 Нешто краћим а подебљим штапом,
 Како га је лако ударио
 На очи му звезде искочиле,
 Све звијезде и девет планета,
 А десета на чело чворуга,
 Па му оте танке цедуљице,

Како оте одма је прогута,
Да и њега неко зло не снађе.
Неки јунак мало се сагнуо
Да са земље дигне цедуљицу,
А други се близу приближио,
Боцнуо га танком шпенадлицом,
Врисну јунак до бога се чуло,
Па отскочи небу под облаке.
Један јунак цедуљу уфати,
Па побјеже главом без обзира,
А за њиме педесетак људи,
Не би ли му цедуљу отели.
Трче брже од брзога воза
Ал га нису могли сустигнути,
Још га данас око села јуре.
Ту настаде још другијех чуда,
А гужва је даље потрајала,
Тукоше се цео дан до подне,
А када је сунце превалило,
По подне су битку наставили.

Да је неком тада погледати,
Веселака нашег пословођу:
Грчеви га од смеха фатају,
На очи му сузе удариле,
Рукама се по трбуху бије,
Мислиш – смејућ ће се распукнути,
Што је тако лепо измислио
Да се народ за цедуље бије.
А у радњи, шта се одиграва?
Ту чланови Меснога одбора
И са њима надзорниче лова,
Иза добро закључаних врата
Без цедуља и без отимања
Сваки себи бира кишобрана,
Нека му се у невољи нађе,
Па на мала износи га врата.
Ето, тако води трговину,
Пословођа у Бистричком Хуму,
Па народу неприлике ствара,
Самом себи шалу и весеље.

(Документација: 8,
„Вјесник“, Загреб, 17-IX-50)

Вечера на Душановцу

На злом месту, на сред Душановца,
Скупили се свекар и свекрва,
Таст и ташта, снаје и девери,
Муж и жена, четири свастике,
Два шурака и деца нејака,
Да прославе пет година брака.
Када време за вечеру дође,
Поседаше редом за трпезу,
Навалише на јело и пиће;
Стаде тасте да држи здравицу:
Чаше брује, кад – нестале струје!
Начини се мркла помрчина,
Прст пред оком не мош сагледати:
Мили боже на свему ти хвала,
Шта учини електро-централа!
Хтеде тасте сести у столицу,
Али седе на танку вуљушку:
Врисну тасте, до неба се чуло,
Пак отскочи небу под облаке,
Ал' се успут плафон испречио,
Те удари главом о плафона;
Кол'ки су му свици искочили,
На мах му се соба осветлила!
Свекар зграби флашу „Смедеревке“
Да попије док још има мрака.
И жена га није приметила;
Искапи је у једноме цугу,
Ал' кад оно – сирће за салату –
Направи се од свекра туршија!
Зете хтеде да користи гужву,
Пак дохвати парче од печења,
Загризе га с тријес једним зубом
(Један су му скоро извадили)
Кад, ал' оно не било печење,
Већ то била свастикина рука!
Врисну јадна млађана свастика,
Удари га оном другом руком,
А у руци тегла са ајваром,
Утера му коштице у главу.

Један девер много гладан био,
Дохватио првога тањира,
Све је јадан из њега појео,
То не био велики тањиру,
Већ то била пиксла повелика,
А у пиксли доста пикаваца –
Појео је по оке дувана!
Шурак узне киселог краставца,
Али му се чудно учинило
Откад има длака на краставцу?!
То не био кисели краставче,
Но је за реп угриз'о мачора,
Који но се на астал попео.
Врисну мачор па скочи у чорбу,
А одатле свекрви у крило.
Уплаши се несретна свекрва,
Па полете до првијех врата,
Ал' је притом мало погрешила:
Нису била то врата од стана,
Већ су била врата од ормана:
У орман је јадна улетела!
Наста цика, писка и јурњава,
Претурише богату трпезу,
Згази ташта у српског ђувећа,
А свекрва у киселог млека,
Направи се чудо и покора!
Кад тек неко залупа на врата!
Одједном се друштво умирило,
А улази млађани делија,
И овако јадан проговара:
„Дошао сам право из централе
Да наплатим рачуна за струју!“
Камо среће, да ово не рече!
Нико не зна шта је даље било,
Само једно свима је познато:
Исто вече млађаног делију,
Пренесоше на друго хирушко!

(1951)

Izložba modernog slikarstva

Devojka je svoje oči klela:
Čarne oči da ne bi gledale,
Jer kad odoh danas na izložbu
Na izložbu modernog slikarstva,
Sve gledaste, ništa ne vidjeste.
Na izložbi prepuno naroda
A još više razno-raznih slika
No nijedna ništa ne pretstavlja.
Dovija se onaj jadni narod
Ne bil kako slike razumeo:
Krive šije, istežu vratove,
Popeo se jedan na stolicu,
Drugi lego na žuta parketa,
Tamo treći čak na glavi dubi,
Ali sve to ništa ne pomaže,
Čud slikarska čudna je rabota,
Ispod jedne slike napisano:
„Ovo mrtvu pretstavlja prirodu.“
Ispred slike neko progovara:
Ubio je, nema razgovora:
Jeste mrtva, al nije priroda.“
Malo dalje nešto još čudnije
Puna slika crvenijeh pega,
Rekao bi: velike boginje.
Kad al' ono ispod slike piše
Da pretstavlja bitku na Kosovu!
E ako je tako izgledala
Izgledala bitka na Kosovu
I bolje je što je izgubismo.
Opet dalje jedna slika visi
Svim mogućim bojama namazana
Na njoj jeste nešto naslikano,
Al nikako da pogodiš šta je.
Nit je kuća, nit je željeznica,
Nit je astal, niti su stolice,
Nego sitno ispod slike piše
Da pretstavlja kozu na ispaši.
Tu se neki čiča zadesio

Sliku gleda vako progovara:
„E, ako je ovo ovde koza,
Gledajte me, ja sam onda jarac!“
Jedna slika svijeh nadmašila:
Čim se neko pred njom zaustavi
Hvataju ga stomachni grčevi,
A slabiji u nesvest padaju;
Tu dežurni stoje bolničari
I prvu im pomoć ukazuju.
A na slici ovo naslikano:
Dve verige i četir saksije,
Pola glave i četiri oka
I ostali još delovi tela,
Al nekako čudno razbacani:
Leva noga iz uveta viri
Desna ruka iz čela izrasla
A na laktu usta naslikana;
Kad pogledaš odmah bi rekao:
„Posledica sudara vozova.“
Kad, al slikar dole napisao:
„Na slici je braćo moja žena.“
Vala ako, tako mu i treba!
Zašto nije bolje pogledao
Pa je ne bi za ženu uzeo
Kad joj usta na lakat izrasla.
Mili bože ko je još video
Da na lakat neko progovara.
Na kraju je tužno pogledati
Kad izlazi narod sa izložbe
Svima su im šije iskrivljene
Ponekome vrat je i uganut
Pola ih je zrikavih ostalo
Dal na desno, ili levo oko
Polovina bome na oba dva,
A video niko ništa nije.

(1951)

„Карту више“

Мили боже, на свему ти вала,
 Путем иде наивни делија,
 Е много се тужан замислио,
 Хоће ли га срећа послужити,
 Карту више неком да потури.
 А кад стиже испред позоришта,
 И угледа гужву преголему,
 Превари се наивни делија,
 Превари се, уједе га гуја,
 По веселим гласом проговара:
 „У мене је једна карта више!“
 Камо среће да то не дорече!
 Кад за карту више народ чуо,
 По два копља у висину скаче,
 По два у вис, до три у даљину,
 Па полеће одасвијех страна,
 Ко да текстил на тачкице деле,
 Те се силна ту начини гужва.
 Притиснуше наивног делију,
 Притиснуше са све четир стране,
 Свак му оће преотети карту.
 Један јунак за руку га вуче,
 Други неки за ногу и руку,
 За уши га трећи уватио,
 Четврти му на рамена скаче;
 А пети се јаду досјетио,
 Са балкона усред гужве скочи,
 Још двојица с високих пенџера,
 Начини се чудо и покора.
 Мало затим гужва потрајала,
 Нешто мало, петнаест минута,
 А кад се гужва расчистила,
 Да је нашег погледат делије,
 Рођена га не препозна мајка.
 Свак би реко да то човјек није,
 Но страшило за вране гавране:
 На нос му је душа испанула,
 Туп му поглед, очи угаснуле,

На глави му дебела чворуга,
 У шеснаест се боја пресијава;
 Остало му свега пет, шест длака,
 А остале по калдрми леже,
 Још по нека у туђим шакама.
 На врату му умјесто кравате
 Виси обод од сивог шешира;
 Десни су му рукав истргнули,
 Постава му из рамена вири,
 А од лјевог само остануло
 Пола метра црног ибришима;
 Од прслука ништа не остаде,
 А од танке свилене кошуље,
 Две маншетне, и још трећа крагна;
 Чакшире му до колена цјеле,
 Од колена ситно исцепане,
 Још понегдје унтерцигер вири,
 А од цјеле лијеве ципеле
 Само му је пертла останула;
 У рукама још по нешто држи:
 У десници три, четир дугмета,
 У лјевици десну ногавицу,
 Стоји јунак и чудом се чуди,
 Што га снађе толика невоља:
 На правди га бога погубише,
 Погубише, све због карте више.

(1952)

А у т о б у с

Мили боже, на свему ти хвала!
Чудних ствари, чудних догађаја,
Ал' од свега ово најчудније:
Широм земље на свим друмовима,
Климају се преко целог дана,
Неке справе много необичне.
Једне од њих на кавезе личе,
Друге личе на старе шпорете,
Треће опет тако изгледају,
Као шпорет са четири рингле,
А четврте рекао би јесу
Старе канте гдје се ђубре баца.
На свакој је од њих нешто гвожђа,
Нешто гвожђа, а повише плеха,
И још разних других материјала,
Како се већ којој потребило.
На једној је плоча лесонита,
Другој воском рупе зачепљене,
Трећој картон место крова служи,
На четвртој место кваке танке
Од виљушке дршка привезана.
Све то танком жицом увезано,
Танком жицом, дебелим канапом,
Приковано с пет-шеснаест клинова,
Да се справа не би распанула,
Ако би се на њу наслонио.
И нико се не би досетио
Како ову справу да назове,
Да на њима није кондуктера,
Који виче из грла бијела:
„Ајте браћо, сиви соколови,
У а у т о б у с да се провозате!“
Ако ј' мајка родила јунака
Коме јесте живот досадио,
Да се оће друмом провозати,
Тад настају чуда свакојака:
Најпре стане силно клопарање,
Јечи бука на све четир' стране
Шкрипи справа, кашље, подригује,
Скаче, трза, клима, подрхтава,

Из мотора жут јој пламен лиже,
Из килера густа пара бије.
Точкови јој лако шеврдају,
Фарови се тешко сударају,
Ауспух јој се по калдрми вуче,
Лете искре до бога милога.
У аутобус силан јунак седи:
Држи волан у десницу руку,
А лијевом врата придржава,
Да их успут не би загубио;
Још са главом крова придржава
Да путнике не би поклопио.
Када треба кола окренути,
Тад настаје чудо и покора:
Псује шофер, жалосна му мајка,
По окреће округла волана,
Окреће га сад лево, сад десно,
Не би л' кола правац променила.
Ал' су кола справа непослушна,
Возе даље куд су наумила.
А кад нека узбрдица дође,
Тад искаче прво кондуктере,
За њим скачу лагани путници,
Те аутобус узбрдо гурају.
Када вожња своје крају дође,
Нове тада настају невоље:
Ако ли су исправне кочнице,
Вожња ће се лепо завршити,
Али ако кочнице не раде
Може бити разнијех незгода:
Једном с' лане бремза покварила,
Па се јадан није оставио,
Још се увек друмовима воза.
Људи стари, који много памте,
А они су од старијих чули,
Кажу да су ово аутобуси
Којима се силна српска војска,
Њој на челу стари Кнез Лазаре,
Одвезоше у бој на Косово.

(1954)

„Торсида“

Боже мили, чуда големога,
 Шта се чује то из Сплита града,
 У суботу очи нећеље?
 Ја ли пјесма, ја ли је музика,
 Ја л су звона, ја ли су сирене,
 Ја л прангије, ја ли џеврдари?
 Ништа од свег, од свачег по мало:
 То „Торсида“ прави серенаду
 Пред хотелом гдје отсједе „Звезда“,
 Цјеле ноћи пјесма потрајала,
 Да се „Звезда“ не би пожалила
 Што је лијепо нису дочекали.

Кад сјутра дан јутро освануло,
 А „торсида“ јуриш начинила,
 На механе, мензе, ресторане,
 Покупила лонце и шерпење,
 Још тигање, кофе и бокале,
 Сакупила дрвље и камење,
 Звона, трубе, пиштаљке, сирене,
 Клепетуше и тешке прангије,
 Кад навија нека јој се нађу,
 Кад „Хајдуку“ понајтеже дође
 Јеком силном морал да му дигне.
 Све направе кад је покупила,
 Тад „Торсида“ игралишту крену.
 А кад стиже зеленом терену,
 Силну буку стаде подизати,
 Не би л мало „Звезду“ поплашила.
 Мало затим време потрајало,
 А тимови на терен дођоше,
 Испред свију футболски судија,
 Капитени од обадва тима,
 Руке шире, у лице се љубе,
 А судију у бијелу руку,
 Па стадоше лопту ударати.
 То „Торсиди“ много криво било
 Што играчи лопту ударају,

А не један другог по ногама,
 Па је силну дреку подигнула,
 Не би л како дала џевап кавзи.
 Превари се Матошићу Фране,
 Превари се, уједе га гуја,
 Хабер даде у своју дружину:
 А кад чули млади „Хајдуковци“
 На „Звездаше“ јуриш учинише,
 Испред свију Матошићу Фране,
 Доби крила, кано бјела вила,
 Па отскочи од земљице црне,
 Лако скочи Ђаји у трбуха,
 Посред паса, укиде га с гласа.
 На Станета јуриш учинио,
 Намјери се јунак на јунака –
 Бије Фране, ал бије и Стане,
 Те се тако мало потукоше,
 Нешто мало, једно пола сата.
 Да је сада видјети „Торсиде“,
 Њој је ово много мило било,
 Пак повика из грла бијела:
 „Тако браћо, млади „Хајдуковци“,
 Удрите их, жалосна им мајка“.
 Ту се неки јунак преварио,
 Па повика: „Немој тако Фране.“
 Ал још није ријеч дорекао,
 Развуче га један члан „Торсиде“,
 Жутом трубом посријед темена,
 Оде труба на три половине.
 А кад „Хајдук“ другог гола даде,
 Да је тада стати па гледати,
 И гледати, а и послушати:
 Затрубише трубе и сирене,
 Ударише лонци и шерпење,
 Звона звоне, пуцају прангије,
 А „Торсида“ свијех надурлала,
 Мислиш – судњи дан је освануо.
 Пољећеше капе и шешири,

И још други ситнији предмети.
Један јунак од силног весеља,
Свој је лонац у ваздух бацио,
Кад се лонац из ваздуха врати,
Поклопи му главу до рамена.
Другог неког ћеиф уватио,
Пак потеже ливенога звона,
Њим распали некога „Торсиду“,
Три му дана у глави звонило.
Ал је ипак свијех надмашио,
Симонели, млади аутсудија:
Отскочио небу под облаке,
Завитлао судиског барјака,
Њим потрефи некога „Торсиду“,
Погоди га међу очи чарне –
На месту је зрикав остануо.
А тек тада настаде весеље,
Кад ограде срушише „Торсиде“,
На зелени терен провалише,

Па „Хајдуке“ грле, носе, љубе,
„Звездашима“ на рамена скачу,
И по неког мало одаламе,

А крај гола, код лјеве стативе,
Сакрио се судица утакмице,
Дрхти јадан, ноге му се тресу,
Па све мисли хоће ли икада,
Своју вјерну да загрли љубу,
Ил ће овдје душу оставити,
Но се бједан јаду досјетио,
Пак отсвира крај од утакмице.

А сада се браћо сви сложимо,
„Торсидама“ краја учинимо,
Јер ако нам остану „Торсиде“,
Терени ће пожељет играча,
Ал играча нигдје бити неће.

Boj u skupštini

Bože mili čudnoga li jada
 čudnog jada u sred Rima grada:
 skupili se razni poslanici
 skupili se s desna i sa leva
 u skupštini rimskoj da večaju.
 Tu narodni oci utvrdiše,
 složiše se i desni i levi,
 da je Trst oduvek njihov bio
 njihova je Istra i Rijeka,
 njihova je cela Dalmacija,
 njihova je Nica i Korzika,
 njihovo je i pola Afrike;
 jer su oni oci od kulture,
 svi ostali divlji su varvari.
 Kad su tako proširili carstvo,
 proširili bez zrna baruta,
 nova onda nastala diskusija.
 Pretresaju izbornog zakona.
 Tu se oci složit' ne mogaše,
 poskočiše na noge staračke,
 potegoše ubojna oružja,
 te nastade tuča poslanička.
 Da je kome stati pa gledati!
 Udaraju i desni i levi,
 oni srednji najviše stradaju;
 jedan skide obadve cipele
 njim' udara svoga protivnika
 udara ga po glavi junačkoj,
 blokeje mu u glavu sterao.
 Neki opet drugog udario
 udario zvonom za mirenje,
 odmah ga je jadnog umirio.
 Treći junak četvrtog uhvati,
 uhvati ga za tankoga vrata
 Kako ga je lako pritegao,
 u čvor mu se oči zavezale.

Peti, šestog pesnicom raspali
 raspali ga po ćelavoj glavi.
 Smesta mu je kosica izrasla.
 Tamo opet do dva poslanika,
 jedno drugom isteruju zube,
 i šamare vruće pilepljuju;
 kad videše, – iz iste su stranke.
 Te se jedan drugom izviniše,
 sa parketa zube pokupiše.
 Tu im jedan sa ledja prišao,
 ubode ih tankim naliv perom,
 poskočiše do teška lusteru,
 za njega se jadni zakačiše,
 pa skidaju "tugsram" sijalice
 te gadjaju ostale junake.
 Neki junak svijeh nadmašio:
 odvalio nogu od astala,
 te njom gadja jednog larmadžiju,
 pogodi ga medju oči čarne.
 Debele mu razbi naočare,
 osta ovaj slepac kod očiju;
 te on stade pred mramorna stuba
 misli od njega da mu je protivnik,
 stade stuba ljuto šamarati,
 na mramoru čvoruge iskaču.
 Tu mu s ledja drugi junak pridje,
 raspali ga bambusovim štapom,
 te mu jadnom glava zazvonila.
 Odjednom se oci umiriše
 i desnicom rukom prekrstiše,
 pomisliše, zvoni na jutrenje.
 Zatim nastala tuča još strašnija,
 više su se tukli i borili,
 i veća su činili junaštva
 nego u tri rata što prodjoše,
 a u ime Rima i kulture.

Летњи дан на плажи

На станици испред „Шест топола“
Душегупке стално застајукују,
Из њих јуре кувани јунаци,
Грабе Сави, мутној води млакој.
То не биле браћо душегупке,
Нити били кувани јунаци,
Већ трамваји стају београдски
Из њих многи излазе купачи,
Не би ли се мало расхладили.
Ал се многи брзо расхлађују,
Тренутно их хладан зној облива,
Када данак за кабину плате.
На кабине јуриш начинили
Једно другом преко главе скачу,
Навалило и старо и младо,
Скида с себе свилу и кадиву
(По сниженим купљену ценама),
И излази у гаће купаће.
А на плажи чуда свакојака:
Једно другом по ногама газе,
Лактовима мувају трбухе,
Џабе једни друге масирају
И бесплатно жуљеве скидају.
Неки опет с трамбулине скачу,
Али су се одмах покајали:
Јуначки су образ окаљали,
По дну реке носом зарибали;
Један јунак све их надмашио:
С трамбулине на главу скочио,
И на своју али и на туђу –
Неком ђиди на главу скочио,
Обојица на дно потонуше,
Тек увече опет испливаше
За јуначке пипају се главе.
Код базена за дјецу нејаку
Матори се купају и скачу;
Истјерали дјецу на обалу –
Дјеца плачу, а матори скачу.
Ту се деси неки непливачу,
Случајно га у воду гурнуше;

Нуто браћо, јада изненада:
Сама му се уста отворише –
Мора да је много жедан био
Јер кад стаде мутну воду пити,
Мислиш сад ће Сава пресушити.
Воду пије, овако вапије:
„Помагајте браћо и пливачи,
Помагајте ако бога знате!“
Из бифеа гдје се вино точи
Гледа њега пијани купачу
Што се вином од изнутра купа;
У њег гледа, вако проговара:
„Што се дереш незнана делију,
Као звучник из каванске баште,
Ниси више од мене попио?!“
„Та како се болан не би драо,
Када јадан не знадем пливати!“
Погледа га пијани купачу,
Погледа га раменима слеже:
„Баш си човек неки некултуран,
Не знам ни ја, па опет не вичем!“
Кад то рече, шанку се окреће
Да попије чашу топла вина;
А наш јунак оста на мегдану,
Даље пије мутну воду савску.
Прискочише четир пет јунака,
Извукоше незнана делију,
Овако му сташе бесједити:
Богом брате, незнана делију,
Што прогута толко воде мутне,
Још два пута да си потегао,
Не шће за нас ништа останути!“
Виђе и он да је претерао,
Те ту стаде воду повраћати;
На све стране воду избацује,
Ал највише на уши јуначке,
Те поврати Сави водостање.
Тај се мајци више не окупа,
Ни у води нити у лавору,
Доста му је воде довијека.

Уметничка тезга

Вино пију млади умјетници
 Млади глумци, оперски певачи,
 Усред оног хотел „Мажестика“,
 Седам деци три стотин' динара
 Ту пролази незнан службениче
 И овако стаде бесједити:
 „Ој бога вам млади умјетници
 Откуда вам тол'ко силно благо
 У „Мажестик“ да пијете вино,
 Када томе нема много дана
 Ни за бозу нијесте имали?“
 Одговара млади умјетнице:
 „Кад нас питаш, право да ти кажем:
 Откуд нама да пијемо вино,
 Који но смо мутну бозу пили.
 Много има разнијех приредби,
 Њих је много умјетника мало
 Те ми ту се јаду досјетисмо
 Састависмо једну гарнитуру
 Од неколка млада умјетника,
 Научисмо до две до три пјесме
 Нека нам се за приредбу нађу,
 Па гдје пре нас други не доспјеше
 Ми смо наше тезге отворили,
 Оне две, три тачке продавали
 По хиљаду и по две динара“.
 Тек што причу бјеше довршио,
 Глас дебели из угла се јавља:
 „Не фали се лудо момче младо,
 И ми пјесме за тезгу имамо:
 Када дођу различни празници
 Велике су свуда свечаности
 А ни једне без програма нема,
 Нит програма без нас бити може.
 А ми ти се тада разјуримо,
 Све аутом да не задоцнимо,
 На шест, седам и осам приредби
 Те на свакој нешто отпјевамо.

Свуд узмемо две до три хиљаде,
 Двајес' хиљад' на ноћ зарадимо.
 Још би већа бивала зарада
 Да с' ауто не мора да плаћа.
 И још једна има ту незгода –
 Мало има година празника.“
 Кад то рече мало отскалира
 (У фис-дуру четири октаве),
 Ал ту неко момче проговара,
 Тананијем гласом из тенора:
 „Не будали матора гласино.
 Ласно ти је толко зарадити
 Кад ти певаш стотину операх,
 Но бољи смо ипак ми трговци:
 Са три пјесме што смо научили,
 Исте те смо паре зарадили,
 Приређивач још нам такси плаћа,
 И господском чашћава вечером.“
 Криво било староме пјевачу
 Па од муке фалш отпева скалу,
 Али момче причу наставило:
 „Још увек нам мало пара било,
 Највећу смо тезгу отворили:
 Кад годишње настану ферије,
 Тад кренемо листом на турнеје
 Обиђемо свих шест република,
 А људи би хтјели умјетности,
 Па за улаз лепе паре дају
 А ми своје три пјесме пјевамо,
 Слуша народ, само у нас гледа,
 А ми једним оком у публику,
 А другијем у касу гледамо,
 Приређивач да нам не подвали.
 А приредба чим је завршена,
 Још се није спустила завјеса,
 Појуримо новац да дјелимо,
 Ето тако за једне ферије,
 Ако нам је срећа наклоњена,

Уфатимо преко сто хиљада.
Само јесте голема невоља
Што повише немамо ферија,
Бар годишње дванајест мјесеци.
Сад си чуо незнан службениче
Откуд нам тол'ко силно благо,
У „Мажестик“ да пијемо вино.“
Кад је причу до краја сватио

Озноји се незнан службениче,
Па извади везену мараму
(Две тачкице, двадесет динара)
Зноја брише, вако проговара:
„Аох мене до бога милога
То вам углед и умјетност квари
Кад чините с пјесмом такве ствари
К'о за тезгом што чине пиљари“.

(После прочитаног десетерца – музика: Циркуски марш из „Продане невесте“)

Мира – службеник
Мија – бас
Бранка – млад уметн.
Жарко – тенор

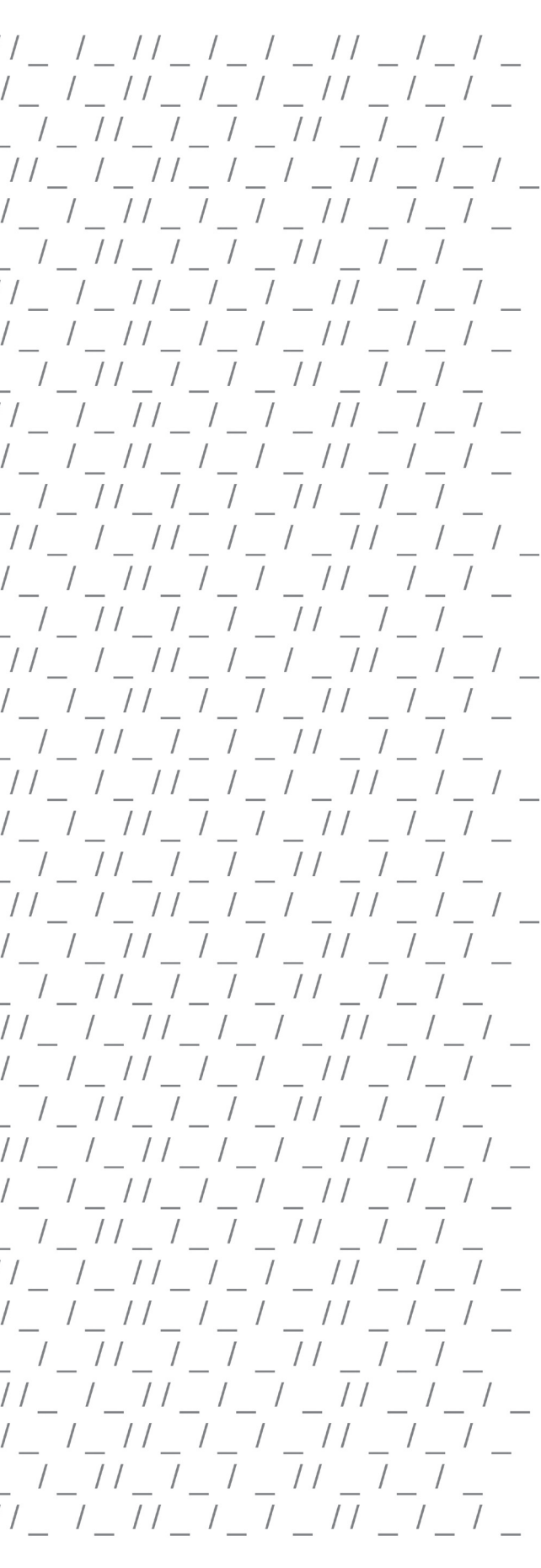
[Без наслова]

Мили Боже чуда великога,
 Или грми ил' се земља тресе,
 Ил' удара море о брегове,
 Ил' се врши пренос из Кореје?
 Нити грми, нит' се земља тресе,
 Нит' удара море о брегове,
 Нит' се врши пренос из Кореје,
 Већ то трамвај скаче низбрдицом,
 Како граби весела му мајка,
 По три троле у даљину скаче,
 По три у даљ до две у висину,
 А по једну сад лево, сад десно,
 Зашто су му шине расклимане.
 Мало тргне, мало посустане,
 Лете искре на све четир' стране.
 На станици свакој битка славна,
 Ко ће први ући у трамваја.
 Када човек у трамваја уђе,
 На улазу кондуктер-девојка,
 На глави јој капа умазана,
 Испод капе коса нечешљана,
 Блуза масна, руке неопране,
 Те издаје карте на тенане,
 По две карте на минут издаје,
 Сваки други минут се одмара.
 У трамвају гужва преголема,
 Да је коме стати па гледати,
 Имао би рашта да се чуди:
 Места има за шездесет људи,
 А унутра три стотине душа.
 Што је прошло кроз задњу платформу,
 У колима изгубиће главу,
 А што тамо још некако прође,
 Изгинуће на предњој платформи.
 Измеша се и старо и младо,
 Изукршта и ноге и руке,
 Кад би реко да свако своје узме,
 Не би нико знао шта је чије.

Под клупама ситна чељад седи
 На клупама по четир човека,
 А остали у колима стоје
 Једно другом газе на жуљеве.
 Ту се један јунак задесио
 Десном ногом на предњој платформи,
 Лева му се још по задњој вуче.
 Други гурн'о ноге кроз пенцера,
 Трећи јунак и ноге и руке.
 Једном само глава у трамвају,
 Тело му се по ваздуху клати,
 А други је свијех надмашио:
 Зубима се за папучу држи,
 Ноге му се по калдрми вуку.
 Седми осмом леђа зајашио,
 На глави му зембил-корпу држи.
 Деси ли се неко среће худе,
 Да с трамваја треба да се скине
 Многе ту га прихватају руке
 И кроз прозор баце на улицу.
 У трамвају цика, плач и вика,
 Сви путници очи избегили
 Мислиш судњи дан им освануо.
 У трамвају – стари људи памте
 Беху некад куке за држање
 Али сада од силнијех кука
 Само једна здрава останула,
 Држи куку сто педесет руку,
 Сто педесет витла по ваздуху.
 Трамвај шкрипи, цима, трза, скаче,
 Те настаје звука и звоњава:
 То путници губе равнотежу,
 Јуначким се главам сударају,
 И ту разне звукове стварају.
 А кад стигне последња станица,
 Тужно ти је оно погледати
 Кад излазе људи из трамваја.
 Жив понеко из кола изиђе,

Жив понеко, али читав нико:
Неком нема на ципели ђона,
Једном фали лева ногавица,
А другоме обадва рукава.
Један уђе у новом оделу
А изађе у гаће купаће,
Остаде му од целог одела
Две, три шаке ситна цугехера.

Ето тако бива сваког дана
Све до мрака а од јутра рана,
У који год трамвај човек седне,
За пет лета возња му преседне,
Треба срце лава, снага вола,
Па д уђеш у трамвајска кола.

Prikazi

Prikazi

Milena Spremo

Univerza v Ljubljani

Filozofska fakulteta

Slovenija

milena.spremo@gmail.com

Učbeniki, priročniki in učna gradiva za učenje slovenskega jezika za odrasle¹

V prispevku so predstavljeni učbeniki, priročniki in učna gradiva, ki so izdana v novejšem času v okviru Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik, ki deluje na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, pri katerem je zelo razvita založniška dejavnost, izdana gradiva pa temeljijo na dolgoletni pedagoški teoriji in praksi.

a) Učbeniki:

1. Serija učbeniških kompletov *Slovenska beseda v živo*² je namenjena tujim odraslim udeležencem tečaja ali študentom, ki želijo doseči določeno raven znanja slovenskega jezika. Upošteva dokument Skupni evropski okvir in v skladu s tem je zgrajena tako, da upošteva jezikovne stopnje znanja po lestvici Skupnega evropskega

¹ Podatki o učnih gradivih, izdanih v Sloveniji, povzeti s spletne strani Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik: <http://centerslo.si/knjige/ucbeniki-in-prirocniki/>

² Markovič, Andreja, Mojca Stritar, Tanja Jerman, Staša Pisek. 2013. *Slovenska beseda v živo 1a*. Učbenik / Delovni zvezek za začetni tečaj slovenščine kot drugega / tujega jezika (A1). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Markovič, Andreja, Mojca Stritar, Tanja Jerman, Staša Pisek. 2015. *Slovenska beseda v živo 1b*. Učbenik / Delovni zvezek za začetni tečaj slovenščine kot drugega / tujega jezika (A2). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Markovič, Andreja, Danuša Škapin, Mihaela Knez, Nina Šoba. 2012. *Slovenska beseda v živo 2*. Učbenik / Delovni zvezek za začetni tečaj slovenščine kot drugega / tujega jezika (B1). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Markovič, Andreja, Mihaela Knez, Nina Šoba, Mojca Stritar. 2011. *Slovenska beseda v živo 3a*. Učbenik / Delovni zvezek za začetni tečaj slovenščine kot drugega / tujega jezika (B2-C1). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Markovič, Andreja, Mihaela Knez, Nina Šoba, Mojca Stritar. 2011. *Slovenska beseda v živo 3b*. Učbenik / Delovni zvezek za začetni tečaj slovenščine kot drugega / tujega jezika (C1). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

jezikovnega okvira od A1 do C1 ter ustreza tristopenjskim izpitnim ravnam preverjanja znanja: osnovni ravni, višji ravni in ravni odličnosti. Serija učbeniških kompletov je nastajala na tečajih Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in je rezultat timskega dela priznanih slovenistik Andreje Markovič, Mojce Stritar, Tanje Jerman, Staše Pisek, Mihaele Knez, Nine Šoba in Danuše Škapin. Učbenik ni namenjen samostojnemu učenju, temveč tečajem, ki jih izvaja lektor.

Posamezni učbeniški komplet obsega učbenik in delovni zvezek z rešitvami vaj ter zgoščenke z avdio in videoposnetki, dodatno gradivo in priložnik za učitelje pa je moč brezplačno prevzeti na spletnih straneh Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik. Serijo učbeniških kompletov sestavljajo:

- *Slovenska beseda v živo 1a* je namenjena odraslim udeležencem začetnih tečajev brez predznanja, ki se želijo naučiti osnovnih sporazumevalnih vzorcev za vsakodnevno sporazumevanje. Cilj učbenika je doseganje ravni A1 po lestvici Skupnega evropskega jezikovnega okvira ter učinkovita priprava na opravljanje izpita na osnovni ravni.
- *Slovenska beseda v živo 1b* je namenjena odraslim udeležencem začetnih tečajev s predznanjem. Cilj učbenika je doseganje ravni A2 po lestvici Skupnega evropskega jezikovnega okvira ter učinkovita priprava na opravljanje izpita na osnovni ravni.
- *Slovenska beseda v živo 2* je namenjena nadaljevalnemu tečaju slovenščine. Cilj učbenika je doseganje ravni B1 po lestvici Skupnega evropskega jezikovnega okvira ter učinkovita priprava na opravljanje izpita na višji ravni.
- *Slovenska beseda v živo 3a* je namenjena izpopolnjevalnemu tečaju slovenščine. Tematsko obravnava življenje posameznika v vsakdanjiku, v prostem času in v odnosih do drugih ljudi, slovensko kulturo, zgodovino ter družbeno-politično življenje v Sloveniji. Cilj učbenika je doseganje ravni B2–C1 po lestvici Skupnega evropskega jezikovnega okvira ter učinkovita priprava na opravljanje izpita na ravni odličnosti.
- *Slovenska beseda v živo 3b* je namenjena izpopolnjevalnemu tečaju slovenščine. Tematsko obravnava socialno problematiko, medije, aktualne teme v znanosti in poslovnem svetu. Cilj učbenika je doseganje ravni C1 in višje po lestvici Skupnega evropskega jezikovnega okvira ter učinkovita priprava na opravljanje izpita na ravni odličnosti.

2. Serija učbenikov *Gremo*³ je namenjena odraslim, ki se želijo naučiti slovenščino s pomočjo učitelja na krajših, a učinkovitih tečajih, saj temelji na sporazumevanju v vsakodnevnih situacijah. Upošteva dokument Skupni evropski okvir in v skladu s tem gradi na jezikovnih stopnjah znanja po lestvici A1–B1 ter ustreza osnovni in nadaljevalni stopnji znanja. Avtorice omenjene serije učbenikov so priznane slovenistke Andreja Ponikvar, Nataša Pirih Svetina, Polona Liberšar in Ivana Petric Lasnik, ki imajo večletne izkušnje s poučevanjem tujih govorcev tako v Sloveniji kot v tujini. Omenimo naj, da je Andreja Ponikvar vrsto let delala kot lektorica na Filološki fakulteti v Beogradu.

Sestavni del vsakega učbenika je zgoščenka z avdioposnetki. Serijo učbenikov sestavljajo:

- Učbenik *A,B,C ... 1,2,3 GREMO* je namenjen začetnikom na tečajih slovenščine kot drugega in tujega jezika ter ustreza osnovni stopnji (A1).
- Učbenik *Gremo naprej* je namenjen nadaljevalcem na tečajih slovenščine kot drugega in tujega jezika ter ustreza osnovni stopnji (A2).
- Učbenik *Naprej pa v slovenščini* je namenjen nadaljevalcem na tečajih slovenščine kot drugega ali tujega jezika ter ustreza nadaljevalni stopnji (B1).

3. *Slovenščina ekspres 1*⁴ je učbenik za začetno učenje slovenščine. Namenjen je odraslim, ki želijo obnoviti ali osvojiti osnovno besedišče in sporazumevalne vzorce za osnovno vsakdanje sporazumevanje v slovenščini. Učbenik je lahko zaradi nazornega slikovnega in avdiogradiva namenjen samostojnemu uporabniku. Avtorice učbenika so Tanja Jerman, Staša Pisek in Anja Strajnar.

³ Pirih Svetina Nataša, Andreja Ponikvar. 2013. *A,B,C ... 1,2,3, GREMO*. Učbenik za začetnike na tečajih slovenščine kot drugega ali tujega jezika (A1). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Petric-Lasnik, Ivana, Nataša Pirih Svetina, Andreja Ponikvar. 2013. *Gremo naprej*. Učbenik za nadaljevalce na tečajih slovenščine kot drugega ali tujega jezika (A2). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Liberšar, Polona, Ivana Petric Lasnik, Nataša Pirih Svetina, Andreja Ponikvar. 2015. *Naprej pa v slovenščini*. Učbenik za nadaljevalce na tečajih slovenščine kot drugega ali tujega jezika (B1). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

⁴ Jerman, Tanja, Staša Pisek, Anja Strajnar. 2015. *Slovenščina ekspres 1*. Učbenik za začetnike na tečajih slovenščine kot drugega ali tujega jezika. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

4. Učbenik *S slovenščino nimam težav*⁵ je namenjen nadaljevalcem na kratkih tečajih slovenščine. Sestavni del učbenika je zgoščanka s posnetki besedil in vaj. Zastavljen je tako, da lahko učitelj poljubno izbira med posameznimi deli oziroma enotami, ki jih namerava obravnavati pri pouku. Avtorice učbenika so Andreja Markovič, Vesna Halužan, Mateja Pezdirc Bartol, Danuša Škapin in Gita Vuga.
5. Učbenik *Jezikovod*⁶ avtoric Ine Ferbežar in Nataše Domadenik je namenjen izpopolnjevalcem. V njem so zbrana besedila na različne teme ter vaje za razumevanje teh besedil skupaj z vajami za govorenje, pisanje in utrjevanje slovnice. Učbenik odlikujejo pestre teme ter duhovite ilustracije Alenke Čuk. Sestavni del učbenika je zgoščanka s posnetki besedil.
6. Za učence na najvišji ravni, pa tudi za poznavalce slovenščine, je zanimivo gradivo *S slovenščino po svetu*⁷. Sestavljajo ga besedila z nalogami za visoko, nadaljevalno in izpopolnjevalno raven slovenščine kot drugega in tujega jezika ter ustreza ravni C1 po Skupnem evropskem jezikovnem okviru. Gradivo je nastalo na pobudo lektorjev, ki poučujejo slovenščino kot tuji jezik na univerzah v tujini v okviru programa Slovenščina na tujih univerzah. Namenjeno je predvsem študentom, ki želijo ob pomoči učitelja ali samostojno izpopolniti svoje znanje slovenščine.

b) Za učenje in bogatenje besednega zaklada so na voljo poleg učbenikov še naslednja učna gradiva:

- *Slika jezika*⁸ je didaktičen pripomoček v obliki jezikovnih kartic, ki omogoča sproščeno učenje besedišča in jezikovnih vzorcev. Obsega 1882 besednih in slikovnih kartic, ki so razporejene v 18 tematskih sklopov ter priročnik.

⁵ Markovič, Andreja, Vesna Halužan, Mateja Bartol Pezdirc, Danuša Škapina, Gita Vuga. 2013. *S slovenščino nimam težav*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

⁶ Ferbežar, Ina, Nataša Domadenik. 2005. *Jezikovod*. Učbenik za izpopolnjevalce začetnike na tečajih slovenščine kot drugega ali tujega jezika. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.

⁷ Ponikvar, Andreja, Ivana Petric Lasnik (ur.). 2013. *S slovenščino po svetu: besedila z nalogami za visoko nadaljevalno in izpopolnjevalno raven znanja slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

⁸ Klemen, Matej, Damjana Kern, Mihaela Knez (ur.). 2013. *Slika jezika: slikovno gradivo za poučevanje slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- *Žepna slovenščina*⁹ je dvojezični jezikovni pripomoček za začetnike. V knjižici so na zabaven način predstavljene jezikovne in kulturne značilnosti Slovenije in slovenske kulture. Osnovni sporazumevalni vzorci so razdeljeni na tematske sklope, ki so dopolnjeni z ilustracijami in prevodi. Priročnik je dostopen v 22 jezikih,

- *Jps!*¹⁰ je jezikovni priročnik, namenjen predvsem študentom na začetnih tečajih slovenščine, saj ga odlikuje specifično študentsko besedišče.

- *Povej naprej*¹¹ je priročnik metodičnih dejavnosti za pouk slovenščine, ki s svojimi predlogi in vajami spodbuja komunikacijski način učenja.

- *Pogovarjajmo se naprej*¹² je priročnik, namenjen konverzacijskim dejavnostim pri pouku slovenščine ter spodbujanju komunikacijskega načina učenja.

- *Slovníčne preglednice slovenskega jezika*¹³ so namenjene predvsem nadaljevalcem in izpopolnjevalcem pri utrjevanju svojega slovníčnega znanja.

c) Za pripravo na izpit in pridobitev ustreznega certifikata o znanju slovenščine je priporočljivo utrjevati svoje znanje s pomočjo:

- *Zbirke testov za izpit iz znanja slovenščine na osnovni, srednji in visoki ravni*¹⁴, saj ponujajo vse informacije v zvezi s prijavo na izpit, izpitnih nalog ter vključuje vzorčne teste za vajo.

⁹ Nidorfer Šiškovič, Mojca in drugi (ur.) 2015. *Džepni slovenački = Žepna slovenščina*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

¹⁰ Bovha, Tanja, Jernej Ključevšek. 2007. *Jps!*. Priročnik za prvo učenje slovenščine za tuje študente v Sloveniji. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.

¹¹ Krevs Birk, Uršula 1996. *Povej naprej*. Priročnik metodičnih dejavnosti za pouk slovenščine kot drugega/tujega jezika. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.

¹² Stritar, Mojca (ur.) 2011. *Pogovarjajmo se naprej*: konverzacija pri pouku slovenščine kot tujega jezika. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

¹³ Knez, Mihaela, Andreja Ponikvar, Tanja Jerman 2016. *Oblike v oblakih*. Slovníčne preglednice. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

¹⁴ Ferbežar, Ina, Ivana Petric Lasnik. 2008. *Izpit iz znanja slovenščine na osnovni ravni : Zbirka testov*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, Izpitni center.

Pirih Svetina, Nataša, Ina Ferbežar. 2008. *Izpit iz znanja slovenščine na srednji ravni : Zbirka testov*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, Izpitni center.

Pirih Svetina, Nataša, Ina Ferbežar. 2008. *Izpit iz znanja slovenščine na visoki ravni : Zbirka testov*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, Izpitni center.

- *Pot do izpita iz slovenščine*¹⁵: Učbenik za pripravo na izpit iz znanja slovenščine na srednji in visoki ravni dopolnjuje Zbirko testov za izpit in je namenjen intenzivni pripravi na preverjanje znanja.

Predstavljeni učbeniki, priročniki in učna gradiva temeljijo na najso-
dobnejših lingvo-didaktičnih spoznanjih in so namenjeni vsem, ki bi
se želeli uspešno naučiti ali poglobiti znanje slovenskega jezika. Skozi
dobro osmišljene metode uporabnik ne utrjuje zgolj slovničnih pravil
in širi besedišča, ampak tudi spoznava elemente slovenske kulture in
običaje, geografske značilnosti in lepote Slovenije ter zanimivosti iz
življenjskega vsakdana Slovencev, kar omogoča učečemu, da si ustvari
bolj kompleksno predstavo o Sloveniji, njeni kulturi, slovenščini in
njenih ljudeh.

¹⁵ Kern, Damjana, Mojca Stritar Kučuk, Damjan Huber, Tjaša Alič, Tanja Jerman. 2013. *Pot do izpita iz slovenščine*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Rut Zlobec
OŠ Maksa Pleteršnika
Pišece, Slovenija
rut.zlobec@guest.arnes.si

Križ kraž¹ in Čas za slovenščino 1 in 2²: predstavitev novega učbeniškega gradiva za otroke in mladostnike

S prvim septembrom je tudi uradno začel veljati nov učni načrt za dopolnilni pouk slovenščine v tujini. Izdalo ga je slovensko ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, dostopen je na spletni strani: www.zrss.si/pdf/Ucni-nacrt-dopolnilni-pouk-slovenscine.pdf. Razdeljen je na 3 starostna obdobja (5–8 let, 9–11 let, 12–18 let) in na 3 ravni znanja v skladu s poimenovanji ravni v Skupnem evropskem jezikovnem okviru (A1, A2, B1).

Sodelavci Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik so poskrbeli, da je izvajanje pouka po novem učnem načrtu čim bolj uspešno, učinkovito in učencem zanimivo.

¹ KRIŽ kraž. Priročnik za učitelje / Mihaela Knez ... [et al.] ; [urednika Matej Klemen, Mihaela Knez ; ilustratorica Marta Bartolj]. - 1. natis. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015 ([Ljubljana] : Kubelj). - 113 str. : ilustr. ; 30 cm, ISBN 978-961-237-793-9.

² ČAS za slovenščino 1. Delovni zvezek za začetno učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika za najstnike / Mihaela Knez ... [et al.] ; [urednice Damjana Kern ... [et al.] ; ilustrator Miha Čebulj]. - 1. natis. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015 ([Ljubljana] : Kubelj). - 122 str. : ilustr. ; 30 cm, ISBN 978-961-237-773-1, in ČAS za slovenščino 2. Delovni zvezek za začetno učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika za najstnike / Mihaela Knez ... [et al.] ; [urednice Tjaša Alič, Damjana Kern, Mihaela Knez ; ilustrator Miha Čebulj]. - 1. natis. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015 ([Ljubljana] : Kubelj). - 202 str. : ilustr. ; 30 cm. ISBN 978-961-237-776-2.

Na seminarju za učitelje dopolnilnega pouka slovenščine v tujini, ki sta ga tudi letos organizirala omenjeno ministrstvo in Zavod za šolstvo in šport, nam je ena od avtoric, Mihaela Knez, predstavila težko pričakovano gradivo za predšolske oz. neopismenjene otroke *Križ kraž* ter učbeniško gradivo za najstnike z naslovom *Čas za slovenščino 1* in *2*. Gradivo je dostopno na spletni strani Centra za slovenščino: <http://centerslo.si/za-otroke/gradiva/>.

Križ kraž, učbenik za začetno učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika za neopismenjene otroke, so ustvarili avtorji z večletnimi izkušnjami poučevanja: Mihaela Knez, Matej Klemen, Tjaša Alič in Damjana Kern. Razdeljen je na 12 enot: Jaz in moja družina, Številke, Barve, Šolske potrebščine, Oblike, Igrače, Kaj delam?, Sadje in zelenjava, Hrana in pijača, Oblačila, Hiša in Živali. Pred vsako enoto je pregledni karton oz. ilustrirana naslovnica z ustreznim besediščem, sledijo slovarska stran in delovni listi. Uporaba gradiva je temeljito predstavljena v priročniku za učitelje. Dodana je tudi zgoščenka (CD) z zvočnimi posnetki. Žal le-teh ni na spletni strani. Učbenik najmlajšim učencem omogoča, da dejavno, igrivo in ustvarjalno ob poslušanju, igri vlog, petju, risanju, barvanju, izrezovanju, lepljenju itd. spoznavajo osnove slovenščine, obenem pa učitelju pušča dovolj prostora za prilagajanje, dopolnjevanje in širjenje vsebine.

Za učence od 7 do 11 leta je na voljo zelo uporabno gradivo z zgoščenko *Poigravimo se slovensko*, ki so ga ustvarile Tatjana Vučajnk, Barbara Upale in Mateja Kelner, izdal pa ga je Zavor RS za šolstvo.

Naši učenci, ki se udeležujejo poletnih šol slovenščine v organizaciji Zavoda RS za šolstvo (od 8 do 14 let), Centra za slovenščino (mladinska šola od 13 do 18 let in poletna šola za odrasle) ali Univerze na Primorskem (Halo, tukaj slovenski Mediran – od 15 let naprej), navdušeno pripovedujejo in pišejo o doživetjih. Posebno pa jih očara Ljubljana, ki jo spoznavajo na poletni šoli v organizaciji Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik. Učenci od 12 leta naprej so že opremljeni z določenim metajezikovnim znanjem, tako da poučevanje in učenje jezika lahko potekata bolj sistematično. Poletne šole slovenščine jim omogočijo, da se za 14 dni »potopijo« v slovenščino in občutno napredujejo v znanju slovenščine, poznavanju slovenske kulture, tradicije ...

Ob bogatih izkušnjah, ki so jih že omenjeni avtorji pridobili ob delu z mladimi, je nastalo odlično učbeniško gradivo za učence, stare od 12 do 18 let (dva učbenika, dva delovna zvezka in dve zgoščeni z zvočnimi zapisi). *Čas za slovenščino 1* sestavlja pet enot: Učim se slovenščino, Moja šola, Moj dan, Moj prosti čas in Gremo na ekskurzijo. *Čas za slovenščino 2* prav tako sestavlja pet enot: Jaz in moja družina, Dober tek!, Moje mesto, Moj dom ter Telo in zdravje. Sistematična in slikovita učbenika imata v dodatku slovnične preglednice, zapise govornih besedil in predstavitev jezikovnih zmožnosti. Učence spodbujata k različnim dejavnostim (poslušanje, pripovedovanje, igra vlog, branje, pisanje ...).

Dodana sta zelo vabljiva delovna zvezka, ki učencem omogočata zanimivo in tudi ustvarjalno ponavljanje, utrjevanje gradiva. Tako kot *Križ Kraž* tudi gradivo *Čas za slovenščino* učitelju omogoča aktualizacijo, dodajanje in širjenje vsebin.

Ob zaključku leta, ki je bilo posvečeno akademiku prof. dr. Jožetu Toporišiču, izjemnemu poznavalcu in raziskovalcu slovenskega jezika, naj zaključim z njegovo mislijo: »*Slovenščino je potrebno spoštovati tako, kot svoj jezik spoštujejo pripadniki velikih narodov*«.

Čas je za slovenščino.

Irena Kužnik

Univerzitet u Beogradu

Filološki fakultet

Srbija

irenakuznik@gmail.com

Jezići u kontaktu: status srpskog jezika u Sloveniji i slovenačkog jezika u Srbiji – *komentarisan bibliografija* –

1. Uvod

Sam koncept jezika u kontaktu implicira lingvističku pojavu u društvenom kontekstu, odnosno odraz društvene interakcije na jezičku strukturu (Filipović 2009, 91). Imajući u vidu brojne istorijske, političke, društvene i kulturne okolnosti na teritoriji nekadašnje Jugoslavije u prethodnih dvadesetak godina, koje su, između ostalog, sa sobom donele i nastanak novih država i jezika, može se zaključiti da je ova pojava njihov logičan sled.

U nastavku sledi izbor komentarisane bibliografije na temu kontakta između srpskog i slovenačkog jezika, u kojoj se najpre predstavljaju okolnosti i uticaji koji su doveli do sadašnje jezičke situacije na našim prostorima, zatim se opisuje status srpskog jezika u Sloveniji i status slovenačkog u Srbiji, a u tom se kontekstu razmatraju i sociolingvistički koncepti poput jezičkog identiteta, jezičke ideologije i trenutno jedinog primera zamene jezika južnoslovenske jezičke grupe na Balkanu, kao i stvaranja novog kulturološko-jezičkog fenomena na teritoriji Slovenije, koji se može svrstati u neku vrstu sociolekta ili idiolekta, a direktna je posledica kontakta ovih dvaju jezika.

2. Okolnosti i uticaji

Raspadom bivše zajedničke države 1991. godine u svim novostvorenim državama nastupio je period burnih socijalnih i političkih promena, koje su uticale i na promenu statusa i percepcije pojedinačnih nacionalnih jezika. Imajući u vidu da se jezik oduvek povezivao sa jačanjem svesti o nacionalnom identitetu, nije iznenađujuće to što su tadašnje političke prilike u prvi plan stavile isticanje trojstva „jedna država – jedna nacija – jedan jezik“ i potrebe da svaka država formirana raspadom bivše Jugoslavije ima sopstveni jezik. Takva ideologija je dovela do toga da nekad Ustavom ravnopravni jezici bivše zajedničke države sada imaju statuse manjinskih, odnosno stranih jezika u pojedinačnim državama na nekadašnjem zajedničkom prostoru.

Petrović, Jelena. 2009. Jezička politika i ideologija jugoslovenstva u (međuratnom periodu. *Monitor ISH – Revija za humanistične in društvene znanosti*, god.11: 35–54. Dostupno na: <http://www.dlib.si/results/?pageSize=25&fyear=2009&query=%27rele%253dMonitor%2bISH%27>. (Veb stranici pristupljeno: 20. avgusta 2016).

U ovom članku se analizira jezička politika na (post)jugoslovenskom prostoru sa stanovišta istorijskog razvoja. Razvija se ideja da jezička zajednica stvara odnos prema jeziku po simboličkim (etno) nacionalnim obrascima, koji se u istoriji vode kao osnovne državotvorne vrednosti. Ovakav arbitrarni odnos prema jeziku i jezičkoj zajednici nameće (etno)nacionalne jezičke politike, kao i jedinstvene i (etno)nacionalno „čiste“ teritorijalne i simboličke vrednosti. Kroz tri odeljka u kojima se govori o razvoju zajedničkog jezika u predjugoslovenskoj fazi, zatim o radu na stvaranju jedinstvenog nacionalnog jezika u međuratnom periodu, i konačno o vezi jezik – identitet – ideologija, autorka nam argumentovano ukazuje na zavisnost jezika od društvenih, političkih i privrednih prilika. Kako je istaknuto u radu, oblikovanje i promene jezičkog identiteta su na području bivše Jugoslavije tokom 20. veka bile obeležene suprotstavljenim državnim politikama i ideologijama u (međuratnim periodima, što se naročito odražavalo na promenljive jezičke politike, koje su datu jezičku zajednicu (komunikativnu i lingvističku) pokušale da uklope u jedinstvenu i isključivu (etno/nad)nacionalnu teritorijalnu i simboličku matricu, najpre u procesu stvaranja (unifikacije), a zatim i razdvajanja (diversifikacije) zajedničkog „javnog“

jezika, koji je u svim tim procesima, prema mišljenju autorke, ostao „zaglavljen“ negde između.

Tollefson, James W. 2002. The language debates: Preparing for the war in Yugoslavia, 1980–1991. *International Journal of the Sociology of Language* 154: 65–82.

Kroz istorijski pregled događaja i okolnosti koji su prethodili raspadu Jugoslavije, kao i direktno i indirektno uticali na njega, autor razmatra važnost uloge sociolingvisti i stručnjaka iz oblasti društvenih nauka u oblikovanju javnog mnjenja i stavova prema jeziku. Posebno ističe uključenost lingvista iz Slovenije i Srbije u javne debate o nacionalizmu, nacionalnom identitetu i formiranju država u godinama neposredno pred izbijanje rata u Jugoslaviji. Opisujući pozadinu rasprava o promovisanju maternjeg jezika iniciranih 80-ih godina prošlog veka, autor smatra da je njihov nastanak bio odgovor na jezičke politike iz Titovog vremena koje su služile za rešavanje etnolingvističkog diverziteta zajedničke države, pri čemu upozorava da u nekim slučajevima takve jezičke politike predstavljaju samo deo društvenih i političkih agendi u čijem središtu nisu toliko ljudska i manjinska prava koliko politička borba za prevlast. Iako je Ustavom iz 1974. godine garantovana ravnopravnost „svih naroda i narodnosti“, postojala je nejednakost u primeni etnolingvističkih prava upravo zbog njihovog vezivanja za teritoriju, ali je ipak taj decentralizovani sistem pluralizma dobro funkcionisao kao instrument za upravljanje jezičkim konfliktom sve do Titove smrti. Činiocem koji je izazvao uspon srpskog nacionalizma autor smatra Memorandum SANU iz 1986. godine, čiji je glavni zagovornik bio istaknuti lingvista Pavle Ivić, a kojim su se decentralizam i pluralizam videli kao uzroci ekonomske i političke krize u tada još uvek jedinstvenoj državi, i težilo se centralizmu i manjoj Jugoslaviji sa jakim srpskim centrom. Slovenački odgovor, čiji su zagovornici bili lingvisti Toporišič i Gjurin, zastupao je ideju konfederacije, ili raspada sa težnjom ka nezavisnosti Slovenije. U zaključku autor navodi da iako su slovenački i srpski lingvisti imali različite uloge, one su bile i komplementarne, zato što su doprinele okončanju ideologije pluralizma, i posebno ističe da se ne sme potceniti sociopolitička uloga lingvista u raspravama o etnolingvističkom nacionalizmu.

Požgaj Hadži, Vesna, Tatjana Balažić Bulc, Vojko Gorjanc (ur.) 2009. *Med politiko in stvarnostjo. Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*. Zbirka Kulturna Sožitja (315

str.). Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Ova monografija se fokusira na odnos prema jezicima u Sloveniji i u drugim državama bivše Jugoslavije nakon 1990. godine. Posle raspada bivše zajedničke države 1991. godine, u Sloveniji je, a i u drugim novostvorenim državama, nastupio period burnih socijalnih i političkih promena koje su uticale i na promenu statusa i percepcije pojedinačnih nacionalnih jezika. Odnos prema sopstvenom jeziku, njegovim varijetetima i stranim jezicima počeo je da se uspostavlja praktično od početka, naročito što se tiče jezika bivše zajedničke države, i to je ono što autori radova žele da naučno objasne. Ključna su tri vidika, odnosno stanovišta, u skladu sa kojima je knjiga podeležena na tri tematska područja: 1) jezička situacija u novonastalim državama bivše Jugoslavije, 2) status jezičkih varijanti u okviru prvih jezika, i 3) status stranih i drugih jezika. Monografija je napisana tako da bude dostupna i prilagođena svima, od jezičkih stručnjaka do studenata, a istovremeno može poslužiti i kao bogat izvor informacija za širu javnost, koja bi želela da bolje upozna i razume današnje jezičko i kulturno stanje u novonastalim državama bivše Jugoslavije.

Požgaj Hadži, Vesna i Tatjana Balažić Bulc. 2013. „Jezik in moč v spremenjenih družbeno-političnih okoliščinah“. U *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, *Simpozij Obdobja 32*, ur. Andreja Žele, 335–341. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Koristeći metodologiju kritičke sociolingvistike, koju prvenstveno zanimaju odnosi društvene moći, autorke u ovom radu predstavljaju odnos između jezika i politike na primeru srpskohrvatskog i njegovih jezika naslednika. Objasnjava se da jezička politika uključuje postupke kojima neko društvo vrši uticaj na jezik, dok pod uslovima u kojima se menjaju društveno-političke okolnosti taj uticaj može da preraste u kontaminaciju jezika različitim političkim ideologijama. Imajući u vidu da je svako delovanje jezičke politike zapravo delovanje politike, autorke pokušavaju da odgonetnu na koji su način odnosi društvene moći uticali na jezičko-političke odluke, i obrnuto – kako su te odluke menjale odnose društvene moći na prostoru novostvorenih država nekadašnje Jugoslavije, a posebno na primeru planiranja statusa i korpusa novonastalih standarda (bosanskog, crnogorskog, hrvatskog i srpskog), zasnovanih na novoštokavskom narečju. Ključni deo rada su ilustracije triju primera

u kojima je politika zašla u područje jezičke standardizacije u novim društveno-političkim prilikama, a to su: promena pravopisnih pravila, promena gramatičkih struktura („preko noći“ – kako ističu autorke) i promena imena jezika, gde autorke postavljaju pitanje da li je taj potez temeljno pravo ili neustavni potez. Autorke iznose zaključni stav da lingvisti nikada ne bi smeli da dopuste da jezik postane sredstvo za manipulaciju, odnosno instrument neke političke i/ili ideološke opcije.

3. Srpski jezik u Sloveniji

Status srpskog jezika u Sloveniji nije ustavno-pravno regulisan, jer Srbi (još uvek) nisu priznati kao nacionalna manjina u ovoj zemlji, te tako srpski jezik nema status manjinskog već stranog. Tečajeve srpskog jezika je zvanično moguće pohađati u organizaciji Srpskog kulturnog centra „Danilo Kiš“ u Ljubljani, koji je 2010. godine pokrenuo i projekat besplatne dopunske nastave na srpskom jeziku za decu srpskog porekla. Pored toga, srpski se izučava i na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, u okviru Katedre za slavistiku, na Oseku za hrvatski, srpski i makedonski jezik sa književnostima.

Raduški, Nada. 2011. Srbi kao nova nacionalna manjina u postjugoslovenskim državama. *Sociologija* 53 : 417–432. Beograd: Institut društvenih nauka.

U kontekstu multietničnosti i multikulturalnosti današnjeg sveta, autorka na samom početku rada primećuje kako se raspad bivše SFRJ podudarao sa društveno-ekonomskim i političkim promenama u Istočnoj Evropi, koje su takođe rezultirale nastankom novih država, nacija i jezika. Kulturna i etnička raznolikost novonastalih država sve više u prvi plan interesovanja naučne i šire društvene javnosti stavlja rešavanje položaja nacionalnih manjina, a zaštita manjinskih prava je, kako ističe autorka, jedan od ključnih instrumenata Evropske unije koji služi za ispitivanje stabilnosti i podobnosti zemalja-kandidata za pristup EU. Opisujući heterogenu strukturu stanovništva bivše SFRJ, autorka tvrdi da je upravo ta nacionalna, verska, kulturna i jezička različitost predstavljala prepreku bržoj demokratizaciji postjugoslovenskih država, jer je, pored individualnih prava, bilo potrebno poštovati i određena kolektivna prava. U nastavku rada dati su statistički podaci i opis položaja Srba kao nacionalne manjine u Sloveniji, Hrvatskoj, Makedoniji i Crnoj Gori. Iako mnoge države u svojim proevropskim težnjama nastoje da osiguraju prava manjina, autorka ipak skreće pažnju da je neophodno voditi

računa kako o pravima manjina tako i o interesima matične države, kao i države u kojoj se manjina nalazi. U zaključku se navodi da srpska nacionalna manjina u državama bivše SFRJ mnogo bolje stoji formalno-pravno u odnosu na ono što je njen stvarni položaj. Tako, ustavni i zakonski položaj Srba kao nacionalne manjine u Hrvatskoj i Makedoniji jeste regulisan u skladu sa međunarodnim standardima, ali su u praksi Srbi suočeni sa asimilacijom, dok je njihov status u Sloveniji i Crnoj Gori prilično nedefinisan.

Petrović, Tanja. 2008. *Ni tamo, ni 'vamo. Srbi u Beloj Krajini i njihova jezička ideologija u procesu zamene jezika. Beograd: Balkanološki institut Srpske akademije nauka i umetnosti.*

Knjiga, čiju osnovu predstavlja doktorska disertacija autorke, predstavlja opsežno i jedinstveno delo specifične tematike, o kojoj trenutno ne postoji mnogo radova, a čiji je doprinos u naučnim krugovima izuzetno značajan. Podeljena je u deset poglavlja, pri čemu su prva dva uvodna, i u njima je, između ostalog, data naučno-metodološka pozadina, podaci o Srbima u Beloj Krajini, kao i opis lingvističke situacije kao terena na kojem dolazi do postepene zamene srpskog jezika slovenačkim. U trećem i četvrtom poglavlju razmatra se lingvistička praksa zajednice koja prolazi kroz proces zamenje jezika, sa tipičnim karakteristikama poput prelaženja iz jednog jezika u drugi i mešanja kodova, i to u kontekstu jezičke ideologije kao produkta tenzije između lokalnog i nacionalnog identiteta. Autorka u petom poglavlju počinje da se detaljnije bavi centralnim ideloškim pojmovima, i to na planu nacionalnog, da bi ih u šestom poglavlju stavila u lokalne okvire. Sedmo poglavlje predstavlja analizu jezičkih fenomena koji se javljaju u produkciji diskursa, prvenstveno sa metapragmatičke i refleksivne strane upotrebe jezika od strane govornika. Osmo i deveto poglavlje sadrže opise konkretnih manifestacija povezanosti jezičke ideologije i upotrebe jezika, i to kroz ideološke funkcije upravnog i neupravnog govora, odnosno – kroz povezanost uloge informatora i upotrebe određenih jezičkih sredstava u cilju isticanja društvenog statusa. U desetom poglavlju se razmatra društvena uslovljenost zamene jezika, s jedne strane, i implikacije koje proces zamene jezika ima na društvene zajednice, s druge strane. Autorka zaključuje da su rezultati dobijeni istraživanjem zamene jezika značajni iz perspektive jezičke ideologije, jer mogu doprineti boljem razumevanju teorijske problematike lingvističke antropologije.

Petrović, Tanja. 2006. Med lokalnim in nacionalnim: Srbi v Beli Krajini in njihova jezikovna identiteta. *Jezik in slovstvo* 51 (3/4) : 37–55. Ljubljana: ZRC SAZU.

U ovom članku autorka pristupa problematici zamene jezika kod Srba u Beloj Krajini iz perspektive jezičke ideologije, sa naglaskom na sâm jezik kao jedan od osnovnih činilaca individualnog i grupnog identiteta. Radi se o potomcima Uskoka u četiri sela u blizini granice sa Hrvatskom (Marindol, Bojanci, Milići, Paunovići), koji su skoro pet vekova uspevali da odole političkim i društvenim prilikama i sačuvaju svoj maternji jezik – čak sve do perioda posle Drugog svetskog rata, kada kod njih počinje intenzivniji proces zamene srpskog „prestiznijim“ slovenačkim. Kroz analizu karakteristika jezičke prakse pripadnika srpske zajednice u Beloj Krajini pokazuje se kako jezička ideologija, koja dominira u savremenim nacionalnim evropskim državama, u kojima je standardni, državni jezik najprestižnije sredstvo sporazumevanja, a jednojezičnost se shvata kao jedino prirodno i poželjno stanje, ostavlja duboke tragove na stavove govornika prema jeziku, a samim tim i na njihovu komunikacionu strategiju, što posebno važi za govornike manjinskih i nestandardizovanih jezika. U tom kontekstu se zamena jezika može shvatiti kao jedna od manifestacija procesa u kome lokalna zajednica postaje deo većih nacionalnih društvenih struktura. Autorka zaključuje tvrdnjom da ulazak Slovenije u EU nije suštinski uticao na jezičku situaciju i smer zamene jezika kod Srba u Beloj Krajini (što važi i za druge lokalne jezičke grupe u državama članicama EU), a zato što, po njenom mišljenju, u EU i dalje dominira ideologija standardnih jezika, bez obzira na njeno institucionalizovano usmerenje ka nadnacionalnim vrednostima.

4. Slovenački jezik u Srbiji

Slovinci su u Srbiji zakonom priznati kao nacionalna manjina, koja od 2010. godine ima svoj Nacionalni savet. Slovenački jezik se zvanično može učiti na Filološkom fakultetu u Beogradu, u okviru Katedre za opštu lingvistiku, na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, kao i u brojnim društvima Slovenaca u Srbiji.

Đukanović, Maja. 2011. „Domestic or foreign? (the Slovenian language in light of the Bologna Reform Process at the University of Belgrade)“. U *Challenges for Foreign Philologies. Part 1: The Bologna Process and New Curricula*, ur. A. Bedkowska-

Kopczyk, Lj. Šarić, L. Pavera, 109–113. Bielsko-Biała: Akademia Techniczno Humanistyczna w Bielsku-Białej.

Autorka nas upoznaje sa istorijom učenja slovenačkog jezika na Univerzitetu u Beogradu, kao i sa njegovim razvojem, počev od prvog kursa slovenačkog jezika održanog 1907. godine u Velikoj školi u Beogradu. Tokom godina se njegov status menjao pod uticajem društveno-političkih prilika. Posle Drugog svetskog rata, nastavni program Univerziteta u Beogradu predvideo je nastavu slovenačkog jezika u okviru Katedre za srpskohrvatski jezik i južnoslovenske književnosti, ali samo u formi jednogodišnjeg tečaja, i ta se politika od 1947. godine primenjivala i u narednim godinama. U okviru ove Katedre se u nastavi slovenačkog insistiralo na pasivnom usvajanju znanja: fokus je bio na gramatičkim strukturama i pravilima, a ne na usvajanju „živog“ jezika. Međutim, raspad Jugoslavije i nalet slovenačkih kompanija na srpsko tržište su, kako tvrdi autorka, imali veoma pozitivan uticaj na status slovenačkog jezika na Univerzitetu, jer su interesovanje za ovaj jezik, kao i potreba za profesorima i prevodiocima naglo porasli. Implementiranjem Bolonjske deklaracije, a i ličnim zalaganjem autorke, slovenački konačno postaje priznat kao strani jezik, i time prestaje njegov status izbornog kursa u okviru studija maternjeg jezika. Od akademske 2006/2007. godine, nastava slovenačkog jezika se održava prema najsavremenijim metodama, i to do nivoa C1 prema Zajedničkom evropskom referentnom okviru za jezike. Nastavni plan i program, didaktičke metode i nastavno gradivo organizuju se i koriste u saradnji sa Centrom za slovenački kao drugi i strani jezik, koji deluje u okviru Katedre za slovenački jezik na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Ljubljani.

Đukanović, Maja. 2007. „Ko, gde, kada, kako i zašto treba da uči slovenački“. U *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti : zbornik radova*, ur. Julijana Vučo, 385–390. Beograd: Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine.

Kroz istorijat učenja slovenačkog jezika, predavača i nastavnih materijala, postavljanjem paralela sa društvenim i privrednim prilikama i njihovim uticajem na njegov razvoj, kao i isticanjem porasta interesovanja za poznavanje ovog jezika u 21. veku, autorka daje argumentovane odgovore na pitanja postavljena u naslovu rada. Na prvo pitanje iz naslova – po mišljenju autorke – odgovor su dali studenti, i to ne samo studenti Filološkog fakulteta koji su ga učili u okviru studija južnoslovenskih, ali i drugih jezika, već i studenti drugih fakulteta u Beogradu, koji su čak fakultativno pohađali ča-

sove slovenačkog jezika, prepoznajući zahteve savremenog prevodilačkog i profesorskog tržišta rada. Pitanja „kada“ i „zašto“ autorka objašnjava stogodišnjom tradicijom izučavanja slovenačkog jezika na Univerzitetu u Beogradu i jasnim potrebama savremenog tržišta za prevodiocima ovog profila, koji su zapravo i nametnuli potrebu za uvođenjem studija slovenačkog jezika. Značajni faktori su svakako i ulazak Slovenije u EU i njena stabilno dobra ekonomska situacija, koji su otvorili mnoge mogućnosti i potrebe za razvojem učenja ovog jezika kao drugog/stranog. Zainteresovani za učenje slovenačkog mogu se podeliti na dve osnovne grupe – na one koji slovenački uče zbog zaposlenja/preseljenja i na prevodioce. Bogata literatura iz oblasti usvajanja slovenačkog kao drugog/stranog jezika, priručnici namenjeni govornicima srpskog jezika, kao i velike mogućnosti razmene studenata u okviru reformisanih studija, omogućavaju da sadašnji i budući studenti ovog jezika, koji se izučava u okviru Katedre za opštu lingvistiku, postanu vrsni stručnjaci u svojoj profesionalnoj oblasti, što je i jedna od autorkinih težnji.

Filipović, Jelena. 2011. „Srpski kao jezik obrazovanja u obrazovanju nacionalnih manjina u Srbiji“. U *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, ur.Vesna Krajišnik, 351–364. Beograd : Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik.

U ovom radu se razmatraju uloga i položaj srpskog kao jezika obrazovanja, kao i L2, uopšte, u zajednicama nacionalnih manjina u Srbiji. Iskazana je pretpostavka da program obrazovanja na jezicima manjina u Srbiji, na nivoima višim od osnovnoškolskog, vodi ka minimalnom razvoju kompetencija ovih učenika koje se tiču srpskog jezika, čime se oni mogu identifikovati kao grupacije koje odlikuje visok rizik od akademskog neuspeha. Autorka smatra da bi tim učenicima trebalo omogućiti da u potpunosti ostvare svoje akademske potencijale, za šta je neophodno da se svi učesnici u obrazovnom procesu – počev od samih učenika, preko nastavnika i kreatora obrazovnih politika, pa sve do obrazovnih institucija i na lokalnom i na državnom nivou – posvete zadovoljenju njihovih obrazovnih potreba. Dat je i regulativni okvir iz kojeg se, uz poređenje sa *de facto* stanjem u našoj zemlji, može zaključiti da obrazovna jezička politika u Srbiji samo deklarativno podržava razvoj bilingvizma i *de iure* afirmiše obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina. U odeljku o Evropskom jezičkom portfoliju objašnjavaju se ključni principi *Platforme resursa i referenci za plurilingvalno i plurikulturno obrazovanje* Saveta Evrope, zasnovani na konceptu aditivnog bilingvizma/

plurilingvizma. Ovaj koncept podržava i autorka, ističući da bi svaki dokument kojim se uređuje obrazovna politika trebalo da prepozna i uključi i prostor za učenje i nastavu jezika kroz sledeće stavke: 1) nastava većinskog jezika kao jezika obrazovanja, 2) nastava jezika obrazovanja manjinskih jezika kroz druge obrazovne predmete, i 3) nastava stranih jezika.

Vučo, Julijana. 2014. *Manjinski jezici u obrazovnom sistemu Srbije*. Dostupno na: <http://www.scribd.com/doc/196515251/J-Vu%C4%8Do-Manjinski-jezici-u-obrazovnom-sistemu-Srbije>. (Veb stranici pristupljeno: 27. avgusta 2016).

U ovom članku su opisani oblici nastave za nacionalne manjine u našoj zemlji, mogućnosti školovanja na maternjem jeziku za pripadnike manjinskih zajednica, kao i pravni okvir koji ih reguliše. Najpre su dati podaci o nacionalnoj strukturi Srbije, gde od prikazanih 28 nacionalnih zajednica, čitavih 13 ima mogućnost nekog od oblika školovanja. U odeljku o pravu na obrazovanje tumači se pravna regulativa Srbije, kao i njena usklađenost sa Evropskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima, a navedena je i institucionalna podrška, kako u Srbiji tako i u Evropi. U nastavku rada dat je detaljan opis tri oblika nastave za pripadnike nacionalnih manjina, i to: na maternjem jeziku, dvojezična nastava i nastava na srpskom, sa izbornim predmetom „Maternji jezik sa elementima nacionalne kulture“ – svaki sa prednostima i nedostacima. Poseban odeljak posvećen je ilustraciji problema koji se javljaju kod određenih manjinskih grupa (konkretno – kod osam zajednica), pri čemu se ističe da je njihov najčešći uzrok nedostatak unutrašnjeg jedinstva zajednice, neusaglašenost stavova, nerazvijena tolerancija i nejasni obrazovni ciljevi. U poslednjem odeljku autorka ističe značaj kvalitetnog obrazovanja, postavljenog kao prioritetni strateški cilj od strane UNESCO-a, kao i činjenicu da bi jezičke politike u Srbiji trebalo da budu harmonizovane sa savremenim tendencijama i evropskim politikama višejezičnosti i mobilnosti, sa naglaskom na razmeni saznanja i stvaranju multikulturalnog stava. Autorka zaključuje da je, uz mnogobrojne uticaje, ipak ključno postojanje velikog raskoraka između onoga što je pravno ispravno, ali zapravo u praksi neostvarivo, i onoga što je konkretno i realno stanje u Srbiji, a to je da jezičke politike imaju slabu podršku države i da je neophodno uključivanje kako pojedinaca i zajednica, tako i svih institucija koji deluju u okviru obrazovnog sistema.

5. Sociolekt imigranata bivše Jugoslavije u Sloveniji

Direktna posledica intenzivnog jezičkog kontakta usled velikog broja imigranata iz bivših jugoslovenskih republika u Sloveniji jeste sociolekt koji predstavlja mešavinu srpskohrvatskog i slovenačkog jezika. Pogrdno nazvan *čefurščina*, većinom je negativno vrednovan i korišćen da označi govor prve i druge generacije doseljenika u Sloveniju, pa čak i onih sa slabijim obrazovanjem, ali u današnje vreme, pod sve većim kulturnim uticajem (posebno kroz muziku i popularnu književnost), sve više dobija i pozitivnu konotaciju.

Đukanović, Maja. 2014. Jezici u kontaktu: stvaranje novog idioma. *Srpski jezik: 561–567. Beograd : Filološki fakultet.*

U ovom radu se autorka bavi analizom procesa nastajanja savremene urbane leksike, koja se u slovenačkom jeziku stvara tokom poslednjih dvadesetak godina, i to pod uticajem jezika doseljenika iz nekadašnjih jugoslovenskih republika. Ona ističe da ovaj novoformirani idiom predstavlja jednu od upadljivih odlika moderne slovenačke književnosti, a da njegovo transponovanje u druge jezike predstavlja veliki izazov za prevodioce. Na primeru romana slovenačkog pisca Gorana Vojnovića – *Južnjaci marš!* (Čefurji, raus!) razmatraju se stilske odlike govora emigranata iz bivših jugoslovenskih republika: uticaj jezika okoline (slovenačkog) na njihov prvi jezik, kao i uticaj idiolektu ovih emigranata na jezik okoline (nove pozajmljenice u razgovornom slovenačkom jeziku). Rezultati analize koju je autorka sprovedla, između ostalog, pokazuju i na koji način i u kojim segmentima ova dva južnoslovenska jezika utiču jedan na drugi u najnovijem periodu, kao i na koji se način formira savremena urbana leksika u većim slovenačkim mestima. U zaključku se naglašava da novostvorenim idiomom, koji po mišljenju autorkine predstavlja samu srž etničkog identiteta primetne grupe ljudi u tuđem okruženju, imigranti u Sloveniji čuvaju karakteristike koje ih razlikuju od ostatka stanovništva. Autorka smatra da oni održavanjem tog idioma izražavaju i određenu solidarnost u cilju zaštite svog maternjeg jezika i kulture postojbine iz koje su došli. Na kraju, autorka optimistički zaključuje kako, uprkos savremenom izumiranju jezika, čiji smo – nažalost – svedoci, ne bi trebalo zaboraviti da se ipak neki jezici i rađaju.

Strsoglavac, Đurđa. 2010. „Še sreča, da je slovenščina (južno)slovenski jezik“. U 46. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi* :

zbornik predavanj, ur. Vera Smole, 83–94. Ljubljana : Filozofska fakulteta.

Članak predstavlja komparativni prikaz tri prevoda savremenog slovenačkog romana *Čefurji raus!*, pisca Gorana Vojnovića, na srpski, bosanski i hrvatski jezik. Na samom početku autorka ističe da je ovo delo originalno napisano na govoru, odnosno sociolektu ljubljanskog naselja Fužine, žargonski nazvanog *čefurščina*, za koji je posebno značajno to što predstavlja svojevrsnu mešavinu različitih jezičkih ravni južnoslovenskih jezika. Kao svoju motivaciju ona navodi zanimanje za način prevoda ovakvog dela u jezičkim sredinama država čiji iseljenici naseljavaju ovo naselje i koji su direktni kreatori pomenutog sociolekta. Opisujući strukturu govora, autorka se poziva na objašnjenje autora Zorka, po kome ovaj idiom ima dve strane – jednu koja teži slovenačkoj sintaksi, koju strani izrazi retorički stilizuju i u nju unose sintaksu sopstvenog jezika, i drugu u kojoj preovlađuju neslovenačka sintaksa i vokabular. Interesantno je da idiom ima dva naziva: prvi, *čefurščina* nastaje po označitelju *čefur*, koji se samo u Sloveniji, i to u negativnoj konotaciji, koristi za doseljenike i njihove potomke iz država bivše Jugoslavije, i smatra se da je reč prvobitno preuzeta iz srpskog ili hrvatskog (od reči *čift* ili *čivut*, što je pogrđan naziv za Jevreja). Drugi naziv je *fužinščina*, dobijen po naselju Fužine, a koristi se i za govore drugih slovenačkih sredina u kojima živi veliki broj južnih doseljenika. Dodatna vrednost samog rada je u tome što autorka kroz njega afirmiše očuvanje nacionalnih jezika bivše Jugoslavije i pokazuje kakvu modifikaciju može jezik doživeti u srodnoj sociolingvističkoj sredini – kao rezultat društveno-političkih okolnosti sa kojima se susreću doseljenici u Sloveniju, kao i njihove nacionalne težnje ka očuvanju sopstvenog jezika u „stranoj“ zemlji.

6. Zaključak

S osvrtnom na jezičku politiku bivše Jugoslavije u drugoj polovini prošlog veka, kojom se potvrđuje „ustavna i pravna ravnopravnost velikog broja jezika naroda i narodnosti“ (Bugarski 2004, 188; cit. u: Filipović 2009, 65), svedoci smo postojanja distinkcije između formalne i funkcionalne ravnopravnosti jezika bivše Jugoslavije. Takođe, iz anotiranih se bibliografija može zaključiti da postoji uzročno-posledična veza između socijalno-političkih prilika i statusa jezika, političkog konflikta i jezičkog planiranja, društveno-političkih programa i obrazovnih politika, kao i povezanost između osećaja nacionalnog i jezičkog identiteta, a može se potvrditi i uloga poli-

tičkih ideologija u oblikovanju jezičkih ideologija – najpre nacije, zatim zajednice, a na kraju i pojedinca. Evidentno je da su na našim prostorima u svemu tome ključnu ulogu imali lingvisti, socio-lingvisti i drugi stručnjaci društvenog usmerenja, koji su posredno i neposredno uticali na definisanje simboličke vrednosti jezika i na formiranje stavova javnosti prema jeziku.

Literatura

- Dukanović, Maja. 2007. „Ko, gde, kada, kako i zašto treba da uči slovenački“. U *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti. Zbornik radova*, ur. Julijana Vučo, 385–390. Beograd : Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine.
- Dukanović, Maja. 2011. „Domestic or foreign? (the Slovenian language in light of the Bologna Reform Process at the University of Belgrade)“. U *Challenges for Foreign Philologies. Part 1: The Bologna Process and New Curricula*, ur. A. Bedkowska-Kopczyk, Lj. Šarić, L. Pavera, 109–113. Bielsko-Biała : Akademia Techniczno Humanistyczna w Bielsku-Białej
- Dukanović, Maja. 2014. Jezici u kontaktu: stvaranje novog idioma. *Srpski jezik*: 561–567
- Filipović, Jelena. 2009. *Moć reči: ogledi iz kritičke sociolingvistike*. Beograd : Zadužbina Andrejević.
- Filipović, Jelena. 2011. „Srpski kao jezik obrazovanja u obrazovanju nacionalnih manjina u Srbiji“. U *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, ur. Vesna Krajišnik, 351–364. Beograd : Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik.
- Petrović, Jelena. 2009. Jezička politika i ideologija jugoslovenstva u (među) ratnom periodu. *Monitor ISH–Revija za humanistične in družbene znanosti*, god.11 : 35-54. Dostupno na: <http://www.dlib.si/results/?pageSize=25&fyear=2009&query=%27rele%253dMonitor%2bISH%27>. (pristupljeno: 20. avgusta 2016).
- Petrović, Tanja. 2006. Med lokalnim in nacionalnim: Srbi v Beli Krajini in njihova jezikovna identiteta. *Jezik in slovstvo* 51(3/4) : 37–55.
- Petrović, Tanja. 2008. *Ni tamo, ni vamo. Srbi u Beloj Krajini i njihova jezička ideologija u procesu zamene jezika*. Beograd : Balkanološki institut Srpske akademije nauka i umetnosti.
- Požgaj Hadži, Vesna, Tatjana Balažic Bulc, Vojko Gorjanc (ur.) 2009. *Med politiko in stvarnostjo. Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*. Zbirka Kulturna Sožitja. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

- Požgaj Hadži, Vesna i Tatjana Balažic Bulc. 2013. „Jezik in moč v spremenjenih družbeno-političnih okoliščinah“. U *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, Simpozij Obdobja 32, ur. Andreja Žele, 335–341. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Raduški, Nada. 2011. Srbi kao nova nacionalna manjina u postjugoslovenskim državama. *Sociologija* 53 : 417-432.
- Strsoglavec, Đurđa. 2010. „Še sreča, da je slovenščina (južno)slovanski jezik“. U *46. seminar slovenskega jezika, literature in kulture : Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, ur. Vera Smole, 83–94. Ljubljana : Filozofska fakulteta.
- Tollefson, James W. 2002. The language debates: Preparing for the war in Yugoslavia, 1980–1991. *International Journal of the Sociology of Language* 154: 65–82.
- Vučo, Julijana. 2014. *Manjinski jezici u obrazovnom sistemu Srbije*. Dostupno na: <http://www.scribd.com/doc/196515251/J-Vu%C4%8Do-Manjinski-jezici-u-obrazovnom-sistemu-Srbije> (pristupljeno: 27. avgusta 2016).

Saradnja srpskih i slovenačkih lingvista na naučnim projektima

Sofija Miloradović

Institut za srpski jezik SANU
Beograd, Srbija
nesoni2@mts.rs

Karmen Kenda-Jež

Institut za slovenački jezik Frana Ramovša
Ljubljana, Slovenija
carmen@zrc-sazu.si

Opšteslovenski lingvistički atlas (OLA)

Saradnja srpskih i slovenačkih lingvista-dijalektologa na izradi *Opšteslovenskog lingvističkog atlasa (OLA)* – dosad najvećeg i naj-sveobuhvatnijeg lingvističkog naučnog poduhvata u slovenskom svetu – već se broji decenijama, a ne godinama, a saradnja na ovom lingvogeografskom projekatu odvija se u okviru izrada karata i pratećih materijala za tomove atlasa koje izdaju pojedine nacionalne komisije, kao i na međunarodnim radnim i plenarnim zasedanjima.

Rad na *Opšteslovenskom lingvističkom atlasu* otpočeo je na osnovu odluke IV Međunarodnog kongresa slavista, održanog 1958. godine u Moskvi. Upitnik za OLA sadrži 3.454 pitanja kojima su obuhvaćeni svi jezički nivoi, a mreža istraživanih punktova obuhvata 853 naselja u svim slovenskim zemljama, ali – u nevelikom broju – i na njima susednim državnim teritorijama. U izradi OLA danas učestvuju akademije nauka iz dvanaest slovenskih zemalja i, kao trinaesti, Srpski institut iz Budišina (Baucen) u Nemačkoj, te isto toliko

nacionalnih komisija: Bugarska, Belorusija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Poljska, Rusija, Slovačka, Slovenija, Srbija, Ukrajina, Hrvatska, Češka i Lužički Srbi. Za razliku od nacionalnih atlasa, koji korisniku predočavaju dijalekatske razlike u okviru jednog jezika, upravo zbog toga što su one od značaja za dati nacionalni jezik, OLA za predmet svoga istraživanja ima porodicu srodnih jezika, a ne neki pojedinačni slovenski jezik, pri čemu se kartografiše sve ono što je od značaja na opšteslovenskom nivou. To je najveći sveslovenski projekat, koji pruža mogućnost da svaki slovenski jezik, tj. narodne govore koji pripadaju svakom pojedinačnom slovenskom jeziku, osmotrimo kao deo jedne veće celine – slovenskog jezičkog prostora (<http://slavatlas.org>).

U ekipi vrsnih stručnjaka koji su u bivšoj Jugoslaviji, kroz više decenija, nosili brojna i ozbiljna zaduženja vezana za rad na OLA, među najuglednijima su bili i slovenački akademik Tine Logar, koji je u periodu 1971–1980. godine vodio Fonetsku sekciju Međunarodne radne grupe OLA, kao i poznati slovenački dijalektolog Jakob Rigler, koji je saradivao posebno u početnoj fazi zasnivanja OLA – na izradi upitnika za sakupljanje dijalekatske građe; dugodišnji saradnik na OLA bila je koleginica Francka Benedik. Za razvoj slovenačke dijalektologije bilo je od izuzetnog značaja sudelovanje na ovome projektu, a posebno – intenzivna saradnja u Jugoslovenskom komitetu za dijalektološke atlase, tj. u docnijem Međuakademijskom odboru za dijalektološke atlase pri SANU, pa tako u okviru Jugoslovenske komisije za OLA. I upravo je ta grupa dijalektologa definitivno uobličila način izrade fonetskih tomova OLA – od uopštavajuće fonetske transkripcije i predloga za predstavljanje celokupnog materijala u formi fonoloških opisa, pa sve do redakcije prvog toma (Refleksi*ě, Beograd, 1988), koji je bio ustanovljen kao model za sve naredne. Takođe, akademici Pavle Ivić i Tine Logar bili su koautori triju svodnih karata u prvim fonetskim tomovima Atlasa (1988, 1990).

Danas saradnju na OLA nastavlja sledeća generacija dijalektologa. Slovenačku nacionalnu komisiju za OLA, koja deluje pri ZRC SAZU, čine: Karmen Kenda-Jež (predsednik), Vera Smole, Matej Šekli, Peter Weiss, Mojca Horvat, Januška Gostenčnik, Tjaša Jakop i Jožica Škofic. U novembru 2013. godine u Portorožu je održano redovno godišnje zasedanje Međunarodne komisije i Međunarodne radne grupe OLA pri Međunarodnom komitetu slavista. Nacionalni OLA centar u Ljubljani sada priprema za publikovanje tom iz fonetsko-gramatičke serije – **u, i, y*, a veoma je aktivan i u radu Potkomisije za kompjuterizaciju, u čijoj je nadležnosti priprema elektronske verzije Atlasa.

Jasna Vlajić-Popović
Institut za srpski jezik SANU,
Beograd, Srbija
jasna.vlajic@isj.sanu.ac.rs

„Dijalekatska leksika srpskog i slovenačkog jezika – komparativni aspekt“

Bilateralni projekat sa Institutom za slovenački jezik Fran Ramo-
vš „Dijalekatska leksika srpskog i slovenačkog jezika – komparativni
aspekt“, na kome su učestvovali saradnici Instituta za srpski jezik
SANU (dr J. Vlajić-Popović rukovodilac, dr M. Bjeletić, Ž. Stepanović,
A. Tešić), realizovan je u periodu od 2012. do 2013. godine. Učesnici
sa slovenačke strane bili su dr M. Furlan, dr K. Kenda-Jež, dr S. Tor-
kar i M. Čepar. U okviru projekta ostvarena je razmena istraživača u
toku dve godine realizacije projekta. Dr M. Furlan i dr K. Kenda-Jež
boravile su u Beogradu od 5. do 10. oktobra 2012. godine, kojom pri-
likom je razmotren i dogovoren plan rada. Zatim su dr Jasna Vlajić-
Popović, Ana Tešić i Željko Stepanović boravili u Ljubljani od 5. do
16. novembra 2012. godine, kada su se upoznali sa radom Odseka za
onomastiku i etimologiju, kao i Odseka za dijalektologiju Instituta
za slovenački jezik, pregledali literaturu, ekscerpitali i fotokopirali
materijal potreban za naučni rad i izradu doktorskih teza mlađih
kolega, i od 1/3. do 10. novembra 2013. godine, kada su pregleda-
li novoprispelu literaturu, kao i dodatno ekscerpitali i fotokopirali
materijal potreban za naučni rad i izradu doktorskih teza. U okviru
druge od dve godine realizacije projekta, dr M. Furlan, dr K. Ken-
da-Jež i dr S. Torkar boravili su u Beogradu od 17. do 22. juna 2013.
godine. Svi učesnici na projektu napisali su radove u okviru ovoga
projekta.

Sofija Miloradović

Institut za srpski jezik SANU

Beograd, Srbija

nesoni2@mts.rs

O desetogodišnjici terminološkog rečnika odevne kulture u kanalskoj dolini *Shranli smo jih v bančah*

U Glasniku Etnografskog insituta SANU za 2009. godinu objavljen je prikaz terminološkog rečnika *Shranli smo jih v bančah: Slovarski prispevek k poznavanju oblačilne kulture v Kanalski dolini = Contributo lessicale alla conoscenza dell'abbigliamento in Val Canale* [avtor / autore Karmen Kenda-Jež], Ukve – Ljubljana, 2007 (str. 1–73), čije smo pojedine segmente za ovu priliku povezali u jedan kraći tekst, a koji nismo namenili stručnoj javnosti, već ga sklopili sa željom da se ovdašnja slovenačka manjinska zajednica upozna sa značajnim pregnućima koje naše kolege, slovenački lingvisti čine i na planu očuvanja materijalne i nematerijalne kulturne baštine. Protekle, 2015. godine objavljeno je drugo, unekoliko prošireno i dopunjeno izdanje ovoga rečnika, i ovde dajemo puni bibliografski podatak: Kenda-Jež, Karmen, Žejn, Andrejka (prevajalec, urednik), Weiss, Peter (prevajalec, urednik, recenzent), Bergmann, Hubert (prevajalec, urednik). *Shranli smo jih v bančah: slovanski prispevek k poznavanju oblačilne kulture v Kanalski dolini = contributo lessicale alla conoscenza dell'abbigliamento in Val Canale. 2.*, popravljena in razširjena izd. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU: = Casa editrice CRS, CRS ASSA, 2015. 97 str., ilustr.

Iza nostalgičnog naslova *Shranli smo jih v bančah* (= *Sačuvali smo ih u škrinjama*; knj. sln. *skrinja*, dijal. sln. *banka*) skriven je zapravo terminološki rečnik odevne kulture u Kanalskoj dolini (Val Canale), u Italiji, gde slovenačka manjina živi na krajnjem severozapadu slovenačkog jezičkog prostora. Autor rečnika je Karmen Kenda-Jež, slovenački lingvista i cenjeni stručnjak međunarodnog tima za iz-

radu *Opšteslovenskog lingvističkog atlasa*. Zapravo, rečnik je nastao kao rezultat prikupljanja građe od strane tima stručnjaka, istraživača i omladine, koji su zajednički radili u okviru jednog od istraživačkih tabora (= terenski skup istraživača, čak i dece koja uče slovenački) koje organizuje Slovensko kulturno središče „Planika“ (= Slovenački kulturni centar „Planika“). „Pored monografije *Ovčja vas in njena slovenska govornica*, i delo koje nosi naslov *Shranli smo jih v bančah*, uobličeno kao knjiga, proizašlo je iz rada istraživačkih tabora u Kanalskoj dolini, koje od 2003. godine ponovo organizuje SKS *Planika*. Po formi, reč je o konkordantnom dijalekatskom rečniku, koji obuhvata odevnu terminološku leksiku, s višejezičnim tumačenjima, te s propratnim tekstom i fotografijama. Po svome značaju pak, ovo je možda prva snažnija grana nekog budućeg drveta bujnije krošnje – opšteg rečnika slovenačkih govora iz oblasti Kanalske doline. Svakako, rečnik je priznanje onim domaćinima koji se trude da sačuvaju svoj maternji jezik i da kroz njega pokažu svu posebnost sopstvene duhovne i materijalne kulture, koja je sastavni deo tog malenog, ali izuzetno bogatog multikulturnog prostora“ [odlomak iz recenzije Vere Smole, citiran na poleđini knjige; sa slovenačkog prevela S. Miloradović].

Osnovne napomene u vezi s prikupljanjem građe (2003–2006) i nastankom rečnika dao je Rudi Bartalot (Rudi Bartaloth) u *Predgovoru*. Knjiga *Shranli smo jih v bančah* počinje tekstom *Oblačila naših dedkov in babic* (= *Odeća naših deka i baka*), koji je zapravo insert iz jedne radio-emisije (Radio Trst A, 2006), a pripovedač je Marija Mošič (Maria Moschitz), inače – glavni informator. U okviru ovoga teksta nalazi se i desetak veoma kvalitetnih fotografija sa komentarima. Centralni deo knjige je terminološki rečnik sa 568 odrednica, u kome je čitav leksički repertoar predstavljen trojezično – s ekvivalentima na književnom slovenačkom, italijanskom i nemačkom jeziku. U osnovi, rečnički članak se sastoji od akcentovane odrednice i tri celine koje su i grafički odvojene: u prvoj se daju gramatički podaci, u drugoj se daje tumačenje odrednice sa potvrđama, a u trećoj su dokumentovani izvori. U okviru rečničkog članka pokadšto je posvedočen i etnokulturni kontekst u kome data odrednica funkcioniše, pa tako, na primer, kod lekseme *facolet* (= povezača) možemo pročitati sledeće: *V prvi polovici 20. stoletja je k ženski praznji obleki domačink spadala pod brado zavezana ruta*. Ovaj slovenački govor nalazi se u okruženju dominantnog italijanskog jezika, ali i pod znatnim uticajem nemačkog, što se očituje u velikom broju adaptiranih pozajmljenica iz ovih dvaju jezika.

Najstariji odevni predmeti bili su vlasništvo pripadnika generacija rođenih polovinom 19. veka, a uglavnom se sačuvala praznična odeća: *informantke pa navajajo, da so imeli v prvi polovici 20. stoletja moški eno praznjo obleko za poroko, večje praznike in pogreb, otroci pa nedeljsko obleko za k maši (in za večje praznike) ter popoldansko nedeljsko obleko* (str. 17). Raznovrsnost sačuvanih odevnih predmeta, kao i njihovih naziva, kako kaže autor, svedoči o razapetosti između vezanosti za tradiciju i otvorenosti za novine, između narodnih zanata i organizovanih kurseva krojenja i šivenja, između ruralnog i urbanog (str. 17–18). Ta raznovrsnost nedvosmisleno svedoči i o stalnim međukulturnim dodirima na području Kanalske doline.

Činjenica da je u ovom terminološkom rečniku pohranjena građa iz slovenačke dijaspore, kao i činjenica da i u pamćenju najstarijih stanovnika naših krajeva – u kovitlacu savremenih civilizacijskih tokova – blede sećanja na mnoge realije tradicionalne kulture, učinili su više nego smislenim trud kolegice Kenda-Jež, kao i njenih saradnika, da obradi i predstavi terminologiju jednog značajnog segmenta slovenačke materijalne kulture. Tako, o rečenom svedoči i odlomak iz recenzije Petera Vajsa, takođe dat na poleđini predstavljene publikacije: „Iz ovog se rečnika još jednom vidi stara i sasvim jednostavna istina da se u dijalektu može rečima izraziti sve što je potrebno (ili je bilo kada trebalo) kazati i izraziti. (...) Rečnik dokazuje izražajnu moć slovenačkog dijalekta koji se govori u Kanalskoj dolini, na severozapadnom rubu slovenačkog jezičkog prostora. On svedoči o nekadašnjoj i sadašnjoj živoj primeni, i dokumentuje to jezičko bogatstvo za budućnost, koja postaje sve više konfekcijska i, u tom pogledu, jezički sve siromašnija“ [sa slovenačkog prevela S. Miloradović].

Težnja da se od zaborava otme nešto lepo i vredno prisutna je kod svih koji imaju svest o značaju tradicije, o čemu svedoči predstavljeni terminološki rečnik – od strane njegovog autora skromno nazvan *leksikografskim prilogom*, ali nadamo se da o tome svedoči i ovaj naš kratki prilog, kojim smo želeli da ukažemo ili podsetimo na jedno delo koje je već pohranjeno u *škrinju* sa drugim pažnje vrednim dijalektološkim leksikografskim pregnućima.

Janja Žitnik Serafin

Znanstvenoraziskovalni center SAZU

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije

Ljubljana, Slovenija

janja.zitnik@zrc-sazu.si

»Raziskovanje slovenskega izseljenstva: novi pristopi in vsebine« – ob 30-letnici Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU) je 21. oktobra 2016 ob svoji 30-letnici organiziral v Prešernovi dvorani SAZU v Ljubljani mednarodno znanstveno konferenco z naslovom »Raziskovanje slovenskega izseljenstva: novi pristopi in vsebine«. Na konferenci smo slišali referate šestnajstih posebej vabljenih raziskovalcev iz treh držav, in sicer iz Slovenije (10 avtorjev), Hrvaške (5 avtorjev) in Srbije (1 avtorica). Publiki, ki jo je sestavljalo 34 registriranih udeležencev, so ob tej svečani priložnosti s pozdravnimi nagovori zaželeli dobrodoščilo soorganizator srečanja dr. Aleksej Kalc iz Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije, predstojnica Inštituta dr. Marina Lukšič Hacin, direktor ZRC SAZU dr. Oto Luthar ter Aleksandra Pivec, sekretarka v kabinetu ministra za Slovence v zamejstvu in po svetu.

V uvodnem predavanju *Razvoj Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU in njegov prispevek k izseljenskim študijam* sem kot najstarejša raziskovalka gostiteljskega inštituta predstavila nastanek in razvoj Inštituta ter predvsem njegov prispevek na področju raziskovanja slovenskega izseljenstva. Inštitut za izseljenstvo pri Slovenski akademiji znanosti in umetnost je bil ustanovljen že leta 1982, vendar je lahko zaposloval raziskovalce le prek novoustanovljenega Znanstveno-raziskovalnega centra SAZU. Zato se je jeseni leta 1986 slednjemu priključil, kar je spodbudilo njegovo kadrovsko razširitev in mu omogočilo izvajanje kompleksnega interdisciplinarnega programa. Od začetka devetdesetih let do danes so raziskovalci Inštituta objavili poleg

impresivnega števila člankov in drugih prispevkov okoli 40 znanstvenih monografij samo s področja slovenskega izseljenstva, v nekaterih njihovih drugih knjigah pa slovensko izseljenstvo predstavlja pomemben del obravnavanih vsebin. Njihova znanstvena obravnava pokriva vse destinacije slovenskega izseljenstva in vsa obdobja izseljevanja s slovenskega etničnega ozemlja ter samoorganiziranja in kulturno-umetniške ustvarjalnosti Slovencev v izseljenstvu.

Sledil je osrednji del konference, ki je potekal v okviru treh vsebinskih sklopov. Dopoldanski del srečanja je vključeval dva sklopa. V prvem z naslovom »Splošni vidiki raziskovanja slovenskega izseljenstva«, ki ga je vodil dr. Matjaž Klemenčič, so nastopili raziskovalci iz Slovenije in Srbije. Dr. Žarko Lazarević z Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani je v prispevku *Migracije in ekonomske interakcije* opozoril na to, da je problematika interakcije med izseljenskimi skupnostmi in okolji izvora ter socialnih implikacij tega razmerja ostala v ozadju dosedanjega raziskovalnega interesa. Prav tako so izven obzorij raziskovalnega interesa ostala vprašanja ekonomskih posledic migracijskih tokov na lokalno okolje, na lokalno ekonomijo. Na pregleden način je predstavil osnovno linijo vzročno-posledičnih navezav migracij s slovenskega prostora v odnosu do ekonomskih razmer. Sledil je prispevek dr. Damirja Josipoviča z Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani z naslovom *Izzivi in zagate statističnega preučevanja slovenskega izseljenstva*. V prispevku je analiziral statistično »vrednotenje« obsega izseljenstva, izseljevanja in priseljevanja na primeru Slovenije in slovenskega izseljenstva. Dotaknil se je tudi koncepta generacij ter na primeru rabe statističnih virov pokazal na še vedno izjemno problematični metodološki nacionalizem. Dr. Maja Đukanović s Filološke fakultete v Beogradu je v svojem prispevku *Vloga diaspore v kulturno-zgodovinskih raziskavah slovenskega izseljenstva* obravnavala slovensko diasporo v Srbiji. Avtorica je izhajala iz opredelitve pojma slovensko izseljenstvo oz. vprašanja identitete slovenskih izseljencev v kontekstu nekdanje skupne države ter spremembe tega statusa po osamosvojitvi Slovenije, ko so nenadoma spremenili dotedanji status sodržavljanov in postali izseljenci oziroma zdomci. Obravnavala je tudi opredelitev pojmov izseljenec in zdomec, ki sta v rabi v novejši strokovni literaturi, ter problematiko opredelitve pojma materni jezik v kontekstu dejstva, da večina pripadnikov slovenske diaspore izhaja iz mešanih zakonov. Vlogo diaspore v kulturnozgodovinskih raziskavah slovenskega izseljenstva je obravnavala v dveh časovnih okvirih: pred osamosvojitvijo in po njej. Predstavila je znanstvenike – pripadnike slovenske diaspore v Srbiji in njihove dosežke v raziskavah slovenskega izseljenstva. Vzporedno je predstavila tudi znanstvenike, ki niso slovenskega rodu in ki so se ukvarjali oz. se ukvarjajo z vprašanji slovenskega izseljenstva. Na koncu je komentirala pogled slovenskih znanstvenih, kulturnih in državnih inštitucij na diasporo v nekdanjih jugoslovanskih republikah.

Kot zadnji v prvem sklopu je nastopil mag. Dejan Valentinčič s Fakultete za uporabne družbene študije v Novi Gorici s prispevkom *Odnos sodobnih emigrantov iz Slovenije (2004–2016) do tradicionalnih izseljenskih skupnosti*. Poskušal je odgovoriti na vprašanje, kakšen odnos imajo do tradicionalnih slovenskih skupnosti ter do njihovega narodnostnega organiziranja sodobni izseljenci iz Slovenije. Ugotovil je, da so ti mnogo bolj individualistični in manj zainteresirani za vključevanje v skupnosti. Raziskavo je osnoval na terenskem delu s polstrukturiranimi intervjuji v petih mestih v različnih državah: v Stuttgartu, Stockholmu, Londonu, Torontu in San Franciscu.

Drugi vsebinski sklop z naslovom »Metodološki pristopi na primeru posameznih izseljenskih skupnosti«, ki ga je vodil dr. Žarko Lazarevič, se je začel s prispevkom *Slovenska diaspora v Argentini in povratne mobilnosti: spomin, kraj in identiteta* dr. Jaka Repiča z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Univerze v Ljubljani. Predstavil je etnografsko raziskavo o politikah in praksah povratnih mobilnostih v slovenski diaspori v Argentini. Posvetil se je konceptu povratnih mobilnosti, kot ga razumejo v mobilnosti vpeti posamezniki ali skupnosti. Tak pristop se izogne formalno pravni opredelitvi povratnih migrantov in daje prednost izkušnjam vračanja, ki so povezane s spominom, krajem in identiteto. Dr. Filip Škiljan in dr. Rebeka Mesarič Žabčič z Inštituta za migracije in narodnosti v Zagrebu sta obravnavala temo *Teorijsko-metodološki problemi istraživanja fluidnih identiteta na primeru Slovenaca u Varaždinu i varaždinskoj županiji*. Glede na to, da je populacija varaždinskih Slovencev večinoma starejša, sta avtorja v svoji raziskavi med drugim ugotavljala, v kolikšni meri je njihova nacionalna identiteta dvojna oz. koliko je nastanek dveh novih držav (Republike Hrvaške in Republike Slovenije) vplival na njihovo stališče do lastne nacionalne identitete. Dr. Aleksandar Vukić in dr. Marina Perić Kaselj, prav tako z Inštituta za migracije in narodnosti v Zagrebu, sta predstavila prispevek *Teorija društvenih sistema kao polazište istraživanja dijasporskih zajednica*. K raziskovanju izseljenskih skupnosti sta pristopila s stališča teorije družbenih sistemov Niklasa Luhmanna, ki vključuje teorijo sistemov in teorijo družbe. Pojemovno polje raziskovanja izseljenskih skupnosti – virtualna in realna skupnost, komunikacija, mediji, internet, etničnost in identiteta – sta želela postaviti v konsekventni teoretski okvir. Na koncu je dr. Maruša Verbič Koprivšek s Filozofske fakultete Univerze v Mariboru v prispevku *Proučevanje slovenskih izseljencev v ZDA – od posameznikov do skupnosti, od skupnosti do posameznikov* obravnavala različne pristope k proučevanju slovenskega izseljenstva v ZDA, kako in zakaj so se ti pristopi spreminjali in razvijali, katere so njihove prednosti in slabosti ter kakšne so značilnosti trenutnih pristopov in trendi za prihodnje. Danes namreč vemo, da lahko zgodbe posameznikov primerno prikažemo le, če upoštevamo njihovo vključenost (ali tudi nevklučenost) v določeno družbeno skupnost, oziroma da lahko do-

ločeno skupnost ustrezno raziščemo le, če upoštevamo zgodbe njenih posameznikov.

Popoldne sta bila na sporedu še dva vsebinska sklopa konference. Prvega z naslovom »Novi pristopi in vsebine« je vodila dr. Kristina Toplak. Od petih napovedanih nastopov so bili izvedeni štirje. Prvo predstavitev je dr. Saša Božič z Univerze v Zadru naslovil *Relevantnost dijaspore: Od akademske apologije transnacije do evaluacije i analize društvenog utjecaja dijasporskih planova, akcije i praksi*. Ugotovil je, da je intenzivnost akcij in praks diaspore odvisna od politične konjunkturo v domovini in državi sprejema. Politiki in znanstveniki, meni Božič, še vedno razpravljajo o diaspori z vidika kolektivne identitete, ne pa z vidika množice akcij in praks, ki jih lahko opazujemo in merimo. Relevantnost diaspore zunaj nacionalističnega diskurza v domovini je namreč v brezštevilnih vsakodnevnih aktivnostih, ki imajo lahko velik vpliv na vsakdan velikega števila posameznikov ter na trajnost mrež, skupin in institucij v mnogih državah. Zato je avtor zastopal stališče, da je treba raziskovanje diaspore zasnovati kot evalvacijo njenega družbenega učinka. Dr. Miha Koderman s Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem je nastopil z referatom *Slovenske izseljenske skupnosti v luči turizma iskanja korenin*. Na primeru raziskav med slovensko-avstralsko in slovensko-ameriško izseljensko skupnostjo je ugotovil, da je treba pojav turizma iskanja korenin razumeti tudi kot stopnjo evolucijskega razvoja ohranjanja etnične identitete, ki je (nekdaj) vključevalo druženje v etničnih društvih in verskih središčih ter učenje slovenskega jezika in prebiranje najrazličnejših v slovenskem jeziku napisanih publikacij. Potovanja v domovino staršev oziroma prednikov v tem pogledu ponujajo nadgradnjo in so zlasti za mlajše generacije edinstvena življenjska izkušnja, ki jim na interaktiven način približa družinsko in narodnostno dediščino. Dr. Jernej Mlekuž z inštituta, ki je gostil konferenco, je predstavil temo *O migracijah neljudi: kranjski burek in slovenska klobasa*. Poudaril je pomen določenih predmetov, rastlin, tehničnih izumov, pojavov ipd. za nastanek in ohranjanje migrantskih skupnosti s poudarkom na slovenskih izseljenskih skupnostih ter različnih priseljenjskih skupnosti v Sloveniji. Na koncu je dr. Marijanca Ajša Vižintin z Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU spregovorila o temi *Od asimilacije do inkluzije: medkulturna vzgoja in izobraževanje*. Prizadevanja na področju vključevanja otrok priseljencev v Sloveniji je primerjala s tovrstnimi prizadevanji, ki so jih deležni otroci slovenskega porekla v Nemčiji ter Bosni in Hercegovini.

V zadnjem sklopu z naslovom »Predstavitev projektov« sta dr. Aleksej Kalc in dr. Mirjam Milharčič Hladnik z gostiteljskega inštituta predstavila tri potekajoče projekte Inštituta. Dr. Kalc je orisal ciljni projekt *Sodobne strategije slovenskih izseljencev za ohranjanje etnične identitete*, dr. Milharčič Hladnikova pa je v prispevku *Raziskovanje izseljevanja v*

perspektivi priseljevanja: predstavitev multidisciplinarnih projektov PRE-DIS in Out-Side-In predstavila dva mednarodna projekta.

Vsakemu vsebinskemu sklopu je sledila živahna diskusija, vanjo se je vključila večina publike. Sklepi konference so pokazali, da sedanosti ni mogoče obravnavati ločeno od preteklosti ter da sodobnega priseljenstva in begunstva v Evropo ni mogoče celovito obravnavati in razumeti brez temeljitega poznavanja izseljenstva in begunstva v zgodovini lastnega naroda.

Beleške o autorima

Podatki o avtorjih

Mag. **Jelena Budimirović** je diplomirala srbski jezik in književnost na Univerzi v Beogradu. Magistrirala je na programu Interkulturni študij: Primerjalni študij idej in kultur (modul Kulturna zgodovina), ki sta ga organizirala Univerza v Novi Gorici in Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Znanstveno se ukvarja z birokratskim stilom v času socializma v Jugoslaviji. Dela kot terminologinja in jezikovna redaktorka v Uradu za evropske integracije Vlade Republike Srbije.

Tatjana Bukvič je profesorica slovenskega jezika s književnostjo in knjižničarka. Redno je zaposlena kot učiteljica slovenskega jezika na osnovni šoli v Ljubljani. Od leta 2010 opravlja delo učiteljice slovenskega jezika in kulture v Republiki Srbiji. Aktivno je sodelovala pri prenovi osnovnega šolstva v Sloveniji na prehodu iz osem- na devetletno osnovno šolanje. V času prenove je bila vodja predmetnih študijskih skupin in mentorica mladim diplomantom. Dodatno se izobražuje na področju didaktike, pedagogike in poučevanja slovenščine kot drugega/tujega jezika.

Prof. dr **Maja Đukanović** diplomirala je 1986. na Filološkem fakultetu u Beogradu, gde je 1992. magistrirala sa temom iz oblasti teorije prevođenja, a 2004. doktorirala sa temom *Sistem zameničkih reči u srpskom i slovenačkom jeziku*. Od 1989. predaje slovenački jezik na Filološkem fakultetu u Beogradu, sada u zvanju redovnog profesora. Učestvovala je na brojnim naučnim skupovima u zemlji i inostranstvu, a u više navrata je bila na stručnim usavršavanjima. Svoja stručna interesovanja usmerila je pre svega na slovenački jezik kao strani, prevodilačku teoriju i praksu, kao i na uporedna pitanja slovenačko-srpske gramatike. Oformila je četvorogodišnje studije slovenačkog jezika i kulture na Filološkem fakultetu u Beogradu.

Mr **Laura Fekonja** (1982) diplomirala je 2006. na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Ljubljani, gde je 2013. i magistrirala sa temom iz oblasti jezičke didaktike. Od 2007. do 2011. predavala je na Katedri za slovenački jezik na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zagrebu, a 2012/2013. na Univerzitetu u Klagenfurtu. Dobitnica je priznanja za posebna dostignuća u nauci koje dodeljuje Filozofski fakultet u Brnu.

Doc. dr. **Karmen Kenda-Jež** je znanstvena sodelavka dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik, na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici pa predava sociolingvistiko. Ukvarja se z jezikovno geografijo in narečnim slovaropisjem. Raziskuje zahodna slovenska narečja in ziljsko narečje v Kanalski dolini. Sodeluje pri projektu izdelave Slovanskega lingvističnega atlasa (OLA), kjer vodi slovensko nacionalno komisijo.

Irena Kužnik, MA, je končala dodiplomski in podiplomski študij na Oddelku za angleški jezik in književnost Filološke fakultete Univerze v Beogradu, kjer je obiskovala tudi pouk slovenskega jezika. Sedaj je v zaključnem letniku doktorskega akademskega študija, modul Jezik. V svojem študiju se znanstveno ukvarja z angleško-slovenskim, angleško-srbskim in slovensko-srbskim kontrastivnim raziskovanjem, prevodoslovjem in sociolingvistiko. Dosedanje delovne izkušnje obsegajo strokovno prevajanje in tolmačenje v/iz angleščine in slovenščine, poučevanje angleščine in slovenščine, ter lektoriranje.

Biljana Milenković Vuković (1961), etnolog i dipl. bibliotekar saveznik. Diplomirala na Odeljenju za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, a u Biblioteci Etnografskog instituta SANU radi na poslovima iz bibliotečko-informacione delatnosti. Priređuje personalne i tematske bibliografije, izložbe. Objavljuje naučne i stručne radove iz bibliotekarstva i etnologije. Dobitnik je nagrade „Marija Ilić Agapova“ za najboljeg bibliotekara grada Beograda (2014). Glavni i odgovorni urednik *Biltena Društva Slovenaca „Sava“ u Beogradu* (2011 – 2014), a od 2015. godine je glavni i odgovorni urednik časopisa *Slovenika: časopisa za kulturu, nauku i obrazovanje* u izdanju Nacionalnog saveta slovenačke nacionalne manjine u Srbiji. Rukovodilac je projekta *Znameniti Slovenci u Beogradu*.

Prof. dr **Sofija Miloradović** (rođ. Rakić, 1963), naučni savetnik Instituta za srpski jezik SANU i redovni profesor na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu. Diplomirala je (1987), magistrirala (1991) i doktorirala (2001) na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. U svom naučnom radu bavi se, radeći na dijalekatskom korpusu, fonologijom, morfolo-gijom, sintaksom i semantikom, leksikologijom, a ima i više radova iz oblasti etnolingvistike. U domaćim i stranim naučnim časopisima objavljeno joj je oko stotinu autorskih radova, lingvističkih karata i kritičkih prikaza.

Prof. dr **Saša Moderc** je vanredni profesor Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Predaje frazeologiju italijanskog jezika, kontrastivnu analizu italijanskog i srpskog i prevođenje na italijanski jezik. Doktorirao je iz oblasti lingvistike, s temom o italijanskim relativnim vremenima. Uže oblasti interesovanja su teorija prevođenja i korpusna lingvistika; u okviru ove oblasti izrađuje korpus paralelnih tekstova koji sadrži srpska književna dela i njihove prevode na italijanski i obratno, italijanska dela i njihove prevode na srpski ili srpsko-hrvatski. Autor je gramatike italijanskog jezika i više udžbenika za učenje italijanskog.

Dr. **Mojca Nidorfer Šiškovič** je vodja programa Slovenščina na tujih univerzah na Centru za slovenščino kot drugi in tuji jezik, ki deluje v okviru Oddelka za slovenistiko filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ukvarja pa se tudi s pragmatičnim jezikoslovjem, teorijo diskurza, žanrsko analizo in poslovno komunikacijo, zlasti e-pismi. S prispevki redno sodeluje na znanstvenih konferencah doma in v tujini ter ima več objav v slovenskih in mednarodnih publikacijah, predavala je na univerzah v Pragi, Katovicah in Bielskem Bialu, Beogradu, Clevelandu ter Lizboni. Uspešno skrbi za promocijo slovenistične znanosti in slovenske kulture po svetu, med drugim z vodenjem mednarodnih projektov Svetovni dnevi programa Slovenščina na tujih univerzah.

Tamara Poletan je studentkinja master studija na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Njeno istraživačko zanimanje je usmereno ka komparativnoj analizi srpskog i slovenačkog jezika, koja se prevashodno tiče teorije prevođenja, zatim ka sociolingvistici i međukulturnom dijalogu. Učestvuje na različitim projektima koji za cilj imaju promovisanje slovenačkog jezika, književnosti i kulture.

Dr **Mladena Prelić** (1961), viši naučni saradnik Etnografskog instituta SANU. Diplomirala je, magistrirala i doktorirala na Odeljenju za etnologiju (i antropologiju) Filozofskog fakulteta u Beogradu. Bavi se problemima etničkog identiteta i etničkih manjina u Srbiji i regionu. Tokom 1990-ih godina obavljala je opsežna terenska istraživanja etničkog identiteta među Srbima u Mađarskoj. Doktorat je odbranila na temu *Etnički identitet: Srbi u Budimpešti i okolini*. U periodu 2011–2016 rukovodi projektom Etnografskog instituta SANU *Multietnicitet, multikulturalnost, migracije: savremeni procesi*. Autor je dve monografije: *Srbi u selu Lovri u Mađarskoj tokom XX veka*, Izdan, Budimpešta, 1995, i *(N) i ovde (n) tamo: etnički identitet Srba u Mađarskoj na kraju XX veka*, Posebna izdanja 64, Etnografski institut SANU, Beograd, 2008, kao i više naučnih radova.

Dr. **Milena Spremo** (1978) se je po končani gimnaziji v Kamniku vpisala na Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani, kjer je leta 2002 diplomirala in pridobila strokovni naslov diplomirana filozofinja in profesorica geografije. Podiplomski študij je nadaljevala na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, na Oddelku za filozofijo in leta 2007 pridobila znanstveni naslov magistrica znanosti s področja ontologije in metafizike. Leta 2016 je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani uspešno zagovarjala doktorsko disertacijo in si pridobila znanstveni naziv doktorica znanosti.

Dr. **Tanja Tomazin** (1987) je diplomirala iz primerjalne književnosti (2010) in doktorirala iz literarnih znanosti (2014) na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Več let je opravljala delo voditeljice in novinark na RTV Slovenija. Danes aktivno deluje kot pisateljica strokovnih, poljudnoznanstvenih in umetniških besedil, lektorica slovenskega jezika ter prevajalka. Zaposlena je kot sekretarka v Nacionalnem svetu slovenske narodne manjšine v Beogradu. V svojem raziskovalnem delu se osredotoča predvsem na slovensko in srbsko književnost 2. polovice 20. stoletja, pri čemer združuje literarnozgodovinski, literarnoteoretični in sociološko-kulturološki vidik.

Dr. **Jasna Vlajić-Popović** je naučni svetnik u Institutu za srpski jezik SANU (zaposlena od 1983) na projektu „Etimološka istraživanja srpskog jezika i izrada *Etimološkog rečnika srpskog jezika*“. Bavi se srpskom etimologijom u njenom slovenskom i balkanskom kontekstu, kako domaćom leksikom tako i pozajmljenicama (naročito grecizmima), u studijama posvećenim pojedinim rečima kao i leksičkim grupama. Autor je više stotina odrednica etimološkog rečnika, dve monografije i preko stotinu članaka i prikaza u domaćim i stranim časopisima i tematskim zbornicima.

Rut Zlobec (1963) je diplomirala na Pedagoški akademiji v Ljubljani, smer slovenski in srbohrvaški jezik s književnostima. Štiri leta je poučevala slovenščino na Srednji šoli za gostinstvo in turizem v Novem mestu, od leta 1992 je zaposlena na OŠ Maksa Pleteršnika v Pišecah, ki je UNESCO SREDIŠČE za Posavje, Dolenjsko in Belo krajino. Ima naziv svetovalka. V šol. l. 2007 do 2009 je poučevala slovenščino v društvih Slovencev v Beogradu in Nišu (3 leta), v Novem Sadu, Subotici, Kragujevcu in Kruševcu (2 leti). Od šol. l. 2012/13 poučuje slovenščino v društvih Slovencev v Novem Sadu, Subotici, Rumi, Vršču in Gudurici. Kot članica Društva za varovanje materinščine Maks Pleteršnik v Pišecah vodi sekcijo za stike s Slovenci po svetu in projekt Moja hiša je tvoj

dom, ki Slovincem po svetu omogoča brezplačno bivanje v Pleteršnikovi zidanici.

Dr. Janja Žitnik Serafin je leta 1981 diplomirala iz angleškega in nemškega jezika in književnosti na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je leta 1989 magistrirala iz ameriške književnosti in leta 1992 doktorirala iz literarnih znanosti. Od leta 1982 je redno zaposlena na ZRC SAZU, v letih 1982–85 kot strokovna delavka na Inštitutu za slovenski jezik, od 1985 dalje pa kot raziskovalka na Inštitutu za slovensko izseljenstvo in migracije. Področja njenega znanstvenega delovanja so: slovensko izseljenstvo, priseljenstvo v Sloveniji, literarna in kulturna zgodovina izseljenstva/priseljenstva. Je avtorica več monografskih publikacij in znanstvenih člankov ter vodja znanstveno-raziskovalnih projektov.

Izdavački svet i lista recenzenata: imena i afilijacije / Svetovalni odbor in seznam recenzentov: imena in afilijacije

Međunarodni izdavački svet / Mednarodni svetovalni odbor

Prof. dr **Jurij Bajec**, Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet, Srbija
Dr **Jadranka Đorđević Crnobrnja**, Etnografski institut SANU, Beograd, Srbija
M.A **Dejan Georgiev**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Slovenija
Dr. **Zdenka Petermanec**, Univerzitetna knjižnica Maribor, Slovenija
Dr. **Nataša Rogelja**, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, Ljubljana, Slovenija

Recenzenti / Recenzija

Mr **Jelena Budimirović**, Vlada Republike Srbije, Kancelarija za evropske integracije, Beograd, Srbija
Dr **Marija Đinđić**, Institut za srpski jezik SANU, Beograd, Srbija
Prof. dr **Maja Đukanović**, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Srbija
Dr **Borko Kovačević**, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Srbija
MA **Irena Kužnik**, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Srbija
Prof. dr **Maja Miličević**, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Srbija
Dr **Natalija Panić Cerovski**, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Srbija
Dr **Lada Stevanović**, Etnografski institut SANU i Fakultet za medije i komunikaciju, Beograd, Srbija
Dr. **Tanja Tomazin**, Nacionalni svet slovenačke nacionalne manjine, Beograd, Srbija
Prof. dr **Alojzija Zupan Sosič**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Slovenija

Politika časopisa

Journal policy

Politika časopisa

Časopis *Slovenika*: časopis za kulturu, nauku i obrazovanje (dalje *Slovenika*) izlazi godišnje u režimu otvorenog pristupa.

U časopisu *Slovenika* objavljuju se stručni i naučni radovi iz oblasti kulture, nauke, obrazovanja, arhivistike, umetnosti, te likovnog i literarnog stvaralaštva autora koji se tim oblastima bave, a odnose se na život i delovanje slovenačke nacionalne manjine u Srbiji, odnosno – na slovenačku populaciju koja živi i boravi u Srbiji.

Kategorije radova koji se dostavljaju mogu biti sledeće: originalni naučni rad, pregledni rad, naučna kritika / kritika, polemika, saopštenje, građa, osvrt, prikaz, hronika, bibliografija, preuzet rad, preveden rad, kao i intervjui sa značajnim osobama. U časopisu mogu da se objavljuju i radovi studenata slovenačkog jezika i drugih disciplina, koji po svome sadržaju odgovaraju tematici časopisa.

Mogu se objavljivati i specijalni brojevi časopisa sa posebnom tematikom i gostujućim urednikom, kao i tekstovi napisani po pozivu, posvećeni izabranoj temi broja.

Radovi mogu biti napisani na slovenačkom ili srpskom jeziku (ćirilica / latinica). Naslov rada, apstrakt i ključne reči *Slovenika* objavljuju na srpskom, slovenačkom i engleskom jeziku.

Obaveze urednika

Glavni urednik časopisa *Slovenika* donosi konačnu odluku o tome koji će se rukopisi objaviti. Urednik se prilikom donošenja odluke rukovodi uređivačkom politikom, vodeći računa o zakonskim propisima koji se odnose na klevetu, kršenja autorskih prava i plagiranje.

Urednik ne sme imati bilo kakav sukob interesa u vezi sa podnesenim rukopisom. Ako takav sukob interesa postoji, o izboru recenzenata i sudbini rukopisa odlučuje uredništvo. Pošto je identitet autora i recenzenata nepoznat drugoj strani, urednik je dužan da tu anonimnost garantuje.

Urednik je dužan da sud o rukopisu donosi na osnovu njegovog sadržaja, bez rasnih, polnih / rodnih, verskih, etničkih ili političkih predrasuda.

Urednik ne sme da koristi neobjavljen materijal iz podnesenih rukopisa za svoja istraživanja bez pisane dozvole autora.

Obaveze autora

Autori garantuju da rukopis predstavlja njihov originalni doprinos, da nije objavljen ranije i da se ne razmatra za objavljivanje na drugom mestu. Autori takođe garantuju da rukopis nakon objavljivanja u časopisu *Slovenika* neće biti objavljen u drugoj publikaciji, na bilo kom jeziku, bez saglasnosti vlasnika autorskih prava.

Autori garantuju da prava trećih lica neće biti povređena i da izdavač neće snositi nikakvu odgovornost ako se pojave bilo kakvi zahtevi za naknadu štete.

Autori snose svu odgovornost za sadržaj podnesenih rukopisa i validnost rezultata, i moraju da pribave dozvolu za objavljivanje podataka od svih strana uključenih u istraživanje.

Autori koji žele da u rad uključe slike ili delove teksta koji su već negde objavljeni dužni su da za to pribave saglasnost nosilaca autorskih prava i da prilikom podnošenja rada dostave dokaze da je takva saglasnost data. Materijal za koji takvi dokazi nisu dostavljeni smatraće se originalnim delom autora.

Autori garantuju da su kao autori navedena samo ona lica koja su značajno doprinela sadržaju rukopisa, odnosno da su sva lica koja su značajno doprinela sadržaju rukopisa navedena kao autori.

Autori se moraju pridržavati etičkih standarda koji se odnose na naučno-istraživački rad i rad ne sme biti plagijat. Autori garantuju i da rukopis ne sadrži neosnovane ili nezakonite tvrdnje i ne krši prava drugih.

U slučaju da autori otkriju važnu grešku u svom radu nakon njegovog objavljivanja, dužni su da momentalno o tome obaveste urednika ili izdavača i da sa njima sarađuju kako bi se rad povukao ili ispravio.

O recenziranju

Prispele rukopise iz kategorija naučnih i stručnih radova urednik najpre upućuje na predrecenziju Redakciji, koja utvrđuje da li je tekst u skladu sa politikom časopisa. Prispele radove, odobrene od strane Redakcije, glavni urednik šalje dvojici stručnjaka za naučnu oblast kojom se određeni rad bavi, i uz rad dostavlja recenzentski obrazac. Recenzentski obrazac sadrži niz pitanja na koja treba odgovoriti, a koja recenzentima ukazuju na to koji su to aspekti koje treba sagledati kako bi se donela odluka o objavljivanju rukopisa. U završnom delu obrasca recenzenti moraju da navedu svoja zapažanja i predloge kako da se podneti rukopis poboljša; dati komentari šalju se autorima, bez navođenja imena recenzenata, radi unošenja potrebnih ispravki. Rok za ispravke radova je 10 dana od datuma slanja recenzije autoru. Autor odlučuje da li će postupiti ili ne po uputstvima recenzenata i o tome obaveštava Redakciju, a Redakcija donosi konačnu odluku u pogledu objavljivanja rada.

Ako odluke dvaju recenzenata nisu iste (prihvatiti / odbaciti), glavni urednik može da traži mišljenje drugih recenzenata. Konačan izbor recenzenata spada u diskreciona prava urednika. Recenzentski list recenzentu šalje sekretar redakcije *Slovenika*. Recenzent je dužan da u roku od tri nedelje dostavi gotovu recenziju rada.

Plagijarizam

Plagiranje, odnosno preuzimanje tuđih ideja, reči ili drugih oblika kreativnog izraza i njihovo predstavljanje kao svojih predstavlja grubo kršenje naučne etike. Plagiranje može da uključuje i kršenje autorskih prava, što je zakonom kažnjivo. Plagijat obuhvata sledeće:

- doslovno ili gotovo doslovno preuzimanje ili smišljeno parafraziranje (u cilju prikriivanja plagijata) delova tekstova drugih autora, bez jasnog ukazi-

vanja na izvor ili obeležavanja kopiranih fragmenata (na primer, korišćenjem navodnika);

- kopiranje slika ili tabela iz tuđih radova bez pravilnog navođenja izvora i/ili bez dozvole autora ili nosilaca autorskih prava za njihovo korišćenje.

Rukopisi kod kojih postoje jasne indicije da se radi o plagijatu biće automatski odbijeni. Ako se ustanovi da je rad koji je objavljen u časopisu *Slovenika* plagijat, rad će biti opozvan, a od autora će se zahtevati da upute pisano izvinyenje autorima izvornog rada i prekinuće se saradnja sa autorima plagijata.

Otvoreni pristup

Časopis *Slovenika* je dostupan u režimu otvorenog pristupa. Članci objavljeni u časopisu mogu se besplatno preuzeti sa sajta časopisa i koristiti u skladu sa licencom Creative Commons Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0 Srbija (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/rs/>)

Časopis *Slovenika* ne naplaćuje APC (Article Processing Charge).

Samoarhiviranje

Časopis *Slovenika* omogućava autorima da deponuju kako prihvaćenu (recenziranu, Author's Post-print) verziju rukopisa, tako i finalnu, objavlvenu verziju rada (Publisher's version/PDF) u PDF formatu u institucionalni repozitorijum nekomercijalne baze podataka, da pomenute verzije objave na ličnim veb stranicama, ili na sajtu institucije u kojoj su zaposleni, a u skladu sa odredbama licence Creative Commons AutorstvoNekomercijalno-Bez prerada 3.0 Srbija (<http://creativecommons.org/licenses/by-ncnd/3.0/rs/>), u bilo koje vreme nakon objavljivanja u časopisu. Pri tome se moraju navesti izdavač, kao nosilac autorskih prava, i izvor rukopisa.

Autorska prava

Kada je rukopis prihvaćen za objavljivanje, autori prenose autorska prava na izdavača potpisivanjem *Ugovora o prenosu autorskih prava*, koji se može preuzeti sa sajta Nacionalnog saveta. U slučaju da rukopis ne bude prihvaćen za štampu u časopisu, autori zadržavaju sva prava.

Uputstvo za slanje rukopisa

Rukopisi se šalju elektronskom poštom (kao Word dokument) na adresu Redakcije: nacionalnisvet@eunet.rs. Rok za predaju radova je 1. septembar.

Prilikom podnošenja rukopisa autori garantuju da rad koji se podnosi nije već objavljen (osim u formi apstrakta na nekom skupu, ili kao deo nekog objavljenog predavanja, preglednog rada ili teze); da se ne razmatra za objavljivanje kod drugog izdavača ili u okviru neke druge publikacije; da je objavljivanje odobreno od strane svih koautora, ukoliko ih ima, kao i, prečutno ili eksplicitno, od strane nadležnih organa u ustanovi u kojoj je izvršeno istraživanje.

Prilikom slanja rukopisa, autori treba obavezno da navedu: ime i prezime, instituciju u kojoj rade, e-mail adresu. Ukoliko ima više autora, za svakog autora treba navesti sve tražene podatke.

Uz rukopis teksta treba obavezno poslati naslov, apstrakt i ključne reči, tekst zahvalnosti, reference, spisak tabela, spisak ilustracija. Pozicije slika i tabela treba obeležiti u tekstu (slike i tabele ne treba inkorporirati u datoteku koja sadrži rukopis; one se dostavljaju kao posebne datoteke u odgovarajućim formatima).

Autori koji šalju prilog na srpskom / slovenačkom jeziku mogu sami odabrati da li žele da im objavljeni članak bude na latiničnom ili ćiriličnom pismu, tako što će tekst poslati otkucan odgovarajućim pismom.

Svi rukopisi prihvaćeni za štampu prolaze lekturu i korekturu, a autori unose potrebne lektorske i korektorske izmene najkasnije u roku od 10 dana od prijema lektorisanog rukopisa.

Apstrakt ne treba da bude duži od 200 reči i treba da sadrži kratak pregled metoda i najvažnije rezultate rada, tako da se može koristiti prilikom indeksiranja u referentnim periodičnim publikacijama i bazama podataka. U apstraktu ne treba navoditi reference. Apstrakt treba dostaviti na srpskom, slovenačkom i engleskom jeziku.

Ključne reči (najviše njih 5) navode se u posebnom redu iza apstrakta. Ključne reči moraju biti relevantne za temu i sadržaj rada. Dobar izbor ključnih reči preduslov je za ispravno indeksiranje rada u referentnim periodičnim publikacijama i bazama podataka. Ključne reči treba navesti na srpskom, slovenačkom i engleskom jeziku.

Način formatiranja, kategorije i obim rukopisa

Autori su dužni da se pridržavaju uputstva za pripremu radova. Rukopisi u kojima ova uputstva nisu poštovana biće odbijeni bez recenzije.

Za obradu teksta treba koristiti Word program. Rukopise treba slati u doc ili docx formatu.

Rukopisi se šalju u A4 formatu, font Times New Roman (12pt) sa proredom 1,0. Fusnote su u fontu Times New Roman (10pt), sa proredom 1,0. Struktura rukopisa može biti sa poglavljima i potpoglavljima. Tip naslova, poglavlja i potpoglavlja, kao i drugo van gore navedenih podataka, autori ne treba sami da formatiraju, već to čini Redakcija u skladu sa svojim načinom formatiranja. Upućivanje na broj projekta i njegove finansijere (ukoliko je prilog napisan u okviru naučnog projekta), izraze zahvalnosti i slične komentare treba navesti.

Pasuse treba uvlačiti, a ne razdvajati praznom linijom. Znaci navoda koriste se za citate unutar teksta, a apostrofi za citat u okviru citata. Tabele, grafikoni, sheme, slike i ilustracije treba da budu precizno naslovljeni i numerisani, sa pratećim objašnjenjem.

Redakcija zadržava pravo preloma i opreme teksta i ilustracija u skladu sa formatom časopisa.

U **kategoriji originalnih i preglednih naučnih radova**, maksimalan obim rukopisa po broju slovnih mesta sa proredom iznosi: za originalni naučni rad – do 70 000 slovnih mesta; za pregledni rad – do 45 000 slovnih mesta; za naučne kritike i polemike – do 20 000 slovnih mesta; za prikaze – do 10 000

slovnih mesta, za hronike – do 6 000 slovnih mesta; apstrakt – do 200 reči, ključne reči – do 5.

Slike, crteži i druge ilustracije treba da budu dobrog kvaliteta. Grafički prilozima se mogu dostaviti u elektronskom obliku, i to za crteže obavezno kao *Line art*, u rezoluciji od 600 dpi, a fotografije – u rezoluciji od 300 dpi. Ako autor ugradi grafički prilog u svoj Word dokument, onda on obavezno mora dostaviti isti taj grafički materijal i kao posebne dokumente, u formatu *tif*, *pdf* ili *jpg*.

Redakcija zadržava pravo odluke u pogledu fleksibilnosti ovih zahteva u određenim slučajevima.

Pored naučnih i stručnih radova, časopis je otvoren i za različite vrste tekstova, pa se i priprema za njihovo objavljivanje razlikuje. Kada su u pitanju građa, komentari, hronike, prikazi, izveštaji, bibliografije i slični tekstovi, za njihovo opremanje nema posebnih zahteva, osim onih tehničke prirode, koji važe za sve ostale radove.

Način obaveznog i jedinstvenog citiranja

Autori su obavezni da prilikom citiranja i navođenja literature koriste **isključivo** format Chicago Manual of Style – author-date.

Detaljnija obaveštenja nalaze se na veb stranici:

http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

- **Citiranje je unutar teksta.** U tekstu se u zagradu stavlja prezime autora i godina izdanja odgovarajuće bibliografske jedinice, bez zareza između prezimena autora i godine, a po potrebi se navodi broj stranice, odvojen zapeatom, npr. (Pejović 2008), ili (Pejović 2008, 37), ili (Kodela i dr. 2006, 25–9).

- Spisak literature (referenci) na kraju rada daje se po azbučnom ili abecednom redu prezimena autora. Ukoliko se navodi više bibliografskih jedinica istog autora, koje imaju istu godinu izdanja, one se dodatno označavaju malim početnim slovima abecede.

- Fusnote (napomene) pri dnu strane treba da sadrže manje važne detalje, dopunska objašnjenja, naznake o korišćenim izvorima (poput naučne građe, veb stranica, priručnika i sl.), ali ne mogu biti zamena za citiranu literaturu. Citiranje nekog autora u fusnoti jednako je načinu citiranja u tekstu.

Načini citiranja u spisku literature

Knjige (monografije):

Ukoliko postoji dva, tri ili više autora, piše se prezime prvog autora, a potom se dodaju imena i prezimena ostalih autora. U citiranju u tekstu navodi se samo ime prvog autora i dodaje se skraćena *i dr.*, odnosno *et al.* Nakon naziva knjige, prvo se navodi mesto izdanja, pa izdavač odvojen dvotačkom. Ukoliko ima više izdavača, oni se odvajaju crticama. Ukoliko ima više mesta izdanja, navodi se samo ime prvog grada.

Cvetko, Dragotin. 1952. *Davorin Jenko i njegovo doba*. Beograd : Naučna knjiga.

Đukanović, Vlado i Maja Đukanović. 2005. *Slovenačko-srpski i srpsko-slovenački rečnik*. Ljubljana : Pasadena.

Kodela, Slobodan A., Danijela Stojanović, Sonja Cvetković. 2006. *Slovenski muzičari u niškom kraju = Slovenci glazbeniki v Nišu in okolici*. Niš : Slovenačka kulturna zajednica „France Prešern”.

Urednik monografije ili zbornika radova:

Pejović, Roksanda (ur.) 2008. *Allegretto giocoso : stvaralački opus Mihovila Logara*. Beograd : Fakultet Muzičke umetnosti.

Trebše-Štolfa, Milica (ur.) 2001. *Slovensko izseljenstvo : zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana : Združenje Slovenska izseljenska matica.

Poglavlje u monografiji ili zborniku radova:

Zeković, Dragomir. 2004. „Svetopolk Pivko (1910–1987)”. U *Život i delo srpskih naučnika* 9, ur. Vladan D. Đorđević, 287–328. Beograd : Srpska akademija nauka i umetnosti.

Maricki Gađanski, Ksenija. 2009. „Klasičarska aktivnost Albina Vilhara”. U *Antički svet, evropska i srpska nauka : zbornik radova*, ur. Ksenija Maricki Gađanski, 208–213. Beograd : Društvo za antičke studije Srbije : Službeni glasnik.

Uvod, predgovor i slični delovi knjige:

U tekstu – (Bronner 2005, xiii-xx)

Bronner, Simon J. 2005. Introduction to *Manly Traditions. The Folk Roots of American Masculinities*, ed. Simon J. Bronner, xi-xxv. Bloomington: Indiana University Press.

Članak u štampanom časopisu:

Bižić Omčikus, Vesna. 2003. Niko Županić v Etnografskem muzeju v Beogradu. *Etnolog : glasnik Slovenskega etnografskega muzeja* 13 (64) : 273–283.

Mišić, Darko. 2009. Starograđanin Odon Vertovšek proslavio stoti rođendan. *Informator Opštine Stari grad* 25 : 4.

Članak u dnevnoj ili periodičnoj štampi, sa imenom autora članka, ili bez njega:

Članak iz dnevne štampe može biti citiran unutar teksta, bez posebnog navođenja u spisku referenci, na sledeći način: „Kao što je Niderkorn napisao u *New York Timesu* od 20. juna 2002, ...”, ili sa napomenom u zagradi posle odgovarajuće rečenice (*Večernje novosti*, 25. jun 2007). Ukoliko autor želi da izvor stavi u listu referenci, to čini na sledeći način:

Niderkorn, William S. 2002. A scholar recants on his „Shakespeare” discovery. *New York Times*, June 20.

Večernje novosti. 2007. Godine bez traga. *Večernje novosti* 25. jun.

Prikaz knjige:

Radović, Srđan. 2009. Kontinuirano istraživanje zajednice Srba u Mađarskoj. Prikaz knjige (*Ni*) *ovde (ni) tamo: Etnički identitet Srba u Mađarskoj na kraju XX veka* Mladene Prelić. *Antropologija* 7 : 161–2.

Teza ili disertacija:

Denby, P. 1981. *The Self Discovered: The Car in American Folklore and Literature*. PhD diss. Indiana University.

Milenković, Miloš. 2006. *Teorija etnografije u savremenoj antropologiji (1982-2002)*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet.

Veb sajt:

Veb sajt se navodi unutar tekućeg teksta ili u fusnoti, i obično se izostavlja iz liste referenci. Ukoliko autor želi da veb stranicu stavi u listu referenci, to može učiniti na sledeći način:

Howard, Clark. 2001. *The True Story of Charyl Chessman*. Dostupno na: www.crimelibrary.com/classics3/chessman/index.htm

Jedinica iz onlajn baze podataka:

Onlajn baze podataka obično se citiraju u tekstu isto kao i druge reference, a u spisku literature dodaje se njihova veb strana. Primeri:

U tekstu – (Cambridge Dictionary Online)

U spisku referenci – Cambridge Dictionary Online. Dostupno na: <http://dictionary.cambridge.org>

U tekstu – (ProQuest Information and Learning)

U spisku referenci – ProQuest Information and Learning. „Interdisciplinary – Dissertations & Theses”. Dostupno na: <http://proquest.umi.com/login/user>

NAPOMENA:

- Recenzija i objavljivanje radova su besplatni.
- Autorima će PDF datoteka koja sadrži njihov prihvaćeni rad biti poslata besplatno, elektronskom poštom.
- Elektronska verzija rada biće dostupna na internet stranici časopisa, <http://slovinci.rs>, i može se koristiti u skladu sa uslovima licence Creative Commons Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0 Srbija (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/rs/>).
- Prilozi se ne vraćaju autorima.
- Molimo autore da pogledaju, popune i pošalju Redakciji **Autorsku izjavu i Ugovor o prenosu autorskih prava**, koji se nalaze u impresumu časopisa, na sajtu Nacionalnog saveta slovenačke nacionalne manjine.

Redakcija Slovenike

Politika časopisa

Časopis *Slovenika*: časopis za kulturo, znanost in izobraževanje (v nadaljevanju *Slovenika*) izhaja letno na način odprtega dostopa.

V časopisu *Slovenika* se objavlja strokovne in znanstvene prispevke s področja kulture, znanosti, izobraževanja, arhivistike, umetnosti in likovnega ter književnega ustvarjanja avtorjev, ki se s temi področji ukvarjajo, navezujejo pa se na življenje in delovanje slovenske nacionalne manjšine v Srbiji oziroma na slovensko prebivalstvo, ki živi in prebiva v Srbiji.

Kategorije poslanih del morajo biti sledeče: izvorni znanstveni članek, pregledni znanstveni članek, znanstvena kritika / kritika, polemika, novica, sestavek, pregled, prikaz, kronika, bibliografija, prevzeti članek, prevod, kot tudi intervju o pomembnih osebnostih. V časopisu se lahko objavljajo tudi dela študentov slovenskega jezika in ostalih disciplin, ki po vsebini ustrezajo tematiki časopisa.

Izidejo lahko posebne številke časopisa s specifično tematiko in gostujočim urednikom, kot tudi besedila, napisana kot odziv na povabilo, ki se posvečajo izbrani temi določene številke časopisa.

Vsi prispevki morajo biti napisani v slovenskem ali srbskem jeziku (cirilica / latinica). Naslov prispevka, povzetek in ključne besede *Slovenika* objavlja v srbskem, slovenskem in angleškem jeziku.

Dolžnosti urednika

Glavni urednik časopisa *Slovenika* poda končno odločitev o tem, kateri rokopisi bodo objavljeni. Urednik svoje odločanje uravnava v skladu z uredniško politiko in pri tem upošteva zakonske predpise, ki se nanašajo na obrekovanje, kršenje avtorskih pravic in plagijatorstvo.

Urednik ne sme imeti nikakršnih navzkrižnih interesov v zvezi s predloženim rokopisom. Če se ti vendarle pojavijo, o izboru recenzentov in o usodi rokopisa odloča uredništvo. Ker je identiteta avtorjev in recenzentov tajna, je urednik dolžan zagotoviti njihovo anonimnost.

Urednik je dolžan, da svojo presojo o rokopisu izvede na podlagi njegove vsebine, brez predsodkov, povezanih z raso, spolom, vero, etničnim poreklom ali politiko.

Urednik neobjavljenega materiala iz predloženih rokopisov ne sme uporabljati za svoja raziskovanja, razen če za to pridobi dovoljenje avtorja.

Dolžnosti avtorjev

Avtorji zagotavljajo, da rokopis predstavlja njihov originalni doprinos, da pred tem še ni bil objavljen in da ni predlagan za objavo nekje drugje. Avtorji prav tako zagotavljajo, da rokopis po objavi v časopisu *Slovenika* ne bo objavljen v drugi publikaciji, ne glede na jezik publikacije, brez da bi o tem pridobili soglasje lastnika avtorskih pravic.

Avtorji zagotavljajo, da z njihovim rokopisom niso kršene pravice drugih oseb in da založnik ne nosi nobene odgovornosti, če se pojavijo kakršnekoli zahteve za nadomestitev škode.

Avtorji nosijo vso odgovornost za vsebino predloženih rokopisov in veljavnost objavljenih podatkov, za katere morajo pridobiti dovoljenje za objavo s strani vseh, ki so v raziskovanje vključeni.

Avtorji, ki želijo, da prispevek vključuje slike ali dele besedila, ki so že bili nekje objavljeni, so dolžni pridobiti soglasje nosilca avtorskih pravic in ga predložiti skupaj s predloženim prispevkom. Material, za katerega niso priloženi tovrstni dokazi, se smatra za originalno avtorsko delo.

Avtorji zagotavljajo, da so kot avtorji navedene samo tiste osebe, ki so pomembno prispevale k vsebini rokopisa, oziroma da so vse osebe, ki so pomembno prispevale k vsebini rokopisa, navedene kot avtorji.

Avtorji morajo izpolnjevati etične standarde, ki se nanašajo na znanstvenoraziskovalno delo, ki ne sme biti plagiat. Avtorji prav tako zagotavljajo, da rokopis ne vsebuje neutemeljenih ali nezakonitih trditev in da ne krši pravic drugih oseb.

U primeru, da avtorji po objavi v svojem prispevku odkrijejo pomembno napako, so dolžni o tem takoj obvestiti urednika ali založnika in z njim sodelovati, da se prispevek umakne iz publikacije oziroma popravi.

O recenzijem postopku

Prispele rokopise iz kategorij znanstvenih in strokovnih del urednik najprej posreduje v predrecenzijo redakciji, kjer se ugotavlja, če je besedilo napisano v skladu s politiko časopisa. Prispela dela, odobrena s strani redakcije, glavni urednik nato pošlje dvema strokovnjakoma s področja tiste znanosti, s katero se določeno delo ukvarja, in pri tem predloži recenzijski obrazec. Recenzijski obrazec vsebuje niz vprašanj, na katera je treba odgovoriti in ki recenzenta usmerjajo, katere aspekte je ob sprejemanju odločitve glede objave rokopisa treba posebej upoštevati. V zaključnem delu obrazca morajo recenzenti navesti svoje opazke in predloge, kako bi se predloženi rokopis dalo izboljšati; podane komentarje se z namenom vnašanja potrebnih sprememb brez navedenih imen recenzentov pošlje avtorjem. Rok za predložitev popravljenega besedila je 10 dni od datuma, ko je bila avtorju poslana recenzija. Avtor sam odloča, ali bo upošteval predloge recenzentov ali ne in o tem obvesti redakcijo, na kar redakcija sprejme dokončno odločitev glede objave prispevka.

Če odločitve dveh recenzentov niso enake (sprejeto / zavrnjeno), glavni urednik lahko za mnenje vpraša druge recenzente. Končni izbor recenzentov spada med diskrecijske pravice urednika. Recenzijski list recenzentu pošlje poslovni sekretar redakcije *Slovenike*.

Recenzent je dolžan, da v roku treh tednov preda zaključeno recenzijo dela.

Plagiatorstvo

Plagiatorstvo oziroma prevzemanje tujih idej, besed ali drugih oblik kreativnega izražanja in predstavljanje le-teh kot svojih predstavlja grobo kršenje znanstvene etike. Plagiatorstvo lahko vključuje tudi kršenje avtorskih pravic, ki je po zakonu kaznivo.

Kot plagiat se obravnava sledeče:

- dobesedno ali skoraj dobesedno prevzemanje ali namerno parafraziranje (z namenom prikrivanja plagiata) delov besedil drugih avtorjev brez jasnega navajanja njihovega izvora ali označevanja kopiranih fragmentov (na primer z znaki za citiranje);
- kopiranje slik ali tabel iz tujih del brez pravilnega navajanja njihovega izvora in/ali brez dovoljenja za njihovo uporabo s strani avtorjev ali nosilcev avtorskih pravic.

Rokopisi, za katere obstajajo jasni pokazatelji, da so plagiat, bodo avtomatsko zavrnjeni. Če se ugotovi, da je prispevek, objavljen v časopisu *Slovenika*, plagiat, bo le ta preklican, od avtorja pa se v tem primeru zahteva, da avtorjem originalnega besedila pošlje pisno opravičilo, prav tako se z njim prekine sodelovanje.

Odpri dostop

Časopis *Slovenika* je dostopen na način odprtega dostopa. Članke, objavljene v časopisu, je mogoče brezplačno prevzeti s spletne strani časopisa in koristiti v skladu z licenco Creative Commons Autorstvo-Nekomercialno-Bez prerada 3.0 Srbija (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/rs/>).

Časopis *Slovenika* ne zaračunava APC (Article Processing Charge).

Samoarhiviranje

Časopis *Slovenika* omogoča avtorjem, da deponirajo tako sprejeto (recenzirano, Author's Post-print) kot zaključno, objavljeno različico rokopisa (Publisher's version/PDF) v PDF formatu v institucionalni repozitorij nekomercialne baze podatkov, da omenjeni različici besedila objavijo na osebnih internetnih straneh ali na spletni strani institucije, pri kateri so zaposleni, vendar v skladu z določili licence Creative Commons Autorstvo-Nekomercialno-Bez prerada 3.0 Srbija (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/rs/>), in sicer kadarkoli po objavi v časopisu. Pri tem so dolžni navesti založnika kot nosilca avtorskih pravic, kot tudi podatke o časopisu.

Avtorske pravice

Ko je rokopis sprejet v objavo, avtorji prenesejo svoje avtorske pravice na založnika, in sicer s podpisom Pogodbe o prenosu avtorskih pravic, ki je dostopna na spletni strani Nacionalnega sveta. V primeru, da rokopis ni sprejet v objavo v časopisu, avtorji zadržijo vse pravice.

Navodila za pošiljanje rokopisov

Rokopise se pošilja po elektronski pošti (v obliki word dokumenta) na naslov redakcije: nacionalnisvet@eunet.rs. Rok za predložitev prispevkov je 1. september.

S predložitvijo rokopisa avtorji zagotavljajo, da predloženo delo še ni bilo objavljeno (razen v obliki povzetka na konferenci ali kot del objavljenega predavanja, preglednega članka ali teze); da delo ni v obravnavi za objavo pri drugem založniku ali v okviru neke druge publikacije; da je objava odobrena s strani vseh soavtorjev, če ti obstajajo, tako kot implicitno ali eksplicitno tudi s strani pristojnih organov ustanove, v kateri je potekalo raziskovanje.

Ob pošiljanju rokopisov morajo avtorji obvezno navesti: ime in priimek, institucijo, kjer so zaposleni, elektronski naslov. Če je avtorjev več, je treba vse te podatke navesti za vsakega posamezno.

Skupaj z rokopisom besedila je obvezno treba poslati naslov, povzetek in ključne besede, besedilo zahvale, reference, seznam tabel in seznam ilustracij. Položaj slik in tabel je treba v besedilu označiti (slik in tabel ni treba vključiti v datoteko z rokopisom; dostavlja se jih v posebni datoteki ustreznega formata).

Avtorji, ki pošiljajo besedilo v srbskem / slovenskem jeziku, morajo sami izbrati, ali naj bo njihov članek objavljen v latinici ali v cirilici, in sicer tako, da pošljejo besedilo, natipkano v zeleni pisavi.

Vsi rokopisi, sprejeti za tisk, so lektorirani in recenzirani, nakar avtorji v roku 10-ih dni od prejema pregledanega rokopisa vnesejo potrebne lektorske in recenzijske spremembe.

Povzetek naj ne bo daljši od 200 besed in naj vključuje kratek pregled metod ter najpomembnejše ugotovitve dela, in sicer na način, da se ga lahko uporabi za indeksiranje v referenčnih periodičnih publikacijah in bazah podatkov. V povzetku ni treba navajati referenc. Povzetek je treba predložiti v srbskem, slovenskem in angleškem jeziku.

Ključne besede (največ 5) se navajajo v posebni vrstici pod povzetkom dela. Ključne besede morajo biti relevantne glede na temo in vsebino dela. Dober izbor ključnih besed je pogoj za ustrezno indeksiranje dela v referenčnih periodičnih publikacijah in bazah podatkov. Ključne besede je treba navesti v srbskem, slovenskem in angleškem jeziku.

Način oblikovanja, kategorije in obseg rokopisa

Avtorji so dolžni, da se držijo navodil za pripravo prispevkov. Rokopisi, v katerih ta navodila niso upoštevana, bodo brez recenzije zavrženi.

Za pripravo besedil je treba uporabljati program Word. Rokopise je treba poslati v doc ali docx formatu.

Rokopise je treba poslati v A4 formatu, font Times New Roman (12pt) z velikostjo razmika med vrsticami 1,0. Opombe naj bodo v fontu Times New Roman (10pt) z enojnim razmikom med vrsticami. Struktura rokopisa lahko vključuje poglavja in podpoglavja. Naslovov, poglavij in podpoglavij, kot tudi vsega ostalega, kar ne spada pod zgoraj navedene dele besedila, avtorji ne oblikujejo, saj to stori redakcija v skladu s svojim lastnim načinom oblikovanja. Besedilu je treba priložiti navedbo številke projekta in vir njegovega financiranja (če gre za delo, napisano v okviru znanstvenega projekta), kot tudi zahvalo in podobne komentarje.

Odlomke je treba zamakniti, ne pa ločevati s praznimi vrsticami. Narekovanji se uporabljajo za citate znotraj besedila, opuščaji (apostrofi) pa za ločene citate. Tabele, grafi, sheme, slike in ilustracije morajo biti natančno naslovljeni, oštevilčeni in opremljeni z razlago.

Redakcija si pridržuje pravico do preloma in opreme besedila ter ilustracij v skladu s formatom časopisa.

V **kategoriji originalnih in preglednih znanstvenih prispevkov** je glede na znake skupaj s presledki maksimalen obseg dela sledeč: za izvorni znanstveni članek – do 70 000 znakov; za pregledni članek – do 45 000 znakov; za znanstvene kritike in polemike – 20 000 znakov; za preglede ali ocene – do 10 000 znakov, za kronike – do 6000 znakov; povzetek naj obsega do 200 besed; ključnih besed naj bo do 5.

Slike, risbe in druge ilustracije morajo biti kvalitetne. Grafične priloge je treba predložiti v elektronski obliki, pri čemer je v primeru risb obvezno treba uporabljati Line art. Grafične priloge naj bodo posredovane v resoluciji od 600 dpi v primeru risb in v resoluciji od 300 dpi v primeru fotografij. V primeru, da avtor grafične priloge vključi v svoj word dokument, jih mora obvezno posredovati tudi v obliki posebnih dokumentov, in sicer v formatih tif, pdf ali jpg.

Redakcija si pridržuje pravico do odločitve glede fleksibilnosti teh zahtev v posameznih primerih.

Poleg znanstvenih in strokovnih člankov časopis sprejema tudi različne vrste besedil, katerih priprava za objavo je drugačna. Kadar gre za sestavek, komentar, kroniko, pregled ali oceno, poročilo, bibliografijo in podobna besedila, za njihovo oblikovanje niso predpisane posebne zahteve, razen tistih tehnične narave, ki veljajo tudi za vse ostale prispevke.

Način obveznega in enotnega citiranja

Avtorji morajo v primeru citiranja in navajanja literature uporabljati **izključno** obliko Chicago Manual of Style – author-date.

Podrobnejša navodila se nahajajo na internetni strani:

http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

- **Citiranje znotraj besedila.** V besedilu se v oklepaju navaja priimek avtorja in leto izida ustrezne bibliografske enote, in sicer brez vejice med obema, po potrebi se zraven navede tudi številka strani, ločena z vejico, npr. (Pejović 2008) ali (Pejović 2008, 37) ali (Kodela in dr. 2006, 25–9).

- Seznam literature (reference) na koncu prispevka mora upoštevati abecedni red glede na priimke avtorjev. Če se navaja več bibliografskih enot istega avtorja z isto letnico izida, jih je treba dodatno označiti z malimi prvimi črkami abecede.

- Opombe na dnu strani morajo vsebovati manj pomembne detajle, dodatna pojasnila, podatke o uporabljenih virih (na primer o znanstvenem gradivu, internetnih straneh, priročnikih ipd.), vendar ne morejo nadomestiti citiranja literature. Citiranje posameznega avtorja v opombi je enako načinu citiranja v tekstu.

Načini navajanja v seznamu literature

Knjige (monografije):

Če je avtorjev več (dva, trije ali več), se zapiše priimek prvega avtorja, kateremu se doda imena in priimke ostalih avtorjev. Pri citiranju v besedilu se navede samo ime prvega avtorja in okrajšavo *in dr.* oziroma *et al.* Za naslovom knjige se najprej navede kraj izida in potem, ločeno z dvopičjem, založnika. Če

je založnikov več, se jih medsebojno loči s pomišljajem. Če obstaja več mest izida, se navede samo ime prvega mesta.

Cvetko, Dragotin. 1952. *Davorin Jenko i njegovo doba*. Beograd : Naučna knjiga.

Đukanović, Vlado in Maja Đukanović. 2005. *Slovenačko-srpski i srpsko-slovenački rečnik*. Ljubljana : Pasadena.

Kodela, Slobodan A., Danijela Stojanović, Sonja Cvetković. 2006. *Slovinci muzičari u niškom kraju = Slovenci glazbeniki v Nišu in okolici*. Niš : Slavenska kulturna skupnost »France Prešeren«.

Urednik monografije ali zbornika:

Pejović, Roksanda (ur.) 2008. *Allegretto giocoso : stvaralački opus Mihovila Logara*. Beograd : Fakulteta za glasbo.

Trebše-Štolfa, Milica (ur.) 2001. *Slovensko izseljenstvo : zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana : Združenje Slovenska izseljenska matica.

Poglavje v monografiji ali zborniku:

Zeković, Dragomir. 2004. »Svetopolk Pivko (1910–1987)«. V *Život i delo srpskih naučnika* 9, ur. Vladan D. Đorđević, 287–328. Beograd : Srbska akademija znanosti in umetnosti.

Maricki Gađanski, Ksenija. 2009. »Klasičarska aktivnost Albina Vilhara«. V *Antički svet, evropska i srpska nauka : zbornik radova*, ur. Ksenija Maricki Gađanski, 208–213. Beograd : Društvo za antične študije Srbije : Službeni glasnik.

Uvod, predgovor in podobni deli knjige:

V besedilu – (Bronner 2005, xiii-xx)

Bronner, Simon J. 2005. Introduction to *Manly Traditions. The Folk Roots of American Masculinities*, ed. Simon J. Bronner, xi-xxv. Bloomington: Indiana University Press.

Članek v tiskanem časopisu:

Bižić Omčikus, Vesna. 2003. Niko Županič v Etnografskem muzeju v Beogradu. *Etnolog : glasnik Slovenskega etnografskega muzeja* 13 (64) : 273–283.

Mišić, Darko. 2009. Starograđanin Odon Vertovšek proslavio stoti rođendan. *Informator Opštine Stari grad* 25 : 4.

Članek iz dnevnega ali periodičnega tiska z ali brez imena avtorja članka:

Članek iz dnevnega tiska je lahko citiran znotraj besedila brez posebnega navajanja v seznamu literature, in sicer na naslednji način: »Kot je zapisal Bryson v New York Timesu 20. junija 2008, ...«, ali z opombo v oklepaju za ustreznim stavkom (*Večernje novosti*, 25. junij 2007). V kolikor avtor želi tovrstno navedbo uvrstiti na seznam referenc, naj to stori na naslednji način:

Nieder Korn, William S. 2002. A scholar recants on his »Shakespeare« discovery. *New York Times*, June 20.

Večernje novosti. 2007. Godine bez traga. *Večernje novosti* 25. junij.

Prikaz knjige:

Radović, Srđan. 2009. Kontinuirano istraživanje zajednice Srba u Mađarskoj. Prikaz knjige (*Ni*) *ovde (ni) tamo: Etnički identitet Srba u Mađarskoj na kraju XX veka* Mladene Prelić. *Antropologija* 7 : 161–2.

Teza ali disertacija:

Denby, P. 1981. *The Self Discovered: The Car in American Folklore and Literature*. PhD diss. Indiana University.

Milenković, Miloš. 2006. *Teorija etnografije u savremenoj antropologiji (1982-2002)*. Doktorska disertacija. Univerza v Beogradu – Filozofska fakulteta.

Internetna stran:

Internetno stran se navede v tekočem besedilu ali v opombi, v seznamu literature pa se jo ponavadi izpusti. V kolikor avtor internetno stran vseeno želi navesti v seznamu referenc, to lahko stori na naslednji način:

Howard, Clark. 2001. *The True Story of Charyl Chessman*. Dostopno na: www.crimelibrary.com/classics3/chessman/index.htm

Enota iz elektronske baze podatkov:

Spletno bazo podatkov se v besedilu navede enako kot druge reference, v seznamu literature pa je treba dodati njeno internetno stran. Primeri:

V besedilu – (Cambridge Dictionary Online)

V seznamu literature – Cambridge Dictionary Online. Dostopno na: <http://dictionary.cambridge.org>

V besedilu – (ProQuest Information and Learning)

V seznamu literature – ProQuest Information and Learning. »Interdisciplinary – Dissertations & Theses«. Dostopno na: <http://proquest.umi.com/login/user>

OPOMBA:

- Recenzija in objavlanje prispevkov sta brezplačna.
- Avtorjem se PDF datoteko z njihovim sprejetim prispevkom brezplačno pošlje preko elektronske pošte.
 - Elektronska različica prispevka je dostopna na internetni strani časopisa <http://sloveni.rs> in se jo lahko uporablja v skladu s pogoji licence Creative Commons Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0 Srbija (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/rs/>).
- Prilog se avtorjem ne vrača.
- Avtorje naprošamo, da pregledajo, izpolnijo in pošljejo redakciji **Izjava o avtorstvu** in **Pogodbo o prenosu avtorskih pravic**, ki se nahajata v impresumu časopisa na internetni strani Nacionalnega sveta slovenske nacionalne manjšine.

Redakcija *Slovenike*

Journal policy

Slovenika: Journal for Culture, Science and Education (hereinafter referred to as *Slovenika*) is an annual Open Access journal.

The journal *Slovenika* publishes technical and research papers dealing with culture, science, education and archival studies, as well as art and literary works. Contributions published in *Slovenika* are related to the life and work of the Slovenian national minority in Serbia, i.e. the Slovenian population in Serbia.

Slovenika publishes the following types of papers: original research articles, review articles, critical reviews, discussions, communications, technical studies, retrospective articles, book and exhibition reviews, chronicles, bibliographies, reprints and translated papers, as well as interviews with eminent persons. The journal may also publish papers authored by the students of the Slovenian language and other disciplines that fall within the scope of the journal.

Slovenika may also publish special thematic issues edited by a guest editor, as well as invited papers on a featured topic.

Contributions may be submitted in the Slovenian or Serbian (both Cyrillic and Latin alphabets) languages. In *Slovenika*, the titles of papers, abstracts and keywords are provided in Serbian, Slovenian and English.

Editorial Responsibilities

The Editor-in-Chief is responsible for deciding which manuscripts submitted to *Slovenika* will be published. The editor is guided by the journal policy and constrained by legal requirements in force regarding libel, copyright infringement and plagiarism.

The Editor-in-Chief must hold no conflict of interest with regard to the manuscripts he/she considers for publication. If there is such a conflict of interest in relation to his/her handling of a submission, the selection of reviewers and all decisions on the manuscript shall be made by the Editorial Board. As the journal uses double-blind peer review, the Editor-in-Chief shall ensure that reviewers remain anonymous to authors and *vice versa*.

The Editor-in-Chief shall evaluate manuscripts for their intellectual content free from any racial, gender, sexual, religious, ethnic, or political bias.

Unpublished materials disclosed in a submitted manuscript must not be used in an Editor-in-Chief's own research without the express written consent of the author.

Authors' Responsibilities

Authors warrant that their manuscript is their original work that it has not been published before and is not under consideration for publication elsewhere. Authors also warrant that the manuscript is not and will not be published elsewhere (after the publication in *Slovenika*) in any other language without the consent of the copyright holder(s).

Authors warrant that the rights of third parties will not be violated, and that the publisher will not be held legally responsible should there be any claims for compensation.

Authors are exclusively responsible for the contents of their submissions, the validity of the presented results and must make sure that they have permission from all involved parties to make the data public.

Authors wishing to include figures or text passages that have already been published elsewhere are required to obtain permission from the copyright holder(s) and to include evidence that such permission has been granted when submitting their papers. Any material received without such evidence will be assumed to originate from the authors.

Authors must make sure that only contributors who have significantly contributed to the submission are listed as authors and, conversely, that all contributors who have significantly contributed to the submission are listed as authors.

Authors must abide to the ethical standards that apply to research and their submissions must not contain plagiarism. Authors affirm that the article contains no unfounded or unlawful statements and does not violate the rights of others.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published work, it is the author's obligation to promptly notify the Editor-in-Chief or publisher and cooperate with them to retract or correct the paper.

Peer Review

The submitted research and technical papers are subject to pre-evaluation by the Editorial Board. The purpose of pre-evaluation is to determine whether a manuscript complies with the journal policy. The Editor-in-Chief sends manuscripts approved by the Editorial Board to two experts in relevant fields. Each manuscript is accompanied with a reviewers' evaluation form, which contains questions meant to help referees cover all aspects that should be taken into consideration in order to decide the fate of a submission. In the final section of the evaluation form, the reviewers must include observations and suggestions aimed at improving the submitted manuscript; these are sent to authors, without the names of the reviewer, and the authors are required to make necessary corrections within ten days from receiving the reviewers' reports. The author decides whether he/she will accept the reviewers' suggestions and informs the Editorial Board about his/her decision.

If the decisions of the two reviewers are not the same (accept/reject), the Editor-in-Chief may assign additional reviewers. The choice of reviewers is at the discretion of the Editor-in-Chief. The reviewer's form is sent to a reviewer by the Editorial Secretary of *Slovenika*.

The reviewers should submit their reviews within three weeks.

Plagiarism

Plagiarism, where someone assumes another's ideas, words, or other creative expression as one's own, is a clear violation of scientific ethics. Plagiarism may also involve a violation of copyright law, punishable by legal action.

Plagiarism includes the following:

- Word for word, or almost word for word copying, or purposely paraphrasing portions of another author's work without clearly indicating the source or marking the copied fragment (for example, using quotation marks);
- Copying figures or tables from someone else's paper without properly citing the source and/or without permission from the ORIGINAL author or the copyright holder.

Any paper which shows obvious signs of plagiarism will be automatically rejected. In case plagiarism is discovered in a paper that has already been published by the journal, the paper will be retracted and its authors will be required to send a written apology to the authors of the original paper. The journal will stop receiving contributions from the authors who plagiarized somebody else's work.

Open Access

The journal *Slovenika* is an Open Access Journal. The papers published in *Slovenika* can be downloaded free of charge and used under the Creative Commons–Attribution–NonCommercial–NonDerivatives 3.0 Serbia license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/rs/>).

The journal *Slovenika* does not charge APCs (Article Processing Charges).

Self-Archiving

The journal *Slovenika* allows authors to deposit both the accepted (peer-reviewed, Author's Post-print) version and the final, published (Publisher's version/PDF) of a published article in an institutional repository and non-commercial repositories, or to publish it on Author's personal website and/or departmental website under the Creative Commons–Attribution–NonCommercial–NonDerivatives 3.0 Serbia license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/rs/>), at any time after publication. The publisher, as the copyright holder, and the source must be acknowledged.

Copyright

Once the manuscript is accepted for publication, authors shall transfer the copyright to the Publisher by signing the Copyright Transfer Agreement that can be downloaded from the website of the National Council. If the submitted manuscript is not accepted for publication by the journal, all rights shall be retained by the author(s).

Submission Instructions

Manuscripts should be submitted by email (as MS Word documents) to the Editorial Board: nacionalnisvet@eunet.rs. The submission deadline is September 1.

By submitting a manuscript authors warrant that their contribution to the journal is their original work, that it has not been published before (except

as a conference abstract, a part of a published lecture, a review article or a PhD thesis), that it is not under consideration for publication elsewhere, and that its publication has been approved by all co-authors, if any, and tacitly or explicitly by the responsible authorities at the institution where the work was carried out.

When submitting a manuscript, authors should always provide their first name and surname, affiliation and e-mail. If there are multiple authors, this information should be provided for each author.

Apart from the text of the manuscript, each submission should contain the title, abstract, keywords, acknowledgments, references, a list of tables and a list of illustrations. The position of figures and tables should be indicated in the text (tables and figures should not be included in the manuscript. They should be submitted as separate files in appropriate formats).

Authors who submit manuscripts in the Serbian language may choose whether they wish to have their articles published in the Cyrillic or Latin alphabet. They need to type the manuscript in the desired alphabet.

All accepted manuscripts are subject to copyediting. Authors should verify and enter the necessary corrections within ten days from receiving the copyeditor's suggestions.

Abstract should not exceed 200 words and should contain a short review of the method and the most important results of work, so that its original text can be used in referential periodicals and databases. Do not include citations in the abstract. The abstract should be provided in Serbian, Slovenian and English.

Keywords (up to five) are listed in a separate line after the abstract. Keywords should be relevant to the topic and content of the paper. An accurate list of keywords will ensure correct indexing of the paper in referential periodicals and databases. Keywords should be provided in Serbian, Slovenian and English.

Formatting, categories of papers and manuscript length

Authors must follow the submission instructions strictly. The manuscripts that do not comply with instructions will be rejected without review.

Manuscript should be written using MS Word and submitted as doc or docx files.

The paper format should be A4, font Times New Roman (12pt), line spacing 1.0. Footnotes should be typed using Times New Roman (10pt), line spacing 1.0. The structure of the manuscript may include chapters and subchapters. Please do not apply any special formatting to titles, chapters, subchapters, or any other structural elements. The formatting will be done by the Editorial Office in accordance with the journal's page layout. Authors should specify the project code and funders (if the manuscript is a result of a research project) and include acknowledgments and similar comments, if appropriate.

Paragraphs should be indented and not separated with blank lines. Double quotation marks should be used to mark quotes in the text, and single quotation marks to mark quotes within quotes. Tables, graphs, diagrams, images and illustrations should be supplied with appropriate captions, numbers and accompanying explanations.

The Editorial Office reserves the right to adjust the layout of the text and illustrations to the standard layout of the journal.

The following text length limits apply in **original research papers and reviews**: up to 70,000 characters (original research papers); up to 45,000 characters (review articles); up to 20,000 characters (critical reviews and discussions); up to 10,000 characters (book and exhibition reviews); up to 6,000 characters (chronicles); up to 200 words (abstracts); up to five words (keywords).

Images, drawings and other illustrations should be of good quality. All graphic images must be submitted in an electronic format at the minimum resolution of 600 dpi for line art, and 300 dpi for photos. The authors who insert graphic images in MS Word documents must also provide the same images and as separate TIF, PDF or JPG documents.

In certain cases, the Editorial Office may assume a more flexible approach to these requirements.

Along with research and technical papers, the journal is also open to various types of contributions. Accordingly, the technical requirements that they have to meet are different. As far as technical studies, comments, chronicles, book and exhibition reviews, bibliographies and similar contributions are concerned, they do not have to meet any special requirements except for the technical ones, which also apply to other types of contributions.

Uniform citation style

Authors **are required** to format references according to the Chicago Manual of Style – author-date.

Detailed information can be found on the web page:
http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

- **In-text citations.** The author's name and publication year of a particular bibliographic entry are given in parentheses; there is no comma between the author's surname and the publication year; if necessary, a page number may be cited and it is separated by a comma, e.g.: (Pejović 2008), or (Pejović 2008, 37), or (Kodela et al. 2006, 25–9).

- The references in the bibliography (list of references) at the end of a paper are listed in the order of the Cyrillic or Latin alphabet according to the author's surname. If several bibliographic entries belong to the same author and have the same publication year, lowercase letters of the alphabet are added.

- Footnotes (notes) at the bottom of the page should include less important details, additional explanations, citations of used sources (such as unpublished materials, websites, manuals, etc.) but they cannot substitute the list of references. Citations in footnotes shall conform to the same format as in-text citations.

Bibliographic citations in the reference list

Books (monographs):

In case a book has two, three or more authors, the surname of the first author is followed by the names and surnames of other authors. In in-text citations, only the surname of the first author followed by the abbreviation *i dr.*

or *et al.* is given. The title of the book is followed by the publication place and the publisher, separated by a colon. If there are multiple publishers, they are separated by dashes. If there are more places of publication, only the name of the first city is given.

Cvetko, Dragotin. 1952. *Davorin Jenko i njegovo doba*. Beograd : Naučna knjiga.

Đukanović, Vlado i Maja Đukanović. 2005. *Slovenačko-srpski i srpsko-slovenački rečnik*. Ljubljana : Pasadena.

Kodela, Slobodan A., Danijela Stojanović, Sonja Cvetković. 2006. *Slovenski muzičari u niškom kraju = Slovenci glazbeniki v Nišu in okolici*. Niš : Slovenačka kulturna zajednica „France Prešern”.

Editors of monographs or collections of papers:

Pejović, Roksanda (ur.) 2008. *Allegretto giocoso : stvaralački opus Mihovila Logara*. Beograd : Fakultet Muzičke umetnosti.

Trebše-Štolfa, Milica (ur.) 2001. *Slovensko izseljenstvo : zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana : Združenje Slovenska izseljenska matica.

Chapters in a monograph or a collection of papers:

Zeković, Dragomir. 2004. „Svetopolk Pivko (1910–1987)”. In *Život i delo srpskih naučnika 9*, ur. Vladan D. Đorđević, 287–328. Beograd : Srpska akademija nauka i umetnosti.

Maricki Gađanski, Ksenija. 2009. „Klasičarska aktivnost Albina Vilhara”. In *Antički svet, evropska i srpska nauka : zbornik radova*, ur. Ksenija Maricki Gađanski, 208–213. Beograd : Društvo za antičke studije Srbije : Službeni glasnik.

Introductions, prefaces and similar book parts:

In-text citation (Bronner 2005, xiii–xx)

Bronner, Simon J. 2005. Introduction to *Manly Traditions. The Folk Roots of American Masculinities*, ed. Simon J. Bronner, xi–xxv. Bloomington: Indiana University Press.

Articles in print journals:

Bižić Omčikus, Vesna. 2003. Niko Županič v Etnografskem muzeju v Beogradu. *Etnolog : glasnik Slovenskega etnografskega muzeja* 13 (64) : 273–283.

Mišić, Darko. 2009. Starograđanin Odon Vertovšek proslavio stoti rođendan. *Informator Opštine Stari grad* 25 : 4.

Articles in daily press or periodicals, by known or anonymous authors:

References to article from daily press can be made in the text, without being included in the list of references, as follows: “As Niederkorn wrote in *The New York Times* on 20 June 2002 ...”, or they may be placed in parentheses after the corresponding sentence (*Večernje novosti*, 25. jun 2007). If the author wants to include the source in the reference list, the reference should be formatted as follows:

Niederkorn, William S. 2002. A scholar recants on his „Shakespeare” discovery. *New York Times*, June 20.

Večernje novosti. 2007. Godine bez traga. *Večernje novosti* 25. jun.

Book reviews

Radović, Srđan. 2009. Kontinuirano istraživanje zajednice Srba u Mađarskoj. Prikaz knjige (*Ni ovde (ni) tamo: Etnički identitet Srba u Mađarskoj na kraju XX veka* Mladene Prelič. *Antropologija* 7 : 161–2.

Theses or dissertations

Denby, P. 1981. *The Self Discovered: The Car in American Folklore and Literature*. PhD diss. Indiana University.

Milenković, Miloš. 2006. *Teorija etnografije u savremenoj antropologiji (1982-2002)*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet.

Websites

Websites are cited within the text or in a footnote and are normally not included in the list of references. If an author wishes to include a website in a reference list, the reference should be formatted as follows:

Howard, Clark. 2001. *The True Story of Charyl Chessman*. Available through: www.crimelibrary.com/classics3/chessman/index.htm

Entries form online databases:

Online databases are cited in the text like other references; in the reference list, the reference should be accompanied with an URL, e.g.:

in-text citation: (Cambridge Dictionary Online)

in the list of references: Cambridge Dictionary Online. Available through <http://dictionary.cambridge.org>

in-text citation: (ProQuest Information and Learning)

in the list of references: ProQuest Information and Learning, „Interdisciplinary – Dissertations & Theses”. Available through <http://proquest.umi.com/login/user>

NOTE:

- The peer review and publishing procedures are free of charge.
- Authors will receive the PDF files of their papers for free via e-mail.
- The electronic versions of articles will be available at the journal website <http://slovinci.rs> and they may be used under the Creative Commons–Attribution–NonCommercial–NonDerivatives 3.0 Serbia license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/rs/>).
- The submitted materials are not returned to authors.
- The authors are required to check the **Author Statement** and the **Copyright Transfer Agreement**, to fill in the documents and send them to the Editorial Office. The documents can be found in the Impressum of the journal, at the website of the National Council of the Slovenian National Minority.

Editorial Office of *Slovenika*

CIP - Каталогizacija u publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

008

SLOVENIKA : časopis za kulturu, nauku i obrazovanje =
časopis za kulturo, znanost in izobrazevanje / glavni i odgovorni
urednik Biljana Milenković-Vuković. - 2015, br. 1- . - Beograd :
Nacionalni savet slovenačke nacionalne manjine, 2015- (Beograd
: SGC). - 24 cm

Godišnje. - Tekst na srp. i sloven. jeziku. - Drugo izdanje na drugom
medijumu: Slovenika (Online) = ISSN 2466-2852
ISSN 2466-555X = Slovenika (Štampano izd.)
COBISS.SR-ID 228313612